(۱۳)

۳.۲۶

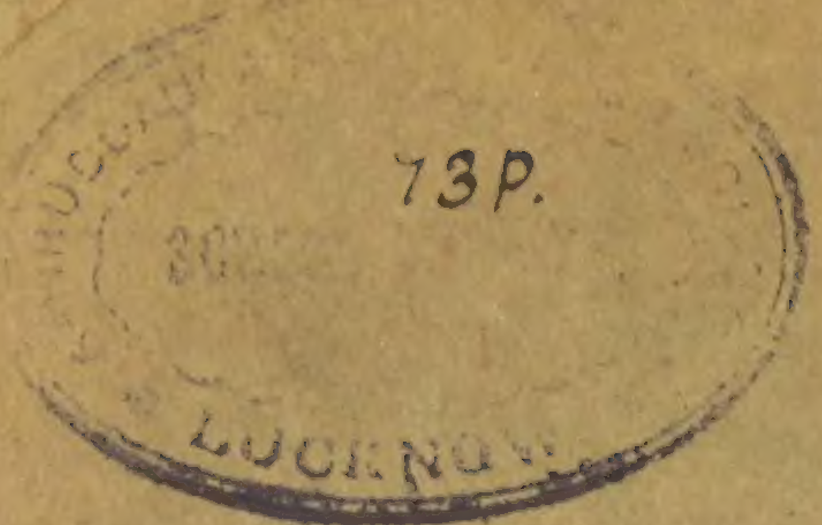

۱۳

۳۰۲۶

دیوان

غزلیات نظیری نیشاپوری

(تا ردیف رای)

بفرمائش

شیخ مبارک علی تاجر کتب

اندرون لوہاری دروازہ لاہور

۱۹۳۵ء

عالمگیر الیکٹرک پریس لاہور میں باہتمام حافظ محمد عالم پرنٹر چھپوا کر شائع کیا

برائے امتحان منشی

۷۸۶

غزلیاتِ نظیری نیشاپوری

بفرمائش

شیخ مبارک علی تاجر کتب

اندرون لوہاری دروازہ

لاہور

عالمگیر الیکٹرک پریس لاہور میں باہتمام حافظ محمد عالم پرنٹر مطبوع گردید

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ردیف الالف

اذا ما شئت ان تحیی حیوۃ حلوۃ المحیا — برسوائی برآور سر ز مستوری بُرُو نہ پا
حدیثِ حسن و مشتاقی درونِ پردہ پنہا بود — برآمد شوق از خلوت نہاد ایں راز بر صحرا
زخط و خالِ رخسارش قضا شکلے نمود اول — قلم برداشت ہر ذرہ ورق پر گشت از انشا
دراں گلشن ہوا بودم کہ مستی زاد از نرگس — دراں مجلس صفا بودم کہ عشق از حسن شد پیدا
بزحمت اتصال افتد چو پیوندے برید از ہم — بفرصت قطرہ دریا میشود چوں قطرہ شد دریا
کجا ناز و نیازِ عاشق و معشوق کم گردد — زحاجت حسن مستغنی و ما محتاجِ استغنا
شرابِ شاہد و میخانہ و ساقی ہمہ دلکش — بایں خمّار بے پروا ہرے داریم و صد سودا
تقاضا بر تقاضا میرسد زانسوی دل ہر دم — ز ملنے نیستم خالی فغاں زیں شوق کار افزا
اگر نالم ز حرماں رخ مگرداں حسبۃً للّٰہ — قیاسِ وصل و محرومی گلستانست و نابینا
درونِ بیتِ احزان پیرِ نابینا چہ میداند — کہ شہرے بر سر سودائے یوسف میکند غوغا

نظیری گر طمع داری کہ مقبولِ مغاں باشی
فلا تحسد ولا تبخل ولا تحرص علی الدنیا

اے از کرم ز نخیتہ خون سبیل را — وز لطف عید کردہ عزائے خلیل را
در ملکِ مصر یوسفِ کنعاں بیادِ تو — دریائے نیل ساختہ چشمِ کحیل را
گوئی بغیرِ واسطہ در گوشِ خاکیئے — رازے کزاں خبر نبود جبرئیل را
دادہ بگنجِ فقر نشاں جنّت النعیم — کردہ سبیلِ مشتِ گدا سلسبیل را
پل بستہ حرزِ مہرِ تو بر معبرِ کلیم — دل کردہ بادِ قہرِ تو خوں رودِ نیل را
ہر فرد گشتہ حاکمِ ایں ملک غیرِ تو — ناکردہ گرم جا زدہ کوسِ رحیل را
درویش و بادشہ بوجودِ تو قائم اند — خورسند کردہ تو عزیز و ذلیل را
نفزودہ بر رسومِ مقدّر بجنس کسے — وز معصیت نہ کاستہ رزقِ کفیل را
ہیچیم گر تو باز ستانی متاعِ خویش — دارد دو عالم از تو کثیر و قلیل را
قائل بعجز گشت ثنائے تو ہر کہ گفت — در ہستیٔ تو رہ نبود قال و قیل را
در تو باجتہاد نظر کے تواں رسید — صد شبہہ در رہ است قیاس و دلیل را

توحیدِ حق بیانِ نظیری بلند ساخت
برتر نہید پایۂ عرشِ جلیل را

صفا از عقدۂ دل ہست آں زلفِ معقد را — بحمد اللہ کہ ربطے ہست با مطلق مقیّد را
کہ داد وے روح را با جسم الفت گر نگردیدے — محمد کاروان سالار ارواحِ مجرّد را
بآں حسن و شمائل طرحِ عشق افگندہ شد ورنہ — نمی ادند نقشِ ہستی ایں لوحِ زبرجد را
بمکتب خانۂ کن مصحف از برداشت آں روزے — کہ عقلِ کل نمیکرد از الف بے فرق ابجد را
حدیثِ دلفروزش بسکہ شد مجموعۂ حکمت — حکیماں مجموعہ میسازند اوراقِ مجلد را
وجودِ مرکز پرکارِ عالم کے شدے ثابت — احد خود قابِ قوسین ار نبودے میمِ احمد را
بمسکن لبستر از پہلوئے سکرمنش سر دنا گشتہ — کند طے بر براقِ معرفت اقصائے مقصد را
گرامی میہمانے در رہ امشب میرباں دارد — ملائک صف بصف پر بست عرش آراست مسند را

نظیری نشأۂ دوقے ز جامِ ہوشمنداں کش
مے و مطرب پریشاں میکند مستانِ سرمد را

ساقی بشو دورنگیٔ امید و بیم را — بنما بما حقیقتِ رنگِ قدیم را
حرفِ فریبِ آدم و ابلیس تا بچند — چندے بگو ترانۂ نقل و ندیم را

از ساغر درست خودم بخش جرعه — بر طاق نه حکایت جام دو نیم را
بوئے نبید خلوت شبها شنیده ام — پنهان مکن که نیک شناسم شمیم را
آنجا که لب ز رشحهٔ مے پاک کرده اند — گل مشکبوئے کرده ردائے نسیم را
گو مفلسان کعبه بگریید کاب چشم — بر عرش برده از در مسجد یتیم را
زیباست گرچه خلعت محمود بر ایاز — ستور آں زماں کند که بپوشد گلیم را
مطرب بیک دو نغمه غنی کن دل فقیر — ساقی بیک دو جرعه سخی کن لئیم را
جنسے که در خزینهٔ لطف تو نیست نیست — جز احتیاج تحفه ملایم کریم را
روزیکه جرمنامهٔ نظیری بر آورند — از آب عفو شوی کتاب سقیم را

دارد ز غمزه حجت قاطع حبیب ما — بیعت بذوالفقار ستاند خطیب ما
یک بانگ ذوق گرمی ما را کفایت ست — حاجت بتازیانه ندارد ادیب ما
روزیکه رخ نمود بما برداشت عشق — از اول حوالهٔ دگران شد نصیب ما
ما را تو و قبول نیامے و خلوتے — مال و منال هر دو جهان اند رقیب ما
از نکهت گلست بتر دل رمیده را — در بر رخ صبا بکشاید طبیب ما
عاشق ز کوئے دوست بتکلیف آمده — یا صبر و راحت انس نگیرد غریب ما
بهتر که از حکایت ما در کشی نفس — دل خون شود ز غصهٔ کار مهیب ما
گل را قصور نیست ترا گر زکام هست — در بار کاروان همه هست طیب ما
بر پائے بند گون نظیری زدیم پا — آو بخت عشق از سر گردون صلیب ما

بغیر از رنگ و بوئے نیست این عشق مجازی را — عطا کن لذت طعم حقیقت عشقبازی را
عزیزاں جاں فدا کردم به سر و ساماں هبا کردم — بنازم گوشهٔ چشمے بنازم بے نیازی را
عبارت کوته و دلتنگ خاصان ملک پیما — چه داند مرد صحرائی طریق کارسازی را
کسے تفسیر رمز عاشق و معشوق کم داند — بجز مکی نمیداند لغتهائے حجازی را
همه سرمایهٔ اقرار و ایمان بود در خسارت — فغان از خال هندیت که کافر کرد غازی را
گسسته باز شاهنشاه و ما صیاد بے طالع — دلے کبکی نثار آریم خوئے شاهبازی را

صبوح و روح برهم خورد چون بانگ صلوة آمد — بزیر آرید از طاق این کهن دلق نمازی را
گر از یک ره نماید روئے از صد ره درون آید — نظیری چاره چون سازد فریب ترکتازی را

طاعت ما نیست غیر از ورزش پندار ما — هست استغفار ما محتاج استغفار ما
هر گشادے کز شوئے ما شد گره بر کار زد — قطعها کردیم اما شد همه زنار ما
از نخستین جلوهٔ قد دلبر افراشت حسن — از نگاه اول افتاد این گره در کار ما
شوق صد منصور کشت و عشق صد یوسف فروخت — بو العجب هنگامه گرم ست در بازار ما
از شمیم گل دماغ ما پریشاں مے شود — بے نیے تا بد دم عیسی دل بیمار ما
خانهٔ ما خاکساراں بر سر راه صباست — شب نمے سوزد چراغ از پستی دیوار ما
وقت میخواراں شبیخون قضا برهم زند — تا چراغ بزم مستان شد دل هشیار ما
باغباں در موسم گل گو در بستاں به بند — دفتر شعر [illegible] بود گلزار ما
نغمهٔ مستانه مے ریزد نظیری را ز لب — از نوا خالی مبادا خانهٔ خمار ما

برو رخ شکستم از خطر رنگ امید و بیم را — ببند منجم طالعم از هم درد تقویم را
علم ارادت گر کند ذوقے نصیب جان من — متوفی امر قضا باطل کند تقسیم را
عشق از برائے داغ من آتش بجاناں میزند — افغاں که کردم دوزخی گلزار ابراهیم را
نقد یکه دوراں برده است از کیسهٔ عمرم برں — جاوید مستغنی شوم از صد دید گر نیم را
رفتم که مستاں بگذرم در خدمت پیر مغاں — کلیانگ آزادی کشم دوشے زنم تسلیم را
نقشے بباطن دیده ام خواهم بچین گو دکے — آرائش مسند کنم زینت دهم دیهیم را
یوسف که کردے سلطنت نهیش ز تعظیم پدر — گر شان حسنش ننگرد واجب کند تعظیم را
بر آسمان سروری خورشید اگر طالع شود — جو بند ذرات جهاں بر یکدگر تقدیم را
امروز صاحب ذوق دل غیر از نظیری نیست کس
رشک ست بر کاخ گدا سلطان هفت اقلیم را

چند از موذن بشنوم توحید شرک آمیز را — کو عشق تا یکسو نهم شرع خلاف انگیز را
ذکر شب و ورد سحر نے حال بخشد نے اثر — خواهم بزناری دهم تسبیح دست آویز را

ترکِ شراب شاہدم بیمار کردست اے طبیب / صحت نخواہم یافتن تا نشکنم پرہیز را
فلکے بباد آمیختہ گردے ز جا انگیختہ / آبے بمژگاں بیزنم خاکِ غبار انگیز را
نے عشق افزاید بریں نے مہ نہید بیش ازیں / کے ماندہ ظرفِ قطرۂ پیمانۂ لبریز را
پیوستہ ابرو در کشش ہموارہ مژگاں در زدن / تا کے کسے بر دل خورد ایں دشنہائے تیز را
سیری نظیری زیں چمن کز کہنگی گشتی خشن / در باغِ نرمی بیں بہم خار و گلِ نوخیز را

از کعبہ نمید ہد دلِ آساں ربودہ را / دیدیم زور بازوئے نا آزمودہ را
من در پئے رہائی و او ہر دم از فریب / بر سر گرہ زند گرہِ ناکشودہ را
دل در امید مرہم و ایں آہواں مست / ریزند بر جراحتِ ما مشکِ سودہ را
ہرگز دلم حلاوت آسودگی نیافت / تلخست خوابِ دیدۂ در خون غنودہ را
آشفتہ داشت خوشی آسودگی دماغ / دادیم بر ہوا ہمہ سودا فزودہ را
نتواں چشید قند مکرر ز آں لباں / نتواں شنود تلخ مکرر شنودہ را
یکرہ خوشم بخندۂ دنداں نما نکرد / تا کے نماید آں گہر نانمودہ را
ساغر کجاست تا گلہ از دل بروں بریم / روشن کنیم خاطر کلفت زدودہ را
تا منفعل ز رنجش بیجا نہ بینمش / مے آرم اعترافِ گناہ نبودہ را
نادیدہ جورِ او ز وفا لاف ساز دم / نتواں نمود ترک ستائش ستودہ را
منظور یار گشت نظیری کلامِ ما / بیہودہ صرف شکر نکردیم دودہ را

تا بکے بر خرقہ بندم جسمِ غم فرسودہ را / ہر لطف نان امید ہم ایں مشتِ خاکِ سودہ را
در دروں ہمچوں عنب تند خوشۂ اشکم گرہ / پس فرو خوردم بدل خونہائے ناپالودہ را
گوشہا کر گشت و یا رب یا رب ما کارے نکرد / نیست گویا روزنے ایں سقف قیراندودہ را
خضر صد منزل بہ پیشم آمد و نشناختم / بازمے باید ز سر گیرم رہِ پیمودہ را
وہ کہ یک قاصد کہ باشد محرمِ ایں نیست / چند بر کاغذ نویسم حال و شویم دودہ را
از شرابِ شوق مندم بخت بد پرہیز داد / مے کہ میخوردم نمیخوردم غمِ بیہودہ را
گل ز بہرِ اشک لولوئے و رنگِ کاہیم / در بلوریں حقّہ دارد کہربائے سودہ را

۷

از کنایت گاہ مستی منع آں لب چوں کنم / میچکد بیخود حلاوت قند آب آلودہ را
با نظیری چوں نشستی گوش بر حرفش مکن / در پریشانی میفگن خاطرِ آسودہ را

در خور اگر نہ بینم مے لعل فام را / اے کاش تر کنند ببوئے مشام را
بر قدر زخم مرہم لائق نمے دہند / زاں مے کہ طعم نوشم کند مغز کام را
بر بام ماہ دریغ نتابید ہفتہ / ماہے کہ او تمام کند ناتمام را
کس جذبۂ بکار دلِ ما نمے کند / تا چند سر بحلقہ درآریم دام را
خارج ز پردہ دخلِ غلط تا بکے کنیم / مطرب بماند ادہ نشانِ مقام را
قسمت چنیں فتاد کہ ترکانِ مست او / در دورِ ما بطاق نہادند جام را
کم لذتم کہ روئے ندیدم ز آفتاب / در خانہ پختم ایں ثمرِ نیم خام را
گر جام صبح بے صفتِ فقر پر کنند / خورشید سرنگوں نکند کاسِ شام را
رخت از حرم کشیم نظیری بسومنات / حرمت نماندہ حاجی بیت الحرام را

بہر بنِ مو چشم روشنے ست مرا / بروشنائی ہر روز روزنے ست مرا
شہود غایب ز پراگندگیم باز آورد / دلیل راہ حقیقت برہمنے ست مرا
چو سایہ از ہمہ سو در کمیں خورشید ام / بہر کجا بنِ خاربیست مسکنے ست مرا
بہر سراچہ دلبستاں فرو نمے آیم / بروں ز عالمِ خاکی نشیمنے ست مرا
بدوستی کہ ز بس محو لذتِ عشقم / بکائنات ندانم کہ دشمنیست مرا
ہزار نالہ شہر آشوب مے شنوم / ز سیلِ گریہ چو کہسار دامنیست مرا
ز خوشہ ہائے سرشکم لبالب آغوشست / ز حاصلے کہ ز انبیست خرمنیست مرا
اگر بمعرکہ در خون فتادہ ام چہ عجب / ہمیشہ رزم بخود چوں تہمتنیست مرا
دریغ رنجش فرد ماندہ شد / دریں سفر کہ بہر گام رہزنیست مرا
کدام مے کہ نبیں از نسیم خمار ندارد / چو شیشہ در تہِ ہر خندہ شیونیست مرا
بیا ز محنت جاں کندنم خلاصی دہ / کہ دم زدن ز فراقِ تو مردنیست مرا
گداخت چشم نظیری ز دقتِ نظرم / کہ دیدہ تنگ تر از چشمِ سوزنیست مرا

پروانه ایم و شعله بود آشیان ما | آب از شرار سنگ خورد گلستان ما
موریم و ره گذار شکر او فتاده ایم | در راه پایمال شود کاروان ما
تا بانصیب ساخته ایم از علاوتے | همچون رطب شگفته اند استخوان ما
زه در گلوے ما کند از کینه روزگار | بیند اگر درست قد چون کمان ما
خورشید عمر بر سر دیوار خفته ایم | فریاد از درازی خواب گران ما
صد موج راز گفتن خود مضطرب کند | موجے که بر کنار رود از میان ما
بس درد ما رغ همنفسان سوخته ایم | در دیده خواب تلخ کند داستان ما
در پیری از هزار جوان زنده دل تریم | صد نو بهار رشک برد بر خزان ما
ذوقے که جا بوادی مجنون گرفته بود | امروز منکشف شده بر آستان ما
در حیرتم که غنچه به بلبل چگونه گفت | رازے که باد هم نشنید از زبان ما
بنیاد ما خرابی ما استوار کرد
گویا که سود ماست نظیری زیان ما

زنیستم بسکه هست دبیر بود از خامه‌ها | رفت نام و نسیم درست خود کامه‌ها
ورع و شیب زیر غم ایام کرد | یاد دوران جوانی دمے آشامه‌ها
طایری نیست که نارے زنش بر نیست | هر صید یک مرغ نکرد دم ز کهن دامه‌ها
روز عشرت بصداع سر مخمور گذشت | هر نگر دید دماغ ز تنگ جامه‌ها
دل بلهو و لعب عمر مگین غافل | همه تکیه بر باد کنند از سنگ آرامه‌ها
خلعت سرو باندام دنو هر نبرند | جامه زیبنده نماید ز خوش اندامه‌ها
شکر پیرے که هوا و هوس از جوش نشاند | چون مے کهنه برون آمدم از خامه‌ها
پیش از مرگ خود از آفت هستی رستیم | باجل بال نماندم ز بسکه گامه‌ها
در خرابات سر ناموس کرد دیدیم | بسکه اندر خبر نکردیم ز بدنامه‌ها
لوث تقصیر چو از آب کرم شسته شود | دلق درویش بر آید ز سیه فامه‌ها
ساز و برگ دمے و مطرب به نظیری جمعست
بوئے خیر آید شش اندیشه سرانجامه‌ها

بصفائے صبح نگه کن سر سبو بگشا | دهان چشمه گشاده بر اه جو بگشا

دل از مطالعه صبح در حجاب مدار | بزیر هر بن مو دیده بروبگشا
شگاف خرقه بدقت چه مے کنی پیوند | لباس فقر و فنا پاره به رفو بگشا
بکے بکوزه پرهیز خویش سنگے زن | چو شیشه رشته زنارش از گلو بگشا
چو موئے جاه جهان نقص دیده بیناست | اگر نرسته ترا در دو دیده مو بگشا
چو شیر گاه قناعت دهان آز ببند | چو باز وقت هنر بال جستجو بگشا
دراز دامن غم و غصه وقت گم کردی | ترا که گفت سر کیسه در غلو بگشا
حجاب مانع قربت شرم حایل لطف | به نزد او ره اظهار آرزو بگشا
چو رنگ چند شوی ملتفت بروے سخن | بمغز راه کن و پرده همچو بو بگشا
به بزم بے بصران پرده بر معانی کش | و گر بدیده ورے برخوری رو بگشا
به بزم اهل خرد عقده بر سخن مگذار
چو غیر نیست نظیری کسے بگو بگشا

۱۱

بر فلک نابد مسیحا رشته زنار ما | بر زمین منصور از دستون دار ما
از معاصی تو به بیکر دیم پیش از عاشقی | این زمان عصیان شود از کفر استغفار ما
از زبان کادی امین نفس سوزان تریم | موسی اندر طور میر قصد ز موسیقار ما
گر طبع زاهدان تلخست طعم ما چه غم | روشن از رخسار میخواران شود معیار ما
خضر وقتے کو که تعمیر خراب ما کند | زانکه گنجے هست پنهان در ته دیوار ما
هر کجا عشقست مستولی طبیبان خسته اند | از کدا این درد وا جوید دل بیمار ما
زیرکان را دانه و آب چمن خامش نکرد | عندلیب مست رمزے داند از اسرار ما
چون مگس بر قند ببوسیم بر مطلوب خویش | گرمی سودا یوسف نشکند بازار ما
خسرو نظمی نظیری نقش شیرین طرح کن
چرخ باز ما کند چون عشق باشد کار ما

۱۲

باشهپر عنقا چه نوا بال مگس را | هم نغمه داود که دید است جرس را
در معرض خورشید سها را چه نمائش | با نور تجلے چه ضیا نار قبس را
بس غنچه شگفته بتاراج خزان رفت | رسمیست که رهزن زند قافله پس را
پرانده نادان گه نطق بچه ماند | با آنکه پر از چشم و تهی بر مژه خس را

درکوئے حقیقت چہ کند مردِ مجازی　　دربیشۂ شیراں چہ ہنر گرگ ہوس را
جز حاجت اخواں نسزد تحفہ یوسف　　اینجا نرسد عرض تجمّل ہمہ کس را
ہرچند زتریاق بود زہر گراں تر　　زین جنس بصد من ندہم نیم عدس را
کس ہمرہ ما نیست کزاں سوئے بتازیم　　ازمعرکہ بردیم بروں گرد فرس را
تا ہمدم ہر بیہدہ پرواز نگردد　　درسینہ شکستیم پر و بالِ نفس را
درآرزوئے یک تن ہمجنس کہ عنقاست　　ازبسکہ طپیدیم شکستیم قفس را
صیح ازدم خونریز نظیری بہراس است
از ناوک شبخیز بود بیم عسس را

۱۹ نشستہ در ظلم با قمر چہ کار مرا　　چراغ تیرہ شبم با سحر چہ کار مرا
مسیح وار کند سیر بر فلک روحم　　بایں طلسم فرو بستہ در چہ کار مرا
چو ذرّہ محرم جاوید آفتاب شدم　　بآشنائی مشتِ شرر چہ کار مرا
اگر قضا و قدر زآسماں فرود آید　　من و خیالِ تو با خیر و شر چہ کار مرا
جنوں بمغز دماغم فتیلہ مے سوزد　　بہ پنبہ کاری داغ جگر چہ کار مرا
ز طاعتِ بر یاکردہ جز ندامت نیست　　چو بید کاشتہ ام باثمر چہ کار مرا
باشک دیدۂ آلودہ عفو چوں جویم　　خزف فروختہ ام باگہر چہ کار مرا
ہزار گونہ شکایت بضمنِ خاموشیست　　بنالۂ کہ ندارد اثر چہ کار مرا
بقہر تا بگدازی بمہر ننوازی　　ہلاک تلخ توام باشکر چہ کار مرا
چو حسن تو بکسے درجہاں نمے مانم　　غریب در وطنم باسفر چہ کار مرا
نہ رحم ماند نہ شفقت نہ دوستی نہ وفا
درین دیار نظیری دگر چہ کار مرا

۳۰ بانگ نے مے برد ز ہوش مرا　　مید ہد مے ز راہ گوش مرا
نالۂ نائے تا حریم وصال　　مے برد در کنار و دوش مرا
نخل نخلست نائے پندار ی　　مے چشاند بہ نیش نوش مرا
مطرب مے گسار در نظر ست　　نیست حاجت بمے فروش مرا
سترِ غیبم درون پردہ راز　　نغمہ مے آورد بجوش مرا

چوں سماعم نقاب بردارد　　نشود شرم روئے پوش مرا
غزل مطربم بوجد آورد　　جاں رود در سرِ خروش مرا
جوش زد در دروں نظیری حرف
کاش بودے سخن بنوش مرا

۲۱۶ گل خلعت نو داد دگر شاخ کہن را　　بر سلطنت حسن سجل ساخت چمن را
شاخ گل خوشبو برہ باد سحرگاہ　　بکشود سرنافہ غزالان ختن را
شد لالہ عجب یازہ بیاد مے لعلت　　از بادہ لبالب چو قدح دید دہن را
افراخت صراحی سرو گردن بتوجہ　　تا خوش بکف مست دہد چاہ ذقن را
سرتا بقدم نے بتماشا نگراں شد　　تا خوب دہد چنگ بمطرب بر و تن را
در عہد مے و نغمہ زبس دید درستی　　سنبل زخم جعد بروں کردہ شکن را
گلبرگ بناگوش درخت بود مناسب　　گلدستہ شد و لیت بر و زلف رسن را
حورانِ بہاری بہ نثارِ نے و مطرب　　در بوسہ گرفتہ سر اپائے چمن را
بر گوش خورد نعرۂ احسنت نظیری
پرسی اگر از مردۂ صد سالہ سخن را

۲۲۶ نے عدم بود و نے وجود اینجا　　صورت وہم مے نمود اینجا
عکس شخصے فتاد در مسکن　　نیک جستیم کس نبود اینجا
حسنِ ما کرد جلوۂ برما　　عشق ما دل زما ربود اینجا
آنکہ بے نطق و سمع مے گویند　　ہست در گفت و در شنود اینجا
وآنکہ نادید نیش مے دانند　　ہست در معرض شہود اینجا
بو البشر را قوا ملائک اند　　جزو کل ہست در سجود اینجا
کرد آنا نبیّت از سجود ابا　　ہست ابلیس ہست و بود اینجا
نزد تو جبرئیل وحی آورد　　عقل برقع ز رخ کشود اینجا
مردم چشم عالم انسان است　　شخص عالم بما نمود اینجا
دید حسن و جمال آنجا را　　در بصر ہر کہ کحل سود اینجا
نسیہ ہا نزد ما ہمہ نقد ست　　دیر ہا جملہ ہست زود اینجا

جام گیتی نما نظیری یافت
زنگ از آئینہ زدود اینجا

مانند سراب بند بر پا ست   بیہودہ شدیم دشت پیما
بے بحر نمودہ شکل ساحل   بے آب نمودہ موج دریا
ہر دادہ بباد بود و نابود   بگرفتہ زخاک عرض و پہنا
بر اوج رسیدہ گہ زپستی   در پست فتادہ گہ ز بالا
چوں ظلمت نیستی در آمد   نے ماند رخ و نماند سیما
در نائے دمید دم مغنی   لب بست فرو نشست غوغا
عاشق کہ و عشق چیست دانی   در ماندہ و دردِ بے مداوا
سرگشتۂ مطلب محالیم   اے کاش نبودے این تقاضا
آخر بچہ ما بہ قرب جوئیم   بال و پر مور و راہ عنقا
آتش نشود بباد خاموش   از سر نرود بفکر سودا
چوں حق بشود عیاں نظیری
گوئیم کہ لا الٰہ الا

چہ منت از مدد روزگار بر سر ما ست   کہ حسن فطرت اصلی نمود جوہر ما
بشعر و شاہدم از کودکی نظر باز یست   کہ عشق خیزد از آب و ہوائے کشور ما
ز ذوق ما نشود با خبر مذاق سفیہ   درست ذائقہ داند مذاق شکر ما
کمال لعب بزہ کردہ در کمیں بودیم   کہ طائرے بنشیند ببام و منظر ما
متاع راحت و شادی ما بغارت داد   چہ فتنہ بود کہ ناگہ در آمد از در ما
کدام عربدہ انگیز طرح جنگ انداخت   کہ سنگ تفرقہ آمد بجام و ساغر ما
کسی شگفتہ زمعجون آب و گل نشود   سرشتہ اند بغم طینت مخمر ما
غش وجود باکسیر عشق زائل کن   کہ زر شود مس ما از کیمیائے احمر ما
ستارۂ دل عاشق نہاں کند خورشید   کہ آفتاب فروزاں نہ ہست اختر ما
گداختیم ز درد خمار نایابی   بیک دو جرعہ کس آبے نزد بآخگر ما
نوا برآور درین پردہ کن نظیری رقص   کہ ہست دلبر ما از الست دلبر ما

تمکین خرد برد ز سر شور و شرم را   پیری برآند از شب غفلت سحرم را
مانند نہ نجم کہ خزانست بہارش   دم سرد وے تازہ کند برگ و برم را
تا سدرہ بپرم اگرم در بکشائند   ہر چند کہ فرسودہ قفس بال و پرم را
کوتاہی عیشم پے پند دگرانست   دہر از پے تادیب برد شاخ ترم را
در ہر قدمے صد خطرم بر سر راہ ست   وز بہر اقامت نہ مقامے سفرم را
رہ طے نکنم مرحلہ را کہ بہر گام   از ہول مصیبت بگذارد جگرم را
شاید کہ چو تسلیم و رضا بدرقہ گردد   رہ امن شود وادی خوف و خطرم را
سعی کنم و رخت بمنزل برسانم   تا کس نرساندہ برہزن خبرم را
از خانۂ چشمش نگذارم بدر آید   بر روئے تو گر راہ نباشد نظرم را
صد لابہ بامید یک ابرام تو کردم   یک بار بتلخی نخریدی شکرم را
چوں توبہ کنم از غزل و قول نظیری
دو وال خرد از صد ہنر این یک ہنرم را

نعت صلعم

اے کردہ خراب خانہا را   برہم زدہ آشنا نہا را
صیاد و شان بدام زلفت   در باختہ صید خانہا را
کردہ بہ بتان دلربا شرط   بردہ بگرو نشانہا را
وز بہر تو صد ہزار صیاد   آراستہ دام و دانہا را
شاہاں بفصاحت تو دادہ   مفتاح در خزانہا را
در عقدۂ جعد نیم تابت   مشاطہ شکستہ شانہا را
تا کشتۂ غمزۂ تو گردم   پرساختہ ام بہانہا را
ز آمد شد ہر مزار و معبد   فرسودہ ام آستانہا را
شیرازۂ نظم خویش بندم   منسوخ کنم فسانہا را
صوتے بنوائے تو برآرم   برباد دہم ترانہا را
گر دید ندیم غم نظیری
خواہی نرسد یگانہا را

٢٧ نیست زیں دہر آب و دانہ ما — ملکوتست آشیانۂ ما
کبک کہسار و بلبل گلزار — گوشش دارند بر ترانۂ ما
ہر طرف صوت تازہ بندند — از غزلہائے عاشقانۂ ما
حرف شیریں شود فراموشش — خسروار بشنود فسانۂ ما
دیں فروشاں خانہ بردوشیم — دلق و دستار ماست خانۂ ما
بسلم ملک و مال مے بازیم — دل خورسند بس خزانۂ ما
لمن الملک میزنیم امروز — غیر ما کیست در زمانۂ ما
خور بس از استوا سجود کند — بس بلندست آستانۂ ما
قدر از ماکہ برق در ابریم — رعد مے نالد از زبانۂ ما
خم قوس قضا بما نرسد — ہست تیر قدر نشانۂ ما
خرج یک روزۂ نظیری نیست
حاصل عمر جا و دانۂ ما

٢٨ ببریدن نرود ذوق تو ز اندیشۂ ما — سالہا پنجہ بہم دادہ رگ و ریشۂ ما
اصل ما آب ز سرچشمۂ تحقیق خورد — گل تسلیم و رضا آورد اندیشۂ ما
مے منصور کہ در جوشش ز خامیہا بود — بعد دورے بقوام آمدہ در شیشۂ ما
در خس و خانہ نہ بینیم بجز جلوۂ دوست — شجر وادی ایمن بود از بیشۂ ما
عشق آوردہ خلیل اللہ ز آذر چہ عجب — با صمد گوئے شود گر صنم از تیشۂ ما
کوہکن از ہنر عشق ندارد نامے — کار ما ہست کہ عشق ست ہمیں پیشۂ ما
گل و برگ چمن عشق نظیری مائیم
نرود تا ابد از خاک رگ و ریشۂ ما

٢٩ نظر بر روئے او وز دیدہ بکشا — ز خود گم گرد و بر روئے دیدہ بکشا
گل پژمردۂ ما باغباں چید — صبا گو غنچۂ ناچیدہ بکشا
مبادا عالمے را جان برآید — گرہ از زلف خود فہمیدہ بکشا
بگلشن بگذر و در طعنۂ گل — زبان بلبل شوریدہ بکشا
برافشاں کاکل و شمشاد را گو — شکنج طرۂ ژولیدہ بکشا

گرہ بر چین ابرو از چہ داری — ہمیں نافۂ پیچیدہ بکشا
ز رمز عشق آگاہی نظیری
معمائے ازل نشنیدہ بکشا

٣٠ مستی ربودہ از کف ہستی زمام ما — مطرب نمی دہد خبرے از مقام ما
تا گشتہ ایم غافل از و دور ماندہ ایم — پدرام مے شویم کہ وحشی رن رام ما
دانی کہ نور مردمک چشم عالمیم — بینی اگر بدیدۂ معنی حرام ما
خود را برہنہ بر صف شمشیر مے زنیم — کاندر فنائے ماست بقائے دوام ما
برکف کلید جنت و برلب سلام حور — رضواں ستادہ در طلب بار عام ما
خرمن بباد رفت دریں دشت پُر فریب — مرغے نسود گوشۂ بالے بدام ما
پستان دایہ در کف مشتاق شاہدست — بے گریہ قطرۂ نچکاند بکام ما
تا اقتدا بحافظ شیراز کردہ ایم — گردیدہ مقتدائے دو عالم کلام ما
باران گریہ طبع نظیری بہار ساخت
کو باد تا برد بگلستان پیام ما

٣١ در پردہ نداد ند وقت سخن صبا را — من نیک مے شناسم پیغام آشنا را
عیش دیار غربت چوں برق در گذارست — نتواں بقید کردن ذوق گریز پا را
وجد و سماع صوفی خالی از آں مقام است — چیزے بیار ماند آں آہوے خطا را
از خوردہ کہ دادہ گل در قبا نگنجد — جائیکہ ہست ذوقی میگردد آشکارا
با فقر و تنگدستی شوم ست عجب و مستی — در کشور غیوراں نخوت کشد گدا را
بر قدر قابلیت دادند ہرچہ دادند — حق راست بر تو حجت تہمت مکن قضا را
از مرغزار عقبیٰ یا سبزہ زار دنیا — تا دانم از کجائی حرفی بگو خدا را
انصاف و مہربانی عہدا ز جہاں برانداخت — نہ در راستی خوشامد شد دوستی مدارا
با شاہ عشق بازاں آخر کسے بگوید — بے آب و دانہ کشتی مرغان خوش نوا را
از کاہش محباں بر قدر خود فزائید — با ایں خسیس مردم یاری مگیر یارا
خوش فطرتی نظیری عقل دقیق خود کن
حاصل ز کار مردم بانگ است آسیا را

۳۲ ادب گرفت عنانِ خمار و مستیٔ ما — برابر ست بلندیٔ ما و پستیٔ ما
بخود ز دوست نیائیم تا نمے متیقم — تمام دوست پرستی ست می پرستیٔ ما
ہزار ساغر و بیدار شد تہی و ہنوز — فرود حوصلۂ ماست وشوق و مستیٔ ما
خمار شوق ندارد صبوح ما ہرگز — بیک طلوع بود نشۂ الستیٔ ما
مثال صورت موہوم بے نشاں بودیم — بمنظر تو کشیدند نقش ہستیٔ ما
ز حقۂ گہرت کار بر نمے آید — ز تنگیٔ دہن تست تنگدستیٔ ما
ز گوشہائے نظیریؔ طپانچہ پوست بریخت
عذار دف نخورد ضربت دو دستیٔ ما

۳۳ ز شہر دوست مے آیم پیام عشق بر لب ہا — بہ تلقینے کنم آزاد طفلاں را ز مکتب ہا
بگو منصور را نہ زنداں انا الحق گو برون آید — کہ دین عشق ظاہر گشت و باطل ساخت مذہب ہا
چو من ہر کس طبیبے دارد از رحمت چہ غم دارد — کہ آہے بر کشم بر کوہ و صحرا افگنم تب ہا
سحر گہ خستہ و رنجور از خلوت بروں آیم — چہ پروانہ کہ از صحبت برآید آخر شب ہا
ز دست او جراحتہائے زہر آلودہ بنمائم — بر زخم ناصحاں سوزن نہند از نیش عقرب ہا
دل شب داشت دزدے از کدو رتہائے حرمانم — بسوئے آسماں دیدم فرو بارید کوکب ہا
بمحض التفاتے زندہ دارد آفرینش را — اگر نازے کند از ہم فرو ریزند قالب ہا
ز بیدادے کہ بر دل شد نکردم ضبط خود اول — کنوں کانش ہمے بارد پشیمانم ز یارب ہا
نظیریؔ پر کشا تا دیدۂ دل در کشاید نت
کہ از تنگیٔ عالم تنگ مے گردند مشرب ہا

۳۴ گر بسخن در آورم عشق سخن سرائے را — بر بر دوش سر دہی گریۂ ہاے ہائے را
گل بخزاں شگفتہ شد وین دل بستہ وا نشد — در بن ناخن بت نے بخت گرہ کشائے را
نے ز رہے خبر دہم نے بدلے اثر کنم — صوت کجم ز کاروان زمزمۂ درائے را
ہر املے کہ صعب تر رو نہ بے عاشقاں شود — طعمۂ ز استخواں سزد حوصلۂ ہمائے را
درس ادب اگر بود زمزمۂ محبتے — جمعہ بمکتب آورد طفل گریز پائے را
خاتم جم شکستہ تن ہیکل عشق ساختہ — منظر دوست کردہ دل جام جہاں نمائے را
بلبل نظیریؔ از فلک رد شدے برم کہ ہست — بر در شہ اثر بلے نالۂ آں گدائے را

۳۵ بگذر از عشق کہ نہ خطوہ نہ گامست اینجا — دل بحسرت نہ و بس کار تمام ست اینجا
خط آزادگی سرو بمرغان ندہند — باز گردید کہ سیمرغ بدام است اینجا
فکر طوبیٰ و جناں در دوع عشق خطاست — ہر چہ در شرع مباح ست حرام ست اینجا
جرعہ از شبہہ خاطر ز گلو بر گردد — ہاں بہش باش کہ جام و لب بام ست اینجا
خود بخود بانگ زنم خود بخود آوا شنوم — خبرم نیست کہ گویم چہ مقام است اینجا
ہمہ مے نوشی و مستی و نشاط و طرب ست — کس چہ داند کہ شب و روز کدام ست اینجا
زابر ساغر مہ رخسارۂ ساقی بنمود — شکر للہ کہ تجلے بدوام است اینجا
غائب از دیدۂ باز م نشود یک ساعت — آنکہ رم خوردہ از دہم ہمہ رام ست اینجا
فیض آب خضر از نظم نظیریؔ ریزد
کہ صفائے سحری تا دم شام است اینجا

۳۶ از چاہ غبغبش بدر آوردہ ماہ را — بر ماہ عقرب سیہش بستہ راہ را
عابد کہ بیندش بدر آید ز خانقاہ — سلطان کہ یابدش بگذارد سپاہ را
گر روز حشر پردہ ز رد لیش بر افگنند — ایزد بروے بندہ نیارد گناہ را
آں کجکلہ چو باصف عشاق بگذرد — شاہاں ز سر نہند ہوائے کلاہ را
از ہیبت تجلے دیدار سوختیم — برق آورد بشارت باراں گیاہ را
عاجز شدہ است دیدہ ز ادراک حسن او — در حوصلہ جمال نگنجد نگاہ را
باوے چو در بغل ہمہ خرمن نمے رود — بیجادہ در کنار کشد برگ کاہ را
امید ہست کز سر آں بام بگذرد — پا در میاں کوئے کشودیم آہ را
خاکش بفرق کن کہ بجاناں نمے رسد — عاشق گر التفات کند مال و جاہ را
گر ایں عطش نجلد نظیریؔ ز جاں رود
جو یم ز سلسبیل بآتش پناہ را

۳۷ برائے خشت خم خو بیم گوآں پیر ترسا را — کزیں بازیچہ طفلاں خرد مشت گل ما را
جہاں را نیست آں معنی کہ باید فکر آں کردن — الف با خوان ہر مکتب نشگافد ایں معما را
بجو دا از بہر حسرت ہوا و را ہم ورنہ معلوم ست — ز دریا چند در آغوش گنجد موج دریا را
ہیولیٰ بس شاہد بے اختیار بہلے مشتاقاں — کہ عذرا از جانب یوسف بود جرمے زلیخا را

خموشی نزل عشق آرم که بردرگاه سلطانان   کمان برزه نمے آرند بازوئے توانا را
همین مقدار میخواهیم از رخ پرده برداری   که بشناسیم قدر بینش نادان ودانا را
نظیری خاطرے از داغ دل آزرده تر دارد
قدم هشیار نه اینجا که در خون مے نهی پا را

ع ۳۸ تو اگر زکعبه راندی وگر از کنشت ما را   غم بنده پرور تو بدری بهشت ما را
چو حدیث راست گویان همه مذاق تلخم   بسفینه عزیزان نتوان نوشت ما را
گل و برگ خانه ما همه بلبلان مستند   که بعاشقی برآمد همه کار و کشت ما را
که نشست نیم ساعت بر ما ز لاله طبعان   که ز پرده بر نیامد همه خوب و زشت ما را
زعتاب تلخ ساقی دل ما غبار دارد   بحلاوت حریفان نتوان سرشت ما را
همه روز دست حسرت چو مگس نه دور لیسم   که سرآستین مهمان بشکر نهشت ما را
نه منم بجائے یابی نه گلے باب و رونق   زخطا بهم برآمد همه خاک و خشت ما را
نتواضع جم و کے سر ما فرو نیاید   که حدیث عشق و سودا شده سرنوشت ما را
بصداع غم نظیری زخمار باده رستیم
نکند دماغ خوشبو گل مسجد بهشت ما را

ع ۳۹ جز نام صنم نقش مکن لوح جبین را   تا چپ نکنی راست نخوانند نگین را
از شوق شهیدان حریم سر کویش   چون دانه ورآغوش نگنجند زمین را
پیداست رهائی من از ضعف امیدم   ره زود ببیهرے رسد آواز حزین را
من دام به نخچیر گه انداخته بودم   شیر آمد و بگرفت ز من دام و کمین را
آب رخے از آبله گفتم برسانم   وادی برهم ریخت نفت آبله چین را
با تیغ بتسلیم و با خصم بشفقت   با مهر بدل ساختم از عشق تو کین را
بیرون نهم از خویش اگر پائے نظیری
یکپا به فرو تر نهم عرش برین را

ع ۴۰ دل شکسته بود تحفه خزینه ما   نگین ملک توان ساخت ز آبگینه ما
تو کو غریب چه دانی که چیست طعنه زدن   که بحر مصلحت نشکند سفینه ما
مکن بکشتن ما مشورت که نابوده ست   بفال دوست مبارک نه بود کینه ما

هزار کار درست از شکست ما گردد   طلسم ما شکن و برخور از دفینه ما
بیگانه ایم به بیقدری از چه بر در دوست   بقدر ذره توان یافتن قرینه ما
چراغ صومعها زنده مے توان کردن   بدوستی تو یعنی بسوز سینه ما
زبعد کعبه نظیری زیارت ما کن
که دلبرِ نمکین ست در مدینه ما

ع ۴۱ زبان پیام هوس داشت شستم انشا را   درون سینه بریدم سرِ تمنا را
چه گو نه عرض تمنا کنم که حسن غیور   نه داده راه در این پرده رمز و ایما را
دران نظاره که برتیغ و کف شعور نبود   زرشک سوخته بود آگهی زلیخا را
ذخیره زجنون بهار ننهادیم   کم ست سود تنک مایگان سودا را
نوازشے زکرم میکند محبت نیست   توان شناختن از دوستی مدارا را
گراز ورع بگدا زاہدان قدح ندهند   چه مانعست حریفان باده پیما را
گذشت شوق ز اندازه گوشه نظری   که مے خموش کند مست بے محابا را
بکینه دل بے رحم کافرت نازم   که کرده است بمن دوست گبر و ترسا را
بدیهه سنج نظیری اگر تو خواهی بود
شکر فروش کند طوطی شکر خارا

ع ۴۲ هرگه رقم کنم بتو عذر گناه را   ریزم چو خامه از مژه خون سیاه را
شاید که شرم دولت ما داگران خرند   آنجا که حرمتیست بها برگ کاه را
مطرب ره سماع بآهنگ مے زند   صوفی خانقاه غلط کرده راه را
آن عارفان که در رمضان باده میخورند   بینند در زلال قدح عکس ماه را
معراج ما نهایت افتادگی بود   در عشق قرب صدره بود قعر چاه را
آنجا که بے نفاذ تیغ وسع رحمت ست   بدخواه انفعال ده نیک خواه را
گر خون یک قبیله انسان رخ طلب کنند   سلطان زداد خواه نخواهد گواه را
گر غبن عشقبازی و مستی شود حساب   فردا گنه برد بشفاعت گناه را
عشق آمد و بخرقه پشمین فروختیم   تشریف شاه اکبر و عباس شاه را
کردیم خاک مسکنت و نیستی بسر   تعظیم صدر منزلت و بارگاه را

سرگشته اند خلق نظیری بیا که ما
روشن کنیم زمزمهٔ خانقاه را

نگاه گم شده بر راه کوے یار مرا — گسسته عقد گهر گریه در کنار مرا
خود از محبت جانان بخود حسد دارم — ز رشک غیر کنون برگذشته کار مرا
ز هر یقین که شود صاف سینه صاف ترم — غبار دل نشوم گر کنی غبار مرا
به بے بری مزنم طعنه کز هزار چمن — قضا گذاشته اینجا بیادگار مرا
ز روزگار چه منت که بر سر من نیست — بروزگار تو افگنده روزگار مرا
خدا ز آفت پژمردگی نگهدارد — شگفته است دل و طبع زین بهار مرا
مزاج دوست خموشی خرد ولے چه کنم — گل محبتم این ناله هست خار مرا

تعلق تو نظیری به پستیم دارد
توجهے که کند دوست واگذار مرا

امشب خوش آشناست بروئیش نگاه ما — گویا حجاب سوخته از برق آه ما
ازبسکه مے شدیم بحسرت جدا ازو — خون میچکید روز وداع از نگاه ما
شغل محبت ست که مانع ز طاعت ست — روز جزا بس ست همین عذر خواه ما
دوزخ اگر بچاشنی آتش دل ست — اهل بهشت رشک برند از گناه ما
دل بے غمت مباد کزین فیض گشته است — رحمت طفیلی نفس صبح گاه ما
صد میل وصل آمد و صد تشنه تازه شد — هرگز نبود نشو و نما در گیاه ما

با نخل ماتمیم نظیری ز ما حذر
غمگین شود کسیکه بود در پناه ما

ازین ویرانه نتوانستم و ویرانه خود را — ازین ویرانه بیرون میبرم دیوانهٔ خود را
حریفان نشهٔ مهر و محبت را نمے دانند — بدست دشمن خود میدهم پیمانهٔ خود را
نه مورش خواند از سختی نه مرغش چید از تلخی — نمے بینم ز جنس هیچ خرمن دانهٔ خود را
ز بیم آنکه طبل رحلتے ناگاه بنوازند — همیشه رخت بر درگاه دارم خانهٔ خود را
عزیزان دیده از ما گستر هم ساز ند نورانی — تو شمع بزم خلوت مے کنی پروانهٔ خود را
بآیات زبور و نغمهٔ داؤد نفسرو شم — بیان دردناک و نعرهٔ مستانهٔ خود را

نظیری قصهٔ فرهاد و خسرو داستانے شد
کنون من هم کتابی مے کنم افسانهٔ خود را

آنکه بر ما رقم کین زده از کینهٔ ما — نقش آئینهٔ خود دیده در آئینهٔ ما
عید و نوروز بود کنت مارا هر روز — بمحبت گذرد شنبه و آدینهٔ ما
محضر سلطنت عشق اگر بر خوانند — خاتم و سکه برآرند ز گنجینهٔ ما
خورده دل زخمے از آن غمزه که نتوانی دوخت — تو که صد بار فزون دوخته سینهٔ ما
نان نگاهے که بدنبالهٔ چشمت زه بید — خون فرو میچکد از خرقهٔ پشمینهٔ ما
آزمودیم بزورے امسال بنود — قدحے داشت خم از بادهٔ پارینهٔ ما

طرفه شورے سحر از سینهٔ نظیری برخاست
ساخت کار همه را گریهٔ دوشینهٔ ما

غبار از دل بمژگان روبم و بینم نشانش را — بآب دیده شویم خاک و جویم آستانش را
ز مستیهائے شوق آن بلبل شوریده احوالم — که نشناسد اگر صد بار بیند آشیانش را
اثر میکرد گاهے ناله ام ازبسکه نالیدم — کنون از نالهٔ من خواب آید پاسبانش را
همه در عشق او از رشک با من دشمن جانند — که با من مهربان سازد دل نامهربانش را
مرا زین عشق شورانگیز در درد رشک خواهد کشت — که هر کس بر سر هر کوئے خواند داستانش را
سوال بوسه کردم از آن رخ لب گزید از قهر — ضیافت کرد ابرامش بشبیر بنی لبانش را

نظیری فاتلے دارد که آمرزیده میگردد
سگان از کوئے او گر بگذرانند استخوانش را

هر روز جویم آب رخ روز رفته را — گویم بلفظ نغمه ز مردم نهفته را
لب بستم از سخن که درین مجمع نفاق — به یافتم ز گفته حدیث نگفته را
هرگز شب امید بدوران من ندید — جام مے دو ساله و ماه دو هفته را
خفاش بخت من چو نه بیند چه فائده — گر سر مه ز آفتاب کشد چشم خفته را
در خون همیشه نشتر مژگان شکسته ام — ناسفته کرده ام همه درهائے سفته را
فراش کوئے دوست شوا ے نالهٔ سحر — در چشم بخت کن خس و خاشاک رفته را
زهر ست آبدیده نظیری نه اشک تلخ — در دیده آب میکنم الماس تفته را

۴۹ دلا گداز که آئینه کرده سنگ ترا — کدام صیقل ابرو زدوده زنگ ترا
تو کعبه در دل ما کا فراں چرا جوئی — گر آذری نه تراشیده است سنگ ترا
کسے شکاری عشق ترا چه میداند — نشانه دیگر و زخمے دگر خدنگ ترا
ز خار خار محبت دل ترا چه خبر — که گل بجیب نگنجد قبائے تنگ ترا
بهر کسے نظر از شیوهٔ دگر داری — کسے درست نفهمیده ربود رنگ ترا
بنغمهٔ دگرم زنده سازاے مطرب — چه معجز ست که در پرده نیست چنگ ترا
تو حرف تلخ فروشی و من شکر نوشم — که چاشنی هزار آشتی ست جنگ ترا
توا ز نسیم نظیری بشور مے آئی
چو گل نهاں نتواں کرد بو و رنگ ترا

۵۰ کردم ز شکوه منع دل زار خویش را — انداختم بروز جزا کار خویش را
وقت نظارهٔ بت پرهیزگار خویش — شویم بگریه دیدهٔ خونبار خویش را
جرم من ست پیش تو گر قدر من کم ست — خود کرده ام پسند خریدار خویش را
صد مشتری ست جنس دلم را چو آفتاب — من گرم میکنم بتو بازار خویش را
ترسم که رفته رفته به بیداد خو کنی — برکین مدار طبع ستمگار خویش را
اے دل مجو نجات که صیاد پیشگاں — در دام میکشند گرفتار خویش را
عمرت بود که دوش نظیری بباد تو
آساں نمود مردن دشوار خویش را

۵۱ فراق دوستاں بسیار پیش آمد دل ما را — غمم بیروں گرفت از ما هوائے منزل ما را
گل افشاں بود با تو هر سر خار و بن سنگے — تو چوں رفتی از ینجا آنچه بود حاصل ما را
عفاک الله بقید عشقم از هستی بر آوردی — بیک مشکل نمودی حل هزاراں مشکل ما را
اگر مقبول اگر مردود حرف ما اثر دارد — تواں تعویذ بازو کرد سحر باطل ما را
سرشت ما خواص مهر د طبع دوستی دارد — برهمن بت نمے سازد مگر مشت گل ما را
همه افسانهٔ گیسو و رخسار تو مے گویم — شب ما نور مے بخشد چراغ محفل ما را
بشارت دگذر داریم و شاهد در نظر دائم — بد بازار تو چشم افتاده بخت مقبل ما را
درین صحرا نظیری بست لاغر ترز ما صیدے — که بر فتراک مے بندد شکار بسمل ما را

۵۲ ز حرمانم غمے در خاطر یاراں شود پیدا — چو بیمارے که مرگش بر پرستاراں شود پیدا
چو بیرا اگر دم از رہ اے جناں یاراں مندا زمن — که بد مستے میان جمع هشیاراں شود پیدا
کسے نگریزد از ما گر از یں تقوی بروں آیم — طرب کز ما بمد در کوئے میخواراں شود پیدا
تبے از حلقهٔ پرهیزگاراں بر نمے خیزد — که بر مردم مسلمانی دینداراں شود پیدا
پشیمانی مکش از بیع من کایں سهل قیمت را — تو چوں صاحب شمی ذوق خریداراں شود پیدا
زلیخا گو میارا بزم و فرش دلبری مفگن — که آں یوسف بزندان گرفتاراں شود پیدا
چراغ زنده میخواهی در شب زنده داراں زن — که بیداری بخت از بخت بیداراں شود پیدا
نظیری کاش بنمائی که در ساغر چه میداری
که پیش زاهداں قدر گنهگاراں شود پیدا

۵۳ از پئے آشوب مادر زلف دار د شانه را — شورش زنجیر در شور آورد دیوانه را
حسن بنیاد محبت بر پریشانی نهاد — تا نشورد خاک را دهقاں نریزد دانه را
حور و جنت جلوه بر زاهد دهد در راه دوست — اندک اندک عشق در کار آورد بیگانه را
عشق کامل نیست تا در بند مال و مسکنی — آزماں آتش علم گردد که سوزد خانه را
هر چه زد خود را بر آتش محو آتش گشت و رفت — در حقیقت شعله بال و پر بود پروانه را
جائے یک ناخن درستی در سرا پائم بلند — هر زماں دیوانه ویراں تر کند ویرانه را
گردد عشق از مزاج پیر لذت کے رود — بوئے مے باقی بود گر بشکنی پیمانه را
عقدهٔ دل در شکنج طره نگشاید بعقل — یک گره زاں زلف در هم بشکند صد شانه را
سرگذشت عهد گل را از نظیری بشنوید
عندلیب آشفته تر میگوید ایں افسانه را

۵۴ ز عاشق بیشتر معشوق را ناهم دلستاں پیدا — ثمر نیکو نیاید تا نگردد باغباں پیدا
خود به ما گر دگر تو از رخ پرده برداری — گماں پوشیده گردد هر کجا گردد عیاں پیدا
من آں روز یکه بر رخ فتنه بنشیند لعت میگفتم — که روز نے خوش نخواهد گشت هرگز در جهاں پیدا
دراں صحرائے بے پرسش که ره بر رانزاں باشد — دل مجروح گردد کاروال [illegible] کاروال پیدا
نیے گر عارض شبنم فشود آں را دوا سازم — چه سازم سوز عشقے را که شد در استخواں پیدا
تمنا آتش چو گردد که خاطر مضطرب گردم — بود مختاجے که گردد در سر آتش میهماں پیدا

بغل از نامۂ احباب پر کرده نمے خواند   کہ مے ترسد شود مکتوب من ہم درمیان پیدا
نمیدانم ز من در جان سپاری ہا چہ نقصان شد   کہ اکثر میشود در بد گمانی امتحان پیدا
نظیری سوئے او کم رو کہ امروزست یا فردا
کہ از خاکسترت ہم نیست در کویش نشان پیدا

۵۵ع زبس بود دل خود کام ناسپاس مرا   ز روے ہم رسد اندوہ بیقیاس مرا
بلا مقام مرا پیش ازیں نمیدانست   غم تو کرد دریں شہر روشناس مرا
چہ روز بود کہ تشریف عشق پوشیدم   کہ خوشدلی نشناسد دریں لباس مرا
ز رشک دوش چنیں درہمم کہ نتواں برد   بہ بزم وصل تو امشب بالتماس مرا
رخے کہ داشت ملک میلش از توجہ غیر   چناں نمود بچشمم کہ شد ہراس مرا
ازاں ز آہ نظیری فراغتے داری
کزیں فسردہ دلاں کردۂ قیاس مرا

۵۶ع شرم مے آید ز قاصد طفل محجوب مرا   بر سر راہش ببند از ید مکتوب مرا
دست پرورد تو ام اے عشق پاس من بدار   ہر کہ بیند از تو میداند بد و خوب مرا
فرصتت باد اکہ میباید ستمگارے چنیں   ایں قرار و طاقت و ایں صبر ایوب مرا
ناز پرورد وصالم گوش بر حرفم مکن   آرزو بسیار باشد طبع محجوب مرا
بے سوالے خون خود در حشر مے بخشم باو   زانکہ دانم از طلب عار ست مطلوب مرا
شوخ طبعی ز اختلاط غیر منعت چوں کنم   پیش ازیں نتواں شنیدن حرف مکتوب مرا
امشب از یوسف رخے چشم نظیری روشن ست
باز نورے ہست در کاشانہ یعقوب مرا

۵۷ع دیدمش در دل نہفتم آہ پر تاثیر را   در کماں از بسکہ دزدیدم شکستم تیر را
پائے رفتن نیست زیں بزمم کہ در بیرون در   بخت دارد در کمیں ہجر گریباں گیر را
خوشدل از غیرم کہ در بزم وصال او نیافت   ذوق درد اضطراب و لذت تغییر را
از کمند عشق جستن مے شود ترک ادب   ورنہ طغیاں جنوں از ہم کند زنجیر را
بے سبب دادی گراں آزارم خجل از من مباش   کردہ ام خاطر نشان خویش صد تقصیر را
گشتہ دل پامال حسرت عشوہ در کارش مکن   قلب زر ناندود ما ضائع کند اکسیر را

از نگاہے شد نظیری صید و من در انفعال
زانکہ ایں وحشی نمے ارزد بہائے تیر را

۵۸ کجا بودی کہ امشب سوختی آزردہ جانے را   بقدر روز محشر طول دادی ہر زمانے را
سوالے کن ز من امروز تا غوغا بشہر افتد   کہ اعجاز فلانے کرد گویا بے زبانے را
بہر فرخے کہ میگیرند اخلاص و وفا خوب ست   پس از عمرے گذارا فتاد بر ما کاروانے را
کتاب ہفت ملت گر بخواند آدمی علامیست   نخواند تا ز جزو آشنائی داستانے را
بافسوں موم آہن کردن آسان تر از آں باشد   کہ از کیں بر سر مہر آوری نامہربانے را
بعشاق اشک گرم و رنگ زرد از بہر آں دادند   کہ استغنا فرود آرند مستغنی جوانے را
اگر از خار خار بیوفائی ہائے گل نبود   سحر گہ عندلیبے برنہ خیزد گلستانے را
دلا سیلاب خوں را از شگاف سینہ بیروں کن   کہ امشب سودہ ام بر دیدہ خاک آستانے را
نمیدانم نظیری کیست چوں مے آمدم زاں کو
بحال مرگ دیدم بر سر رہ ناتوانے را

۵۹ طعم ہلاہل میدہد زہر فراقت آب را   تا تلخ کردی عیش من شیریں ندیدم خواب را
دریائے رحمت بر رخم تا شام ہجراں وا کنند   گر چشم اندوہت کند یک صبح فتح الباب را
از دولت گم گشتہ ام شاید نشانے وا دہند   بارے بدریائے امید افگندہ ام قلاب را
زاہل دروں با ہش نزند آناں کہ بیروں مے زنند   اکثر خواصاں میدہد سلطان شراب ناب را
طوفان بہر جانب برد کشتی معلم با وباں   لنگر نمیداند کسے دریائے بے پایاب را
وعظ طبیب و صبر من بر جان گوارا گشتہ اند   من سخت تر سازم مرض او تلخ تر جلاب را
با غایت بیطاقتی از عشق نتوانم گریخت   گوئی کہ آتش بستہ رہ از ہر طرف سیماب را
در انتظار رحمتت لب تشنگاں افتادہ اند   ساقی بگو تر زن قدح در یاب زود اصحاب را
کامد نظیری در رضا غم خوردن و خوش بودنست
دارم مے مرد آزما خوش باد شیخ و شاب را

ردیف الباء

۶۰ خانہ در کوئے مغاں کردم خراب   ہمچو قبنہ ہم طبع گشتم با شراب

دہر پیرم کردہ اما ذوق عشق — گرم تر دارد مزاجم از شباب
از جوانی ہست ذوقے در سرم — از نمک ماندست شورے در کباب
ہرچہ خوانم از ورق شویم بہ اشک — عشقم افتادست بر درس کتاب
زندہ دارد مرد را آثار مرد — نام گل باقیست چون گردد گلاب
گوش بر تشریف فرمانم کہ ہست — جان مشتاقم سوالش را جواب
بر امید او بعجز بستہ ام — باد را بر خاک و آتش را بآب
چارۂ ناسور تسلیم است و بس — خلق مرہم مے نہند از اضطراب
بہ کہ پوشم چشم ازین دل خفتگان — روئے بیداران مگر بینم بخواب
چشمہ حیوان نظیری ہیچ نیست
عالمے تاریک و قحط آفتاب

مہم در جام و ماہم تا سحر بر زانوست امشب — دو دستم تا بوقت صبح طوق گردنست امشب
دو چشمم حجلہ آئین بستہ انداز گریۂ شادی — در و بام از چراغان ہر شکم روشنست امشب
نثار دی تا سحر و ستم بزلف دہ ہمے دارد — گریبانم گریبانست و دامن دامنست امشب
ہمہ شب بر لب و رخسار و گیسو میزنم بوسہ — گل و نسرین و سنبل را صبا در خرمنست امشب
مغنی میگساری میکند ساقی نوا سازی — ازین شادی کہ در بزم حسودان شیونست امشب
بدل طرح وصال جاودانی نقش مے بندم — گرم خود دوست مے آید بخلوت دشمنست امشب
باقبال محبت شاہد دمے در نظر دارم
نہ من با بخت خویشم نے نظیری با منست امشب

سحر منادی بلبل بگلستان دریاب — صلائے صحبت گل میزند زمان دریاب
ہر آں دقیقہ کہ دریافتی ز عمر از است — کہ میشود نفس رفتہ رائگان دریاب
ترا فریفتہ بود و رفتی بخانہ دوست — درون اگر نگذارند آستان دریاب
ہزار دانۂ بار دنگار رم افتاد است — بیک کرشمہ لطفم اگر توان دریاب
نظارۂ گل دہر از وداع یاد دہد — ببین بہار نے و مقدمۂ خزان دریاب
ہنوز بوئے دلم بر مشام مے آید — دمے کہ آتشم افتد بخانمان دریاب
نہ پیالہ چہ بر خاک تشنگان ریزی — مرا کہ سوختہ ام مغز استخوان دریاب

مباد زخم تو جز من بدیگرے آید — گہے کہ تیر جفاے کشی نشان دریاب
مکش ملال نظیری کہ جسم و جان کاہست
زلال جام کش و عمر جاودان دریاب

سبزۂ عیش ز بوم و بر ہجران مطلب — نیشکر حاصل مصرست ز کنعان مطلب
رسن زلف بے حیلہ در آویختہ اند — جز دل تشنہ ازاں چاہ زنخدان مطلب
درد باریکہ سجود خم ابرو سمیست — غیر محراب کژ و قبلۂ ویران مطلب
فرض و سنت بتماشائے نواز یاد رفت — پردہ بر روئے فگن باز من ایمان مطلب
بعد ازاں کز چہ نسیان بدرم آوردی — پیش گر گم فگن و قیمتم ارزان مطلب
مہ کین نیست کہ ہر جا طلبی یافت شود — آنچہ ہرگز نسپرند بدوران مطلب
لخت دل قوت کن و شکر احباب مخواہ — دود دل سرمہ کن و کحل صفاہان مطلب
آب حیوان ز کف ورد کشان مے جوشد — گو خضر دشت بپیما و بیابان مطلب
ہمہ از کاہش احباب بخویش افزایند — قیمت یاری ازین خویش فروشان مطلب
جلوہ از حوصلہ بیش است نظیری ہشدار
کشتی نوح لشند ساختہ طوفان مطلب

آنکہ شب داد توبہ ام ز شراب — امشبم باز دید مست و خراب
لب ساغر چناں زنم بوسہ — کہ در آرم حریف را از خواب
مزہ کز راح آتشیں گیرم — خاک را در دہان بگردد آب
عضو عضوم پرست از مستی — کاہلی ہا ہمہ شوند شتاب
ظرف لبریز کردم از بادہ — ہمچو ماہ دو ہفتہ از مہتاب
راہ مستی گرفتہ جانب دوست — میروم تا بر آرمش ز حجاب
محو تر مے شوم ز خود ہر دم — رفتم از دست مطربا دریاب
قوتم نیست پست کن پردہ — طاقتم نیست گوش چنگ متاب
بر نظیری مگر بہ بخشایند
بجزع وا نمے شود ایں باب

چون غنچہ دل مبند و چو بو بر ہوا متاب — بر گل سوار باش و عنان از صبا متاب

آمیزش از صلاح دو یک دل بهم رسد
جائے کہ نار میل نباشد دو نامتاب

شوقے اگر نجات ز خود بینیت دہد
بگریزد و رخ ز آئینہ ہم بر قفا متاب

بر سفرۂ ہیچ نیست سوال از برون چرا
قفل کشودہ بر در گنج عطا متاب

شغل توام ز گوشۂ خاطر نمی رود
گوشم چو طفل از پئے ہر مدعا متاب

بر صفحہ نقشہا ہمہ زیبا کشیدہ اند
بر قبح بدست گونہ چون و چرا متاب

ہرگز خضر بہ تشنہ زلال بقا نداد
مس بر امیدواری این کیمیا متاب

آہے زدیم و پیرہن پارہ سوختیم
گو ہمنشیں فتیلہ بے داغ ما متاب

چشم از امیدواری دیدار روشن است
گو روشنی مہر و مہم بر سرا متاب

معشوق ساقیست مزن بر پیالہ دست
یوسف نمودہ رخ بصر از تو بیا متاب

افسون لب بکار نظیری کفایت ست
لعلش در آتش از پے مہر و وفا متاب

۶۶۷ مے باش و از مزاج حریفان اثناں طلب
باطبع ہر کہ راست نیاید گراں طلب

چوں رہ بری بصحبت نیکاں گراں مباش
جاییت اگر نصیبہ و ہند آستاں طلب

مہماں گنج باش و قناعت بخاک کن
ہمسایۂ ہمائے شو و استخواں طلب

مجموعہ ایست عالم از و انتخاب کن
مغلوبہ البیت دہر در و مہرباں طلب

در طبع دوستاں ز حسد راستی نماند
انصاف اگر طلب کنی از دشمناں طلب

از حلقہائے زلف طلسمے بچنگ آر
در شغل آں ز دسوسۂ دل اماں طلب

دست کسے بدامن محمل نمے رسد
کورانہ بر صدائے جرس کارواں طلب

ہرگاہ یوسفے ز تو در راہ ماندہ است
شیون کن و ز گم شدۂ خود نشاں طلب

تنگ ست در طریق کریماں معاملت
جاں از نظیری ار طلبی رائگاں طلب

۶۷۷ عشق دہد بہ اہل شعور بادہ ناب
پرورشش ذرہ کند آفتاب

کم نشود سوز دل از سیل اشک
آتش سودا نہ نشیند بآب

آہ کہ عاشق کشد از خامی ست
دود کند دل چو نباشد کباب

باسخن تلخ تبسم خوشنس ست
نشہ دہد شہد چو گردد شراب

دیر رود جاں کہ نوئی در دلم
شعلہ کند بر سر شمع اضطراب

در شب ہجراں نبود روشنی
گرچہ بود تا بسحر ماہتاب

دیدہ نظیری نشناسد رخش
بسکہ گداز د نگہم از حجاب

ردیف التاء

۸۲۶ ابرے بنظر آمد و برقے ز میاں جست
صد فتنہ بہر حالہ از خواب گراں جست

انگیخت از آں ظلمت و پر تو دل و جانے
وز پردہ بروں آمد و در خانۂ جاں جست

آسودہ ز آفات بہم ساختہ بودیم
ناگاہ خطائے شد و تیرے ز کماں جست

نشنید کس از کس سخن مہر و محبت
شوقے بضمیر آمد و حرفے ز زباں جست

در مدعیاں غلغلہ افتاد از یں رشک
منصف بمیاں آمد و منکر بکراں جست

ربط ست با ہم سر اجزائے جہاں را
زیں سلسلہ حاصل کہ بجائے نتواں جست

زیں بیش حکایت نتواں کرد نظیری
افروخت ورق در کف و آتش ز زباں جست

۶۹۶ گہ تجلی مانعست وگاہ ہجراں حائلست
حیرت اندر حیرت ست و مشکل اندر مشکلست

بے نہایت از بر ما بود تا مقصد مقام
منزل کو بین طے کردیم و اول منزلست

زخم ما بیطالعاں پیدا و پنہاں ست دتیغ
بخت مقبولے کہ چشمش بر جمال قاتلست

از نم فیضے کہ با این مشت خاک آمیختند
حاملان عرش را بار امانت در گلست

عقدۂ ما را رسول و نامہ نتواند کشود
بعد ظاہر بین بچشم دوری ما در دلست

بام و در پر جلوۂ حسن است اہل حال را
ہر کہ صورت دوست میدارد ز معنی غافلست

سینہ را بخراش و در وے دانۂ اشکے فشاں
اینکہ شوئے خاک ریزی تخم را بیحاصلست

از حدیث سود و سودائے روم دیوانہ وار
حرف لیلی گوئے تا دانی کہ مجنوں عاقلست

از کرم شاید سے بر روے مسکیں وا کنند
بیشتر شبہا درین درگہ نظیری سائلست

۷۶ غیر من در پس این پردہ سخن سازی ہست
راز در دل نتواں داشت کہ غمازی ہست

زخم کاریست صراحی و قدح برچینید — نیم بسمل شدهٔ بر سر پروازے ہست
بلبلاں گل ز گلستاں بشبستاں آرید — که دریں کنج قفس زمزمه پردازے ہست
گو که این صف شکناں قصد ضعیفاں نکنند — که دریں قافله گاہے قدر اندازے ہست
تو مپندار که این قصه بخود میگویم — گوش نزدیک لبم آر که آوازے ہست
عشقبازیم بمعشوق مزاجے انداخت — کز نیازیم که با اوست بخود نازے ہست

دی نظیری نرسیده است که امروز رود
صحبتے را بود انجام که آغازے ہست

ره حریف گرفتم که شیشه یار من است — خرد پیاده شد از من که مے سوار من ست
جراحتم همه راحت شد از سعادت عشق — گلے که در ره من بشگفد ز خار من ست
اگر درستی در کار جام و میناهست — شکسته بستهٔ از عهد استوار من ست
صبا بطرف چمن خواند ابر بر لب کشت — بهر دو گام حریفے در انتظار من ست
شراب و حور میسر نگشت و توبه گریست — شفیع جرم خوشیهائے روزگار من ست
شبے که با تو قدح نوشم و لبے بگزم — کند فرشته سجودم که کار کار من ست
گلم بآتش دل آب مے خورد همه عمر — شگفته روئی جاوید با بهار من ست
بسوز و ساز حریفم بآه و ناله حریص — غمست داروئے دردے که سازگار من ست

باضطراب دلا جاں سپار و حال مپرس
که اختیار نظیری هم اختیار من ست

ذوقے بکمال ست وصالے بدوام ست — امروز بما منزلت عشق تمام ست
بر صوفی بے وجد و بال ست عبادت — بر شیشه که خالیست ز مے سجده حرام ست
دادیم بمعشوقه و مے دنیا و دیں را — بدنام شدن در دو جهاں غایت نام ست
احیائے شب ما و صبوحے حریفاں — مهتاب همه روزن و صبح همه بام ست
جمعے که گرفتاری ایام شناسند — چوں شپره از نور گریزند که دام ست
میگریم و از گریه چو طفلم خبرے نیست — در دل هوسے هست ندانم که کدام ست
ساقی غم دوراں مخور و رطل گراں ده — شادست جهاں تا مئے حسن تو بجام ست
گو [illegible] به سبحه عصمت نفروشند — بوئے مئے دوشینه هنوزم بمشام ست

رنجور الم دیدهٔ پیری ست نظیری
جام سحری چوں نخورد ماه صیام است

هوا بدیهه رسانست و باغ موزونست — بهر ترنم مرغے هزار مضمون ست
زبان بلبل شوخ از سخن نمے افتد — اگرچه خوردهٔ گل همچو دُرِّ مکنون ست
بهوش زی که تو گر از بروں نمے بینی — درون پرده ببینند هرچه بیرون ست
اگر بلذت لطف نهاں رسی دانی — که اندکے تو ورشتت چگونه افزون ست
بشور وادی و فریاد میل خویش داریم — کز اهل سلسلهٔ ماست هر که مجنون ست
ز روئے دوست هویدا بود سعادت دوست — نوشته اند بعنواں که خاتمت چون ست
اگر کنار بیاباں عشق دریابی — ز خون کشته ببینی هزار جیحون ست
نشان ذوق حقیقت بنازکان ندهند — چه شد که فاخته خوشگوی و سرو موزون ست
بهیچ کاسه چشم گدائی پر نشود — مگر ز کاسهٔ آزادگاں که وارون ست

چو تام توبه گرفتم قدح بیاد آمد
بنوش باده نظیری که فال میمونست

بے عشق عقل راهبرے در دماغ نیست — بد سوز و آں فتیله که از شعله داغ نیست
هرگز فرشته از سر بامش نمیرود — آنرا که مرغ نامه برے در سراغ نیست
طعنم به بیخودی چه زنی محتسب برو — مارا فراغتست ترا گر فراغ نیست
ما حال خویش بر پر عنقا نوشته ایم — در بال هدهد و سر منقار زاغ نیست
چوں چغد بر خرابهٔ خود فال میزنیم — کیں نغمه از ترانهٔ مرغان باغ نیست
از خنده هائے تلخ صراحی بکار ما — جز خون دل بگردش چشم ایاغ نیست

تلخ ست بے تو عمر نظیری چه زندگیست
بیمار را که بر سر بالیں چراغ نیست

صافی شوم از کون که در درد صفا نیست — بر عرش زنم جوش که در خمکده جا نیست
رویم همه چوں سایه که در خدمت خورشید — صد گونه سجود ست که در طاعت ما نیست
لطف نظر سوختگاں تا لبش برقست — اینجا پر پروانه طلب بال هما نیست
چندانکه دراں جبهه خدنگست نصیب ست — در همت ما جستن و در شست خطا نیست

بخرام بگلشن کہ پئے سیر صبوحی   پیغام گلے نیست کہ با باد صبا نیست
توفیق نکو کاری ما و تو عطا نیست   اخلاص بدینار و مروت بہبها نیست
صد گونہ دوا در سر ہر شاخ گیاہست   اما چو ترا درد نداد ند دوا نیست
گر کفر و ضلالت بود ار دین و ہدایت   خوش باش کہ کار ازلی جز بعطا نیست
با حکم قضا ساز کہ در دیر نظیری
مقبول مغاں نیست نماز یکہ قضا نیست

اختر شناس در روش بخت من گم ست   مشکل فتادہ کار نہ در دست انجم ست
دوراں صلائے تفرقہ داد و شراب نیست   یک پارہ در صراحی و یک پارہ در خم ست
ساقی چو فیض اوست ہمہ صرف او کنم   ایں جرعۂ کہ در تہ جام تکلم ست
شیریں نکردہ خندۂ شادی مذاق کس   گل نیز تلخ گشتۂ زہر تبسم ست
باشد بنا امیدی خویشم محبتے   کو آشنائے گوشۂ چشم ترحم ست
آسود می اگر بخودم کس گذاشتے   از جور او کشندہ تر م رحم مردم ست
ناخن ہمیشہ در جگر خارہ میزنم   در ریست رخش سعی مرا سنگ در سم ست
کے سر ز کار بستہ بر آرم کہ چرخ را   دوراں نماند و رشتۂ امید من کم ست
گفتار بے نتیجہ نظیری نمے خرند
عودیکہ سوز دو ند ہد بوئے ہیزم ست

لخت دل بر جیب و جبینم بر کنار افتادہ است   دست و دل گم گشتہ تا بازم چکار افتادہ است
ساز و برگ شادمانی را کہ میداند کجاست   در ہم اندوہ و انشاط روزگار افتادہ است
خستہ دل تر میشود تا تلخ تر نوشم دوا   پند ہر دم در مذاقم خوشگوار افتادہ ست
از کدورت بر نیایم گر صفا دستم دہد   تیرہ روزم بخت با من سازگار افتادہ ست
غصہ مرد و غم بماتم سوخت اکنوں ہجر را   صد چراغ مردہ بر گرد مزار افتادہ ست
ظرف ایں ہنگامہ پیدا کن خراباتست ایں   گرد ہر در برانہ صد منصور و دار افتادہ ست
کے نظیری خوار ماند عشق را نسبت قویست
بلکہ در روز سے غائبش از اعتبار افتادہ است

عشق تو قید علائق ز رہ ما برداشت   ہر کہ مجنون تو شد سلسلہ از پا برداشت

جنس ار زندہ دار باب بصارت مشتاق   نتواں دست ز بیعانۂ سودا برداشت
چوں نواں گشت کنوں ساکن خلوت گہ باغ   مجلس آراست گل و مرغ تقاضا برداشت
دست در گردن معشوق حمائل کردم   نتواں کف پے ما عرض تمنا برداشت
عارفاں گوشۂ چشمے بدو عالم ندہند   ہر کجا باد نقاب از رخ زیبا برداشت
محضر بندگی از مرتبۂ من بیش است   این نشاں را دل مفلس ز کجا تا برداشت
پردہ میبایدم آویخت کہ ہر کس نگریست   شرح سودائے ترا نسخۂ سیما برداشت
بسکہ نازک دلم از عشق حدیثے تا رفت   انجمن از پردہ بروں آمد و غوغا برداشت
طفل در گریہ نظیری چو تو کافر خو نیست
پدرت ناز گدا ایں در ترسا برداشت

بوئے ازاں و سلسلۂ خم نجم گذشت   شیخ از حرم بر آمد و گبر از صنم گذشت
خیز از سفال خضر زلال بقا بنوش   کیں آب زندگی ز سر جام جم گذشت
نبود علائق دو جہاں گرد دامنش   چوں من مجردے کہ ز دیر و حرم گذشت
ناموس و ننگ در نظر من برابر ست   ہر کس ز خود گذشت ز شادی و غم گذشت
جز رفت و آمد نفسے نیست درمیاں   جاوید زیست ہر کہ ازیں یکدو دم گذشت
برق دل رمیدۂ ما را طلب مکن   کیں برق از سواد وجود و عدم گذشت
چوں عندلیب مست نظیری ترانہ گوست
از خار و گل بریدہ شد از مدح و ذم گذشت

فرحتے نیست کہ در پہلوئے آں صد غم نیست   روز مولود جہاں کم ز شب ماتم نیست
ہمہ جا تیر کماں خانہ ابرو رفت ست   نیش ہر جا طلبی ہست و لے مرہم نیست
رنج ازاں ست کہ ایں فتنہ بر انگیختہ اند   ذلت ما ز نزاع ملک و آدم نیست
عارفاں گوش کہ بر پردۂ ساز نازل اند   در پس پردہ شناسند کہ نامحرم نیست
بدم عیسوی و معجزۂ روح اللہی   خلق دانند کہ از اہل خطا مریم نیست
رسم ناموس جہاں زود ز سر برداریم   کیں علاقہ بسر افسر ما محکم نیست
ترک دیگر نفرائیم کہ پشمینۂ فقر   جز باندازۂ فرق بسر ادہم نیست
علمے چند ز غیب دگراں بر دو زخم   کا نقد رجامۂ رسوائی ما معلم نیست

نتواں حکم خطا کرد نظیری بقضا
حکم بر صورت امر لیست کہ آں مبہم نیست

امروز آنچہ تاج سر ماست دست ماست — سرمایہ درستی ما در شکست ماست
ناداں بر آبگینہ ما سنگ میزند — گر ہوشمندئی بکسے ہست مست ماست
سر میکنیم در سر پیماں خویشتن — ایماں ما ہماں بندائے الست ماست
اندیشہ از فراز ثریا گذشتہ است — کوتاہی کہ ہست ز تقدیر پست ماست
برچہرۂ حقیقت اگر ماند پردۂ — جرم نگاہ دیدہ صورت پرست ماست
شاہانہ فرش مسند کرسی نہادہ اند — ایں طارم خراب چہ جائے نشست ماست
ننگست اگر بخاتم جمشید بنگریم
پیچاک زلف یار نظیری بشست ماست

چناں ز خانہ بروں رفتنم بدل ننگست — کہ آستانہ بیابان و گام فرسنگ است
بجان در تن مفلوج گشتہ مہمانم — کہ در برآمدنم رنج و بودنم ننگ است
رگ ورداں بگداز دچو گریہ گرم شود — شرارہ در دل فولاد و قطرہ در سنگ است
بدامن دل پاک تو داغ من نرسد — ز بس گریستہ ام خون دیدہ بیرنگ است
دلم ز صورت کارم غریق اندوہ ست — کہ عکس طلعت زنگی بر آئینہ زنگ است
بگردش مہ و خورشید طعنہ ہا داریم — بہ بخت خویش ز بانگار بر سر جنگ است
غریب نقش خیالے بر آب زد دیدہ — بجز خدائے کہ داند کہ ایں چہ نیرنگ است
نوا بگوشت اگر مختلف رسد چہ عجب — کہ یکسہ ترانۂ ما در ہزار آہنگ است
سخن بذوق بود در مذاق بنشیند
بصفحہ کلک نظیری چو زخمہ بر چنگ است

حریف صافی و دردی نہ خطا اینجاست — تمیز ناخوش و خوش میکنی بلا اینجاست
بغیر دل ہمہ نقش و نگار بے معنی ست — ہمیں ورق کہ سیہ گشتہ مدعا اینجاست
ز فرق تا قدمش ہر کجا کہ مے نگرم — کرشمہ دامن دل میکشد کہ جا اینجاست
خطا بمردم دیوانہ کس نمے گیرد — جنون نداری و آشفتہ خطا اینجاست
بدل ز دل گذرے ہست تا محبت ہست — رہ چمن نتواں بست تا صبا اینجاست

بدی و نیکی ما شکر بر تو پنہاں نیست — ہزار دشمن و بر بنہ آشنا اینجاست
ہر شکِ دیدۂ دل بے تو لبتہ نکشاید — اگرچہ یک گرہ و صد گرہ گشا اینجاست
بہر کجا روم اخلاص را خریدار نیست — متاع کاسد و بازار نا روا اینجاست
ز کوئے عجز نظیری سر نیاز مکش
زہر رہے کہ در آئی انتہا اینجاست

شب از فسانہ ام ز جنوں خانہ پر شدہ است — و ز گریہ ام دیار زو ویرانہ پر شدہ است
زاں طرہ کہ شکایت آشفتگی رسد — یارا کہ زلف او چو کف شانہ پر شدہ است
افگندہ پردہ از رخ ساقی نسیم صبح — دیر و حرم ز نعرۂ مستانہ پر شدہ است
بازم بکاشانہ کیست نہ شمع و نہ آفتاب — بام و درم ز ذرہ و پروانہ پر شدہ است
ترسم بلالہ دشمن او زیاں رسد — طرف چمن ز سبزۂ بیگانہ پر شدہ است
ننگست جائے بر نفس امشب بخلوتم — یک آشنا نیامدہ و خانہ پر شدہ است
ہرگز عطائے ساقی ما را کرانہ نیست — از تنگ ظرفی ست کہ پیمانہ پر شدہ است
آں شاخ گل بچوں تو نظیری نمیرسد
دار الشفائے شہر ز دیوانہ پر شدہ است

بی تو دوشم در درازی از شب یلدا گذشت — آفتاب امروز چوں برق از سرائے ما گذشت
نیش خارے نیست کز خون شکاری سرخ نیست — آفتے بود ایں شکار افگن کز یں صحرا گذشت
شوکت حسنش کسے را فرصت آہے نداد — گرچہ ہر سودا و خولے بود او تنہا گذشت
جلوہ اش ننمود از بس محو رفتارش شدم — نالہ ام نشنید از بس گرم استغنا گذشت
خواستی آشفتگی دستار بردن از سرش — بسکہ سرمست و بخود مغرور بے پروا گذشت
با پریشانی چگویم صولت ہجرش چہ کرد — باد پاسے آمد و بر دفتر دلہا گذشت
باز امشب با سگ کویش نظیری ہمرہست
فتنہ کیتے دیدم کہ پنداری جم و دارا گذشت

در شہرہا بدولت عشق احتیاج نیست — در ہیچ گوشہ نیست کہ صد تخت و تاج نیست
در عشق تو بحیں جبیں مے تواں فروخت — کار وفا ہنوز چناں بے رواج نیست
خاطر خندۂ گل و مل وا نمے شود — غیر از گریستن غم دل را علاج نیست

شہرے بشیشہ دل ماسنگ میبزند　　درہیچ پائے نیشترے از زجاج نیست
کس زیر چرخ توسن آزادگی نتاخت　　تاراج میکنند براہے کہ تاج نیست
ماخط رسانده ایم بمہر مسلمے　　آفت رسیده را غم باج وخراج نیست

از نوش روزگار نظیری گداختیم
این باده را موافقتے با مزاج نیست

شور چمن ز نغمۂ آزادی من است　　روے شگفتہ سحر از شادی من ست
میخانه ام بموئے بهارم کشاده اند　　هر جا خرابی ست ز آبادی من ست
بیهوشیم بجلوه گه گلستان برد　　من بلبلم که نکہتِ گل ہادی من ست
بے ذوق عشق کار دلبراں نمے رسد　　شاگرد عشق بودن از استادی من ست
عشقم نوید زندگی جاوداں دهد　　آں چشمه که گم شده در وادی من ست
گردوں بعشق زائچۂ طالعم نوشت　　نیک اخترے نشانۂ شہزادی من ست

حسرت برم همیشه نظیری ز صہبا گاه
زیں خوئے رحم کافت صیادئی من ست

بحرف اہل غرض قرب وبعد ما بندست　　دل شکسته ما را ہزار پیوند است
ازاں دمم که بحسرت فگنده و بیدن او　　نگه بگوشۂ چشمم ہنوز در بند است
نظر دلیر نشد تا مژه به پیش آمد　　حجاب اگر پر کاہست کوه الوند است
دو چشم ساکن بیت الحزن بمن گرید　　که من اسیر بمعشوقم او بفرزند است
درازدستئ حسن که گل بجیبم ریخت　　که تا بدامنم از جیب در شکرخند است
بکینه جوئی افلاک عشق مے بازیم　　که ہر که دشمن ما شد بدوست مانند است
نه عیب تست که بیگانه وار مے گذری　　کسیکه زود گسل نیست دیر پیوند است
بیا که از مئے پارینه تلخ کام تریم　　اگر تو زہر چکانی بکام ما قند است
ہمه ترانه آفاق را ز بر دارم　　بگوشم آنچه نمے گردد آشنا پند است

نظیری از تو بجاں کند لب بکشا
بایں قدر که بگوئی "بمیر" خورسند است

دل که جمعست غم از بے سر و سامانی نیست　　فکر جمعیت اگر نیست پریشانی نیست

بیضه در چنگل شہباز نهد طائر ما　　در فضائے که منم بال و پرافشانی نیست
گر کنم یاد زبیت خانه مرا عیب مکن　　ہر کرا مہر وطن نیست مسلمانی نیست
لاؤ بالی شود در باب فراخئ نشاط　　چند در تنگی مشرب که فراوانی نیست
نیست لذت ز نظر بازی بزمے که درو　　خندۂ زیر لب و گریۂ پنہانی نیست
ترک ادبار بتاج سر جم دوخته اند　　ہیچ سر نیست کش این نیل به پیشانی نیست
بر در خلوت ما پر ہمامے بخشند　　ہد ہدے را که بسر تاج سلیمانی نیست
طبل درویشی ما بر در جاوید زدند　　بر لب بام بجز نوبت سلطانی نیست
صحبت آئینه طبعاں بدمے تیره شود　　در چنیں بزمگہے جائے گرانجانی نیست
تو بمعموری مصری و من مجنوں را　　بزد شوق بر آں کوچه که ویرانی نیست

از فسوں دانی چشمان سیاہے که تراست
صد نظیری بنگه داشتن ارزانی نیست

محبت تو بهر دل نشست کیں ننشست　　دمے بهر که نشستی دگر غمیں ننشست
بمحفلے که تو دامن برنجش افشاندی　　مگس ز تلخی عیشم بر انگبیں ننشست
ہمیشه گرمی خوبیت در آتشم دارد　　بخول نشستم و آں خوئے آتشیں ننشست
حجاب عشق غبارے میان ما انگیخت　　که از فشاندن دامان و آستیں ننشست
گره بگوشۂ ابرو نگه بجانب غیر　　به پیش دشمن خود ہیچکس چنیں ننشست
تو میروی و من از اضطراب مے میرم　　کسے بحال چنیں روز واپسیں ننشست
چناں گرانی خویش از درت سبک بردم　　که از سجود توام گرد بر جبیں ننشست

غمت ندیده ره خانه نظیری را
که چوں بهانه خو تیو در کمیں ننشست

عشقست که علم دو جہاں مختصر اوست　　مجموعۂ احوال دو عالم خبر اوست
صد را ہنرم در صفت اندیشه نشسته　　حرز دل "آگاه نشیں" از نظر اوست
بیگانگیش بار و ہدا اشک ندامت　　ایں تخم ہمانست که طوفان ثمر اوست
یاد آورنیش راه نماید بوصالش　　ایں خانه ہمانست که امید در اوست
گر نا خوشت از جا ببرد جائے نگهدار　　کاں دل که ز ناوک نہراسد سپر اوست

گر زمزمهٔ ره زندت از پئے آن رو — کان دل که زجا رفت رهش بر گذر اوست
گریان ز گلستان جهان رفت نظیری — هر لاله که از خاک دمد چشم تر اوست

نشاط عید گدا عجب بادشا بشکست — شد از معانقه چین بر رخ قبا بشکست
چنان بیک دگر آمیختند شیخ و ندیم — که شیشه مست در آغوش پارسا بشکست
رئیس و قاضی و مفتی برقص برجستند — نشاط نائے و دهل شرم روستا بشکست
مبادا از پے جان بود چشم قربانی — نگاه تا نرود زان بساط پا بشکست
دل شکسته دران کوئے میکنند درست — چنانکه خود نشناسی که از کجا بشکست
بآب خضر سکندر نبرد ز آئینه راه — سفال میکده جام جهان نما بشکست
بفطر روزه مے داد پیر باده فروش — که هم گدا ز حسد کاسهٔ گدا بشکست
زمانه طفل طبیعت نشد آنقدر که ادیب — کمر ببست پے شوخی و عصا بشکست
شکست توبهٔ هر کس بقدر حال امروز
نظیری از خم مے صوفی از هوا بشکست

خمار مے بلبم قفل زد ایاغ کجاست — کلید میکده گم کرده ام چراغ کجاست
نه عندلیب غزلخوان نه شاخ گلخندان — درین بهار کسے را دل و دماغ کجاست
شگوفه را به نم ابر جامه در گرو ست — برهنه راهرو سامان عیش باغ کجاست
یکے بگرد گلستان خویش سیری کن — ببین که یک گل بے صد هزار داغ کجاست
هزار جنس مرادم بوقت در گرو ست — دمے که حاجت وقتے دهد سراغ کجاست
زشغل کار خودم یک نفس رهائی نیست — مجلسے که دهد از خودم فراغ کجاست
بخون دیده نظیری بساز و باده مخواه
برائے زاغ مئے همچو چشم زاغ کجاست

گر شرر گر شعله هر جا گشت پیدا آتش ست — چارهٔ دل کن که با آتش مدارا آتش ست
رشک مانع شوق غالب در تو یارب چون رسم — راه عاشق بر میان هفت دریا آتش ست
چون چراغ مرده از صحبت دلے آزرده ام — از دم خلوت نشینانم تمنا آتش ست
گر بظاهر کاهلم اما بباطن چابکم — تن اگر خاکست اما دل سراپا آتش ست
گر بکفرستان بری این روئے آتشناک را — برهمن در رقص مے آید که حق با آتش ست

از نسیم صبح مے سوزد حریفان را جمال — نازکان را بر سر آن کوئے سر تا آتش ست
در سلم رسم ست مارا دین و دنیا باختن — هر کرا در سر قماری هست سودا آتش ست
عاشقی و حسن را در پرده نتوان داشتن — شعله غمازی کند ناچار هر جا آتش ست
گریهٔ گرم نظیری ریگ در وادی گداخت
از سر شک تا بزانو در ته پا آتش ست

نشست پهلوئے من و ز رقیب جام گرفت — گل تلافی من رنگ انتقام گرفت
بصد کمند نه استاد غم چو مست شدیم — در سرائے به بستیم راه بام گرفت
قضا سمند نشاط کرام پیش آورد — قدر عنان مرا از کف لجام گرفت
معاندان بت پندار جمله بشکستند — که کار بت شکنی رونق تمام گرفت
نیافت صبحدم آغوش دوست از بر دوست — تمتعے که لب از ذکر این پیام گرفت
بجنگ و عربده راضی شدم ز شرم برآ — که تیغ غمزه دگر زنگ در نیام گرفت
نظیری و مے و مطرب گدائے خواهد شد
فقیه شهر که او عادت کرام گرفت

آن دهد دیگر به پند ما که با ما دشمن ست — هر که میگیرد شناور را بدریا دشمن است
هر کرا دل از درون شاد ست با بیرون چه کار — شمع را خلوت نگهبان ست و صحرا دشمن است
خود مگر از در درائی ورنه از ما تا به تو — صد بیابان ست و در هر گام صد جا دشمن است
دل ازان آزرده تر داریم کازادش کنند — خصمیٔ خود مے کند هر کس که با ما دشمن است
خون ز چشم کاروانے ریخت در بازار مصر — هر کرا یوسف بود کالا بسودا دشمن است
تا غمم گردید مونس کلفتم با کس نماند — دوست چون همخانه گردد مو بر اعضا دشمن است
هائے هائے گریه باید که دل خالی کند — ورنه چون در دل گره باشد مدارا دشمن است
گر بهار آید نظیری ور خزان با من مگو
خاطر مشغول عاشق را تماشا دشمن ست

جز محبت هر چه بردم سود در محشر نداشت — دین و دانش عرض کردم کس بچیزے بر نداشت
هر عمل را جز بسنجیدند در میزان حشر — قیمت چشم پر آبم چشمهٔ کوثر نداشت
در دلم از عشق سوزے ماند و زجان شعلهٔ — هیزمے را کاتش ما سوخت خاکستر نداشت

در دل او درد ما از ناله تاثیرے نکرد — برد مرغے نامۂ ما را که بال و پر نداشت
شکر کز غم مردم و بیشیت نگشتم شرمسار — حال خود هر چند میگفتم دلت باور نداشت
کاتب اعمال چون اجر فراقم را نوشت — جز رقم بر وصل دادن چارۂ دیگر نداشت
از دل پر درد جانم را نظیری ریش کرد
کم دو چارم شد که چشمے تا بدامن تر نداشت

باز دل جائے گل دیوانگی بو کرده است — دیده ام از گریه آبے تازه در جو کرده است
خاطرے دارم چنان کز نو بهار دوستی — صد گلستانم پدید از هر بن مو کرده است
اے تو ئی دمساز و حرف ماست چندین دلپذیر — عشق را نازم که موم از آهن و رو کرده است
از چراغ وصل دل را نور ده کاینجائے نیست — ورنه با تاریکی هجران نظر خو کرده است
هر که جز خود دید با من آشنا بیگانه ساخت — عشق تو با دشمن و با دوست یکرو کرده است
دست و دل بشکن که اینجا عاجزی آید بکار — این کمان را چاشنی کے زور بازو کرده است
در مراد ما نظیری یاربیت کارے نکرد
برهمن زین به دعا در کار هندو کرده است

آنچه رحم از دل برد تاثیر فریاد منست — وآنچه نسیان آورد خاصیت یاد منست
ساختن ممنون دیدار و بحسرت سوختن — از تصرف هائے حرمان خداداد منست
حرف عاشق بیزبانی شکوۂ دل عاجزیست — آنچه هرگز آشنا با لب نشد داد منست
نیست در عالم تمنائی که از قیدم بجست — هر کجا بینی هوائے صید آزاد منست
مضطرب دارم چرا دل در ره آوارگی — پشت توفیق و توکل خسته زاد منست
آن شکارم من که لائق هم بکشتن نیستم — شرم مے آید مرا زان کس که صیاد منست
خشم مرد و شکوه رفت اکنون شدت عشق تو — آرزو غلطان بخون در محنت آباد منست
کار دشوار نظیری گریه مے آرد که او
شاد از تدبیرهائے سست بنیاد منست

شهر ویران شدۂ گریۂ مستانۂ ماست — هر کجا هست غمے در بدر از خانۂ ماست
از همه شورۂ بیغولۂ صحرا بستند — هر کرا مے نگری در پے دیوانۂ ماست
بال و پر سوخته هر یک بکنارے رفتند — آنکه نا بد بدر از بزم تو پروانۂ ماست

تماشائے جهان باز نمائیم از تو — آنچه دام دگران ساختۂ دانۂ ماست
بسر باده فروشان که بمسجد نردیم — تا بمیخانه نمے در تہ پیمانۂ ماست
ما که خورشید پرستیم بمحفل چه کنیم — آفتاب از همه جا روئے بویرانۂ ماست
خواب ما را بصد افسون و نگه مے بندند — جادوان را همه جا گوش بر افسانۂ ماست
تا کے از موعظت خلوتیان مے شنویم — هوش ما محو تماشاگۂ جانانۂ ماست
صحن و دیوار و در و بام نظیری امشب
همه در وجد و سماع اند که در خانۂ ماست

پیش مشتاق تو ویرانه و آبادی یکیست — هر طرف راه فتد کوفه و بغداد یکیست
بجز از دل شیرین نبود صفت لعل — عشق چون بارد بد خسرو و فرهاد یکیست
ما که تسلیم کشمشیر ارادت شده ایم — پیش ما بیمددے کردن و امداد یکیست
در براغیار مبندید که در گلشن ما — نشانۂ بازو سر طرۂ شمشاد یکیست
پا بگل مانده اگر گلبن اگر خاربن است — باغ را سرو خرامنده و شمشاد یکیست
تو زاری و توانائی ما در نگرفت — موم در پنجۂ عشق تو و فولاد یکیست
نیم بسمل شده ماندیم نظیری افسوس
صید بر یکدگر افتاده و صیاد یکیست

در خون دیده گشته تنم بسمل تو نیست — زین مرحمت ملاف که کار دل تو نیست
از آبگینه حوصلۂ ما تنک تر است — صبر از دلے طلب که ره و منزل تو نیست
گویا دوانده ریشه نهال محبتم — مے بینم از تو آنچه در آب و گل تو نیست
زین پیش شیشۂ دل ما هم ز سنگ بود — بے نسبت آشنا دل ما با دل تو نیست
بے یار مانده روئے تو از بیم خوئے تو — ورنه کدام کس که دلش مائل تو نیست
بس حیا نگداز میگذرد سرگذشت شمع — پروانه نسوخته در محفل تو نیست
خون ترا چه قدر نظیری خموش باش
این بس که دعوے از طرف قاتل تو نیست

آنکه صد نامۂ ما خواند و جوابے ننوشت — سطرے از غیر نباید که کتابے ننوشت
شمع بے شعله به پروانه فرستاد آن دست — گر بما نامه روان کرد عتابے ننوشت

همه جا شوق تو لب تشنه برآهم آورد — دم آبے نگرفتم که شتابے ننوشت

کف پائے بره بادیه ام ریش نشد — که فریب سر خارش بکسرابے ننوشت

قدمے تا مدم از منزل سامان بیروں — دره عشق که گنجے بخرابے ننوشت

اشک و آه از در این مدرسه بردم که ادیب — حرز حسن تو بهر مشک و گلابے ننوشت

سینهٔ ریش از این راز نگردید که عشق — قصهٔ بر سر منقار عقابے ننوشت

عقد در چند نظیری بهوس نظم کنی — هیچکس نظم تو بر طرف نقابے ننوشت

یک آهِ گرم صیقل زنگار عالم است — موقوف لب کشودن ما کار عالم است

مشاطهٔ فراق تو بر چهره ام سرشت — خونابه که گونهٔ رخسار عالم است

خود رائی خیال تو از دیده ام رماند — آن معنی که قبلهٔ گفتار عالم است

برمن شب فراق شد از جرم ناکسے — صبحے که طالع از در و دیوار عالم است

صیادی کرشمهٔ تو دانه نفگند — در دام هر نگه که نه پرکار عالم است

این عیب و عار عشق و هنر را کجا برم — کانم یکے خرد که خریدار عالم است

خورد و کنار کوثر و رضوان و صحن خلد — ما و جمال یار که گلزار عالم است

تا یک دو لت پسند کند قرب او مجوئے — سرمایهٔ قبول در انکار عالم است

گر پیر سالکی خبر از طفل راه پرس — شرم از طلب مدار که زنار عالم است

دانائی فریب تو معنی نپرورد — در ضمن نکته که نه اسرار عالم است

قانون شکوه چند نظیری نوا کنی — این نغمهٔ تو باعث آزار عالم است

زہے نسخهٔ آفرینش جمالت — نکت یاب مجموعهٔ گل خیالت

بفطرت زبونی نکاهد زبونت — ز ظلمت بروں نباشد زوالت

همیشه حق از قول و رائیو روشن — بپوشیده موج حوادث زلالت

بجدّ خرد هست پرواز هر تن — تو روحی خرد پرّد از پر بالت

همه وجد با صوفیان راز قولت — همه حالها قدسیان را ز حالت

باعجاز قولت که ایمان نیارد — ضلالت بود خون منکر ضلالت

بباطن ترا دیده آدم مقدّم — ز صدر جنان تند لطف تعالت

به پیرامنت سایه ظاهر نگردد — که خورشید طالع فراز نهالت

بحسن تو نقاشش نقشے نیارد — که صنعت گری ختم شد بر کمالت

توان گفت لیس کمثله بشانت — که در غیب بنود مثال مثالت

نظیری چناں ساز صافی سخن را — که در روح نبی خوش شود از مقالت

گر کند گیتی وفائے با وفاداران خوشست — زندگانی با عزیزان عیش با یاران خوشست

محنت شب گیر با شوق حرم دشوار نیست — گر بیابات دگذرد شبهائے بیداران خوشست

نرگس شوخ تو مست از نالهٔ شب خیز ماست — میفروشان را سر از غوغائے میخواران خوشست

مال و عصمت را زلیخا بد درین سودا نباخت — ماه کنعان بردن از خیل خریداران خوشست

فرجه نگذاشت گردون تا از آن بیرون روم — پیر کودک دل چه با قید گرفتاران خوشست

ذوق با مرغان پراند مرغ تو پرواز را — که بکوئے دوست رفتن با هواداران خوشست

جیبم نیکو ز استیلائے عشق آزاد ساخت — چوں مرض طغیان نماید خواب بیداران خوشست

ساقی گلرنگ باید ساغر گلرنگ را — مے بہ پرناران را نظر بر لاله رخساران خوشست

غرق طوفان شد نظیری هر که دل رمال بست — رخت بیروں ده که کشتی سبکساران خوشست

جزائے حسن عمل در شریعت عجبیست — بعرف عفو نکردن گناه بے ادبیست

سواد دل ز مے سالخورده روشن کن — که عینک بصرش ز آبگینهٔ حلبی است

قبول بے هنران ز التفات معشوقست — عنایت ازلی را نشانه بے سببی است

جمال حال شود ترجمان استحقاق — دلیل آب جگر تشنگی و تشنه لبی است

زمن مشاطهٔ لبتان صداق مے طلبد — هنوز دختر رز در سراچهٔ عنبی است

مگو که رفتم و قسمت نبود دریابم — که نارسیدن سالک نشان بے طلبی است

ز دوست روی مگردان و تن بفرمان ده — که هر که صاحب این حال شد ولی فهمی است

خلاف رسم درین عهد خرق عادت دان — که کارهائے چنین از شمار بو العجبی است

شب سیاه صباح سفید مے آرد — چراغ مطلب از دودمان بو لهبی است

بہ تیغ قطع ارادت نمے شود ما را   خلوص بندگی ما شرافت نسبی است
مگو ز دوست ملالت بود نظیری را
کہ مستی سحری از نیاز نیم شبی است

ترا بکعبہ مرا کار با دل افتادہ است   بکعبہ بتکدۂ من مقابل افتادہ است
صدائے بے جرس از شبنوی غریب مدام   کہ روح ماست بدنبال محمل افتادہ است
سپند طالع اگر حرص زان یکاد کند   صلیب زلف بتانم حمائل افتادہ است
بعزم کعبہ کنید اتفاق خلوتیان   کہ پیر صومعہ را بار در گل افتادہ است
نہ کج ز مستی مے کردہ قبلہ بادہ فروش   دلش بگوشۂ میخانہ مائل افتادہ است
شکستہ بر ورق جبہۂ تو خامہ حکیم   کہ ابروان ترا عقدۂ مشکل افتادہ است
حریف بین چہ براحت بساط مے چیند   ز بیزہ بازی افلاک غافل افتادہ است
حریم خاک چو قربان گہ منا دیدم   کہ ہر طرف نگری صید بسمل افتادہ است
یکے بگو ر عزیزان شہر سیرے کن   ببین کہ نقش املها چہ باطل افتادہ است
مجردان سبک سیر از جہان رفتند   گہر بقعر یم و خس بساحل افتادہ است
گدائے پیر مغان شو کہ بادشاہ و فقیر   بر آستانۂ میخانہ سائل افتادہ است
خضر بجمال نظیری بپیش بین نرسد
کہ او بوادی در خشش بمنزل افتادہ است

فخر والانسبتان از بند اوست   آنچہ ہرگز نگسلد پیوند اوست
گردن شمشاد را زلفش نخست   سر دا زآزادگان بند اوست
گرچہ شکل نیستی دارد دہانش   ہستی جانہا ز شکر خند اوست
نقض زلفش دایہ بر عہدش شکست   گر شکستے ہست در سوگند اوست
طرہ اش راہست پیوندی بصلح   چین ابرو گرچہ خویشاوند اوست
ہر شبم بخواست مے آید بخواب   بسترم مشک و عبیر آگند اوست
مشترلبش صفرائے بیماران شکست   نوش مے خوش از ترنج و قند اوست
زود آمیز ست شرم ہردم مے کند   مشک را بو اند کے مانند اوست
حسن گل بر باد حرمان زود رفت   ہر کہ تمکینی ندارد پند اوست

کینہ کش از دوستان مہر جوئے   طبع مغرور خرد خرسند اوست
باز تکلیفش ز دوش انداختم   گو بکش ہر کس کہ حاجتمند اوست
ظلم اخوان بر نظیری مے کنند
معنئ او بہتر از فرزند اوست

معشوقۂ من قبلہ نما قبلہ نظر گشت   تا گشت نظر با رخ چون آئینہ برگشت
غرق کرم جبلہ گرانم کہ دران کوئے   سفتم شبہ دیدہ و ہم سلک گہر گشت
زد خندۂ شیرین نمکے بر دل ریشم   اشکم بجلادت شد و آہم باثر گشت
اوراق گل اندر بغل غنچہ نگنجید   تا عطر دمم ہم نفس باد سحر گشت
پیداست دل آمیزیم از گونۂ گفتار   چون رنگ ثمر گشت بلے طعم ثمر گشت
شاید شوم انگشت نما ہمچو مہ نو   نعلم کہ در آتش ز رخش بود قمر گشت
زان کلکم از و عطر فشانست کہ دستم   با سنبل خوشبوش بران طرف کمر گشت
تا بوسہ گہ خیرہ مذاقان نکند دست   دندان زدم آن ساعد چون شاخ شکر گشت
در ہر خم آن زلف کمین گاہ بلائیست   با این ہمہ زان روئے نخواہم بخطر گشت
عقلے کہ کلید در گنجینۂ نامم آن بود   تا عشق در آمد نمیا حلقۂ در گشت
با این دل پر عربدہ شرمندۂ عشقم   ہر جا کہ غمے تیغ بر آورد سپر گشت
ہر نسخۂ شعرے کہ بر آورد نظیری
از غیرت آن نافۂ چین خون جگر گشت

نظر نظارہ ہر دو صیاد در قفا خفت ست   اجل رسیدہ چہ داند بلا کجا خفت ست
کجا ز عشوۂ آن چشم نیم باز رہیم   کہ فتنہ ساختہ از خواب و پا نہ خفت است
کسے بقالب شبنم نرگستانے مے آرد   کہ در فراش قصب پائے در حنا خفت است
شمیم مہر ز باغ وفا نمے آید   بہر چمن کہ تو بشگفتۂ صبا خفت است
طبیب عشق ببرد طمع ز بیمارے   کہ شب براحت از ین درد بید و اخفت است
کس از معانقۂ روز وصل یابد ذوق   کہ چند شب ز ہم آغوش خود جدا خفت است
بگیر کام دل اے کعبتین ہر دم چشم   کہ نرد بت آمد و نقش در خفا خفت است
شب امید بہ از صبح عید مے گذرد   کہ آشنا بتمنائے آشنا خفت است

فسانہ صرف نظیری مکن کہ خواب کند
شکستۂ کہ بصد درد مبتلا خفت ست

خوئے شہ عربدہ جو افتادست
گشتہ بر ہر سر کو افتاد است

با دب زی کہ سر مستاں را
نہ کمندے بہ گلو افتاد است

آنکہ افتاد بریں در راہش
قدمش از تگ و پو افتاد است

در خرابات مغاں مستاں را
کاسہ بشکستہ سبو افتاد است

خوشیٔ ما ز گل و بستاں نیست
صحبتِ یار نکو افتاد است

خوش عبیرے بہم آمیختہ عشق
خونجو بوئے بہو افتاد است

عشق از سنبل و گل واچیدم
رہ براں گلشن کو افتاد است

جائے دل خوردۂ مینا چینم
دہ کہ بارم بگلو افتاد است

دلبرم را سر رسوائی نیست
کار حبیبم بہ رفو افتاد است

باخودم دشمن جاں باید بود
چکنم دوست عدو افتاد است

ہر نفس دلق نظیری رنگے ست
عشق را چشم برو افتاد است

جمال ساقی ما در ضمیر لالہ گذشت
کہ لالہ را مئے لعل از سر پیالہ گذشت

دراں شمائل موزوں نگر کہ ہر کس دید
بحسن معنی صد دفتر و رسالہ گذشت

بقصد ضبط نگہ چیں بر ابرواں انداخت
دلے نشد کہ کمند از سر غزالہ گذشت

دلم ز حرص سوال از لبش جواب نیافت
چو آں گدائے سراسیمہ کز نوالہ گذشت

سپہر ہر چہ کند روز بہ بخشم مرد
کہ روز تخم ازاں کشت گر حوالہ گذشت

دو سالہ در دکش دیر بودہ ام عجبست
کہ شصت سالہ تواں از مے دو سالہ گذشت

سرے ز قلقل مینا بروں نیاورد
اگرچہ عمر بتحقیق ایں مقالہ گذشت

بطعنہ از بر ما غافلاں فارغ دل
چناں گذشت کہ بر دشت لالہ ژالہ گذشت

جفا شمارند پندار خود چو وارستم
بیا کہ کار نظیری ز آہ و نالہ گذشت

ہجراں نمکے سود و بداغ دل ما ریخت
سودائے تو آتش ز دماغ دل ما ریخت

ہر روغن صافی کہ بہ بیہودہ فلک سوخت
غم در روئے آنرا بچراغ دل ما ریخت

رفتیم لب بر زود دریں محفل مستاں
ساقی مئے تندی با یاغ دل ما ریخت

مارا بہ نشاط و طرب آساں نگذارند
غم خون جہانے بسراغ دل ما ریخت

ہر نخل امیدے کہ نشاندیم دریں باغ
برگ و برش از لائے ایاغ دل ما ریخت

کلفت ز کجا آمد و رنجش ز کجا خاست
بد کرد ملالے بفراغ دل ما ریخت

بر عشرت ما زود ملالست نظیری
تا صبح نفس زد گل باغ دل ما ریخت

گل بیاد دستہ بستۂ اوست
مہر در دل خسک شکستۂ اوست

ہمہ جا ناخن تصرف بند
ہر کرا سینہ الیست خستۂ اوست

ایں کہ گم گشتہ عہد و شرط وفا
ریو و رنگ ز یاد جستۂ اوست

بُرد اندیشۂ بتاں ز دلم
کعبۂ دل صنم شکستۂ اوست

خس لبتاں و خار دیوارش
قید مرغِ رسن گسستۂ اوست

سرو بالا و عبہر نظرستش
دست بر در دو خانہ رستۂ اوست

تا برآید برنگ رخسارش
بادہ در خونِ دل نشستۂ اوست

موجۂ بادہ بر گل مہتاب
رخ از آب بادہ شستۂ اوست

عشق ہر دم بتازہ سودائش
عقل کہنہ فروش رستۂ اوست

لببوئے مغاں خطا نرسد
کہ بدستِ کریم دستۂ اوست

نزل روح الامیں نظیری را
نامۂ پیک پے خجستۂ اوست

دلے دارم کہ طاقت کار او نیست
تحمل غیر عیب و عار او نیست

دلے دارم کہ قلزم ہائے امواج
حریف آہ آتش بار او نیست

دل سختم براحت مے ستیزد
فلک را دست بر آزار او نیست

نشاطِ عندلیب از بو و رنگ ست
نوائے ما ز موسیقار او نیست

کجا باشد بہ بند و قید دستار
تن مجنوں کہ جز سر بار او نیست

مریضِ عشق را مردن علاج ست
دوائے درد در بازار او نیست

هر مرغے نپرد از کمین گاه — که آب و دانه درمنقار او نیست
زباں بازی کند سوسن ازآنست — که آب شرم ور خسار او نیست
باین شد کعبه از کوئے تو ممتاز — که رشکے بر در و دیوار او نیست
کجا کنعاں کجا بغداد مستان — انا الحق گو سرے بر دار او نیست
نظیری این عبیر از عشق سازد — کدا بین عطر کز گلزار او نیست

بختم این بس که مشتری شد دوست — هرچه خلقم بها نهند نکوست
تشنگیم رنگ رُخ چو مستسقی — آب هر کس بقدر ظرف بدوست
در برار بار ذوق کم بندند — اثر قبض و بسط در ابروست
قطع دُنیا نمے شود چکنم — قوت مور و جستن از سرجوست
نیست ممکن بزندگی آرام — تا نفس باقی است در رنگ و پوست
شاہدان چمن تهیدست اند — جامهٔ سرو تا سر زانوست
باش عریاں بدن که جامهٔ گل — کم دهد بو که حله تو بر توست
بُوئے گل چاشنئ مل دارد — آں شکر خنده راچه بوی و چه خوست
آب تلخے بعطر پرورند — نام کروند کیں گل خوشبوست
خط قرآں نگار او کوفی — چشم محراب گرد او هندوست
خط فریبنده کس چنیں ننوشت — یارب این معجز ست یا جادوست
بر نظیری ست گوش خلق امروز — میر مجلس ندیم شیریں گوست

هرکه نوشید مئے شوق تو لبالش نیست — وانکه محو تو شد اندیشهٔ حرمانش نیست
دل بحسن تو مقید شد و جاوید بماند — که ز فکر تو برو آمدن آسانش نیست
تا بکے فکر تواں کرد سخن تازه نوشت — قصهٔ شوق حدیثے ست که پایانش نیست
هیچکس نامهٔ سربستهٔ ما فهم نکرد — نه همیں خاتمه اش نیست که عنوانش نیست
سبب از عقل مپرسید که غم نامهٔ ما — درس عشق ست که از علم دلت آنش نیست
از دلم راه دلت عشق نمود است خوشم — که بآں خانه درے هست که دربانش نیست

راهِ دیگر بسوئے کعبه اعرابی هست — که غم از سرزنش خار مغیلانش نیست
خاطرِ غیب نمائے تو مگر جام جم ست — که رخ حال من از آئینه پنهانش نیست
سایهٔ نامهٔ تو بال هما میدانند — هدهد ما که بسر تاج سلیمانش نیست
مژده تاجر که ز غربت بوطن مے آید — تحفهٔ خوشتر از نامهٔ اخوانش نیست
چوں قلم گریهٔ شادی کنم از نامهٔ دوست — که بجز از دلِ خندان مژه گریانش نیست
بسکه از دقتِ فهم تو نظیری بگداخت — نکتهٔ نیست که آمیخته با جانش نیست

قرعه بر وصل زند دیده و سامانش نیست — کیں خیالست از آں چشم که حیرانش نیست
نرگس از گردش چشمت بشراب افتاده ست — مے پرستے ست که مخمور بدورانش نیست
شد ز شرم قلمت خضر نهاں در ظلمات — که بجاں بخشئ آں چشمهٔ حیوانش نیست
درجواب تو فرو مانده ترم طفلے — که لب سفتن شکند گوهر و تاوانش نیست
دل ز اندیشهٔ وصل تو بجا باز نگشت — که جدائی ز ملاقات تو آسانش نیست
عشق ما واقعهٔ نیست که آخر گردد — هرچه آغاز ندارد غم پایانش نیست
شادم از دل که مے عشق تو مدهوشش کرد — خبر از رشکِ وصال و غم هجرانش نیست
چرخ را کاسه پر خون شفق گردانست — لاله را سنگ به پیمانه که پیمانش نیست
دولتِ عشق ندارد خطر از عین کمال — کیں سعادت بکمالیست که نقصانش نیست
ما بپیمان قوی عهد تو محکم داریم — آنکه پیماں شکند قوت ایمانش نیست
هر جراحت که دلم داشت بمرهم به شد — داغ دوریست که جز وصل تو درمانش نیست
گر نظیری بفلک برشده باشد چو مسیح — بیت معموره از کلبهٔ ویرانش نیست

عشق عصیان ست اگر منظور نیست — کشتهٔ جرم زباں مغفور نیست
عشق در صنعت تصرف میکند — درمیاں فرهاد جز مزدور نیست
برتر از عشقست عالم پایهٔ — راه از من تا جنوں پُر دور نیست
آنکه منصور ست بر دارش کنید — ایں انا الحق گوئے خود منصور نیست
حُسنت از سر هوش بیروں میبرد — بیش ازیں گنجائش مقدور نیست

ما بہ صد ماہ کنعانی بحسن   مصر در خوبی چنین معمور نیست
کے لشبرا استغفر اللہ گو ہمت   راندت میگفتم ولے دستور نیست
دلفریبی ہائے دشمن دیدہ   جانسپار بہائے ما منظور نیست

عشرت و عیش نظیری کوتہ است
در سرائے تنگ دستاں سور نیست

این نخل کہ از چشمہ جاں رستہ کہ کشت ست   وین خط کہ وہ یاد ز معجز کہ نوشت است
ما فتنہ زمشاطہ حسنیم نہ از عشق   زنار مغاں رشتہ خط و زلف کہ رشت است
جز از اثر دہشت تو وحشت ما نیست   با پردہ بگو پردہ رخسار کہ ہشت است
زیں لخت دل و پارہ جاں چاشنی گیر   بر گریہ تلخ و نمک خندہ برشت است
ذوق غمم از طینت خاکی نرود ہیچ   ہر چند لبادہ گل آدم لسرشت است
گو روئے تو نظارہ کن و خوئے تو بنگر   گو بد نکس اگر آدمی را کہ فرشت است
سرتا سر صحرائے رخت لالہ و نسرین نیست   صد رنگ دگر گل کہ نداند کہ کشت است
گل جامہ زبر لبس سبک از نازکی انداخت   عریانی گلزار زکوتا ہی زشت است

در جیبم از ترک فنائے تو نظیری
کس غیر اجل فرش اہل در نوشت است

نالۂ ما نغمۂ اہل نوا را گرم ساخت   شوق ما ہنگامۂ ابن ما جرا را گرم ساخت
ز آتش وادی ہوا گند بہ نعلیں از قدم   موسی ما گرم رو گردید و ما را گرم ساخت
در گرفت از بہر خاطر گرمی پروانہ سوخت   شمع مجلس شد کہ در کاشانہ جا را گرم ساخت
گرمی ہنگامۂ گلشن پئے آشوب ماست   گل شگفت از نعرۂ بلبل کہ ما را گرم ساخت
ما بہ مہر و محبت از رواج افتادہ بود   صحبت ما رو ز بازار وفا را گرم ساخت
کین خسرو گر نبودے ساختے فرہاد کار   طعنۂ ناموس خوئے باد شا را گرم ساخت
ہر بن مژگان بچشم خلق قرباں کردہ است   گریۂ من داستان کربلا را گرم ساخت
اعتمادے بر شمیم حلۂ یوسف نداشت   ہر مۂ خاکسترم باد صبا را گرم ساخت
شد ز غربت قدر من معلوم بر اہل وطن   گرمی ہنگامۂ مہر آشنا را گرم ساخت
دیدم اشفاق رخت محروم گشتم از لبت   وسعت احسان و استغنا گدا را گرم ساخت

از غلوئے رفتم معلوم شد حسن قبول   چوں مراد دل اجابت شد دعا را گرم ساخت

رشحہ ابرست ایں نظیری یا صبا یا عطر گل
بلبل از شعر ترت صوت و نوا را گرم ساخت

گل صلائے عام زد مرغ از سحر خوانی نشست   روز شد پروانہ از بال و پر افشانی نشست
خانۂ زیں گشت جولانگاہ ماہ خرگہے   بر سر بازار شور ماہ کنعانی نشست
دیدہ پا انداز بخشش تحفۂ لائق ندید   در مقام پا ہمہ جا فرش پیشانی نشست
مردم چشم از فروغش لبست آئین خانہ را   بادشاہ در کلبۂ مسکین بمہمانی نشست
تشنہ لب ماندیم از وچوں نہ آب کوثر دوزخی   جنتے از خویشتن کرد و برضوانی نشست
خندہ زد بر طرز مجلس دل زغم آزاد گشت   نکتہ را ند از درج لب عقل از پریشانی نشست
جانفشانی عذر بے سامانی غمخانہ گفت   ناپشیماں رفت اگرچہ با پشیمانی نشست
تا بہ تعظیم از شکوہ طلعتش برخاستم   آنچناں محروم کہ نتوانم ز حیرانی نشست
بیشتر چندانکہ رفتم بیش شد سرگشتگی   چوں تواند ذرہ با خورشید نورانی نشست
مہرورا حرار عبد اللہ خان گنج بخش   کز خود داز ہر چہ در ملک جہانفانی نشست
در چمن با خار و گل در کوہ با خارا و لعل   قطرۂ باران انعامش بعمانی نشست
تخت شاہان دکن بیبک اتا مختوادہ ست   ہیں ز صدر سلطنت بر مسند خالی نشست
شاہ را شغل جہانگیری مسلم شد باد   بادل وار ستہ بر تخت جہانبانی نشست
اینکہ گو بند اسم اعظم داشت جم افسانہ ایست   ہمت او داشت بر تخت سلیمانی نشست
ہمت از وے جو کہ ایں ہمت اگر دست دہد   جذبۂ گبر دگر بہانت کہ نتوانی نشست
رشک ملک شہر دال ہر روز شاہ وراں او ست   کو بہ از خاقاں نظیری بنہ خاقانی نشست

ما و عیش و عشرت دایم کہ دولت بر سریر
مہرباں تر باشد از معشوق پنہانی نشست

بشرح حالت من تا عماد و اطراف است   ہزار قافلہ در زیر بار اوصاف است
بمہربانی ادا عتما و تواں کرد   کہ تازہ عاشقم و خاطرش بمن صاف است
بنالہ اشک فشانم کہ تازہ دولت را   عطائے نیم درم دستگاہ صد لاف است
بجشوہ کرو تبسم نخبدہ جاں دادم   خلاف دوستی نمودن خلاف انصاف است

بہشت روزئے نابالغ محبت نیست　　کسے کہ طفل بمیرد مقامش اعراف است
تلخی از لب این شاہدان شاہ شناس　　اگر شویم مکرم کمال الطاف است
ہزار مصر شکر صرف منعمان سازند　　نوالۂ بفقیر ار دہند اسراف است
ز عالمے کہ کسے دوستی لبسر نرساند　　وفا مجوے کہ عنقا ہنوز در قاف است
اگر ز راز دلت آگہم عجیب ملال　　کہ علم کشف نہ از قسم علم کشاف است
بیک تبسم دزدیدہ ام فراہم ساز　　کہ چوں رخ تو پریشانیم ز اطراف است

نظیری از رہ سنجیدگی شود غالب
دغل مساز کہ میزان بدست صراف است

ہیں قدح شمع شبستان این ست　　مونس خلوت مستان اینست
پر نرگ دہ کہ بدو نے برسم　　مرکبم تا بگلستان اینست
باش تا سجدۂ میخانہ کنم　　کعبۂ بادہ پرستان اینست
غافل از طوف صراحی مگذر　　دست زن عروۂ مستان اینست
یک بت سادہ و یک خم بادہ　　برگ و سامان زمستان اینست
مئے و خمار و خرابات مغان　　درس استاد و دبستان اینست
گردن تاک بسازی نبرند　　سرو سر فتنۂ بستان اینست
کہ بارنگ تہمتن زور ست　　زال یا رستم دستان اینست

مے فردوس نظیری جستی
بمیان آمدہ بستان امین است

دل بقرب و بعد او مہجور نیست　　از نظر دور ست از دل دور نیست
گرچہ از ان نور ست روشن دیدہا　　دیدہ ہا را طاقت آن نور نیست
شمع مجلس تیغ غیرت آختہ است　　نیست یک پروانہ کور نجور نیست
عجز واصل شد چو عجب از سر نہاد　　کبر جز از سرکشی مہجور نیست
اجتہاد عقل نفی شاہد ست　　لبس بزرگ ست این خطا معذور نیست
بہ نمے گردد بمرہم زخم ما　　عشق غیر از علت ناسور نیست
تا بفرمان بت پرستی میکنند　　بندہ در افعال جز مجبور نیست

سرو رازان گل ہوائے در سر ست　　غیر شورے در سر مخمور نیست

بس نظیری زین فغان جان خراش
نالۂ دل نغمۂ طنبور نیست

کس نمود جرعۂ کز جگرم گزک نخواست　　بے نمکی نگفت کس کز سخنم نمک نخواست
ہر کہ ز بادہ دادمش بیشترے بمن نمود　　پر ز کشش نساختم کاسہ کہ پر ترک نخواست
آمدہ لقش بازیم ورنہ فراز دیدہ ام　　کس نشست کز حسد جائے دبشش دو یک نخواست
من ہمہ عجز و ہمگنان میل نزاع میکنند　　ہر کہ حریر باف شد عاقل از و حسک نخواست
رنگ رخ سخن نشان میدہد از عیار مرد　　صاحب فہم خوردہ بین ناصرہ را محک نخواست
گفت و شنود دوستان مایۂ عیش میشود　　آنکہ شمردہ زد نفس ہمدمۂ ملک نخواست
عالم و یک مسبح دم دیر مغان و یک صنم　　ہر چہ بخواست رائے من اختر نہ فلک نخواست
مصرع نظم بے غلط صیغۂ نثر بے سقط　　نسخۂ نظم و نثر من نقطۂ سہو و شک نخواست

طبع نظیری از ازل معجزہ خیز آمدہ
کز لک جاہلے مکش نسخۂ صنع حک نخواست

گریزد از صف ما ہر کہ مرد غوغا نیست　　کسے کہ کشتہ نشد از قبیلۂ ما نیست
جمال منبچہ دیدی شراب مغبچہ نوش　　مگوئے عذر کہ در کیش ما مدارا نیست
زپائے تا بسرش ناز و عشوہ صف بستہ　　ہزار معرکہ و رخصت تماشا نیست
بخاک مے نخری کاسکلے کہ دل نبرد　　کہ خار خشک بہ از سنبلے کہ بویا نیست
بحکم عقل عمل در طریق عشق مکن　　کہ راہ دور کند راہبرے کہ دانا نیست
فلک سراسر بازار دہر غم چیدا ست　　نشاط نیست کہ یکجائے ہست و یکجا نیست
نشاط رفتہ ز دوران بصبر نستانم　　کہ بد معاملہ آزردہ از تقاضا نیست
بپائے خویش کجا میتوان رسید کجا　　کہ طی راہ فنا جز ببال عنقا نیست
ہوائے وصل کسے میکند کہ بوالہوس ست　　دراں دلے کہ محبت بود تمنا نیست

نظیری ہست بحالے ز غمزہ خونیں تر
بشکوہ تا دلت آزردہ است گویا نیست

عشق مرا زبان حکایت برید نیست　　مکتوب سر بمہر دلم نا شنید نیست

رازیکه در دلست ز دل بایدم نهفت　　گلهای ناشگفتهٔ این باغ چیدنیست
جلد و بیاض و دفترم از راز دل پرست　　چشمم بهرچه می فتد از هم دریدنیست
در سینه تا بچند برآرم فرو برم　　این نیم قطره خون که ز مژگان چکیدنیست
خصم آن حریف نیست که دل کین کشد ازو　　زین تیر نیم کش پر و پیکان کشیدنیست
گفتم اگر بمنزل مقصود پے برم　　یکبار چند گام بهر سو دویدنیست
چون یافت دل که بر سر راہے رسیده ام　　ننشست از طلب که بآن کو رسیدنیست
رفتیم در ره یکه جمالش نیافتیم　　قانع نگشت دل برسیدن که دیدنیست
دیدیم و دیدنش ز خودی بے خودی نداد　　این زهر اگر بحوصله گنجد چشیدنیست
زین عشق صد بلاست نظیری فسانه چند
افسون خامشی بلب دل دمیدنیست

بیا که مردم دیده بره چشم جان باز است　　بگفتگوے تو زخم مرا دهان باز است
بخون ما اگرت میل هست مانع نیست　　مے مغانه سبیل و در مغان باز است
چه یوسفی تو که در مصر حسن چون تو کسے　　برون نیامده تا راه کاروان باز است
در آرزوے نثار قدوم تو همه شب　　گهر فروش دو چشم مرا دکان باز است
نمے رود چو گرسنه دلے چه سود ازین　　که خوان وصل پر و دست میهمان باز است
چو بلبل قفسم من ازین چه ذوق مرا　　که گل شگفته و درهاے بوستان باز است
صمد بجاے صنم بر زبانم آمده است　　بتم فتاده و زنارم از میان باز است
دعا کنید بوقت شهادتم او را　　که آن دمیست که درهاے آسمان باز است
مکن شتاب نظیری بکار جانبازی
که چشم کارشناسان کاروان باز است

زبان طعنهٔ ما کوته از بریدن نیست　　علاج شکوهٔ عاشق بجز شنیدن نیست
ز بسکه گشته ام از درد انتظار ضعیف　　نگاه را بر خست قوت رسیدن نیست
چنانکه خانهٔ زندانیان فرو آید　　شکسته جان قفس جرأت پریدن نیست
ز بے تعلقی خویشتن باین شادم　　که جان سپردن اگر هست دل طپیدن نیست
بهجر و وصل و ملال و نشاط گر به کنم　　دران دلے که طلب هست آرمیدن نیست

زنار زلف تو زنار بر میان دارم　　بیا که مصلحت پیرهن در بدن نیست
گرفته طبع نظیری سوال ازو مکنید
درخت گل نشگفته ست وقت چیدن نیست

این پیش خیل کجکلهان از سپاه کیست　　وین قبله که کج شده طرف کلاه کیست
دامن کشان چو ابر بگلزار میرود　　تا آب نرگس که و برق گیاه کیست
پائم به پیش از سر این کو نمیرود　　یاران خبر دهید که این جلوه گاه کیست
آن ابروے کشیده کمان از چه خانه خاست　　وین غمزه گرفته کمین در پناه کیست
گیرم تبسمت نکند انکار کشتنم　　آن غمزه حریص سیاست گواه کیست
گرد سر تو گشتن و مردن گناه من　　دیدن هلاک و رحم نکردن گناه کیست
برباد داده طره ز رخسار یار گر　　لخت جگر عجیب که گل در نگاه کیست
مے بندم بخون و نمے آرم بیاد　　کاین گریهاے تلخ ز زهر نگاه کیست
از کف بعذر دامن و دستت نمیدهم　　دانسته ام که گوشهٔ چشمت براه کیست
کف میکشد بزلف و نمے گویدش کسے　　کان زلف درهم از اثر دود آه کیست
چون بگذرد نظیری خونین کفن بحشر
حلقے فغان کنند که این دادخواه کیست

خواهم این لبستان پر غم ز الشبوے در شکست　　این قفس بشکست بر مرغ تو بال و پر شکست
روزگار از خاطرم چون نیل از رخسار شست　　آسمان بر آتشم چون عود در مجمر شکست
پاے از پیش آمد و کارم لبیش دامن گرفت　　دست در اندیشهٔ یارم بزیر سر شکست
طعم شکر داد عشق از در گلو کافور ریخت　　تلخی مبداء غم در شیرم از شکر شکست
دیدنش بر عشرت من حسرت دیگر فزود　　خواستم پیکان برآرم در جگر نشتر شکست
دوستان هرگز نه بیند از محبت عیب دوست　　خاطرم خوش شد اگر مے ریخت گر ساغر شکست
در رخش آهے کشیدم خاطرم آزاده شد　　باد بر لبستان وزید و شاخ نازکتر شکست
میکشم حرمان مے بے ظرف در بزم وصال　　شوق دل پیمانه ام را بر لب کوثر شکست
در بردن در نظیری شد هلاک از انتظار
مژده بخشید مسکین را که مجلس بر شکست

داند اخلاص مرا و ز حال من آگاه نیست
در دلش ره دارم و بر آستانم راه نیست

بخت با ما سرکش ست و مدعا با ما بجنگ
کهربائے شوق ما را جذبۂ یک کاه نیست

فصلها شد از تباهی بر نیامد عمر ما
کشتی ما را سفر از سیر سال و ماه نیست

شست دل صد ره کشودم بر هدف کاری نکرد
گوئیاں پیکان و پر با این خدنگ آه نیست

خاطر دوراں ز کین دوستاں در عهد تو
آنچناں پر شد که دلها را بدلها راه نیست

عرض حال جمله ره دارد بخلوت گاه قرب
جز دعائے من که آں مقبول این درگاه نیست

پیش از یں در جانسپاریها از آں لب قسمتم
حرف تلخی بود اکنوں گاه هست و گاه نیست

جستجوئے وصل با این زندگی بیطاقتی است
ذوقے از پرواز با این رشتۂ کوتاه نیست

گر نظیری شکوه از بے مهریت دارد مرنج
عیب صاحب را که پوشد بنده دولتخواه نیست

هر کس شهید آں مژهائے دراز نیست
در شرع بر جنازۂ آں کس نماز نیست

محمود را اگرچه جهاں زیر خاتم ست
جائے بهش ز گوشۂ چشم ایاز نیست

شه را چو پرده از رخ شاهد بر افگند
چشمش بسوئے خراج خطا و طراز نیست

معذورم از ضعیف و جگر خسته مانده ام
در عرصۂ پرم که بجز شاهباز نیست

عاشق وفا نماید و معشوق سرکشی
حسن از حجاب خالی و عشق از نیاز نیست

دائم کماں کشیده بکمیں گه نشسته است
آں طاق ابرو از گره فتنه باز نیست

کو غمزه خشمگیں شود و کو ناز کینه ورز
یک شیوه بے کرشمۂ عاشق نواز نیست

ما را چه اعتبار و اثر با وجود دوست
جائے که جلوه کرد حقیقت مجاز نیست

یارا ز غرور مست و نظیری بخود اسیر
بیچاره دل که هیچکسش چاره ساز نیست

عشق را کام بعهد دل خود کام تو نیست
صبح امید و شب وصل در ایام تو نیست

دیده ام دفتر پیماں وفا حرف بحرف
نام خوباں همه ثبت ست همیں نام تو نیست

من دل شیفته آزار نمے دانم چیست
که ز خویشم خبر از لذت دشنام تو نیست

آب حیواں نخورد صید تو از لذت تیغ
جاں بحسرت دهد آں مرغ که در دام تو نیست

آتشم در سر و ساماں بچه تدبیر زدی
یکسر موچو مرا نیست که از رام تو نیست

آخر اے دُرِّ گرامی ز کدام آب و گلی
هیچ دل نیست که پرورده اکرام تو نیست

به بر از زندگی قامت موزوں نازم
یک قبا نیست که شایسته اندام تو نیست

باش در دوستی از خویش نظیری نومید
که ز آغاز تو پاینده تر انجام تو نیست

هر کرا معنی نمے خیزد ز دل گفتار نیست
نیست یک عارف که خود ساقی و خود خمار نیست

خار خار کوئے یارے هست هر کس را بدل نیست
نشگفد هر گل که در پائے دلش این خار نیست

سحر چشم بت بکار ست و دعائے برهمن
گبر هر تارے که بندد بر میاں زنار نیست

توبه هشیار میگوید میگردد قبول
تا نوشم مے مرا بارائے استغفار نیست

مستی و شاهد پرستی هرزه خندی و نشاط
کار کار میگساراں نست و دیگر کار نیست

پیش پائے گرم و سر در روزگار افتاده ایم
سایه در و برانه ام از پستی دیوار نیست

اند کے اے ناله امشب بے اثر مے یابمت
آنکه هر شب میشنید امشب مگر بیدار نیست

مردم از شرمندگی تا چند با هر ناکسے
مردمت از دور بنمایند و گویم یار نیست

مجلس آخر شد نظیری حال خود با او بگو
هر نفس بزمے و هر دم صحبتے در کار نیست

داغ دل در عشق افسردن نمیداند که چیست
لاله این باغ پژمردن نمیداند که چیست

خنده بر حالم مزن کیں گریه هر کس را گرفت
دامن از خون دل افشردن نمیداند که چیست

باغباں دهر نخل عمر را آبے نداد
کاشتن دانست پروردن نمیداند که چیست

عشق از یک تاختن بنگاه دل تاراج کرد
صبر بیدل حمله آوردن نمیداند که چیست

زخم هیکانم بآب زندگی شوید دهن
هر که تیر او خورد مردن نمیداند که چیست

ترک خصمی کن که دارد خوئے افعی روزگار
نیست تا آزرده آزردن نمیداند که چیست

غنج و افسون زلیخا کار در یوسف نکرد
هر که دل درباخت دل بردن نمیداند که چیست

عشرت تنگ دل مانوس هر گلشن ست
غنچه برگ عیش گستردن نمیداند که چیست

از حجاب امشب نظیری باده بر سجاده ریخت
پارسا آداب مے خوردن نمیداند که چیست

گشت دود از خرمن ز آتش سودا بسر ریخت
شد قیامت قدرے فتنه ز بالا اَش ریخت

هر کرا زلف جوے مشک بہ پیمانہ فگند   خندہ مشکے نمک سودہ بصہبایش ریخت
حسن در پردہ نہاں بود کہ نقد دو جہاں   عشق از گریہ بدل گرمی سودایش ریخت
کام ازاں یافت زلیخا کہ چو یوسف را دید   اول اسباب تعلق ہمہ در پایش ریخت
از پئے تربیتم خضر دہد آب حیات   عشق تا بر گل من تخم تمنایش ریخت
سرمہ در چشم بلا غمزۂ بیباکش کرد   بادہ در جام حیا نرگس شہلایش ریخت

نخل پیوند تو ہر چند نظیری برکند
در نفس تخم تو ی عشق تو برجایش ریخت

رفتی ببزم غیر نکو نامی تو رفت   ناموس صد قبیلہ زیک خامی تو رفت
اکنوں اگر فرشتہ نکو گو بدت چہ سود   در شہر صد حکایت بدنامی تو رفت
ہمصحبت رقیب شدی از غرور حسن   نام خوش تو در سر خودکامی تو رفت
یاران متفق ہمہ انکار میکنند   ہر جا حدیث نیک سرانجامی تو رفت
رندے کہ مے فروشش نداد لبش ز دے   مشہور خاص و عام بھجامی تو رفت
بردار زرخ تو رنگ حیا بادۂ ہوس   شرمے کہ بود در ہمہ جا حامی تو رفت

با کاو کاو غمزہ نظیری اثر نماند
فارغ نشیں کہ خون دل آشنائی تو رفت

ہیچ راز از دیدۂ صاحب تمیزاں دور نیست   تا بصد راز لب خبر دارم ولے تنور نیست
ہر کہ از معشوق غافل گشت لذت در نیافت   دیدۂ بے معرفت را در دو دنیا نور نیست
گل گریباں چاک و نرگس مست رفتند از چمن   ہر در را غیر از ہوائے در سر مخمور نیست
بر در پیر مغاں ہرگز نمے میرد کسے   در مقامے کاب حیوانست غیر از سور نیست
چوں سرائے کاروانگاہست دنیا برگذر   شب نمے آید کہ صد مسکین و رنجور نیست
سینہ دارم کہ از مرہم جراحت مے شود   زخمے از نیش محبت نیست کان ناسور نیست
ہر دو گر بیجائی کرد از خداوندی بخشش   گرچہ معزور نیست اما جز تو معزور نیست
بر ہوا گر عشق اینجا لاف رفعت میزند   جلوہ ہا در بطن عاشق ہست کاندر طور نیست
کوہکن را خود بناخن سنگ میباید برید   جمعئے شیر و نقش شیریں کار ہر مزدور نیست
عشق یوسف را در یک جا بدیناری فروخت   بندگی خواہد ہیمبر زادگی منظور نیست

گر تہی گر عرش اینجا لاف رفعت میزنند   جلوہ ہا در بطن ماہی ہست کاندر طور نیست

عافیت خواہی نظیری بستۂ خوباں مشو
از تتاج حسن اگر حور از ملک مستور نیست

ردیف الثاء

عطاش را نہ تو البتہ ونے خطا باعث   بس است بہر کرم نالۂ گدا باعث
اگرچہ رزق گدا باز پس نمے گردد   مقدر است کہ میگردد و شش دعا باعث
خزاں درو دو سحاب آب داد دہقاں گشت   ببیں کہ بردکہ پرورد و شد چہا باعث
جنون عشق تبقدیر بود من چکنم   بوئے گل کہ شدم مست شد صبا باعث
برآستانۂ پیر مغاں رہے خواہم   تو گر سبب نشوی بشود خدا باعث
خراب و مست چنیں میرویم نمیدانم   در آفریدن من شد چہ مدعا باعث
لئیم را مے و معشوق اگر کریم نکرد   سخاش را نشود گنج و کیمیا باعث
عجب ز ہمت درویش اگر قبول کند   سعادتے کہ شود سایۂ ہما باعث

ریا ز دیر بمسجد برد نظیری را
کہ فقر بادہ کش و گبر پارسا باعث

بہ طبع سادہ زود شود خوشگوار بحث   دارد برائے طفل شکر در کنار بحث
پر خشمگیں مباش چناں کز پئے نزاع   بر ہر غبار خاستہ سازی سوار بحث
از ہر غمے بخاطر ما کین تیک نزست   ایں راح را بروح کند در عیار بحث
آنم کہ حال مستی و مخموریم یکیست   ہرگز نکردہ ام بکسے در خمار بحث
ربزم گل نیاز و تضرع در اضطراب   زاں بر ستیزہ ام نگرفتہ است بار بحث
خط ملمے بکف صدق دادہ اند   ہرگز ز راستی نشود دستہ مسار بحث

مطلب گریز داز تو نظیری جفا مکش
جز در ضمیر کند نگیرد قرار بحث

ردیف الجیم

۷۶ فسونِ خطِ تو پیغام بعثتِ شب داج   نگاه بر رُخ تو مصطفٰی است بر معراج
ظهورِ حسنِ تو امنیتے بدوران داد   که پادشه ز رعیت نمے ستاند باج
چه صلح بود که حسن تو با وفا انگیخت   کز آب و آتش ما برد اختلاف مزاج
میان زخم و خدنگ تو الفتے پیوست   که از دکان میسحا نمے خرند علاج
حسودِ مهرهٔ دل قلب کرد، غافل ازیں   که کعبتینِ دغا خانه مے دهد تاراج
مرشک زرق در انگور وا نمے گردد   نبود سیم دغل را هیچ جائے رواج
نماند شوکتِ شاهان کسے نمے داند   دراز دستئ حسنے که میبرباید تاج
سوارِ معرکهٔ آخر الزماں ابرج   که طالعش بظفر کرده اند استخراج
چناں بعربدهٔ قلب عدو بهم شکند   که شیر پنجه کشاید بر سماط زجاج
مثال نسبت اعقاب جدّ او بنست   که آنقدر که گهر بیش بیش قیمت تاج
قبول تربیت اُستاد میکند شاگرد   هوائے معرکه شهباز میکند درّاج
بیانِ قصهٔ رزمش نکو نمیدانم   وگرنه نظم کنم بود مے هم آنجا کاج
غنیمتے که من از گنج قیصر یافته ام   خراج ملک دهند و نمے دهم بخراج
سرِ نظیری و خاکِ سرائے پیر مغاں
زآستانِ کریماں کجا رود محتاج

ردیف الجیم فارسی

۷۷ اے کعبه که گرد تو نشیند بصفا هیچ   جائیکه عطائے تو بود کفر و خطا هیچ
زرخ نظرِ حسنِ قبول تو بلند است   ریزیم دل ار بر سر دل تا بسما هیچ
گر بهرهٔ از خلق و سرشت تو ندارد   خاک پے روح القدس و آب بقا هیچ
با قهر تو علت نه و با مهر بهانه   آنرا که مرادِ تو بلا خواست دُعا هیچ
عشقِ تو مرا از بت و زنار برآورد   آنرا که تو کردی طلب اعراض و رضا هیچ
باآنکه زپے چشمِ عزیزاں نگراں بود   رفتیم و نکردیم نگاهے بقفا هیچ

کونین چکار آیدم ار با تو نباشم   بے دولتِ وصل تو نعیم دو سرا هیچ
کم حوصلگی از طرفِ ماست وگرنه   از بحر نوالت نشود کم بعطا هیچ
از نسبت که ایں زمزمه با طبع نظیری ست
بانگے که نباشد نکند کوه صدا هیچ

ردیف الحاء

ذہل و نائے دریدیم بآوازهٔ صبح   بانگ فتحے نشنیدیم ز دروازهٔ صبح ۷۸
دبر گشتیم ز فیض سحر آگاه دریغ   جامهٔ پاره نکردیم باندازهٔ صبح
مئے و معشوق باندازهٔ ما مے باید   رطل خورشید کند خارهٔ خمیازهٔ صبح
کم خراشست دم مرغ سحر برخیزید   جگرے تازه کنیم از نمک تازه صبح
مغفرِ جام بیارا برش مے درزیں کش   تا بیک حمله کنم غارتِ جمازه صبح
سپه شب بشبیخون دعا بشکنم   علَم روز زنم بر در دروازهٔ صبح
رفته اوراق شب و روز بهم برچینم   بخیهٔ ثابت و سیارهٔ شیرازهٔ صبح
دست در گردن عذرائے جہاں اندازم   حُلهٔ روز بهم بر زنم و غازهٔ صبح
هر دو شمشاد بوجد اند نظیری وقت است
لبِ سرِ شاخ سرائیم سر آوازهٔ صبح

گوش گل میدرد از فردهٔ پیغام صبوح   زنده دارد نفس باد صبا نام صبوح ۷۹
تا تو مُرغ فلکی رام گلستان شدهٔ   خواب مرغ سحری رفته و آرام صبوح
تو گل از مرغ سحرگاه گرفتار تری   دم نزد صبح حریفاں که نشد دام صبوح
در چناں بزم که مستانِ سحر مے نوشند   صافِ خورشید بود دُرد تهِ جام صبوح
دست و پا گر نزند دل نفسم مے گیرد   در گلو روز فتد دم زلبِ بام صبوح
غم مطلوب مرا ز دامنِ دلبر نگرفت   لائیه نیم شبی کرده ام و ابرام صبوح
حق دیدار نظیری نرسانی بتمام
در شبِ وصل ادا گر نکنی دام صبوح

ماندہ ام بادلے از هجر عزیزان مجروح   دیده شد غرقهٔ طوفان چو جگر گوشهٔ نوح ۸۰

در رهِ دوست هلاکِ زن و فرزند بجاست — بردرد وصل وداع کس و پیوند فتوح
صد بها نه که یکے بر نز ند بر تقصیر — صد کنایت که یکے را نبود رنگ صبوح
گاهم از باد هوا سنگ ببارد ظاهر — گاهم از کلکِ قضا جرم برآید شروح
بردل و سینۂ من داغ جفا گردد مهر — در رگ و ریشۂ من قوت بلا گردد روح
نه بخود حامل پیمان محبت گشتم — عشوۂ دیدم و خوش بود سر از جام صبوح
صالح و طالح اگر جمله چو من واجویند — توبه در توبه ز زشتی بگریزد چو نصوح
سوئے رحمان علی العرش توجه کردم — بانگ زد عرش که پاکی ز مکان یا سبوح

در صحبت همه بر روئے نظیری بستند
بخود اے فاتح ابواب درے کن مفتوح

ردیف الخاء

چگونه نام تو آریم بر زبان گستاخ — که یادِ تو نتوان کرد در نهان گستاخ
اگر بگلبن تو بلبلے پناه آرد — کسے نمیزندش گل بر آشیان گستاخ
هزار حمله که در راه تو شهید شود — هما نمیکندش قصد استخوان گستاخ
بآب خنجر جلاد ده طهارت ما — که پیش تو نتوانیم داد جان گستاخ
اگر سوالے ازاں لب کنیم خیره بنجش — بمیزبان کریمست میهمان گستاخ
بکعبه سجدۂ عارف نمے کنند قبول — اگر بدر بنهد پا بر آستان گستاخ
محرمات حرمگاه هائے معبود اند — بمقتضائے طبیعت مده عیان گستاخ
عجب که جان بسلامت برند مغروران — ستارگان قدر اندازد آسمان گستاخ
چگونه حرمت درویش پارسا ماند — سوال زشت و غنی سخت دل زمان گستاخ

مباد صاعقۂ بے نیازی بجهد
چنیں مجوے نظیری از و نشان گستاخ

چو نیست حد که ببالین نهم سرے گستاخ — چه شود از حرم امن و خوابگاه فراخ
هزار جا بے ز بروں میزنند طبل رحیل — هنوز رخت ز ایوان کسے نبرده بکاخ
نشسته نغمه سرایاں بهم چه دانستیم — که سنگ تفرقه ما مے پراندازد سر شاخ

ز دام و دانۂ صیاد مرغ مے نالد — خبر نداشت که بر بیخ میکشد طباخ
غبارِ لشکرِ یاجوج غم جهان بگرفت — که گفت سد سکندر نمے شود سوراخ
بهیچ حیله ز پیشِ اجل خلاصی نیست — ز گرگ اگر بجهی پوست میکند سلاخ

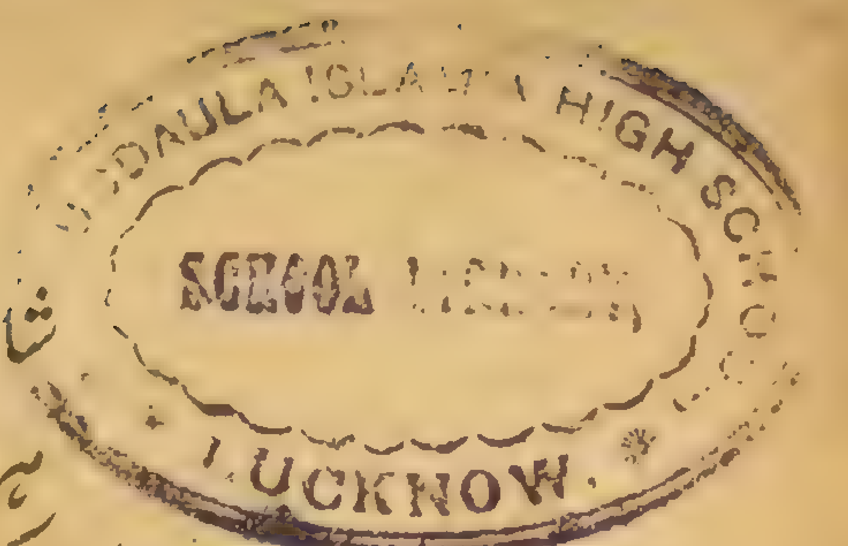
چناں رسید جراحت بدل که دیده ندید
ز زخم حادثه زد ناگهاں نظیری آخ

ردیف الدال

پرده برداشته‌ام از غم پنهانی چند — بزبان میرود امروز گریبانی چند
زاں ضعیفان که وفا داشت درین شهر اسیر — قفسے چند بجا مانده و زندانی چند
سر و سامانِ سخن کردنِ این جمعم نیست — پهلوئے من بنشانید پریشانی چند
بس خرابی که ز یکدیگر ما نشناسد — مانده ایم از ده غارت زده ویرانی چند
کشته از بسکه فتادند کفن نتواں کرد — فکر خورشید قیامت کن و عریانی چند
هیچ دل را ستم حادثه مجروح نکرد — که نه لعل تو براں ریخت نمکدانی چند
هیچکس را سر پائے نزد ایام که ما — پشت دستے نگزیدیم بدندانی چند
بر عشرت طلبی لخت دل آرام ببرن — چیده ام از گل این بادیه امانی چند

چشم بر فیضِ نظیری همه خوباں دارند
کاسه در پیش گدا داشته سلطانی چند

شمع را زنده دلی در شب تار آخر شد — روز عشرت همه در خواب و خمار آخر شد
شاخ هر کش شد و دست همه کوتاه نماند — جور گل چیدن و نزاع سر خار آخر شد
عندلیب ار نسراید بقفس معذور ست — گل ببازار نبروند بهار آخر شد
خلعت دهر باندازۂ حال اکنوں نیست — چرخ را رشته بهم رفت و مدار آخر شد
هیچو دینار که در پائے کریماں افتد — کس نگفت از چه شمار یم و شمار آخر شد
کمتر از رنگ حنا بود بما لطف جهاں — هر دستے نفشاندیم و نگار آخر شد
فکر نا آمده اینست که امسال گذشت — غم آئنده همان بود که پار آخر شد
نقش رخسار تو بر صفحۂ جاں گشت رقم — پرده بر یک طرف انداز که کار آخر شد

شاہدان گوشہ چشمے بنظیری دارند
ہرچہ دل صید ہمیکرد شکار آخر شد

ذوقے ز مے نزاد کہ صد شور و شر نشد — بیباکے از مذاق خم مے بدر نشد ۸۵ع
این رسمہائے تازہ ز حرمان عہد ماست — عنقا بروزگار کسے نامہ بر نشد
باز این چہ آفت ست درخت امید را — امسال ہم شگوفہ فشاند و ثمر نشد
بیہودہ ہرگذرہ گہ آفت نشستہ ایم — شد کاروان و مرد رہے جلوہ گر نشد
رسوا منم اگر نہ تو صد بار در دلم — رفتی و آمدی کہ کسے را خبر نشد
دستار عار گنج گرہ در گلو شود — خم را کہ خشت میکدہ تاج سر نشد
شب زندہ دار باش کہ تا پیر بت تراش — بیدار بود بتکدہ زیر و زبر نشد
در صدر چون حضور نبود آستان گزید — ہرگز گدائے کوئے مغان معتبر نشد
بس نغمہا بگوش نظیری ہوس کشید
در از درون بہ بست و بہ بیرون در نشد

قاصد ولے آزردہ ترا ز آبلہ دارد — ماے آبداران کوئے وز رفتن گلہ دارد ۸۶ع
کس خیمہ نیفراخت بسر چشمہ حیوان — گاہے گذرے خضر برین مرحلہ دارد
شاید کہ شود جلوہ گر از غیب جمالے — چشمے ہمہ کس بر رہ این قافلہ دارد
معشوق جمیل ست و غیور ار نہ بگویم — مجنون نسب از لیلی این سلسلہ دارد
ہوئے لفراغت نکند در ہمہ صحرا — دیوانہ کہ آہوئے رمان در گلہ دارد
دریا نشے باید و در ظرف نگنجد — صد گونہ الم طائر کم حوصلہ دارد
فارغ نشوم یک نفس از بندگی عشق — شکرانہ فرضے کہ کنم نافلہ دارد
بے بادہ کنم کستی و بے نغمہ زنم ذوق — اینک مے و نے ہر کہ سر مشغلہ دارد
چون گفتہ و ناگفتہ بسنجیدن بخت است
شعرے کہ نگفتن نظیری صلہ دارد

کمال عاشقی حیرانی دیدار مے آرد — چو آتش در میان سمندر بار مے آرد
نہ رشک خود فروشان میکشد نازم کم سنجی — فریب حسن غوغا از سر بازار مے آرد
نو در خواہ از قضا بندا انکہ فیروزی نسوز و زرے — بجنت از در ببندی اخترا ز دیوار مے آرد

بہند خط جمال یار سودائے عجب دارد — ہما اقرار وا پیمان بردہ وا انکار مے آرد
مسلمان عاشق رخسار و ہندو والہ زلفش — موحد بین کہ با ہم مصحف و زنار مے آرد
مبارک فال صبح دولت دیدار میخواران — کہ دست و پائے بخت خفتہ را در کار مے آید
ز خود بیتاں چہ میگوئی بزم بیخودان بنشین — کہ آب خضر اگر حاجت شود خمار مے آرد
نظیری از نوازشہائے درد دوست در ذوقم
کہ چون چنگم بضربت بر سر اسرار مے آرد

چون ابر بہاری بسرم سایہ فگن شد — بر ہر بن و بوم کہ نظر کرد چمن شد
چون شمع کہ شد رہبر پروانہ ز تابش — دلسوزی او باعث جانبازی من شد
میخواست شود قابل نظمم ببلاغت — صد پایہ نشیب آمد و بر اوج سخن شد
بے جام ہمہ میکش و بے بادہ ہمہ مست — از نظم من آئین مغان رسم کہن شد
ننگ نیست کہ از نیم نظر کار برآید — آنرا کہ دلیل آصف اعجاز سخن شد
ہمسایگیش را اثر ابر بہار ست — ہم خانہ گلستان شد و ہم خار سمن شد
از یار و دیار ار نکنم یاد عجب نیست — از رنگ من امسال غریبی بوطن شد
. بر خاک درش جائے شہیدان ندہد کس — لطفیست کہ کافور تن و عطر کفن شد
مہمان بہشتی مخور اندوہ نظیری
زین تنگہ حوران چمن بیت حزن شد

بگوشم از پریدن ہائے چشم آوازہ مے آید — کہ از غربت درین زودی عزیزے باز مے آید
مبارک پے ہوائے کز دیار دوستے خیزد — کہ بے بال و پر آنجا مرغ در پرواز مے آید
بغل بکشائے بر کن از غنیمت ہائے ایمانے — کہ از تاراج حسن مملکت پرواز مے آید
بساط جادوئے برہم خورد جادو نگاہان را — کہ لب با حجت و رخسار با اعجاز مے آید
مجالست اینکہ بر دام نگاہ من گذر افتد — غزالے را کہ از پے صد کمند انداز مے آید
سپہ را روح در پرواز و شہ را بخت در ناز ست — کہ از بالا ہما در چنگ آن شہباز مے آید
بترتیب صبوحے صبحدم دیدم کہ دولت را — کمر مے بست دوران خانخانان باز مے آید
سعادت ہائے گوناگونست دوران کہ حسن او — بہر انجام فصلے بر سر آغاز مے آید
نباشد محرم آہنگ دولت قدر ہر سمعے — نوا نازک برون زین پردہائے راز مے آید

چو نند تسخیرِ دلِ مشتاق را در ہاں شکیبائیست — که دل میناز دو دلبر ز روے ناز مے آید

نظیری دوستاں را راز دل ناگفته کے ماند
تحمل کن که او خود بر سر ایں راز مے آید

بہوش سبز چمن کن که شاہداں مستند — قرابہ بر سر ابر بہار بشکستند
چمن پیالہ کش است و صبا قدح پیمائے — معاشران صبوحے ز خواب برجستند
بزیر خرقہ نہاں بادہ میخورد صوفی — حکیم و عارف و زاہد ہمہ ازیں دستند
جہان و عیش جہاں حرف قاف و سیمرغ است — درِ حریم فنا زن که نیستاں ہستند
تو نخل خوش ثمر کیستی که باغ و چمن — ہمہ ز خویش بریدند و در تو پیوستند
بضربتِ تو چناں تشنہ ام که صبرم نیست — بقدرِ فرصت آں ماہیاں که در شستند
ز بیقراری افلاک داغہا دارم — که تا ز شوق تو برخاستند ننشستند
نوا فزون ست ز اندازۂ بریشم عود — غزل بزمزمہ خوانم که پردہا پستند
برفر نکتہ ادا میکنم که خلوتیاں — بہر سبو بکشادند و در فرو بستند
تو نخل میوہ فشاں باش در حدیقۂ دہر — که کم درخت قوی خشک شد که بشکستند

ز کاہلی تو نظیری خزان ایں چمنی
گہے بباغ نشدی کز نشاط وارستند

اینجا نه بہر سنگ سیہ نور فروشند — ایں پایۂ بینش نه بہر کور فروشند
فریاد که ہر کس باسیری فتد او را — شرط است که از خویش و وطن دور فروشند
غیرت نگذارد که بچشم و دل منکر — یک ذرہ ز خاکستر منصور فروشند
ز بیندہ بود دعوی مستوری خوباں — ہر چند که جولاں لب طور فروشند
ہر دست چناں خانہ [illegible] آتش — درواد ئی دوری شب دیجور فروشند
آں دردکشانے که شناسائے عیارند — فردوس بیک خوشۂ انگور فروشند
اخراج مغل خواہم و تاراج قزلباش — کز [illegible] فروشند
در عشق تو با قدر و بہا ہم که عزیز است — ویرانہ که در کشور معمور فروشند
قربان شدگاں تو بقصاب سر کوئے — یک سینہ بصد ضربت ساطور فروشند
بارنش دل و سینہ ناسور نظیری — خوش باش که کم [illegible] رنجور فروشند

مابید بوستانیم ما را ثمر نباشد — مردود دوستانیم از ما بتر نباشد
از لب بروں نیاید آواز عشقبازاں — پرواز مرغ بسمل جز زیر و بر نباشد
تاراج دیدگاں اند آوارگان معشوق — راہے نمیرود عشق کانجا خطر نباشد
صد در اگر کشایند بر خلق گاہ دیدار — آنرا که چشم بستند راہش بدر نباشد
اول نشان مردی اخفائے کار خوب است — بہتر ازیں که گفتی دیگر ہنر نباشد
فیروزئ ضعیفاں در عجز و انکسار است — تا نشکنند صف ما ما را ظفر نباشد
تا دل بجائے خویش است دارد عنان دیدہ — عاشق که شد پریشاں صاحب نظر نباشد
از تیغ کے ہراسم دیدار مزد قتل است — خونے که عشق ریزد ہرگز ہدر نباشد
در گوشۂ قناعت سیر گلست و نسریں — زیں خوبتر نظر را ہرگز سفر نباشد
ہر جا روم مسافر حرف تو ارمغان است — یک خانہ نیست کز تو پُر از شکر نباشد
قاصد که میفرستی رطل گرانش در دہ — کز ما خبر نیابد تا بے خبر نباشد

از شاخ لہو برگے حاصل نشد نظیری
لب تشنہ باد کشتی کز گریہ تر نباشد

زگرد شہائے چشمش مستی بپیمانہ مے خیزد — گرہ کز ابروان میخیزد دشمن مستانہ میخیزد
چو در روز قیامت ہر کسے خیزد بسودائے — شہید نرگس او از لحد دیوانہ میخیزد
مہیائے فنائم جلوہ در کار مے خواہم — مہم بر بام تا بر آتشم از خانہ میخیزد
چراغ اہل عشق از کلبۂ من میشود روشن — نشیند ذرہ گر بر روزنم پروانہ میخیزد
ز بس محو تصور کردن یارم نمیدانم — که در کاشانہ مے آید که از کاشانہ میخیزد
سبق از یک ورق لیلی و مجنوں را چه حالست ایں — یکے دیوانہ میگردد یکے فرزانہ میخیزد
ز شرح قصۂ ما رفتہ خواب از چشم خاصاں را — شب آخر گشتہ و افسانہ از افسانہ میخیزد
برد بنیاد دیں خواہی سرشکے بر جراحت ریز — کز آب و زمیں صد خرمن از یک دانہ میخیزد

مگر گاہے نظیری میکند آرامگاہ اینجا
جنوں از سایۂ دیوار ایں ویرانہ میخیزد

دوش بر سوز دل و سینہ برانم دادند — ہر چہ شمعم ببریدند و حسابم دادند
نالہ کردم بنہاں عشوہ خموشم کردند — گریہ کردم ز نمک خستہ [illegible] دادند

دُردو صاف غم و شادی بمن ارزانی شد
تا خم و خمکدهٔ عشق براتم دادند
پاره پاره جگر طور زغیرت خوں شد
کہ کہے بودم و چوں کوہ ثباتم دادند
گرسنه و بدہ نرا از مفلس کنعاں بودم
خواجہ گشتم کہ ازاں حسن زکاتم دادند
تا بمقصد سپرم کشتی مشتاقاں را
از خضر ہمت و از نوح نجاتم دادند
اختزام شعشعہ بر چرخ نظیری زدہ ست
کس چہ داند کہ چہ عالی درجاتم دادند

گلسزار شہر آمد و بازار چمن شد
گوش ہمہ کس محو غزلخوانی من شد
تا جیب کشادم کہ ازاں نامہ برآرم
دیدم کہ صبا قاصد صد بیت حزن شد
ہر دخل کہ میخواست کند دشمن حاسد
آمد بزبانش ز دل و مہر و دہن شد
از ظلمت شب مرغ خروشاں نشد امشب
ہر چند کہ در بندِ پر و بال زدن شد
پرزور تر از بادۂ تلخ ست محبت
عشقے کہ بر دسال گذر کرد کہن شد
الفت دہ ہجران و وصال است صبوری
مخموری من توبہ دہ و توبہ شکن شد
تا مے شنوم حسن و وفا ہر دو غریبند
عاشق نشنیدم کہ زغربت بوطن شد
تا ہمسفر اشک خودم کار خراب ست
ہر جا کہ شدم در پے و برانی من شد
ہر زخم کہ برداشت ز ایام نظیری
نے چاک گریباں شد و نے چاک کفن شد

آخر بمن آں مغبچہ ہم کیش برآمد
واں کافر بیگانہ بمن خویش برآمد
نیش سیہم گرچہ نمود از صف مژگاں
نوشیں نگہے از عقب نیش برآمد
چشمش زکماں خانۂ ابرو بمن انداخت
ہر تیر کہ چالاک تر از کیش برآمد
اقبال دو گیتی بکلاہ نمدے بود
دیہیم شہ از خانۂ درویش برآمد
کامے کہ بشمشیر و سناں دیر برآید
از دیدۂ خونین و دلِ ریش برآمد
بر خلق نگہ دید گراں ہر کہ دریں بزم
پس از ہمہ رفت و ز ہمہ پیش برآمد
دیدیم ز سر تا قدمش حسن و شمائل
لیک از ہمہ خوبیش وفا بیش برآمد
دادیم بجاں منصب ہمرازی جاناں
دل نیز دو روے و غرض اندیش برآمد
ساماں نشد از سعی خرد کار نظیری
دیوانہ شد و از خود و از خویش برآمد

یغمائے تو دستے بکم و بیش برآورد
تاراج تو دلق از بر درویش برآورد
عشق تو تنگ انداخت بہفتاد و دو ملت
حقیقت آئین خود از کیش برآورد
حسن تو بقید دو جہاں سلسلہ افراشت
آوازۂ آزادگی خویش برآورد
از یک مژگاں تو شد کشتہ جہانے
با آنکہ ندیدیم کے از کیش برآورد
چوں از تو رہد صید کہ کعبین غزالت
چوں پنجہ شیراں بغضب نیش برآورد
خطِ نیست کہ بر عکس رخت سایہ فگندست
از صیقل تیغ آئینہ ام ریش برآورد
در مصلحت کس نزنم چنگ کہ عشقم
از کشمکش عقل کج اندیش برآورد
عشق از خر دم خوب رہا نید نظیری
خوں گرمی بیگانہ ام از خویش برآورد

دردو غمت کہ ہمچو ہما استخواں خورند
بر من مبارک اند گرم مغز جاں خورند
بر نامہ ام مخند کہ آشفتہ خاطراں
مو گر قلم کشند نے اندر بناں خورند
مست آئیم بصلح اگر نگہتے بری
زاں مے کہ در محبت ہم دوستاں خورند
نیشکر آنچناں نخورد کس ز دستِ دوست
کازادگاں ز دست مبارز سناں خورند
جانے و صد کرشمۂ مژگاں چہ میکنم
ایں تیرہا تمام اگر بر نشاں خورند
چشم ہزار تشنہ جگر در کمین تست
ترسم کہ خام میوۂ ایں بوستاں خورند
آزادگاں بجائے رسیدند و ما ہماں
زاں رہرواں کہ گرد پس کارواں خورند
ہر جا گلیست بہر نظیری طرب گہیست
کے بلبلانِ مست غم آشیاں خورند

مجلس چو بر شکست تماشا بما رسید
در بزم چوں نماند کسے جا بما رسید
دلال عشق بود خریدار دلستاں
خود را فروختیم چو سودا بما رسید
دی خندہ بر بضاعت درویش زد لبش
صد کارواں شکر بہ نے بوریا رسید
بال و پر از درازیٔ منزل بسوختیم
پیغام بے نیازی عنقا بما رسید
آموخت ہر چہ عشوہ زگبرے بما فروخت
اندوخت ہر چہ غمزہ زلیخا بما رسید
گر گمرہیم تیرہ شب از خواب جستہ ایم
حسن تو شور کرد کہ غوغا بما رسید
بعد از ہزار سعی ثواب و مجاہدت
زنار راہب و بت ترسا بما رسید

مارا کجاست ارزش زخم التفات تو شد عام آنچنانکه تمنا بمار سید
رحمی نما و مستی ما را زیاده کن زان خم که یک پیاله صهبا بمار سید
مشکل عنان ناله نظیری توان گرفت
باد بهار و نکهت صحرا بمار سید

هر سحر سلسله از پای صبا بکشایند گر گشادش گرهی از دل ما بکشایند
درد ناپاقسم سوخت ندانم ز کجا بلبلان را ز چمن راه نوا بکشایند
کارم از زلف گرهگیر تو پیچیده تر است سر این رشته ندانم ز کجا بکشایند
آخر ای گل گذری کن بگلستان تا کی چشم نرگس بره باد صبا بکشایند
بره‌م افتاده دل و دیده بر انداز نقاب تا همه عقده گهر روی نما بکشایند
هر کجا فتنه آن چشم سیه در کار است کفر باشد که زبان را بدعا بکشایند
سیر این دائره بد نیست ولی می‌ترسم چشم از خویش ببندند چو پا بکشایند
گر بمیخانه نظیری برم این زمزمه را
مطربانم گره از بند قبا بکشایند

نمی‌توان بگزند از من انتقام کشید که دایه زهر بطفلی مرا بکام کشید
زمانه یک نفسم بر مراد خود نگذاشت بهر که داد مراد از من انتقام کشید
هزار نقش خوشم داد چرخ نادیدم قلم گرفت و خط سهو بر تمام کشید
مرا فریب نبرد از رهی ازین جادو عنان خاص گرفت و کمند عام کشید
بآه و ناله بجز نغمه ز جام و نغمه مگو که کارم از می و مطرب باین مقام کشید
شراب دور بجز آن پی نقل و نی نگرفت که گر حلال رسید و اگر حرام کشید
چه جای من که بجام شراب و طره حور فرشته را ز فلک میتوان بدام کشید
چنان نزار فتادم بعشق نیم نظر که سایه از سر کویم بنه بر بام کشید
بساط عافیت ای عقل و هوش برچینید
دگر نظیری بی ظرف یک دو جام کشید

رشکی بمن گهی ز ادای سخن رسد صد جا نگه مقام کند تا بمن رسد
من بر درار ز تجلی این نور سوختم پروانه چون بعرصه آن انجمن رسد

در راه تو شمال و صبا در تردد اند تا بو کراوهی که به بیت الحزن رسد
گر زیر گلبنی قفسم را نمی نهی جائی بنه که ناله بگوش چمن رسد
گفتند کم بقاست سمن عندلیب گفت ای کاش عمر گل بحیات سمن رسد
جیبی که پاره شد بملامت رفو شد دست جنون مباد باین پیرهن رسد
زاهد ز سر نکته صوفی چه آگهست در شیوهای چشم صنم برهمن رسد
بازیچه تو معجز عیسی بباد داد در نرگس تو کس بچه افسون دفن رسد
ای جان بسعی درد نظیری نمیرود
مرگی مگر بداد دل زیستن رسد

خونم اگر بر خاک ریزی نقص پیمان کی شود خاکم از بیرون در ریزی پریشان کی شود
گرمی اهل محبت از دم گرم من است تا لهم تا نشنود بلبل غزلخوان کی شود
شور بختی را چه سازم چاره نتوان ساختن چون نمک بر ریش آمد در نمکدان کی شود
بانوی ما دلخراشان را کمندی لازم است هر چه دست ما رسد در روی گریبان کی شود
پشت پا زن بر هوس آنگه هوای عشق کن تا بت خود نشکند کافر مسلمان کی شود
هیچکس بر روی بستر کسب جمعیت نکرد بر سر کو تا نخوابد دل بسامان کی شود
دارو غم گریه مستانه ببیند پیش ازین آن هم از کیفیت افتاد ست و درمان کی شود
بنده نتوان کرد ما آزادگان را جز بمهر جنس ما بسیار کمیابست ارزان کی شود
تنگدستی چون تو کی با بد نظیری قرب دوست
آنچنان نوباده هرگز فراوان کی شود

هوای کوی تو الله آواره ام از خانه میسازد فسون او پدر را از پسر بیگانه میسازد
صلاح عشق شد کفرم یقین انکار ایمانم محبت کعبه ویران میکند بتخانه میسازد
قلم در اختیار دست من چون نقش موهوم گرم فرزانه میدارد گرم دیوانه میسازد
بناخن رشته جان میکنم از هم خونشادستی که گاهی چنگ در زلف نگاری شانه میسازد
[illegible] رد و قبول مجلسم خون شد خونناز دی که شب با کنج گلخن روز با ویرانه میسازد
چه تجشک [illegible] انس بازی عزیزم در کف طفلی ز زلفم دام میبافد ز خالم دانه میسازد
من از [illegible] بیگانگان [illegible] نظیر الا اگر می نیست بالای ته پیمانه میسازد

چو عریان شد چمن مرغ از ضرورت خانه میسازد ॥ چو قحط گل بود بلبل بآب و دانه میسازد
چو بر بام و در مردم نشیند چغد ناساز است ॥ مبارک پے بود آندم که با ویرانه میسازد
زد شمن خیل در خیل از محبت گوشهٔ چشمے ॥ فسون جادوانرا معجزم افسانه میسازد
محبت جزو جزوم باز هم بے تاب دارد ॥ تجلی ذره ذره کوه را پروانه میسازد
پیام نوبهاری لاله گونم ابر نوروزی ॥ کلید باغ را کے شاخ گل دندانه میسازد
بچشمم کم نماید دید قدر زیردستان را ॥ فلک صد جا سبو گل میکند پیمانه میسازد
بجز زلف پریشان در خیالم نگذرد چیزے ॥ پری را گوشهٔ ویرانه ام دیوانه میسازد
مبادا برگ و بارم کم اگر افشانده ام تلخی ॥ که شکر خنده آنرا نقل صد کاشانه میسازد
نظیری لازم عشق و جنون جنگست و ناسازی ॥ تو معذوری بمردم مردم فرزانه میسازد

امشب چمن از گریهٔ ما تازه و تر بود ॥ بر هر سر خار مژه لختے ز جگر بود
مے رست رگ و ریشهٔ جان از بن ناخن ॥ صد لاله بستان کاشته در سینه و بر بود
در زیر لبم گاه طرب زمزمه مے سفت ॥ بر دور رخش گاه هوس حلقهٔ کمر بود
تا روز بخلوت گه مقصود اجابت ॥ در پیرهنم ناله هم آغوش اثر بود
از کثرت آمد شدن دزد خیالی ॥ پیرایهٔ خوابم همه شب زیر و زبر بود
وز بهر نثار قدمے چشم ترم را ॥ تا گوش گریبان نظر پر ز گهر بود
گفتم بدعائے سحری وصل تو خواهم ॥ بیهوش شدم بوئے تو با باد سحر بود
قاصد جگرم سوخت چه پیغام و چه نامه ॥ دل بود همان خوش که بامید خبر بود
بگذشت گریبان نزدے چاک نظیری ॥ پیشش چه بلا دست دعائے تو بسر بود

باآنکه ز مهر رخش بدلم جور نگنجد ॥ در دیدهٔ او نقش من از دور نگنجد
پروانه بمهتاب کند بال فشانی ॥ کز عیش بخلوت گه او نور نگنجد
از گریهٔ من عشرت او تلخ مسازید ॥ در بزم گه خوش بمکان شور نگنجد
سلطان و گدا بر در میخانه خرامند ॥ در حلقهٔ ما شوکت فغفور نگنجد
مارا چه محل لیک عزیزان نپسندند ॥ هر دل که درو ناله رنجور نگنجد

نومیدی و آنگه ز تو این تیرگی بخت ॥ در روز سیاه و شب دیجور نگنجد
ما و روش دیر که در پائے خطا شوست ॥ در شرع غلط گو نه منصور نگنجد
از صدره دیرانه پری جلوه کنانست ॥ زانست که دیوانه بمعمور نگنجد
گر مست نهٔ دم مزن از عشق نظیری ॥ کین ذوق و هوس در سر مخمور نگنجد

در آشیان ما پر و بال هما رسید ॥ هر جا رسید سایهٔ دولت ز ما رسید
بلبل نمے شود که ننالد ببوستان ॥ گلبن ز صوت و نغمه بنشو و نما رسید
کس ماجرائے بلبل و پروانه حل نکرد ॥ سرگشته ماند هر که باین ماجرا رسید
با غمزه این معامله پیش از الست بود ॥ حرف بلی نبود که زخم بلا رسید
هر کس بقدر طاقت خود میکشد غمش ॥ آهن بقدر جذبه بآهن ربا رسید
شب خنده بر بضاعت درویش زد دلیش ॥ صد کاروان شکر بنے بوریا رسید
کردند تلخ عیش حریفان ز حسرتم ॥ لذت شد از طعام چو چشم گدا رسید
آزار از جراحت بیگانگان رسد ॥ مرهم منه که زخم دل از آشنا رسید
مے ده که رفت نوبت مستوری و صلاح ॥ طرف نقاب غنچه بدست صبا رسید
کس در جفا طریق رضا را بسر نبرد ॥ در حیرتم که کار نظیری کجا رسید

پائمالم فتنه را هر که در شور آورد ॥ بر سر راهم بلا از هر طرف زور آورد
تخم غم در آب و خاک من مگو بر میدهد ॥ خرمنے حاصل کنم گر دانهٔ مور آورد
آنکه شام زندگانی شمع بالینم نشد ॥ کے پس از مرگم چراغے بر سر گور آورد
عشق و تشریف هم آغوشی محالست اینکه کس ॥ خلعت سلطان برائے مفلس و عور آورد
نے همین هنگامه رسوائی من شد بلند ॥ عشق دائم بر سر بازار مستور آورد
حسن گل برقے به لبنان زد که اکنون شاخ گل ॥ بلبل و پروانه را مجروح و رنجور آورد
مجلس عشق از فروغ من نظیری روشن است ॥ موسی از بهر چراغش آتش طور آورد

هوس پروانه است ما گرد دود میگردد ॥ نظر خو بسته اما دل غبار آلود میگردد

زکاو شهائے مژگان تو پُر خون دیده دارم
که گر شویم بآب بحر خون آلود میگردد

دلم را کرده ذوق خوش و گر نگذارم از دستش
دهد تا بازوئے دست غم فرسود میگردد

تو گر برهمزنی سودائے دل بانیے زیان داری
مرا سرمایهٔ دنیا و دین نابود میگردد

درین مدت غم هجران عبث بر خود لپسندیدم
ندانستم که از مرگم دلت خوشنود میگردد

کس این بے اعتدالیهائے حسنت را کجا گوید
که عاشق بیشت از مهر و وفا مردود میگردد

بشفقت گاه گاهے سوئے خود میخوان نظیری را
جدائی دیده از وصلت تسلی زود میگردد

گہے که وقتِ علاج دماغ من باشد
نسیم در یمن و نافه در ختن باشد

مقیدم به بت خود چنانکه میخواهم
نه بت پرست نه تنگر نه بت شکن باشد

ز طورِ عشق همه کار عقل دیگر شد
چو آصفے که سلیمانش اهرمن باشد

مشوبخویش مقید که مرغ نه برک را
خطر کهیست که مشغول خویشتن باشد

سفر گزین که نهال اوّل ار ملول شود
زمین غربتش آخر به از وطن باشد

چو ذره هم بهوائے ور تو باز اربیست
که دو گردئی من رشک انجمن باشد

ز بسکه جامه ز شوقِ تو پاره پاره کنم
بهرچه دست زنم چاک پیرهن باشد

توان ز نامهٔ من یافت اشتیاق مرا
عبارِ شوق باندازهٔ سخن باشد

ز ناله بس نکنم زانکه کم رسد آسیب
بران درخت که مرغِ صفیر زن باشد

چو شاخ گل همه مرغان سزد که گوش شوند
که بلبلے چو نظیری درین چمن باشد

آنرا که قبول تو خریدار نباشد
در هیچ گهے هیچ دلش بار نباشد

از قیمت یوسف نشود یک سر مو کم
هرچند خریدار ببازار نباشد

گو با تو برون میروی از سینه و گرنه
جا دادن کس این همه دشوار نباشد

از نرگس مخمور تو در بستر و بالین
بر پائے رود فتنه و بیدار نباشد

از جادوِ حسن تو که در پیش جمالت
بر خاک طپد صید و گرفتار نباشد

غم با رمن و بخت سراسیمه که این غم
گر از تو بود چون ز منش عار نباشد

آن شعله که افتد بخس و خار نه عشق است
هر سوخته زین نشاء خبردار نباشد

بادرد نوا زکس نکند یاد نظیری
پروانه که سوزد بکشش کار نباشد

دو شینه سرودے دل افگار بر آورد
کاهو ز حرم مرغ ز گلزار بر آورد

امسال دگر اشک صلاح دوم ز هدم
رنگ مے پار و گل پیرار بر آورد

من تو به نیاورده ام از کعبه که کافر
بت باز گرو خانهٔ خمّت ز بر آورد

تنها نه مرا راه زد از بو العجبی عشق
بس شیخ که از خرقه و زنار بر آورد

هر خار که اندر ره ما بر کفِ پا خورد
صد رنگ گل از گوشهٔ دستار بر آورد

بدکرد بما هر که در خلوتِ ما زد
ما را ز سرا پردهٔ دیدار بر آورد

چون کبکِ خرامنده بهر ره که گذشتی
جولانِ تو طاؤس ز رفتار بر آورد

بس هر که بزد برد را فلاک نظیری
کین صبح طرب را ز شب تار بر آورد

بخاطرم کلهٔ گشت دوست دشمن شد
دو دل چو شیر و شکر بود سنگ و آهن شد

چو خانهٔ که شکست عهد را بنیاد
ز هر طرف که نسیمے وزید روزن شد

مرنج اگر نشدم مضطرب ز آمدنت
چراغ دیده ز غم داشت دیر روشن شد

در اشتیاق تو چندان صنم صنم گفتم
که شهر ما نه ز خود زاهد و برهمن شد

سر از غبار تو گفتم برون توانم برد
کمند پاؤ سر هر طرف جیب و دامن شد

کشید بر سر دیوار بوستان دامے
که گل ملول از این بلبلان بشیون شد

مساز خنده دگر رنجه پا که نگشاید
لب ملول نظیری که وقف شیون شد

این کعبه را بنا نه بباطل نهاده اند
بس معنیٔ جمال درین گل نهاده اند

در مانده گشته است باین کار و بار عشق
هر سو هزار عقدهٔ مشکل نهاده اند

زین گل چه دیده اند مگر حاملان عرش
کز رنج راه پایهٔ محمل نهاده اند

قلزم لبشود رفته و عمان نشسته تلخ
زین آب زندگی که بساحل نهاده اند

آه این چه دوستیست که سرهائے بکدگر
خویشان بریده در ره قاتل نهاده اند

خوارم مکن که بخشش آبروے را
با خون صد شهید مقابل نهاده اند

زکاو شمہائے قرگان ... بود اعتراض نیست   مستان قدم ببزم تو غافل نہادہ اند
بنمائی رخ تمام کہ شاہانہ چیدہ اند   شاہاں کہ خوان بدعوت سائل نہادہ اند
در بزم خلد نعمت ہر گونہ چیدہ شد   حسب مراد دعوت سائل نہادہ اند

گردن بنہ بہ تیغ نظیری کہ عاشقے
بر سر کلاہ مردم عاقل نہادہ اند

دل ز شوق تو چوں نالہ در سماع آید   اجابت از در و بامم باستماع آید
ہبست در خم شوقم کہ گر بجوش رود   ہزار ذرہ و پروانہ در سماع آید
چناں بنالش من روزگار گوش دارد   کہ گر خموش شوم بر سر نزاع آید
بہ بیع عشوہ برم جان کہ مست نازمرا   اہانتے ست کہ خود بر سر متاع آید
بجاست نالۂ مرغ چمن کہ گل بشتاب   چناں رود کہ مگر از پے وداع آید
چساں فسانۂ بلبل برم بہ دردسرش   سر لبیست آنکہ ز بوئے گلش صداع آید
مرا ز اطاعت فرمان کشم جم و کے را   کہ بندۂ کہ مطیع تو شد مطاع آید
نمونۂ ز جمال تو و نمائش ماست   کہ ذرہ در نظر از ہستی شعاع آید

بصبر داد نظیری قرار و فرماں دہ
کہ غم ببدعت و ہجراں باختراع آید

کس چو من نیست کہ پیش نظر از دل برود   غائب از دیدہ نگردد ز مقابل برود
دولتے بود کہ مردیم بہنگام وداع   آن قدر زندہ نماندیم کہ محمل برود
راہ بیگانگئے پیش نداری کہ کسے   بدلیل رہ و طے کردن منزل برود
صبر داریم کہ ایں تہمت عشق از سر غیر   ہمچو خون بجل از گردن قاتل برود
قصۂ ما بعزیزان وطن خواہد گفت   ہر کہ زخستہ ازیں ورطہ بساحل برود
نیکوئی دوستی آرد بدل دشمن و دوست   ہمہ جا سر زند ایں ریشہ چو در گل برود
مرد عاشق نہ دہد دل بتماشائے جہاں   آں دہد کیسہ بطرار کہ غافل برود
سر چشماں تو گردم کہ ز بس خونخواری   قطرۂ خون نگذارند ز بسمل برود

من و آزار نظیری ز کسم عار مباد
بزباں آید از آنم گلہ کز دل برود

بزمت غمیم یار ما ندارد   عیش تو غبار ما ندارد
ما چہرہ بخوں کنیم گلگوں   مشاطہ نگار ما ندارد
چوں شعلہ ز سوز سینہ روئیم   نم ابر بہار ما ندارد
لبس بوئے ببرد گل کہ دستش   زخم سر خار ما ندارد
ما عمر بدہ مے کنیم بسیار   مطرب سر کار ما ندارد
آئینہ بعیب ماست گویا   عیب آئینہ دار ما ندارد
ہر نامہ کہ دل سیہ کند خون   پیغام دیار ما ندارد
خوشنجائی روز وصل دیدیم   شوق شب تار ما ندارد
ایں غم کہ ملال آرد از کیست   رنگ غم یار ما ندارد
بے نام و نشاں خوش ست مرغے   گو نالۂ زار ما ندارد
گردوں مہ و مہر دارد اما   نقدی بعیار ما ندارد

خوناب کشیم ما نظیری
مے عشرت کار ما ندارد

من آں صیدم کہ ہر کس را نظر بر حال من افتد   ز بس زخم دلم کاریست در دنبال من افتد
نشکارت خوش برآید گر خود از منزل بروں آئی   نگاہت جانب مرغ مبارک فال من افتد
نیم مرغے کہ بس دشوار باشد صید من کردن   ز بس سنگم گراں از بال من در بال من افتد
از آں برحم کہ ہر گہ عقدہ در پیش چرخ آید   ز دوراں ماہ من مانند گردش سال من افتد
بزن در نامہ ام اے ابر محشر از کرم برقے   کہ مے ترسم ملک را چشم بر اعمال من افتد
بقاتل خون خود پیش از سوال حشر مے بخشم   کہ مے ترسم کہ در درماندگی ز اہمال من افتد
مرا گستاخ گوئیہاست در مجلس نخواہد شد   کہ دائم بند حسرت بر زبان لال من افتد
مراں از گوشۂ چشمے کہ از عالم ہمیں دارم   کہ در ہر شادی و غم قبلۂ آمال من افتد

لبے پر شوق مے آید نظیری کعبہ میترسم
ستے ناگہ ز طاق از شوق استقبال من افتد

فلک گردد و را پیمانۂ تو باشد   نوازد ہر کرا رائے تو باشد
بدل تنگی کشم دل خوش ہمیشہ   کہ تنہا جائے غمہائے تو باشد

نیازارم زخود هرگز دلے را
که میترسم درو جائے تو باشد

شود مجروح مغز استخوانم
سر خارے چو در پائے تو باشد

مئے کاشفتگی در شور آرد
نگاه کار افزائے تو باشد

حریفے کز خرد بازیچه سازد
عتاب گریه فرمائے تو باشد

نهایت نیست طومار دلے را
که مضمونش تمنائے تو باشد

کدورت نیست کاخ سینهٔ را
که راهش بر تماشائے تو باشد

گل صد رنگ میروید ازاں خاک
که در دے نوش صهبائے تو باشد

سحرگه هر که پیش از خواب خیزد
حریف باده پیمائے تو باشد

دو عالم نقد جاں بر دست دارند
بیازارے که سودائے تو باشد

نظیری زندگی در درد دل جو
که درد تو مسیحائے تو باشد

پس از نه مه جهاں دامن عیشے بچنگ افتد
هر قمع تا کدامیں خاره خارا را برنگ افتد

نخستیں جامه بر اندازهٔ حسن تو میبرند
قبا بر قد سرو از بهر آں کوتاه و تنگ افتد

بعشق روییت از دل ارغوان و لاله میچینیم
شرارے لعل گردد مهر خورشید ار بسنگ افتد

فگنده دلخراشیهائے ناخنش خسته و زارم
مبادا آئینه را قسمت که در چنگال زنگ افتد

پس از وارستگی در قید زلفش تازه افتادم
بتر از نو مسلمانے که در قید فرنگ افتد

ز حسرت سوختم و زشرم دودے بر نیاوردم
الهی آتشے در خانهٔ ناموس و ننگ افتد

ترقی در توجه کم شود عشق مجازی را
بمنزل کے رساند مرد را همت چو لنگ افتد

تماشائے کهر سرگشته ام داده بدریائے
که در هر گام صد جا راه بر کام نهنگ افتد

جنیبت دار راهم دانده و ذوق جهاں هم را
نه شورے بے غزا آید نه شهدے بے شرنگ افتد

همیشه همچو اجزائے خط پرکار در کارم
کجا در دور چرخ و گردش انجم درنگ افتد

نظیری بهر حظ تن مطیع نفس گردیدی
چه نصرت در گذرگاهیکه آهو با پلنگ افتد

آمد دگر بصلح و در جنگ باز کرد
صلحے بمصلحت پے جنگ دراز کرد

نندیشم و سر گرانی او بر طرف نشد
بر من بقدر مرتبهٔ عشق ناز کرد

خود را بکام دشمن خود دید آنکه او
با دوستاں تغافل و دشمن نواز کرد

غفلم نظر بآئینه دوستاں فگند
از دوستی و دشمنیم بے نیاز کرد

چشم طمع بدوز که در قسمت کساں
هر کس کشود دیده محبت فراز کرد

صد معجزه از کرامت لعل تو دیده ام
از تو تمنیوان بخطا احتراز کرد

هر جائے بینم از تو سزائے پرستشے
بر کعبه میتواں ز همه سو نماز کرد

صوت نوا ز ترانهٔ ناهید بر گذشت
تا شد بلند مطرب حسن تو ساز کرد

طبل وجود عیش نظیری بهم نزد
کوتاه دیدم مرحله خواب دراز کرد

یکے فلسم هوس مهر و زر در سیما بم اندازد
خرد فرسایدم زنگش ز آب و تابم اندازد

ز رصافی بدهم از زیب و رنگ طبع بیگانه
چه دانستم که دوراں در کف قلابم اندازد

ز سلطانے بکنج گلخنے افگنده تقدیرم
که خاکستر بجائے بستر سنجابم اندازد

ندارم مستی طاؤس اگر همرنگ طاؤسم
فریب طبع روبه در شراب نابم اندازد

بخوں سرگشته نر دارم دلے از چرخ دولابے
نیفتم در خیال خود که در گردابم اندازد

حیات و مرگ خود چوں حاصل افسانه می بینم
شبم بیدار دارد روز با در خوابم اندازد

چو مرغان سحر خوانست از لبن ذوق فریادم
بنور صبح رشک پرتو مهتابم اندازد

ادا ناکرده فرض صبحدم تا چند مخموری
بنزد صالحاں در گوشهٔ محرابم اندازد

بعیش و ناز نتواں تکیه بر احسان گردوں کرد
شبانم پرورد تا در کف قصابم اندازد

عزیزاں از تعلق سخت در فتن گرانبارم
کسے خواهم در یں طوفاں نخست اسبابم اندازد

ندارم شورش و ذوقے نظیری اشکیابی کو
که چوں شکر در آتش چو نمک در آبم اندازد

دل با هوشش دم بروں ندهد
چشم با دوست نم بروں ندهد

در گشته بحرهائے غم عاشق
رشحهٔ از قلم بروں ندهد

دل اسرار بیں حدیث قدیم
جز بحکم قدم بروں ندهد

چپ نوشتند نامه حاضر باش
نشو کاغذ رقم بروں ندهد

منکر آں نگاه وحشی را
راه از دیده رم بروں ندهد

نگه از چشمش ار برون آید — زلفش از پیچ و خم برون ندهد
این خم از بهر مرگ شور جهان — عنبر تبل از لقم برون ندهد
بده آب خضر که در رود دشت — خاک جز جام جم برون ندهد
مرد باید که فکر یار از دل — تا زید نیم دم برون ندهد
بکفم جام شادمان گون ده — تا زخم رنگ غم برون ندهد
نتوان کم ز پیر ترسا بود — میبرد از کف صنم برون ندهد

گر نگیرد قلم نظیری را
ابر سیراب نم برون ندهد

جهان جوان شده عقد بهار مے بندد — بهار پائے جهان در نگار مے بندد
ز صنع نشو و نما آب و خاک الوان شد — جماد نامیه خود را بکار مے بندد
نکاح باغ و بهار است دایه لبتان — میان نرگس و دستار خار مے بندد
چمن ز صوت بلند هزار بپندارد — که رنگ لاله و گل برقرار مے بندد
ازین حدیقه چه گل زود بایدش رفتن — کسیکه دل بنوائے هزار مے بندد
مسافران چمن نارسیده در کوچند — شگوفه میبرد و شاخ بار مے بندد
ز بے ثباتی گل بر درخت پنداری — که غنچه بر سر آتش شرار مے بندد
گهے که دامن صحرا ز لاله رنگین ست — بدان که خون دلش در کنار مے بندد
چه عیش و سور میسر شود ز دورانے — که عقد نشاءه باخمار مے بندد
وصال شمع چه مهلت دهد به پروانه — که موم گردن آتش بتار مے بندد
ز دور چرخ چو ماهیست نان بگرداب — که طعمه بر رسن تابدار مے بندد

متاع بخت نظیری نیافت در غربت
امید بار بعزم دیار مے بندد

باز نرگس را گلستان صاحب افسر کند — شاخ گل منبر نهد بلبل حکایت سر کند
غنچه گردد سبز مغفر سبزه زنگاری قبا — روز عرض آید که هر کس بر خود در بر کند
از گل مثال برد بد تاک مے شوریده وار — لاله خونین ز خاک کشتگان سر بر کند
حسن گل بر نے بستان افگند گر تاب آن — بلبل شوریده را هم رنگ خاکستر کند

شاخ گل شد پنجهٔ آذر که بر رغم خلیل — باد آزارے بهر سو لعبت آذر کند
جلوه شور انگیز باشد هر که آید در سماع — باده عطر آمیز گردد هر که در ساغر کند
ترسم از مخموری ساقی که هنگام صبوح — صبح را کم از فروغ لالهٔ احمر کند
بر تن رنجور سودا مے وزد باد بهار — استخوان را مومیائی مغز را عنبر کند
صبحدم دامن کشاید حلهٔ عطر آگین شود — از گل اخگر بر فروزد غنچه را مجمر کند
سنبل اسرار میبرد به که از راز سپهر — هر چه گو پیدا بر در گوش زمین باور کند

در روانی گو بیا طبع نظیری شد چنان
کانچه آید در ضمیرش ثبت در دفتر کند

دریغ نقش املها بر آب جو بستند — بحسن لاله و گل رنگ آرزو بستند
چو موج روئے هوا بر سراب میرانند — کسان که دل بتماشائے رنگ و بو بستند
مپرس حال که این مطربان چها بدست — دل از نوائے حزینم بتار مو بستند
بجنت جان زدم این مغنیان گوئی — خراش سینه تراشیده بر گلو بستند
نه عاقلست که تن در دهد بخلعت خاک — هزار رخنه درین کهنه از رفو بستند
بکشت و زرع هر احسان رسید آسیبے — که مغلسان همه بر چنگ آبرو بستند
مجوز ناموران غیر نام کین خانان — صلا زدند بیغما و در فرو بستند
بغم لبازکه از بے نشاطی ایام — مغان بد بر دهان خم سبو بستند
درین جزیرهٔ جهال میسر ایم شعر — چو رند مست که بر گردنش کدو بستند
ازین جهان دلم آماده گر بختن ست — چو کودکان که میان چست دو غلو بستند

هزار نقش درین کارخانه درکار ست
مگیر خورده نظیری همه نکو بستند

افسانهٔ شیرین مرا گوشش نکردند — صد تلخ چشیدم شکرے نوشش نکردند
یک خرده گرفتند بس از نکته بسیار — گشتیم فراموش و فراموش نکردند
ما رو ترا ازین مائده برچنگ کشادیم — در کاسهٔ ما جرعهٔ سر جوشش نکردند
معلوم شد از مستی ما حوصلهٔ ما — دادند بحکمت مے و بیهوشش نکردند
باید بعصا رفت چو موسی که درین راه — یک چاه نکندند که خس پوشش نکردند

در حلقه شدم زاں خطِ رخسار فریبم — تا کوکبِ آں صبح بناگوش نکردند
اشجارِ چمن دست بهم داده و یاراں — بیبرگ بمن غمزده همدوش نکردند
جانم بره بردگیانِ سحری سوخت — سویم نگهی از ته شب پوش نکردند
خون نابه بجوش آمده بر جیب و کنارم — زاں سنبل خوش بوم در آغوش نکردند
امروز نه رحمت که لب تشنه گذارند — آنرا که لبی تر ز می دوش نکردند

فریاد ازیں شوق که در جان نظیری
تا مردنش از زمزمه خاموش نکردند

هوس چو بر کشد شعله در نهاد افتد — بحدّ عشق رسد میل چوں زیاد افتد
نشاطِ صحبت فرهاد و رشک خسرو داشت — خوش است عشق اگر کار بر مراد افتد
بشهر و بادیه فرسودم و کسی نخرید — بلاست جنس گرانمایه در کساد افتد
چو قیمتی نهدم روزگار بفروشید — نه یوسفم که خریدار بر مراد افتد
مرا بدست تهی گوشهٔ نقاب سپرد — کم است آدم مفلس باعتماد افتد
خدنگ غمزه گره بر کمان ابرو چند — کشاده ده که همه کارها کشاد افتد
عنان دل ز ملالت بتاب و دستم گیر — که هر کرا تو بگوئی ز پا فتاد افتد
ضمیر روشن تو لوح محو و اثبات است — که تا ز یاد برآید که تا بیاد افتد
چو ذرّه خلقِ جهاں در هوات میگردند — بشر ندیده کسی کافتاب زاد افتد
تنم ز سنبل بند زمانه کاسته شد — چو طفل شوخ که در قید اوستاد افتد

حذر ز آه نظیری که خانماں سوز است
مباد ایں خس سوزاں بدست باد افتد

هنوز راه نگاهم ببال و پر ندهند — کبوتری که نیاموختند سر ندهند
خراب نرگس سنگین دلاں سر مستم — که بر طریق نظر مهر را گذر ندهند
ز غم بگو نه ذبیں شدم چه چاره کنم — قبول صحبت صاحبدلاں بزر ندهند
ازیں کشاده جبیناں نیابت عیش مجو — که گل دهند بخریدار و یک ثمر ندهند
بزهر یاس بسازد مجو حلاوت کام — دوا چه داروی تلخ رست کند شکر ندهند
ز خوان بنعمت دوراں رضا بقسمت ده — که طعمه ز غمت خوش گوار تر ندهند

بدرد سوز که بر لب تر آب عنّابت — بغیر تپ زدگی و تلف جگر ندهند
چه باد جور رفیقاں کنم نصیبم بود — که تشنه بر لب جو میرم و خبر ندهند
مثال مالب دریا و حال مستسقی ست — ز هند شوق و لی رخصت نظر ندهند
منزد که مقنعه بر سر کنند آں مرداں — که تاج عشق بخواهند و ترک سر ندهند

ظفر تر است نظیری که محو ذوق شدی
بهر که غوطه بدریا نزد گهر ندهند

وقت شد سبزه فرش در پیچد — ابر خرگه بیک دگر پیچد
آفتاب از کمین برآرد سر — پنجهٔ ابر باد بر پیچد
مسند سبزه مخمل بگذارد — زافسر غنچه شاخ سر پیچد
همه ذرات خاک بت گردا — تار زنّار بر کمر پیچد
حسن رنگی جهاں نموده بوهم — سیمیا را بساط در پیچد
زاغ کز نه بجید کند پرواز — بهمش چرخ بال و پر پیچد
اصل بهتر که ترک فرع کند — پای در دامن اثر پیچد
دیده سیل بهار شد که جهاں — بهم اوراق خشک و تر پیچد
تر و خشکی که کوه و صحرا است — خوردهٔ لاله در شرر پیچد
زحمت خار و رنج خارا را — لاله در پارهٔ جگر پیچد
ارغواں را که خوں کند سیلاں — ساعد از نوک نیشتر پیچد

بس فریب چمن نظیری دید
از بهشتش عناں نظر پیچد

عشق است طلسمی که در و بام ندارد — آنکس که از و یافت نشاں نام ندارد
بس جامه الواں بقد عشق بریدند — یک جامه بر اندازهٔ اندام ندارد
باد بچه و زد و جدا کند ست محبت — عاشق سر و سودای می و جام ندارد
بس زاویهٔ حال هر ارزنده لطیف است — تا بی نفس صبح و دم شام ندارد
آغاز جنونم شده پایان محبت — کار است بانجام که انجام ندارد
از خویش تسلّی نشوم تا رمقی هست — پروانه بجاں باختن آرام ندارد

کوته نظران در طلب توشه راه شد — عرض دو جهان وسعت یک گام ندارد
زان دانهٔ مشکین و خط سبز ندیدم — مرغی که دلی در گرد دام ندارد
جان زیر لب از پا دهن بوسه بچینید — کان نخل بهشتی ثمر خام ندارد
سرخوش ز لبش بیش شدم کز لب ساغر — می چاشنی تلخی دشنام ندارد
عریانی ما را شرف کعبه بپوشد — در دیش حرم جامه احرام ندارد
جز طبع نظیری که حق عشق ادا کرد
کس نیست که در گردن از و دام ندارد

نه دل آزاده پای بست شود — بپرد از دل و ز دست شود
همتی کان باعتدال افتد — کی بعلت بلند و پست شود
عشق را پایهٔ معین نیست — مومن از عشق بت پرست شود
بهوای که در دماغ افتد — ناقه در زیر بار مست شود
کار از انکسار بکشاید — عشق را فتح از شکست شود
شرم از چشم پارسا ببرد — خط که بر روی خوش نشست شود
هر که بیند طلوع حسن ترا — سرخوش از نشاء الست شود
چون نقاب از جمال برداری — هرچه نابود گشته هست شود
بحر در آستین نظیری راست
کی کرم پیشه تنگ دست شود

اینکه دل نامند چون حرز حمائل کرده اند — بیکلی از اضطراب چشم بسمل کرده اند
از کجا این دود بال با این دلیل افروختند — چرخ را پروانهٔ فانوس محفل کرده اند
این گل از هر شاخ خود روئی نمی آید بار — تخم یکجا کشته صد جا آب در گل کرده اند
در خیال قید زلف و خال هر کس مانده ماند — فکر دیگر کن که حل عقده مشکل کرده اند
از قدم تا فرق ناز و نوش و برابرو گره — خوان دعوت چیده اند و منع سائل کرده اند
از پی دنیا مشو پویان درین موج سراب — هر نفس نقشی پدید آورده باطل کرده اند
خلق را در هر نفس موت و حیاتی مضمرست — در زلال زندگی زهر هلاهل کرده اند
روی از میدان سرتابان بگردان کاهل فقر — پای کوبان همرهان را راه قاتل کرده اند

ما بچین زلف کشتی بر کنار آورده ایم — عشق دریائیست کش دیدار ساحل کرده اند
گرد خود گردم چو بینم در هوای کیستم — ذره ام اما بخورشیدم مقابل کرده اند
عشق را هنگامه امروز از نظیری روشنست
هر طرف از گفتگویش گرم محفل کرده اند

بغمزه روز الستم همین معامله بود — ابد رسید و نیاسودم اینچه مشغله بود
نصیب من ز ازل درد بی دوا گردید — که برد باری هرکس بقدر حوصله بود
قصور طرز نگارم تمام حسن شکست — که از میانه همین با منش مجادله بود
بموی من سبب اجتماع دلها گشت — جنون که باعث آشفتگی سلسله بود
بصفحه نقش خط و خال خویشتن نقاش — نکو کشیده که آئینه در مقابله بود
دلم ز سر دهانش بقیل و قال افتاد — لطیفهٔ ز لبش صد هزار مسئله بود
لبش بدادن کامم نمود جهد اما — بغمزه کرد حوالت که بد معامله بود
فریب قول بد اندیش گرگ فاسد گشت — ربود یوسفی از ما که چشم قافله بود
بنکته گفت خجل میکنم نظیری را
ز قول خویش فراموش کرد این صله بود

کسی بملک حدوث از قدم نمی افتد — که بر گذرگه شادی و غم نمی افتد
بروشنائی دل رو که رفتگان رفتند — گذار زنده دلان بر عدم نمی افتد
من این مرقع الوان بیفگنم روزی — که طرح رندی و تقوی بهم نمی افتد
زبان دعوت و تسخیر به که بر بندم — که در چراغ کس آتش بدم نمی افتد
مسافری که بنا بود و بود خود بیند — بفکر منفعت بیش و کم نمی افتد
دلیل عشق نزیبد کسی که در هر گام — سرش چو شمع به پیش قدم نمی افتد
چنان ز شوق تو گردیده اند سرگردان — که راه کعبه روان بر حرم نمی افتد
چنان پرستش روی تو جذبه ها کرد — که عشق برهمنان بر صنم نمی افتد
بذکر من خط نسیان کشیده اما — بفکر غیر ز دستت قلم نمی افتد
ز سهو خاطر یاران چنان بفهم بقدم — که سایهٔ قلمم بر رقم نمی افتد
نوشتی از نظیری دعا و گر دشنام — ز شوق نامه بفکر رقم نمی افتد

به هر مغزی که بوی نکهت از مصر و یمن گیرد　　مشام تیز باید تا نصیب از پیرهن گیرد
نسیمی گر نه تر دارد دماغ پیر کنعان را　　پسر گم کرده چون انس با بیت الحزن گیرد
ورق از کس چه میخواهی سبق از کس چه میگیری　　ز دل جو هرچه میجوئی که فیض از خویشتن گیرد
دمی نقاش از نیرنگی صورت نیاساید　　فریب نقش شیرین دل ز دست کوهکن گیرد
نفس تلخست تا طعم حقیقت نیست با مغزش　　سخن شیرین بود وقتیکه او رنگ سخن گیرد
ز خود گر بگذری شاهی کنی در ملک بیخویشی　　عزیز خلق گردد هر که در غربت وطن گیرد
درین دیر کهن چون امن گردد خاطر انسان را　　که اول اهرمن بگریزد و آخر اهرمن گیرد
ز عریانی ازین شادم که از تشویش آزادم　　گریبانی ندارم تا کسی از دست من گیرد
چه راحت از وطن آنرا که بارش در سفر باشد　　کجا بی روی گل آرام بلبل در چمن گیرد
بعهد زندگانی چاک زد هر کس گریبانی　　بوقت مرگ نتواند قرار اندر کفن گیرد
ز بس بوی کمال شرک می آید ز توحیدم　　در ارشاد مغان تکبیر از من برهمن گیرد
سخن هر روز عالمگیر تر گردد نظیری را
که مردم بینش جادو سایه نخل کهن گیرد

درین دیار عجب مطربان یک رنگ اند　　که دل برند بصد راه و بر یک آهنگ اند
ز صحن سینه گشایند چشمه چشمهٔ نور　　بزخمه صیقل آینهای پر زنگ اند
کلید شادی و شمشیر غم بکف دارند　　به بسط بر سر صلح و بقبض در جنگ اند
بدل ز نغمهٔ شیرین حرارت انگیزند　　بصوت چون شکر و شیر آهن و سنگ اند
چه حد زیر و بم نغمه را نگهدارند　　بهر مقام خفیف و ثقیل هم سنگ اند
سبکدلان چو بغیر اکثر شان درآویزند　　بطی یم قدم در هزار فرسنگ اند
بفتح یک خلش این نه ابدال چو نغمه چنگ　　برون روند که بر سینه دل بغل تنگ اند
ز هر عالم لاهوت همه هند نشان　　ز پردهٔ دگر اند این گروه نیرنگ اند
هزار رنگ برآرند این فسون سازان　　که آفریدهٔ صنع هزار نیرنگ اند
سواد صومعه را نسخهٔ فسون سازند　　که طبع کارگه نقشهای ارژنگ اند
بگوش کرنده نحو پریشان زند آتش　　که بر فروختهٔ جرعهای گل رنگ اند
مشاطهٔ رخ مستند با می و قدح اند　　مقالهٔ غم عشق اند و با دف و چنگ اند

اگرچه قاطع زهد اند مایه هوشند　　وگرچه دافع تمر عند جان فرهنگ اند
دلیل اهل فنا بند در عروج و نزول　　با وج در طیران در حضیض ره لنگ اند
نظیری از پی این جادوان مدد بسیار
که در ربودن ادراک چابک و شنگ اند

بقصد هر که سوی کعبه ناقه راهی کرد　　نشان پاش بهر گام قبله گاهی کرد
کبود روی ازان شد بنفشه در گلشن　　که با کلاله جعده تو کج کلاهی کرد
ز چین زلف نسیمی نزد بموج عذار　　سفینه مردم چشم مرا تباهی کرد
ز روی و زلف تو ام سایه و ضمیر انداخت　　فلک مسخرم از ماه تا بماهی کرد
نشان کوکبم اختر شناس بد می یافت　　مشاطه خال ترا صرف در سیاهی کرد
کسی چه خال ز حسن تو کامیاب نشد　　منعم کنج لبت گشت و پادشاهی کرد
دلم ملاطفه از لب تو داشت امید　　هزار قاصد موزون بنکته راهی کرد
من از ملامت مردم بعشق آزادم　　ز سوی من رخ تو خوب عذرخواهی کرد
بسجل پاکی حسن تو صبح صادق داد　　که آفتاب و مهش تهمت بدگواهی کرد
دل از تو آب خورد کاروان مصری را　　که عارض و ذقنت یوسفی و چاهی کرد
تبارک الله از آئینه شمائل تو　　که دل مطالعهٔ صورت الهی کرد
عبادت سحری را مکن نظیری کم
که هرچه کرد دعاهای صبحگاهی کرد

گردش چشم بتان مستی من حالی کرد　　دور و اشدون نتواند قدحم خالی کرد
قبض در کار زند بدم چو شدم مست مدام　　حل هر عقده که میکرد بخوشحالی کرد
پای جبریل بکرسی عالم نرسد　　عشق لبس پایهٔ معراج مرا حالی کرد
فنور این بادیه از بادیه گردیست مدام　　رخصت مجنون بعدم برده مرا والی کرد
هر که برخوان طمع دست نیاز ید رسید　　مگس آلوده شد از شهد و گران بالی کرد
عجز در مجلس اصحاب بکار است که چنگ　　جای از خسته درونی و عزبن نالی کرد
دلم از خندهٔ نوشین حریفان بگرفت　　گوشه گو که دل از گریه توان خالی کرد
قصهٔ عشق بوصف تو طویلست طویل　　درک تفصیل جمالت خبر اجمالی کرد

یوسف از خوائی اخواں بکسادی افتاد   کہ فروشندہ بہ پیش آمد و دلالی کرد
بود نزدیک کہ کام از لب شیریں گیرم   دست مے یافت ظفر بخت کم اقبالی کرد

گرد بازیچۂ معشوقی نظیری خود را
آنچہ خوبرواں نکنند او بکہن سالی کرد

خونناکز بس ہجوم گریہ ام در دامن آویزد   سر دست نگار ینم نگار از گردن آویزد
چناں در دوست آویزم بدل گرمی دمازی   کہ در ہنگام جانبازی بدشمن دشمن آویزد
نسازد بوئے یوسف دیدۂ یعقوب را روشن   اگر عشق زلیخا لیش نہ در پیراہن آویزد
مقیم کوئے تو بیردی تو با بلبلے ماند   کہ صیادش بگاہے قفس در گلشن آویزد
گرفتم در بر پروانہ سوزم دستے گیرد   خدر کن زانکہ ناگہ آتشم در روغن آویزد
دلے دارم بدست طعن ناصح چوں کہن دلقے   کہ در ہر بخیہ لختے خرقہ از سوزن آویزد
چراغ ما چہ زیب و فرو ہد محفل سرا را   کہ قندیل مہ و مہرش فلک در روزن آویزد
بہ بینی گر جلائے از مہ و پروین منشو ایمن   بشکل خوشہ کہ صیاد دام از خرمن آویزد

پے درد نظیری ایں ہمہ گفت و شنود ارم
گلے مے چینم از گلشن کہ خارے در من آویزد

نگاہت چشم جادو برنتابد   فریبت خال ہندو برنتابد
چو گل از نازکشے برمیفروزی   مزاجت گرمئے خود برنتابد
تعالیٰ اللہ ازاں لطف بناگوش   کہ برتابیدن رو برنتابد
چناں در دوستی توسن عنانے   کہ رخش طاقتت مو برنتابد
صبا نرسالی وز دہویت کہ نرسد   دماغت عطر گیسو برنتابد
مزاج وحشئی داری کہ از دور   نگاہ چشم آہو برنتابد
زبس وحشی غزالانت رمانند   دل شوریدہ ام ہو برنتابد
کلاہ ناز بنک از سر نہادی   جبینت چین ابرو برنتابد
خدنگ چشم زود از زہ فگندی   کمانت زور بازو برنتابد
چو عزم بدسخنے خوبت نماید   عناں ز آنسو بایں سو برنتابد
بقہر و ناز تو گردن نہادیم   کہ سر از صولجاں گو برنتابد

چو آید در بیاں کلک نظیری
لآلی تار صد تو برنتابد

رشحہ از حسن جاناں ریختند   بر جہاں از عشق طوفاں ریختند
زاں ہمہ طوفاں کہ برانگیخت عشق   جرعۂ در جام انساں ریختند
از قضا آں جرعہ چوں آمد بجوش   ہر طرف در قالبے جاں ریختند
رشح نورے شد ہویدا ہر کجا   ہر تونے بر شرط پیماں ریختند
از خمار و مستئ آں نور پاک   دُرد کفر و صاف ایماں ریختند
ہر طرف رنگے بگل لبریشنہ شد   قالب گبر و مسلماں ریختند
شہوتے انگیختند از مغز نے   پیکرے از آب حیواں ریختند
وانکہ از الماس بہر جان ما   تیغ ابرو رمح مژگاں ریختند
تیز کردند و ازاں آلودہ زہر   سوزنے بر زخم پنہاں ریختند
آب کردند از دل ما پارۂ   دانۂ یاقوت رماں ریختند
لالۂ حمرا و لعل آبدار   کوہ را در جیب و داماں ریختند
عکس از داغ در دل برداشتند   بر چمن گلہائے الواں ریختند
اینہمہ گلہائے سبز و زرد و سرخ   از دم ما بر گلستاں ریختند
جوہرے از قول شور انگیز ما   عندلیباں را بالحاں ریختند
غنچہ را دل زاں نوائے جانخراش   پارہ پارہ در گریباں ریختند
رنگ ہر نقشے کزاں انگیخت طبع   چینیاں بر قصر و ایواں ریختند
داغ ہر سودا کزاں اندوخت عشق   مصریاں بر بیت احزاں ریختند
نگہتے برخاست زیں سودا بمصر   بر قمیص ماہ کنعاں ریختند
اصل ایں فرع از یمن شد عطر بیز   بر نبی از فیض رحماں ریختند

مایۂ مے ماند باقی زیں عبیر
بر نظیری در خراساں ریختند

پیراں کہ دفع فیض بتاثیر بردہ اند   آب رخ جواں بدم پیر بردہ اند
چوں من برآنکساں کہ نفس کردہ اند سر   نور سحر بنالہ شبگیر بردہ اند

سرگشته اند اگر چه تحصیل تجربه   پے تا فراز طارم زد ہیر بُردہ اند
از سالخوردگاں بنود خوش فضول ازانکه   صحبت لطیف خانهٔ تقدیر بردہ اند
پیراں ز دودِ تیرہ سیه کار میشوند   با آنکه موسفید ہمراز شیر بردہ اند
بیباکی و غرورِ جوانی نماند حیف   پیراں ہمه خجالت و تقصیر بردہ اند
شادی بشیب گرمی وافیوں بود چه حظ   ایں قوم رہ بعیش بتند و بر بُردہ اند
گر کج شود بما دلِ نازک براں سزد   بارِ گراں بقامت چوں تیر بُردہ اند
با موئے ہچو سبحه کافور نگردند   آناں که پے بزلف چو زنجیر بُردہ اند
یوسف فریب گرگ مثل کجا خورد   روبه بصید کردن نخچیر بردہ اند

وحشی چو تو شکار نظیری کجا شود
شهباز را بدام مگس گیر بردہ اند

چه خوست کیں دل کافر نهادِ من دارد   نه مذهب من و نه اعتقادِ من دارد
به آب و آتشم از سرکشی نمے سازد   ہزار عربده با خاکِ بادِ من دارد
ز تیر نالهٔ فلک را کمیں بر انگیزد   کمان فتنه بزه از عنادِ من دارد
ندیم غصه که روئے زمن بگرداند   عدوئے رحم که راہے بدادِ من دارد
بچشم دل ز سویدائے دل ضعیف ترم   اگر چه قوت دیدا ز سوادِ من دارد
مبارزے که ہدف سازد ہنیں سازد   کجا ہدف ز کمین و کشادِ من دارد
چه اعتماد کنم بر دو روئی غماز   که حادثاتِ جہاں را بیادِ من دارد
بعهد علاقهٔ دل بابدم منقبت بود   بایں گماں که سرِ انقیادِ من دارد
من آں عزیز زمانم که بخت ہر ساعت   متاعِ مصرِ دگر در مرادِ من دارد
ز ساست دستِ تجرد که تزلزل من گیرد   قولیت پشت توکل که زادِ من دارد
بمصرعے که ندیماں ز نظمِ من خوانند   ہزار فخر بمن اوستادِ من دارد

ز مکرِ چرخ نظیری عجب ہراسانم
که کارہائے مرا بر مرادِ من دارد

دریں سپید رقم قسمت و حواله نماند   اثر ز مُہر و خطِ ایں کہن قباله نماند
ہزار قرن بریں قصر مردماں بگذشت   مسائل و حکم و دفتر و رساله نماند

زبابِ رحم و مروت نشاں چه میخواہی   ازیں مقوله حکایت دریں مقاله نماند
ز لبس مروّت ماں منفعت ز اقتباس رفت   خواص مهر گیاہے ہزار ساله نماند
ہر آنچه صاف قدح بود محرماں خوردند   بغیرِ دُردیِ مے در تهِ پیاله نماند
مجوئے رحم ازیں گیرِ گیرِ ماه کنعاں در   که شسترے کله و مشتری کلاله نماند
شکوهِ حشمت پرویز و حسنِ شیریں رفت   مه تمام فلک شد نزار و ہاله نماند
ز جنسِ خویش ہمه صید میکند ایام   ز سبزه زارِ فلک غیر یک غزاله نماند
زمیں گداخته آتشیں عذار انست   کجاست خاک که داغے بروئے لاله نماند

نواله حصهٔ نن پروراں نظیری شد
بیا که قسمت ما و تو غیر ناله نماند

عالم از عشق در وجود آمد   عشق معمارِ ہست و بود آمد
در لشکر کبریائے عشق نمود   ملک از عجز در سجود آمد
رد شد از صدر بارگاه شهود   آنکه بر کارِ ما حسود آمد
عشق بر تخت از زبر نگریست   عقل و لوح و قلم فرود آمد
ہر چه اہلیت نمودن داشت   ہمه از عشق در نمود آمد
نیست جز عشق و عاشق و معشوق   ہر چه در معرضِ شهود آمد
عقل بر کارِ عشق سوخت سپند   شکل ایں گنبدِ کبود آمد
عشق صنعت نمود بے آلت   بود ہر چیز از نبود آمد
جامهٔ مجنوں در که خلعتِ عشق   تارے از جنس تار و پود آمد
عشق را عشق دی و فردا نیست   دیر ہم زود تر ز زود آمد
شد جوانی و عشق و حرص و ہوا   شعله بنشست و خس بدود آمد

ز و سخن بر لبِ نظیری جوش
عشق در گفت و در شنود آمد

اشک در دیده نیارم که حجابم نبرد   حایل گریه کنم شرم که آبم نبرد
تپش و نالشِ من گرم سوالش سازد   صدا داہست که کس پے بجوابم نبرد
گشته ام بے سپرِ جاده چوں گنجِ یتیم   جز خضر راه بد بوار خرابم نبرد

خوار از عجز و تنزل شده ام میخواهم — که بصلحش نروم تا بعتابم نبرد
بسکه عطر گل دل راه مشامش بگرفت — بوئے از سوختگیهائے کبابم نبرد
سرخوش از گردش چشم و لب میگون کندم — زود مستم ببوئے بزم شرابم نبرد
قطعهٔ سبز خطش دیده ام از چشمهٔ نوش — هوس از راه بهر نقش سرابم نبرد
نکنم یاد لب باده فروشش بنماز — که ز مسجد بخرابات خرابم نبرد
نپرد مرغ که واله نکند امیدم — نه وزد باد که از پلهٔ شتابم نبرد
هر شب از نرگس فتان بکمین نظرم — صد فسونساز نشاندست که خوابم نبرد

نیست از باده بجز باد نظیری در دست
نگذرد آب رزان کام که آبم نبرد

دیده ام نیم نگاهے که بدیدن نرسد — صفت آهوش بدنباله کشیدن نرسد
سوئے وحشت زدگان بس لب ایست نگرد — کار بسمل زنگاهش بطپیدن نرسد
هیچگه ذوق کلامش برگ جان نخلد — که ز رگ تا بر گم شهد چشیدن نرسد
طره بر باد فشان عشوه گلزار فروش — در چمن سرو جمالش بچمیدن نرسد
رام خاطر نشود اما با نشارت نرمد — دست صیاد بصیدش برسیدن نرسد
باسخ هوش شکارش چه کمین و چه کمند — فکر نخچیر ز شوقش برمیدن نرسد
ندهد جلوهٔ عارض که تماشائی را — کار از حسرت بادست بریدن نرسد
کرد لخت جگر شور گزک مستان را — که لب سیب ذقن آب بگزیدن نرسد
خضر توفیق باز راه نماشد ورنه — کس لب چشمهٔ حیوان بدویدن نرسد
جذب اقبال عروج بفلکے انداخت — که ببال و پر جبریل بپریدن نرسد
اگر از چاه بایں جاه برآید یوسف — مالک از گرمی سودا بخریدن نرسد

هوش از گوش شود محو نظیری ترسم
گوش کیں لذت دیدن بشنیدن نرسد

عنان دل ز خود درائی لفریادم نگهدارد — بنالم کاندران دل نالهٔ مظلوم ره دارد
دل دیوانه ام را گنج در ویرانه افتادست — گدائے عشقبازی با جمال بادشه دارد
چه گوید کفر مجذوب بے باستغناء جانب جنت — کسے کز عشق گره شد چه پروائے گنه دارد

مرا گر هست کبرے در دماغ از کبریائی اوست — حباب از جوش دریا باد نخوت در کله دارد
تجلی جمالے هست در هر جا که ذوقے هست — بیابان شور اگر مے آورد یوسف بچه دارد
فقیرے را که شبها تکیه گاه از خشت اندر شد — چنان خواید که گوئی تکیه بر خورشید و مه دارد
حکایتهائے عهد دوستی را کرده ام از بر — چو هندوئے که بعد از سوختن هیزم نگه دارد
همان بهتر که نگشائی سر راز دل ما را — که حرف هجر خونیں نامهٔ ما ته بته دارد
بخاک پائے گلبن مینویسد شکوه از غربت — اگر بر شاخ طوبے بلبلے آرامگه دارد

شبیخون غم از جا در نمے آرد نظیری را
ز اشک و آه شب سلطان ماخیل و سپه دارد

ناوک غم جان شگافد سینه گر جوشن شود — عشق مقناطیس گردد دل اگر آهن شود
سینهٔ پر حسرتے دارم که از اندوه او — تا بنزدیک لب آرم خنده را شیون شود
پیش شد سرگشتگی چندانکه پایم پیش شد — سر بتاریکی نهادم تا رهے روشن شود
یک توجه از تو در کار است و صد عالم مراد — غم ندارم گر اجابت با دعا دشمن شود
شب ترنم هائے غم بیدار دارد خلق را — هر کرا سوز دچراغے ناله ام روغن شود
من هم از فریاد خود آزرده میگردم ولیک — گر به بندم لب ز افغان سینه ام روزن شود
بسکه پیچو جامهٔ جان بر برمن تنگ شد — گر گریبان را بدوزم چاک از دامن شود

وصل اگر خواهی نظیری شوق را سرمایه ساز
نور عشق ست این چراغ وادی ایمن شود

دلم از نالهٔ خونش گردید امید اثر باشد — لب آسوده شستم این قدر نگم کارگر باشد
اگر دز دیده دیدنها نباشد بهر پاس دل — محبت از تغافلهائے بیجا در خطر باشد
ز هجران روز ما را در غبار علمے دارد — نباشد در شب ما روشنی گر صد سحر باشد
نگویم جرم در انگشت شرم غمزه را نازم — که صد ره مرده ام دید و ز حالم بیخبر باشد
مکن دورم که بس دشوار باشد بال افشاندن — اسیرے را که گردے زین حرم بر بال و پر باشد
دلم تا خو بآسائش نگیرد روز خورسندی — بخاطر شیوهٔ آید که آن جانسوزتر باشد

نظیری شاد هم باشی که خدمتگار دیرینی
کدامیں قدر و قیمت پیش او خاکت بسر باشد

هرگز بسیر گل دل محزون نمیرود   یار از خیال غمزده بیرون نمیرود
عشق از جهان بریدن و از خود گذشتن است   کار وفا ز پیشش بافسون نمیرود
مردان بجا بعزم و توکل رسیده اند   یک دل رمیده نیست که در خون نمیرود
از زخم عشق در بن هر سنگ کشته ایست   از خون ما کجاست که جیحون نمیرود
لذت بخواب برده و شادی بغافلی   در هر دلے که او بشبیخون نمیرود
در حرف تلخ نوش لبان صد دقیقه است   کوتاه بین ز لفظ بمضمون نمیرود
مرغان دشت را ز غم دل جراحتے است   شب نیست کین خروش بهامون نمیرود
از بسکه رد شد از در مقصود حاجتم   آهم ز انفعال بگردون نمیرود
آنرا که گوش دل شنود ناله بس است   عاشق بدرس پیش فلاطون نمیرود
راه وفا ز تفرقهٔ عشق بسته شد   دیریست ناقه بر سر مجنون نمیرود

بوئے نسیم فقر نظیری شنیده است
از ره بتاج و تخت فریدون نمیرود

سازم آن مے نمک آلود که بے غم باشد   افگنم مشک دراں حقه که مرهم باشد
هست راحت الم کلبهٔ احزان بر من   غم ازاں خانه کنم دام که ماتم باشد
هر شبم عشق بافسون نوے بندد خواب   کا گهے بیش شود بند چو محکم باشد
شرح سودائے دلم را سر و سامان مطلب   کار آنست که چون زلف تو درهم باشد
دعوے ذره دروغ است که عاشق باید   کم بقاتر بر خورشید ز شبنم باشد
هر کسے از تو نشانے بگمان میگوید   کس ندیدیم که در بزم تو محرم باشد
هرگز از نخل بری کس ثمر انس نچید   تخم این مهر گیا در گل آدم باشد
غیر اخلاص و محبت نبود شیوهٔ ما   جور و بیداد بران غمزه مسلم باشد
زانکه هم بندهٔ مجبور گنهی اما   ادب آنست که در پیش تو ملزم باشد
گر ملائک ز پهر سدره بحاجت آیند   زلفت از کف ندهد گر همه حاتم باشد

از تنک حوصلگی هائے نظیری در وصل
عشق حرمان ابد گر دهدش کم باشد

کسے کو تشنهٔ وصل ست با کوثر نمے سازد   بآب خضر اگر عاشق رسد لب تر نمے سازد

کله بخشی و سربازی شراب عشق مے آرد   سرے کین نشاء گرمش ساخت با افسر نمیسازد
شیدائی مزن طعنم که هست از آب و خاک دل   که طفلش غیر حرف عاشقی از بر نمے سازد
عجب گر آسمان سامان تواند داد کارم را   چو طالع از کسے برگشت با اختر نمے سازد
کدامین شعله روشن میکند امشب چراغم را   که موئے را نمے بینم که بال و پر نمے سازد
اگر بیگانه گر محرم دلش میسوزد از دردم   کسے سویم نمے بیند که چشمے تر نمے سازد
ز رد ز وصل در رنگم ز شام هجر در افغان   دلے دیوانهٔ دارم که با دلبر نمے سازد
ره غیرت خطرناکست پهنایش تماشا کن   دراں وادی که عشق اوست با تن سر نمیسازد
برائے امتحان آرد چه مانی را چه آذر را   اگر خود میشود بتگر ز خود بهتر نمے سازد
همان عشقست بر خود چیده چندین داستان ورنه   کسے بر معنی یک حرف صد دفتر نمے سازد

ندانم حال شبهائے نظیری این قدر دانم
که جز بالین نمے گرداند و بستر نمے سازد

بیا که بے تو غم از خاطرم بدر نرود   وداع از دل و هجرانم از نظر نرود
دراں بساط که من خوان عشرت آرایم   مگس ز تلخی من جانب شکر نرود
ز شهر خویش مرا شهرهٔ تو دور انداخت   باختیار کسے جانب سفر نرود
چه میشود چو کریمان ره غریب زنند   ره دیار به بندند تا خبر نرود
بطبع شوق تو نازیم و آن نیر آتش   که گر سخن رود از خاطرت اثر نرود
دل نزار درین برد باز خواهد عشق   که از نسیم بجوش آید و بسر نرود
چو خون مرده بسے روئے باد در ته پوست   دلے که بر سر پیکان نیشتر نرود
دلم بیاد تو دریا نمود چشمم و هنوز   مئے خیال تو در ظرف مختصر نرود

بر آستانه رهے مے نما نظیری را
که قدر مجلس خاصان باین قدر نرود

آمد سحر که دیر و حرم رفت و رو کنند   تا باز ما ز نصیب چه خون در سبو کنند
ما قابل نشاط و شکر خند نیستیم   تا شهد خوشگوار کرا در گلو کنند
آنانکه تنگ ظرفی ما را شنیده اند   مے بهر آزمائش ما در سبو کنند
آلودگی نگر به ز داماں نمیرود   دلق مرا بشعله نگر شست و شو کنند

تصدیع کم کشند گل و بادہ تا بکے　در کار بے دماغی ما آبرو کنند
کو زخم عاشقانہ کہ در جلوہ گاہ حسن　صد چاک دل بتار نگاہے رفو کنند
تو کار دل بغمزۂ معشوق واگزار　بے طاقتی مکن کہ نکویاں نکو کنند
حق عطائے عشق نسازند ہیچ ادا　کز خلق عمر در سر ایں گفتگو کنند

دیگر ز آب دیدہ نظیری بخوں نشست
چنداں نماند دل کہ غم و غصہ نو کنند

عیشم خوش از اں شعلۂ افروختہ باشد　نقل دل ریشم جگر سوختہ باشد
از محنت لب بستنم آنکس شود آگاہ　کز تیغ جفا چاک دلے دوختہ باشد
در عرصۂ گلزار کند نالہ ز تنگی　مرغے کہ بکنج قفس آموختہ باشد
نیکوئی ما در رہ بازار خریدند　[illegible] تمنا عیبت کہ بفروختہ باشد
محتاجی ما باعث آسائش ما شد　غارت نخورد ہر کہ نیندوختہ باشد
گرمی مفروشید کہ در مجلس ما نیست　شمعے کہ نہ از سوز خود افروختہ باشد

از صدق نفس چند زنی لاف نظیری
مشکست ہمہ مشرب و جگر سوختہ باشد

زاں خم کہ زاہداں بقدح آب جو کنند　شوریدگان صومعہ مے در سبو کنند
پابند حملہ مہر سلیماں و جام جم　گر خاک راہ میکدہ را شست و شو کنند
در خشت و سنگ میکدہ دیدم معائنہ　ذوقے کہ سالکاں بخیال آرزو کنند
از خود گذشتہ دامن پرہیز تر نکرد　در چشمۂ کہ خضر و سکندر وضو کنند
ظرفے بہم رساں کہ مبادا بمستوری　منصور را کمند بلا در گلو کنند
خونابہ زخم فاش کند ورنہ عاشقاں　تار جگر کشند و گریباں رفو کنند

با کاہلاں گذار نظیری شراب را
شاید گلے ز گلشن ایں دشت بو کنند

شب فغاں را بدر خلوت ما بارے بود　نالہ ہر چند اگر در و لبش آزارے بود
شورش و عربدۂ در شب آں زلف نداشت　بخت من بود اگر فتنۂ بیدارے بود
خویشتن را بدم سحر بدمے بستم　ہر سر موئے مرا بار رخ و قد کارے بود

نہ غم مدعیاں بود نہ آشوب ندیم　گل بنجارہ مگو گلشن بنجارے بود
مصر و یراں دلم راز بس آمد شد او　یوسفے بر سر ہر کوچہ و بازارے بود
بر دل خستۂ من بود نگاہش ہر چند　ہر طرف جاں بکف استادہ خریدارے بود
حسن و حیرت بہم اختائے غرض میکردند　نہ غم پرسش و نے زحمت گفتارے بود

در و صالش نظیری نفسے باقی بود
دیدمش بر سر آں کوے عجب خوارے بود

میروم جائیکہ غم آنجا ز دلہا میرود　نالہ از ہر جا کہ مے خیزد بآنجا میرود
وقت جاں دادن بدنبال اجل بینم چنانکہ　گوئیا صد یوسف از پیش زلیخا میرود
تحفۂ رضواں اگر بر کف ندارم فرصت نیست　تا بہر گہ از طفلیم ایماں بہ یغما میرود
شائد از در دے بجا جاں فروشند میفروش　ہر کرا یک درہم است آنجا بسودا میرود
من نخواہم رفت اما بہر تسکین دلش　ہر کجا بنید گو بندش کہ فردا میرود
بر من اندوہے ہجوم آوردہ از ہجراں او　کز درش تا میروم دل در تہ پا میرود
میروم نوعے ز کوئے او کہ پنداری بخشم　صد کسم پیش دلیس از بہر تقاضا میرود
گر ز درخ چہرۂ لیلی ہمی آرد سبق　خاطر شوریدۂ مجنوں بصحرا میرود

شہر و صحرا را نظیری سوخت از آہ وداع
میرود نوعیکہ پنداری ز دنیا میرود

بکش بسوز کہ نامہ اعمال نخواہم برد　دعا بدرد سر آسماں نخواہم برد
مکن ملاحظہ از کشتنم کہ روز جزا　ز رشک نام ترا بر زباں نخواہم برد
ز دل طپیدن آغاز عشق میگفتم　کز یں معاملہ غیر از زیاں نخواہم برد
ز اضطراب دلم روز وصل معلوم ست　کہ از بلائے شب ہجر جاں نخواہم برد
بس ست چند کنی اے فراق بے رحمی　دگر بخویش تحمل گماں نخواہم برد
اگر ز دامن یوسف کنند پا بندم　سرے کہ وقف تو شد ز آستاں نخواہم برد
باین ملال کہ من میروم بسوئے چمن　چہ جائے غنچہ کہ برگ خزاں نخواہم برد

نظیری ایں چہ بلندی و تیز پروازیست
ز شوق رہ بسوئے آشیاں نخواہم برد

حسن چندے سربدل شوخی خودرائی دہد نشہ چو گیرد مملکت اول بیغمائی دہد
دیدۂ عاشق نیابد ذوق از دیدار دوست گر نہ اول ترک دید نہائے ہرجائی دہد
لذتِ دشنامش از من پرس کاب تلخ و شور ذوق کوثر در مذاق مرد صحرائی دہد
گردو از جاں داد نم معلوم شوق روئے دوست زاں نمے میرم کہ ترسم مرگ رسوائی دہد
دریا یا نہانمے گنجم اگر طغیان شوق بند بکشاید چو سیلم سر بشیدائی دہد
گریہ ما تلخ و طبع میزباں رنجش پذیر صوت مطرب بادلش بگداز گیرائی دہد
شکوہ کمتر کن نظیری گر کسے یاری نکرد
رخت ما سوزد چہ نقصان تماشائی دہد

گل آمد و لعلم ز دل سنگ برآورد اشکم ز تماشائے چمن رنگ برآورد
میخواست ز مرغان چمن شور برآید یک نغمہ معنی بصد آہنگ برآورد
عشق آمد و در شہر خود آئین خود دید تا شہر بتاراج رود جنگ برآورد
مطرب ز برم خرقۂ سالوس بدر کرد گرد ہمہ شہرم بدف و چنگ برآورد
شب نیست کہ از شادی بسیار نگریم غم خوردن کم حوصلہ رانگ برآورد
یکبار بجیب و ہنر خویشش ندیدم در جیب و بغل آئینہ ام زنگ برآورد
در راہ وفائے تو نہ طولیست نہ عرضے شوخی تو فرسنگ بفرسنگ برآورد
این خون شدہ دل بسکہ خراب است نظیری
در پیش تو نتوانمش از ننگ برآورد

نالہ را نیست اثر کز تو شکایت دارد ورنہ ما گرم دعائیم و سرایت دارد
مردہ را زندہ نماید دم ما بوالعجباں آتش از گرمی ما چشم حمایت دارد
ذوق ہر مرغ باندازۂ پرواز خود است عشقبازی نبود ہرچہ نہایت دارد
عمل صالح و طالح بجوئے نستانند ہر کجا کار تعلق بعنایت دارد
کس چہ داند بہمہ مایہ بنا بود رود جنس نایاب خریدم کہ کفایت دارد
دفتر نالۂ ما را نکشا بند زہم مہر در دست برد تا چہ حکایت دارد
کفر و ایماں نبود شرط نظیری در عشق
تو کافر بنما تم کہ ولایت دارد

باعثِ راندنم از بزم بجز عار نبود ورنہ کس را ہمن و بودن من کار نبود
تا شدم از تو جدا الفرقہ یا مالم کرد دولت آن بود کہ این فرقت دیدار نبود
ہمہ آساں ز جدائی تو مشکل گردید ہیچ دشوار بدیدار تو دشوار نبود
بیدی در ہمہ جا نام برآرم کہ مباد خون من ریزی و گویند سزاوار نبود
نالہ از بہر رہائی نکند مرغ اسیر خورد افسوس زمانے کہ گرفتار نبود
عشقم از سود و زیانِ دو جہان فارغ کرد از چہ کارم ہمہ عمر ہمیں کار نبود
خوشدلی کرد نظیری برشس امشب خالی
صد سخن گفت کہ شائستہ اظہار نبود

محبت با دلِ غمدیدہ الفت بیشتر گیرد چراغے را کہ دودے ہست در سر زود تر گیرد
پس از وا رستگیہا بیشتر گشتم گرفتارش چو صیدے جست صیادش دل سخت تر گیرد
محبت بیشتر قائم شود چوں بشکند پیماں شگوفہ اول افشاند درختے انگہ ثمر گیرد
اگر بادے وزد مشتاق را شور و سماع آرد دگر بوئے رسد مخمور را مستی ز سر گیرد
مشو از حالِ من غافل کہ زخم کاری دارم مبادا دیگرے صیدِ ترا از خاک برگیرد
مرا این مے کہ برد از ہوش دل مجروح خواہد کرد حریفے آگہی باید کہ از حالم خبر گیرد
نظیری کوئے عشق ست این نہ شاہد بازی و رندی
کہ گر پا لغزد از دست کس یارے گرگیرد

بجز وصل تو جاں الفت و نزاع ندارد نشاط آمدن و کلفتِ وداع ندارد
بشہر ما نفروشند جز رضا و محبت کسے دو کان نکشاید کہ این متاع ندارد
براں فراز کہ من میکنم عروج مقامیست کہ ہیچ پایہ براں پایہ ارتفاع ندارد
چناں حقارتم از چشم اعتبار فگندہ است کہ دہر بر من و حال من اطلاع ندارد
بر طلِ خون جگر مخمورم ز بخت بشکرم کہ سر ز جام تنک مشرب ہم صداع ندارد
ز تیرگی بشبِ انتظار شمع امیدم برابر پر پروانہ شعاع ندارد
عبث بوعدۂ لطفش دلیت خوش است نظیری
کدام لطف کہ با بخت تو نزاع ندارد
کمند دامِ ما عبیر از شکار غم نمے گیرد مگس برخوان ما عیشے بجز ماتم نمے گیرد

نصیبِ دیگراں ہر لحظہ رطل خندہ لبریست   بجامِ ما تبسم نوبتِ ما ہم نمے گیرد
بشیرینی محبت در دلِ دیگر زیادت کن   کہ ظرفِ ما ازیں یک قطرہ بیش و کم نمی گیرد
مریضانِ دیارِ عشق خوش بیماریٔ دارند   کسے دارو نمے خواہد کسے مرہم نمے گیرد
حسابِ امشب و فردا بزلفِ درہمی دارم   شمارِ ظلم و بیدادی کسے برہم نمے گیرد
مرے از خاکِ کو گم گشتۂ ما بر کند شاید   دل ما را بہیچ آں زلفِ خم در خم نمے گیرد

بآہ و نالہ نجوید نظیری بر درت راہے
سکندر صفت نمے آراید و عالم نمے گیرد

زبیداد تو حرفِ مہر را نام و نشاں گم شد   کتابِ حُسن را جزوِ محبت از میاں گم شد
زمہر بوالہوس گر دولتِ عاشق نمے گردد   طفیلے جمع شد چنداں کہ جائے میہماں گم شد
سحر بیتے مغنّی میسرود و از تو بیاد آمد   چناں شورے برآوردم کہ وقتِ دوستاں گم شد
بنالش خواستم جا در دلت افتادم از چشمت   گدا آمد کہ صدرِ قرب جوید آستاں گم شد
پس از عمرے شدم عرضے کنم خنداں پیش آمد   کہ مضمونِ سخن صد بار از دل تا زباں گم شد
متاعِ دیر اگر داریم بر ما رد مکن زاہد   بعزمِ کعبہ ہمرہ گشتیم راہ کارواں گم شد
ہوس تا یافت رہ از من مزاج کارہا برگشت   طرب تا بست در بر من کلید آسماں گم شد
ہوس را در فراق رحمت خواب گراں بگرفت   طرب را در سراغ عافیت نام و نشاں گم شد

اگر پرسد کسے حالِ نظیری را بگوئیدش
کہ دردا مست آں مرغے کہ شب از آشیاں گم شد

زنگہتِ سحری شوقِ یار مے خیزد   جنوں ز سایۂ ابرِ بہار مے خیزد
بروئے یار نگہ زنسخہ بیز مے افتد   بزلفِ یار شکن قطرہ بار مے خیزد
سحاب دل شدہ در کوہسار مے گردد   غزالِ شیفتہ در مرغزار مے خیزد
بہ دستگیریٔ عشاق ناتواں احوال   ز زیر ہر شجرے صد نگار مے خیزد
تنے کہ رفت ز پا بر عذار مے غلطد   سرے کہ رفت ز دوش از کنار مے خیزد
نہ از وصال ملولاں ملال مے گیرد   نہ از فراق حریفاں خمار مے خیزد
سماعِ رندی و گلگشت لذتے دارد   کہ بادشہ ز سرِ اعتبار مے خیزد
ہمیں کہ طائرِ فرصت رسید صیدش کن   کہ صید افگنش از ہر کنار مے خیزد

ہمیں کہ قسمت خود یافتی غنیمت داں   کہ از کمیں گہِ تیراں شکار مے خیزد
دریں ہوا درِ خلوت حکیم نکشاید   کہ ہوش مے رود و اختیار مے خیزد

جہاں خوش ست نظیری قلم بجلوہ در آر
کہ کنگر ز سرِ نوکِ خار مے خیزد

چہ شور بود کہ عشقت بمن کرامت کرد   کہ نارسیدہ قیامت دلم قیامت کرد
حدیثِ من کہ ز مجموعۂ وفائے تو خواند   کہ نے بخوں دل و دیدہ اش علامت کرد
بکعبۂ دلِ من عاشقاں نماز آرند   کہ قبلہ شد صنم و برہمن امامت کرد
بہر نماز کنم صد ہزار سجدۂ شکر   کہ در دیارِ تو طاعت اقامت کرد
قضائے کفر ادا میکنم کہ بر من عشق   نماز و طاعتِ چہل سالہ را غرامت کرد
نثارِ دیدہ تصدق دہم کہ بخت جواں   بجوئے زہد و ریا توبہ ندامت کرد

مزاج عشق نظیری حریص و سودائیست
دریں معاملہ نتواں ترا ملامت کرد

بے تو بر بال و پرِ مرغاں گلستاں تنگ بود   صوتِ بلبل در حریمِ باغ بے آہنگ بود
حال آں گلگشت صحرائی کہ من کردم مپرس   لالہا را در تنہ ہر سنگ پُرخوں چنگ بود
بے تو بر چشمم نمک مے بیخت بادِ صبحدم   گرچہ مروارید مے سائید ہر جا سنگ بود
سایۂ مجنوں منیفند از راہے کہ من کردم گذر   گر خیالت خیل صد لیلی بصد فرسنگ بود
نامۂ دشمن ملالت بے تو مے برد از دلم   آنچہ بر مے چید زنگِ سینہ ام را رنگ بود
گر نمردم از نشاطِ دیدنت از من مرنج   با نشاطم خصمی با جانِ سختم جنگ بود

پیش ازیں چندیں نظیری شورش و مستی نداشت
تا نبودی جام بے ساقی دمے بے رنگ بود

تو میرانی و جانم با تو ذوقِ گفتگو دارد   گدا ہنگامِ مردن بادشاہی آرزو دارد
تو شمعِ بزمِ ہر کس گشتۂ صحبت غنیمت داں   کہ ایں پروانہ ہم با گوشۂ تاریک خو دارد
حرارت از برائے گرمیم لبیار مے باید   دل چوں موم از سختی چو دل با سنگ رو دارد
کدامم مجلس و ساماں کہ ہیچ خوردن یاد آیدم   چراغے تیرہ دارم کہ مردن آرزو دارد
بہ بد مستی بسند گر متہم دارد مرا ساقی   ہنوز از بادۂ پار سینہ ام پیمانہ بو دارد

سزد گر باغبان درہائے باغ از ناز بکشاید　　کہ بلبل گشت مست و غنچہ اش مے در سبو دارد
کدامیں بود جام لطف کے دادی نظیری را
ہنوز آں تشنہ لب آب غریبی در سبو دارد

منم مرغ اسیرے مضطرب از بیم جان خود　　نہ ذوق دانہ دارم نہ امید آشیان خود
دل از امید وصل و بیم ہجران کردہ ام فارغ　　نشستہ گوشۂ وارستہ از سود و زیان خود
ز قوت خویش یابم طعم زہر و شکرہا گویم　　کزیں نعمت تنم پروردہ مغز استخوان خود
بباغ روزگار آں خودستا مرغ کہن سالم　　کہ خود مے سنجم و خود مے سرایم داستان خود
بنزد محرم و بیگانہ عیب خویش میگویم　　بدشمن میدہم از سادگی تیر و کمان خود
در صد شکوہ بر لب میکشاید یاد نومیدی　　کسے کو تا زند قفل خموشی بر دہان خود
نظیری صبر کن کیں بند از دل بگسلد روزے
ہنوز امید دارم میکند ضبط زبان خود

روز آں آید کہ با صد خواریم بر در کشند　　پردۂ ناموس شب از روزگارم بر کشند
بر سر پروانہ شمع از بہر آں سوزد کہ ہست　　جذبۂ عشقے کہ خاکستر بخاکستر کشند
ہیچ جا نگذاشت کز وے فتنہ باقی نماند　　کاش چوں آید غمت رخت از در دیگر کشند
از درش تصدیع کم کردم چو دانستم کہ او　　خط نسیانی مرا یکبارہ بر دفتر کشد
غم کہ ہر شب مجلسم افسردہ زو میگشت رفت　　امشب از جرأت چراغم دشنہ بر صرصر کشد
چارۂ کز بیقراری تشنۂ وصل ترا　　بر سراب از چشم افتد دست از کوثر کشد
از فراق امشب نظیری مجلسم ماتم کہیست
بوئے خون آید چو عودم شعلہ در مجمر کشد

تبسمش بلب از شرم خشم و کیں گردد　　کرشمہ اش گرہ از ناز بر جبیں گردد
کند بدیدہ شکر ریز اشک تلخم را　　بخندۂ کہ از و زہر انگبیں گردد
از و بقیمت آسائش ابد بخرم　　جراحتے کہ دلم یک نفس غمیں گردد
چو باد از سر عالم بجہد بر جبہ ترم　　اگر دمے بمن از قہر ہمنشیں گردد
نہ قبلہ دانم و نہ کعبہ کافر عشقم　　چو سجدہ پیش بت آرم قبول دیں گردد
گہے کہ جامۂ تقوے و رند گو بندم　　کہ دست کیست کہ پنہاں در آستیں گردد

سخن طرازی و دانش ہنر نظیری نیست
قبول دوست مگر نالۂ حزیں گردد

دلم را نور رحمت از وداع جاں فرو گیرد　　شہادت خانہ ام را پرتو ایماں فرو گیرد
دل پر حسرتے دارم کہ ہر سو چشم بکشایم　　سرشک گریہ ام از دیدہ تا داماں فرو گیرد
ز بس شاید بہم در کیش طاقت ناوک آہم　　خراش سینہ ام را سوزش پیکاں فرو گیرد
ز خورسندی مداں کز بیتو بر بستر نہم پہلو　　سرم را اضطراب از زانوے حرماں فرو گیرد
در آں ساعت کہ آہم گرد راہ از چہرہ افشاند　　جراحتہائے اہل درد را جریاں فرو گیرد
بحسرت می سپارم جاں بہ بند از گریہ چشمم را　　کہ گر اشکے بغلتد دہر را طوفاں فرو گیرد
اگر آید بجز یاد تو در خاطر نظیری را
ز دل تا بگذراند صد رہش نسیاں فرو گیرد

نشان آنکہ کردم قطع امید از دیار خود　　نہادم در حریم کوئے او سنگ مزار خود
برہمن از حرم برگشت و حاجی از حرم آمد　　من و اخلاص عرض بندگی در کوئے یار خود
تو خواہی کافری داں طاعتم خواہی مسلمانی　　مرا کاریست با صدق دل امیدوار خود
خلل گر در بنائے دین و ایمانم شود سہلست　　ندانم نقص در بنیاد عہد استوار خود
زر کامل عیارم در وفا و دوستی خالص　　گرم صد بار بگذاری نگردم از عیار خود
لب امید داری بستہ ام از حرف نایابی　　محبت میکند نوعے کہ باید کرد کار خود
نظیری از تو در خون زینت ہر دام از صیدے
تو ہم فتراک را آرائشے دہ از شکار خود

در بروے جنبش تا بستیم دیگر وا نشد　　صد کلید آورد بخت و قفل ایں در وا نشد
در گریبانے کہ غم آورد بخت کم نشد درست　　خوش شدے کم دوخت دامانے کہ یکسر وا نشد
تا غم از ویرانۂ ما راہ آمد شد کشود　　دیدۂ شمع امید ما ز صرصر وا نشد
ہمچناں مکتوب ناکامی بہم پیچیدہ ماند　　نامۂ سربستۂ ما ہیچ جا سر وا نشد
سعی کردم تا مگر از عشق بر دارم دلے　　قطرۂ خوں نافہ از روئے اخگر وا نشد
اضطراب از بہر جاں بردن بسے پروانہ کرد　　پیچ و تاب شعلہ اش از بال و از پر وا نشد
آنکہ شب خواب نظیری را بافسوں بست بست　　ہیچ کار بستۂ او زاں فسونگر وا نشد

دل نمیدانم کجا زین آستانم میکشد — مرگ می‌بینم که با هجران عنانم میکشد
هر سر مو بر تنم دارد خدنگی از وداع — هجر پیوندِ تو از رگهائے جانم میکشد
داشتم در سینه پیکانِ خدنگ کاریئے — دست غیرت این زبان از استخوانم میکشد
میکند آسودگی سیرے بگردِ خاطرم — گر به هم پائے ز چشم خون فشانم میکشد
قصهٔ وارستگی امروز پیش دل گذشت — طرفه حرف ناامیدی از زبانم میکشد
بر سر یاناز جانبازی کمان آورده‌ام — دست غیرت بشکنم هر کس کمانم میکشد
میکشنم سرا زکشد او نظیری بعد ازین — گر بصد زنجیر آن نامهربانم میکشد

آں زماں درگاه بشناسی که صدرت جا شود — بر قفا چشمت نمی افتد چو این در وا شود
تو که چیزے گم نکردی از کجا پیدا شود — آنکه او در کلبهٔ احزان پسر گم کرده یافت
عشق میخواهد که کشتی غرقه در دریا شود — دوست دارد از غریبان نالهٔ بیچارگی
باید او دل خانمان برهم زن در سودا شود — هر که میخواهد که منشور رخرا با آتش دهند
پردهٔ قالب شکسته ماند پردهٔ او وا شود — زوهم خوبی زمانش نیستی ها نالائق است
نیست همّت و همم که آخر سر که با صهبا شود — شد بهار عمر نا پخته ست انگورم هنوز
حلقهٔ آں در بگیرم دستم ار گیرا شود — عمرهٔ آں کو برآرم پا کم ار آید بکار

هم نظیری راست بر جائے نظر افگنده ام
وائے گر روز جزا چشم و دلم گویا شود

هر سر شاخ درین باغ هوائے دارد — هر گلے رنگے و هر مرغ نوائے دارد
یک شکر کام امید همه شیرین کرده ست — نزد خود هر مگسے فر همائے دارد
برهمن هم زدر بتکده نومید نشد — در هر خانه زنی خانه خدائے دارد
حسن هر جلوه که از جلوهٔ دلت را ببرد — از پیش گر بروی راه بجائے دارد
نیست در حلقهٔ مستاں زمن آلوده ترے — اهل هر سلسله انگشت نمائے دارد
تا ز خورشید دماغش بفراق افتادم — هر که بر من گذرد طعن خطائے دارد
بفسونِ دهنش باز اتامت مکشائ — کان هر چشمه عجب برگ گیائے دارد
تا نبا ند لب نشاط همسر فلک میبازد — گرچه خصلے بنهد ذوق دغائے دارد
حذر از شهرت خونریز کسے باید کرد — که اگر کشته شود نوحه سرائے دارد

بمن آں کن که سزاوار جمالِ تو بود — شمع در سوزشِ پروانه سزائے دارد

غم مخور الفتِ معشوق نظیری باقیست
بودِ هر ذره بخورشید بقائے دارد

گر تشنه بر سر خم میرم عجب نباشد — رحمے نمے نماید تا جاں بلب نباشد
با صد امید خوانند گر انتظار سوزند — چوں در نمے کشایند کاش این طلب نباشد
صهبائے راز دادند سرمست شوق کردند — گویند لب کشودن شرطِ ادب نباشد
من یک سبب ندارم در گیر بر در بخت — یک مدعا نسازند تا صد سبب نباشد
چوں زلتے بہ بینند آمرزشے نمایند — پائے اگر بلغزد جائے طرب نباشد
هرگز دلِ توانگر لذت نیابد از عشق — غم نیست عاشقاں را گر قوت شب نباشد

از عقدهائے دوراں دل بد مکن نظیری
آنرا که واگذارند جز از غضب نباشد

آں بخت فتنه جو که تو دیدی بخواب شد — واں دل که بود سخت تر از خاره آب شد
گلگونهٔ هوا و هوس رنگ واگذاشت — خال و خطِ عروس طبیعت خراب شد
دل را که حرف سوختگاں داغ کرده بود — میر فت تا بر آتش ایشاں کباب شد
در بحر شوق کشتیٔ دل ریسماں برید — در کوئے یار خیمه تن بے طناب شد
این نور سنبل و گل هر کشورے بخاست — تا در خطا کدام گیا مشک ناب شد
دائم کسے بقافله بوده است پاسباں — بیدار شو که چشم رفیقاں بخواب شد
خشکیٔ لب به تشنه لباں آب میدهد — تا مستعد شدیم دعا مستجاب شد
مستی چه خوب کرد که این پرده بر گرفت — رخسارهٔ حقیقت ما بے نقاب شد

تاریخ واقعات شهاں نانوشته ماند
افسانهٔ که گفت نظیری کتاب شد

دوران مے حسرت همه در ساغر ما کرد — بر هر چه نهادیم دل از دیده جدا کرد
نکشود قضا شست که آہے نکشیدیم — بر دوست ترم خورد خدنگے که رها کرد
باز و ئے هنر دارم و اقبال ندارم — میکوشم و کارے نتوانم بسزا کرد
فریاد بر آریم از اں یار شه عهد — کو از ازل این شعبدهٔ چرخ رها کرد

خود طلعت خود دیده دگر پرده برانداخت　　خود فتنهٔ خود گشت اگر فتنه بپا کرد
با آنکه لبش داد منادیٔ محبت　　نه بر سر مهر آمد و نے عهد وفا کرد
ناوک نگنے بر سر هر راه نشانید　　در عشق کمندم بگلوبست و رها کرد
دشمن بارم افگند و دوست بآتش　　با اینهمه حد نیست که گویم که جفا کرد
چندین سخن عشق که گفتند و شنیدند　　کس حق محبّت نتوانست ادا کرد
ترند بجائے پر و بالش سر و منقار　　مرغے که بلند از سر این شاخ نوا کرد

خورسند بتسلیم و رضا گشت نظیری
مسکین نتوانست خصومت بقضا کرد

نه ز جهدم بکف بخت عنان مے آید　　نه بزورم زه دولت بکمان مے آید
نه مرا بازوئے قائم نه مرادیدهٔ راست　　همه بے قصد خدنگم به نشان مے آید
تو که آسوده دلی از نفسم شو دخواه　　منکه شور بده ام آتش بزبان مے آید
سخن مردم دیوانه حقیقت دارد　　در عبارت باشارات نهان مے آید
عشق در مملکت عقل چو سلطان گردد　　روش و عادت دیگر بمیان مے آید
میکشم شور چو از خانه علایق برود　　مید هم خبر چو از راه زیان مے آید
همه بر خویش زبیم دم آخر لرزند　　جائے خوف است که کشتی بکران مے آید
مرد درگاه وبهرا پردهٔ عزت نبود　　هر که دامن لبسر پائے کشان مے آید
وصل چو باران تو بر بوئے نسیمے گردند　　که از و بوئے تلف کاری جان مے آید
طاقت جور و جفا نیست تنک حوصله را　　گریه چون نکند دل بفغان مے آید

اینکه با طبع شبابست نظیری چه عجب
میرود پیر بمیخانه جوان مے آید

بیگانه رد شود بدر آشنا رود　　آن کس که آشنا بتو باشد کجا رود
از خاکبوس کوئے تو ناپاک شیده ام　　بر راه من جدا روم و دل جدا رود
احرام عهد روز ازل کعبه کوئے تست　　جز راه عشق هر که رود بر خطا رود
صهبائے ماز بلبش زانداز میدهند　　گردم زند حریف سرش بر هوا رود
عشاق از تحسن نه از زان خریده اند　　بسیار سر که بر سر این ماجرا رود

شادی که غبن میکشی و دم نمے زنی　　در شهر این معامله با هر گدا رود
عشق آمد و تمام بگوشم درون دمید　　رازے که در میان مس و کیمیا رود
این حاجیان ز دور صدائے شنیده اند　　کس در درون پرده چه داند چها رود
زان بحر موج زن چه کم آید اگر نمے　　بر کشت زار سوخته آب بقا رود
عریان تنی عارف معنی جمال اوست　　فرّ هما بماند و پر هما رود
ما پیرهن ز سادگی از بر فگنده ایم　　وز کینه دیر در بر دشمن قبا رود

غمگین مباش زود نظیری فرح دهند
چون بندهٔ مطیع همه بر رضا رود

دل کز تو شد بریده کم از سنگ و رو نبود　　بیهوده روح بود بتو انس و خو نبود
قهر تو ناگهان بسر آمد سبب نداشت　　هجر تو اتفاق فتاد آرزو نبود
ناسازیٔ نزاکت طالع سبو شکست　　با آنکه دُردم آن قدح اندر سبو نبود
چشم و دماغ مردم عاقل گرفته بود　　یا خود گل جنون مرا رنگ و بو نبود
عقلم که امتیاز گهر استخوان نکرد　　کام هما بر بد و رشن در گلو نبود
گر پل براه نامه و قاصد نمے شکست　　بسیار تیره آب محبّت بجو نبود
معجز فرو گذاشت ز سرکان گل عذار　　لائق بروئے مفلس ناشسته رو نبود
گفتم که عهد بستن و تنها گذاشتن　　دانی بدست اگر چه نگویم نکو نبود
حسن تو در تراز وئے ابرو بلا فروخت　　روزے بمن که دهنش تنگ و ررو نبود
گفت آن زمان که غمزه ام این ماجرا نوشت　　هیچم بهستی تو سر گفتگو نبود

اے طائرے که نامه سوئے دوست میبری
گر پرسدت که بود نظیری بگو نبود

ساقی قدح نداد و سفال سبو نبود　　چندانکه جرعهٔ بچشم آبرو نبود
میخواست بوسه ریختن اقامت بگستزد　　از فرش جبهه راه بران خاک کو نبود
دندان زده هزار نگاه گرسنه بود　　لعل لبش که باده بان رنگ و بو نبود
در باختن دل بعشق مقمر هر انچه داشت　　هرگز قمار خانه باین رفت و رو نبود
از بیقراری و لم ابر دنرش نکرد　　با آنکه میفروشش مغان ابهک خو نبود

تہ جرعۂ نداد کہ اسرار دوستی — لائق بہرزہ مست سرچار سو نبود
تا صبحدم صنم صنمم بود بر زباں — کانجا مجال عابد اللہ گو نبود
زاں حسرتے کہ در دلِ من میفروش کرد — بزم مئے نشد کہ لبم خشک ازو نبود
بس آرزو کہ داشت نظیری پختہ گو
امروز گنج یافت کہ در آرزو نبود

صبحے بنالہ راہ فلک بر نبستہ اند — ہرچند دیر آمدۂ در نبستہ اند
حرماں نوز ہمت کوتاہ بیں نست — ہرگز در کرم بکافر نبستہ اند
سرمایۂ شناخت چراغیست دادہ اند — امادۂ چراغ ز صرصر نبستہ اند
بر تشنگاں بباز بخیلی برائے چیست — دریا کرم و ظرف ترا سر نبستہ اند
ما سے رہیم رخش ترا پے نکردہ اند — ما وحشی ایم باز ترا پر نبستہ اند
عالم ز ظلمت شب حرماں سیاہ شد — کو آفتاب اگر رہِ خاور نبستہ اند
مکتوب دوست داریٔ ما را جواب نیست — غیر از سرش ببال کبوتر نبستہ اند
ہر مرغ بر ہوائے گلے آشیاں نہد — بر شاخ شعلہ بال سمندر نبستہ اند
ناچند عود خام نظیری فروختن
دودے بر آر روزنِ مجمر نبستہ اند

حسن جنبید ز خواب و مژہ برہم زد — فتنہ برپا شد و نیشے بہ رگِ عالم زد
ہرچہ در پردہ نہاں بود ہویدا کردند — چہ شبے بود کہ ایں صبح سعادت دم زد
بے محبت نمود ندا جابت ہرچند — بانگِ تسبیح ملک بر فلک اعظم زد
مطلب جملۂ ذرات ز جا بر جستند — پایہ عیش چو بر خاک بنی آدم زد
خواست آئینۂ تحقیق بکار آرد — قفل کورے بدل و دیدۂ نامحرم زد
غرض آں داشت کہ از عشوہ اش آگہ باشیم — بر در دل زخم ز اندیشہ نمک از غم زد
عقل چوں دید کہ عشق آمد و خونخوار آمد — لب فرو بست و دم از سلطنت خود کم زد
روح آزاد کزیں معرکہ جاں بیروں برد — دست در حلقۂ فتراک خم اندر خم زد
سر ازیں قصہ نظیری نہ بیارد بیروں
اگر عمرے بسخن گشت و ورق برہم زد

شادیٔ عشق تو ہنگامۂ غم برہم زد — شور حسنت نمکے بر جگر آدم زد
شب ز دیدار تو گردید بمہر آبستن — جامہ بر سنگ ز شور رخ تو ماتم زد
شہد لبہائے تو دکان مسیحا در بست — دست در دامن تیغ نکہت مریم زد
کعبہ آمد حجرالاسود خالت بوسید — غوطہ در موجہ چاہ ذقنت زمزم زد
تا قضا خال بہشتی جمال تو بدید — شست آں خال کہ بر ناصیۂ آدم زد
بسخندانی تو طفل نہ بدست کسے — گرہ اعجاز لبت بر نفس مریم زد
عشق دوشاب دل آں روز کہ سودا میپخت — مایۂ مہر بریں شیرہ جاناکم زد
دوش میخواست قدم بر من افتادہ نہد — کند خاکِ من و بر دیدہ نامحرم زد
دولت از فیض دم صبح نظیری دریافت
ورنداند بغواص کہ بیجا دم زد

نہ فوتِ صحبت ایں دوستاں غمے دارد — نہ مرگ مردم ایں عہد ماتمے دارد
میان اینہمہ احباب عیب پوشی نیست — دریدہ پردہ تر است آنکہ محرمے دارد
بخوش بیانی ہم صحبتاں زجائے مرد — کہ پر زنیش بود ہر کہ مرہمے دارد
بہرزہ دفتر امید ہر کجا مکشا — کہ مبتلائے ہوا کار در ہمے دارد
ہزار حربہ ز ہر خار بایدش خوردن — نکو سرشتی اگر طبع خرمے دارد
ز طعن گرسنہ چشماں دلیر ننماید — ہلالِ عید کہ ابروئے پرخمے دارد
بکاوش مژہ رگہائے جانش بشگافد — تنک دلے کہ چو من چشم پرنمے دارد
ز خویش و اہل گذر کن کہ ملک بیخویشی — بروں ز عالم ایں خلق عالمے دارد
بجاہ و حشمت دنیا چرا اقتفا نکند
کسے کہ ہمچو نظیری مصلے دارد

بادۂ خاص محبت کے بنا محرم رسد — محرماں را دوستگانے از قفائے ہم رسد
وقت عارف شب نکو گردد کہ در خلوت عام — یک دل بیدار را فیض ہمہ عالم رسد
یافت گر دیوانہ جاہے تعجب بہر چیست — از عجائبہائے دوراں دیو را خاتم رسد
زاد مسکینا برہ بردار کاب زندگی — تا سفال خضر باشد کے بجام جم رسد
برگل ما ابر اگر ہرگز نبارد خوردہ میم — مزرع نمناک ما را خوشہ از شبنم رسد

شکر لِلّٰہ کہ خوش و ناخوش بیادش میرسم   بس ہمیں شادی کہ ما را از نصیب غم رسد
ہر کجا تن چاک گردید از نمک انبا شتیم   زخم ما بے باک جاناں را کجا مرہم رسد
عشرتِ ساغر پرستاں زندہ دارد مردہ را   شور گردد در سرائے ما اگر ماتم رسد
سودے از طاعت فروشیہا نظیری بر نداشت
ہر کرا سرمایہ رو باشد کفایت کم رسد

ردیف الذال

۸۷ غ
بر خوان من نمک بملاحت نشد لذیذ   صد بار نا لسوخت جراحت نشد لذیذ
ہر کس بمے نداد ردائے تکلفے   در کام او شراب اباحت نشد لذیذ
در بحر بر بجز الم تلخ و شور نیست   جز بر امید سود سیاحت نشد لذیذ
تا جر بعشق خانہ بدر یا نشاد راست   محنت جز از تصوّر راحت نشد لذیذ
رخسار خوب را بو فا قدر و قیمت است   بے میوہ بوستاں بفلاحت نشد لذیذ
تا صبحدم نزد نمکے بر جراحتم   با آں کمال حُسن و صباحت نشد لذیذ
لذت ورق زکلکِ نظیری گرفتہ است
در نامہا سخن بفصاحت نشد لذیذ

ردیف الرا

۸۸ غ
بزم خاص است درد نکتہ بدستور بیار   معنی دُر طلب کُن سخن دور بیار
تلخ روئی مکن و توبہ شیرین لب شکن   رُخ چوں حور نداری سخن حور بیار
چشم وا یا فتہ داری خبر وصل بگو   دلِ افروختہ داری دم پُر نور بیار
راز دل فاش مکن پردۂ آں غمزہ مدر   محرم ہر شدۂ نکتہ مستور بیار
مطربِ بزم جگر سوز سرودے دارد   شکر ایں مشت نمک سینۂ رنجور بیار
قصۂ وصل بگلبانگ غزل انشا کن   راز در بربنہ بیار دنے و طنبور بیار
بکرِ ہر نغمہ کہ در پردۂ نے مستور است   مست و مجنوں کن و آشفتہ و پر شور بیار
ایں غزل در صفت ایوان شہیداں بر خواں   زاں محک گاہ افاضل خطِ منشور بیار

گل و نرگس قدح و شیشہ نظیری دادند
خبر از خواب دماغ و دل مخمور بیار

۸۹ غ
اے صبا از گلِ عطار نشانے بمن آر   وز گلستانِ نشاپور خزانے بمن آر
خط سبز خانی جاوید بعالم ندہند   بگذر از عالم و منشور امانے بمن آر
فرصتم نیست کہ از سنگ قضا سر خارم   گر امانے نبود تاب و توانے بمن آر
تیر باران ستم از پے ہم چند رسد   ناوکے میکشم از سینہ کمانے بمن آر
ہر نشانی کہ بسودائش دہی سود دہد   اگر از مایہ نماندہ است زیانے بمن آر
کشت زاد طربم تشنۂ آتش شدہ است   مطرب ابر دم برق زبانے بمن آر
چوں شرر در دل سنگ است نہاں سخنم   تا برآرم نفس سوختہ جانے بمن آر
ملک گیرانِ سخن سکّہ بباطل زدہ اند   زیں ہمہ سیم دغل نقد روانے بمن آر
دلم از صنعت الفاظ نظیری بگرفت
از دم پر ہنری سادہ بیانے بمن آر

۹۰ غ
فارغ ترا ز دلِ تو ندیدم دل دگر   ایزد ترا سرشتہ ز آب و گل دگر
گر مرغ سدرہ را بکشی ما سُلے کہ باز   در خاک و خوں طپیدہ شود بسمل دگر
ہر مشکلے کہ عاجزی ما بیاں کند   آساں کنی کہ پیشش نہی مشکل دگر
از آب و گل غرض نتیجہ قامت تو بود   عالم نداشت بہتر ازیں حاصل دگر
از نور محفل تو جہاں در گرفتہ است   نفروختہ چراغ تو از محفل دگر
خاطر بمنتہائے جمالت نمیرسد   دارم بہر مشاہدہ ات منزل دگر
از ماہتاب روئے کہ غیر از جمال دوست   دریائے عشق را نبود ساحل دگر
مستاں اساس میکدہ زیبا نہادہ اند   رسمے اگر ز تو نہند عاقل دگر
ساقی قدح بکف تو نظیری نظر بغیب
دوراں ندیدہ است چو تو غافل دگر

۹۱ غ
طلوع بادہ ز شام و سحر دریغ مدار   ز خاک جرعۂ خود چوں قمر دریغ مدار
اگر بگنج سرابیل باغباں آید   بگو کہ آب رز از جام زر دریغ مدار
حیات تلخ بدہ عیش خوشگوار بگیر   چو عشق تیغ کشد جاں و سر دریغ مدار

بشکر آنکه حدیثے چو انگبیں داری — ترا بہ بینش کوتاه خویش نتواں دید
درون جانی و در پردهٔ زمردم چشم — همیشه چشم باحسان آشنا دارد
جراحت دل شوریده خشک میگردد — زسایهٔ باران ترشروی شکر دریغ مدار
گر ترا تو بینم نظر دریغ مدار — جمال اگر بنمائی خبر دریغ مدار
زخاک کشتهٔ غربت گذر دریغ مدار — ازاں دو زلف سیه مشک تر دریغ مدار

بیان شوق نظیری دراز انشائیست
بیاض چهره ز خون جگر دریغ مدار

دارم دلے زطائر وحشی رمیده تر — هر چند دور تر ز کساں آرمیده تر
تا آں خدنگ قامت از آغوش من رفت — پشتم شکسته تر شد و قدم خمیده تر
خونے که حکم بود بریزد خطا نشد — چندانکه داشت دامن عصمت کشیده تر
آنجا که شحنهٔ تو بدرگاه میبرود — شاهد ز عاشق است گریباں دریده تر
خورشید از کمان تو یک تیر میکشد — ماه از تو کس ندیده تمام آفریده تر
دنداں زده هزار امیدم بدر گهت — از سگ گزیدهٔ سر کویم گزیده تر
خارے که در ره تو بخاطر شکسته بود — هر چند بیش کاوشش شد خلیده تر
در کام ناروائی عشق پری وشے — از سحر کرده ایم بافسوں رسیده تر

ناناں مروکه بار علایق گذاشتی
هستی تعلقست نظیری جریده تر

هردم از زلف تو دارم کافرستانے دگر — دمبدم تو میکنم از رو بهت ایمانے دگر
باتوئی باحسن رخسار ترا و دیده است — چو توئی گر سر بر آرد از گریبانے دگر
چاشنی گنج آں لب از مذاقم کے رود — گر بگردانم زباں را در نمکدانے دگر
نیست هم دعوئے حریفے حسن تنها هر زماں — رخش میتازد ز میدانے بمیدانے دگر
چابکے با خویشن طرح ترکتاز افگنده است — گوئے دیگر میزند هردم بچوگانے دگر
تا بروں آرد سرے از لوح پیشانی او — طفل گردد عقل هر دم در دبستانے دگر
حسن هر سو در لباس صورتے پنهاں شود — عشق هر ساعت در آو یزد بدامانے دگر
پیش حکمش گردم از عذر خطائے خود ونند — مے نهد بر روئے آدم خال عصیانے دگر

درد نایابی و نادانی نظیری مشکل است
غیر خاموشی ندیدم هیچ درمانے دگر

درد دل را میکنم باصبر پیوندے دگر — بر طبیب خود تغافل میزنم چندے دگر
اعتمادے نیست بر عهدے که نقصانے ندید — هست در پیماں گسستن مهر پیوندے دگر
گرچه میدانم قسم خوردن بجانت خوب نیست — هم بجان تو که یادم نیست سوگندے دگر
پائے تا سر دیده ام از شوق تمثال که هست — هر سر شکم بے تو چشم آرزومندے دگر
پیر کنعاں با که گیرد انس در بیت الحزن — بوئے یوسف را نمی یابد ز فرزندے دگر
چوں بشرم بخششم کشتی حلالت ساختم — کیں مروت نیست با طبع خداوندے دگر
تاب مے آری که از کف مے نهی آئینه را — از جمال تو ندیدم جز تو خرسندے دگر

شکوه شکر نظیری عکس کین و مهر تست
آئینه منما که طوطی نشکند قندے دگر

به بیرحمی دلے داری ول صیاد ازاں خوشتر — زبانی در کنایت سیلئے استاد ازاں خوشتر
بخو دقیقے نداری با وجود حسن و زیبائی — ز هر خوبی که داری دارم آزادا ازاں خوشتر
فریب خنده میخواند عتاب غمزه میراند — ز خوباں خوش بود مهر و وفا بیداد ازاں خوشتر
چو دریا میکشم دم در خود و در جوش مے آیم — که خاموشی خوششتر مے آید ز فریاد ازاں خوشتر
ز بیدادش نمے نالم گرم زیر و زبر سازد — بنائے کو کند ویراں نهد بنیاد ازاں خوشتر
نثاری بر رخ او صد عوض در زیر لب دارد — بر و جانے گر افشاندیم صد جاں داد ازاں خوشتر

نظیری جذب بے باعث نصیحت میکند خاصت
اگر فضلے نداری عشق مادرزاد ازاں خوشتر

اے مطرب جاں سوخت دلم پرده دگر گیر — با پرده ازیں راز بیک مرتبه بر گیر
راهے بنوازن که غم عشق درآید — گو شور ستش مستی جوانی ره در گیر
راهے که مطارب فریب است عزیزا — تا سر برود پائے ازیں مرحله بر گیر
اسرار خرابات مغاں ساده توان یافت — هاں اے لطمے بلبله پرداخته تر گیر
زیں همنفساں آتش بیرون نفروزد — یار دم گرمے شود چوں سوخته در گیر
تو طفلی و ایں راحت و غم میدهند دست — تا خون جگر سیر شود خون جگر گیر

جامِ فلک آمیختهٔ شهد و شرنگ است — کارے که از و ساخته تر گشت بتر گیر
تا در طلبِ کامِ خودی کام نیابی — بگذر ز مرادِ خود و مقصود بیر گیر
دل ز اوّل شب طالبِ فیض ست نظیری
لب باز کن و ساغرِ لبریز سحر گیر

چشمش براہے میرود مژگاں نما کش نگر — در سینه دارد آتشے پیراهن چاکش نگر
دامے که زلف انداخته در گردن سیمینش بیں — خونے که مژگاں ریخته بر دامن پاکش نگر
شرم از میاں برخاسته مهر از دهاں برداشته — گفتار بے ترسش ببیں رفتار بیباکش نگر
قصد فریبے میکند سوئے غزالے مے چمد — آں چشم آهوگیر را با زلف پیچاکش نگر
از کوئے معشوق آمده شوریدگاں در حلقه اش — از صید آهو میرسد شیراں بفتراکش نگر
دل برده در دل باختن معشوق عاشق پیشه بیں — بگرفته و را انداختن بازوئے چالاکش نگر
وحشی غزالے کز حیا رم در بیاباں میخورد
رام نظیری میشود در هوشش و ادراکش نگر

منشیں بشاهد آب رخ پارسا مبر — آئینه صفا بدهم سیلے صفا مبر
دور از طریقِ تهمت اگر جیب مریم ست — دلهائے پاک معتقداں را ز جا مبر
از کوئے چوں بجانب خلوت رواں شوی — بیگانه را درون مگذار آشنا مبر
تا زخم طعن زن نخوری در سرائے خویش — گر سایه همره تو شود از قفا مبر
آئینات ز همنفساں تیره مے شود — سیمائے حسن مشکن و رنگ حیا مبر
تلخت شکر شود بلب انگبیں مده — خارت سمن شود بگذار صبا مبر
نالاں مگرد و قیمت ما را سبک مساز — گریاں مباش و آب رخ کار ما مبر
بودن بطبع خوش منشاں کار مشکل است — نازک دلے بسر نرسانی غنا مبر
حرزِ جمال خود ز نظیری طلب نمائی
جز سوئے حفظ خاطر او التجا مبر

افلاک فتنه زاده بدامانِ روزگار — بر کرده سر بلا ز گریبانِ روزگار
سیب ذقن مگوئے بگو گوئے آفتاب — زلفش ربوده از خم چوگانِ روزگار
گاهے که عقل بر سر جمعیت آمده — عشقش بهم زده سر و سامانِ روزگار

دل چوں شناورے که عزیزش ز کف رود — خود را فگنده بر سر طوفانِ روزگار
از سرنوشت ساقیٔ دوران ما فضا — بشکسته خامه در کفِ دیوانِ روزگار
ایزد چو کرد عاملِ چشمانش فتنه را — صد بار گفت جانِ تو و جانِ روزگار
نابود تا نگشته بسودائے زلف او — خود را نکرده جمع پریشانِ روزگار
شور ملاحتش نمده داروئے زخمها — دردِ محبتش شده درمانِ روزگار
افغاں که جائے بودن و خندید نم نماند — زخمم گشته بر سر پیکانِ روزگار
از قهر جیب و سینهٔ خود پاره میکنم — دستم نمیرسد بگریبانِ روزگار
صبح اجل رسید و پر و بال میزنم — در حسرتِ فروغ شبستانِ روزگار
راهے بسوئے قبلهٔ حاجت نمے برم — سرگشته ام میانِ بیابانِ روزگار
جولانِ افتخار ازاں سو مگر کنم — زخم گذشته از سر جولانِ روزگار
گوئی که کام کودک دبستانِ مادر ست
زخم نظیری و سر پیکانِ روزگار

مے است چاره غم هوشمند را چه خبر — رموز بادهٔ تلخست قند را چه خبر
سماع دردکشاں صوفیاں چه میدانند — ز شیوهائے سمندر سپند را چه خبر
بزیر شاخ گل افعی گزیده بلبل را — نوا گرانِ نخورده گزند را چه خبر
ز دامن که گشائیم ماهی دستاں — تو میوهٔ سر شاخ بلند را چه خبر
هزار دام تصور نهیم و بر داریم — تو مرغ وحشی فارغ ز بند را چه خبر
بخاص و عام نهد داغ بندگی عشقت — قبول درد تو مشکل پسند را چه خبر
هزار شیخ و برهمن ز کیش و دیں برگشت — تصرفِ نظر ارجمند را چه خبر
بے علاج نما بند پند ناشنواں — طبیب داروئے ناسودمند را چه خبر
به بند عشق نظیری خجستگاں افتند
ستارهٔ بد و بخت نژند را چه خبر

چشم زخم خلق را با حسن روز افزوں چکار — هر کرا زلف و رخ اعجاز است با افسوں چکار
از عتاب و لطف میدانند مشتاقین عشق — بلبلاں را با نوا کار است با مضموں چکار
در عجائبهائے طور عشق حکمتها کم ست — عقل را با ملت انشی مجنوں چکار

کارِ ما باگردشِ طاس است و نقشِ کعبتین — باحسابِ انجم و کجبازئے گردوں چکار
دولت وارستگی ہر کہ نماید رو خوشست — عشق را با ذفتِ خوب و ساعتِ میموں چکار
در بیابانے کہ خو بانند رہزن رہبر است — راہروانِ عشق را با دحیلہائے خول چکار

سادگیہائے نظیری دستِ صد تدبیر بست
عشق چوں دکاں فروچیند با فلاطوں چکار

ہر روز ہست نالۂ مرغان دراز تر — گلزار بیوفا تر و گل بے نیاز تر
پیداست عشق مجلسیاں را مدار چیست — مے جانگداز و مطرب ازاں جانگداز تر
دارند زیر کاں ہمہ زاری کہ در چمن — شد بے لقا تر آنکہ بر آمد بناز تر
چندانکہ روز نرگس جادو بخواب رفت — شب شد سپہر شوخ تر و دیدہ باز تر
قانون شکست مطرب ما را و ہمچناں — ضربست ز ضربتِ دگرش دلنواز تر
کے دستِ ما بدامن آزاد میرسد — ہر روز ہست سرو دراں سرفراز تر

برصوت خود مناز نظیری کہ ہر کہ رفت
دستاں بذوقِ تر شد و لستان بساز تر

یکبارہ در وفا برآور — ایں مہر قدیم را بسر آور
یا محرمِ کعبۂ صفا کن — یا بر سر کوئے بتگر آور
زنقش بدیع خامہ سر کن — در سطر عجیب مسطر آور
پیراہنِ گل ہزار رنگ است — رنگیش ہم از وفا در آور
طوفان چہار موجہ داری — کشتی ہزار لنگر آور
گر بد مستیم بادہ کم دہ — در مخموریم ساغر آور
ور از شر و شور ما بہ تنگی — مجلس بر چین دلبستر آور
اے ہادیِ کعبۂ نظیری — مومن بر دلیش کافر آور

امروز برنگِ دیگرش بر
فرداش برنگِ دیگر آور

تعظیم پیامِ دل آگاہ نگہدار — پیغامِ دلِ خویش ز افواہ نگہدار
تا دامنِ گل پردۂ گلزار درید است — اے شاخ گیا دستِ کوتاہ نگہدار

برمن کہ حریفان صبوحی بخروشند — تا قہقہۂ گل بسحر گاہ نگہدار
شد عشق کہ از منزلِ جاناں خبر آرد — اے عقل تو بنشیں و سرِ راہ نگہدار
مجلس ہمہ اِ اسنت و محبت بتقاضا — از صدر گرانی برو در گاہ نگہدار
عاشق ز کجا و سخنِ صبر و جدائی — یارب تو ازیں تہمت ناگاہ نگہدار
با خجلتِ جرم از درِ عجز و رہ زاری — چوں آمدہ ام خواہ بکش خواہ نگہدار
زندانِ وطن بہ کہ گلستانِ غریبی — از مصر بکنعاں برو در چاہ نگہدار

خواہی کہ تنو بیش شود شوقِ نظیری
از پیش خودش گاہ براں گاہ نگہدار

امروز کار و بار جہاں را خراب گیر — فردا کہ شنبہ است نگوں از شراب گیر
در باب سر خوشان چمن را بہر صبوح — شبنم بروئے بستر نرگس بخواب گیر
از سرو سر فراختہ صوتِ حزیں شنو — وز شاخ برفروختہ مرغ کباب گیر
جز مہر دلبری کہ قوام حیات ازوست — تن را نمود دان و رواں را سراب گیر
ہر وقت بد کہ روئے دہد آب سیل دان — ہر نقش خوش کہ جلوہ کند موج آب گیر
اشعار خوش بگو و جلی بر ورق نگار — الفاظ تر بیار و شکر در گلاب گیر
خواہی ز کشفِ خلوتیاں با خبر شوی — جامِ شراب در کش و طرفِ نقاب گیر
خواہ از طریق میکدہ خواہ از رہِ حرم — از ہر جہت کہ شاد شوی فتح باب گیر
ہر ذرہ را بقدرِ طلب نور دادہ اند — در کار خویش شیرہ را آفتاب گیر

فردا دگر بدوستِ نظیری حساب نیست
امروز ہر سوال کہ داری جواب گیر

غم کرد فراق دیدہ از دور — آویخت دگر بجان رنجور
از عشرت ناقصِ زمانہ — کوتاہ امل ترم ز مخمور
رخسارۂ خونشدے نہ بینم — دل شد ز فراق چشم بے نور
تقصیر نشد نگر بہ پنہاں — در آب شد و خزینہ مستور
زخم جگرم کہ تیز نم جو نفس — کان نمکے کہ میکند شور
کو نہ نشود بخامشی حرف — مرہم چکند بزخمِ ناسور

آنجا کہ شراب شوق دادند   تہ جرعہ ز من گرفت منصور
بوئے ز نشاط ما ندارد   آب و گل صد ہزار فغفور
مشکل حالے و طرفہ کارے   خود شاہد و خود دلشستہ مہجور
کار تو ہمہ بدل موافق   از نیکوئی تو چشم بد دور
زود از تو شود غنی نظیری
درویش یکے و شہر معمور

دو چار ہر کہ شوی جز سراغ یار مگیر   سپند بر سر آتش شو و قرار مگیر
چو وعدہ در رسد او خود بیاد خواہد داد   بذوق خویش سر راہ انتظار مگیر
ز آب و دانہ ہمہ وحشیاں برآمدہ اند   سر شکار نداری پے شکار مگیر
تو آں درخت نہ کز تو بر تواں خوردن   پے نظارہ خوشی گل فشاں و بار مگیر
حقوق صحبت او نکتہ ایست کم مشمار   دفائے دوست متاع خوشی ست خوار مگیر
چو لالہ سوختہ دل یا چو سرو فارغ باش   ہزار رنگ مشو طور نو بہار مگیر
شراب غیر نظیری خمار مے آرد
قدح ز ساقی بیگانہ زینہار مگیر

ردیف الزاء

۹۲/ح از طور صلح و عربدہ بیگانہ ام ہنوز   برآتشے نساختہ پروانہ ام ہنوز
صد نیش تلخ خوردم و صد نوش ناگوار   درد ہزار مست بہ پیمانہ ام ہنوز
فریاد مطرباں بسر خم فرو نشست   غوغائے عام بر سر دیوانہ ام ہنوز
بس قلبہا بدل شد و بس کیشہا دگر   روئے نیاز خلق بو برانہ ام ہنوز
تا ہست پیر دیرہ فیض بستہ نیست   از کعبہ میبرند بمیخانہ ام ہنوز
اختر دلیل و صدق سبیل و قضا وکیل   در بند فال سبحہ صد دانہ ام ہنوز
ہر چند کو بکوئے برندم بعاریت   آئین شہر و زینت کاشانہ ام ہنوز
تصنیف عشق ذہنی و ترکیب دیگر است   من شرح نکتہ ز صد افسانہ ام ہنوز
آشفتگی عقل بمستی برون برم   ہر دم گماں برند کہ فرزانہ ام ہنوز

بازم ہزم وصل نظیری چہ مے بری
در انفعال گریہ مستانہ ام ہنوز

۹۳/ح شوریدہ است آب و گل قالبم ہنوز   دیوانہ بیم مے برد از مشربم ہنوز
گہ چہرہ میخراشم و گہ جامہ میدرم   سودا نرفتہ است بروں از تبم ہنوز
صد بار عید آمد و آدینہ ہا گذشت   شنبہ بروں نمیرود از مکتبم ہنوز
صبح نشور دم زد و من دم نمے زنم   ترسم لبسر نیامدہ باشد شبم ہنوز
ہر صبح در سراغ غم دہر تمام در رہم   اندیشہ پے نبردہ سوئے مطلبم ہنوز
با ہر چہ احتمال قبولست میلکنم   تعیین نکردہ پیر مغاں منصبم ہنوز
با آنکہ دعوت دو جہاں میکنم چو نوح   در خانہ بے رواج بود مذہبم ہنوز
صد رہ مسافر ہمہ کس از سفر رسید   پیدا نمے شود اثر یاربم ہنوز
عشقم بلہو و لعب نظیری ز سر نرفت
افسانہ خندہ تلخ کند بر لبم ہنوز

خمش ز لابہ کہ طبعش مشوش است ہنوز   خنک بخور مکن شعلہ سرکش است ہنوز
تحملے کہ مزاجش باعتدال آید   میان عفو و غضب در کشاکش است ہنوز
بر آشنائی طفل من اعتمادے نیست   فرشتہ خوست ولے آسماں وش است ہنوز
نشیب میکدہ اش بر رخ از جمال افتاد   قرابہ آب فشاں جام مرد غش است ہنوز
مگو جراحتے حرماں عشق بسیار ست   کہ ایں شکستہ خدنگے زترکش است ہنوز
بیک دو زخم کہ خوردی ز حسن امن مباش   کہ در کمینگہ ابرو کماں کش است ہنوز
نجات نیست نظیری ز دو ہر بو قلموں
اگرچہ ریخت گل ایوان منقش است ہنوز

۹۴/ح چرخ پیر و پر نیست آتش بیز   نہ ممرے داد و نہ جائے گریز
شفقش خون مردم دانا   افقش ساغرے ز خون لبریز
ہر طرف مے برد سر اسائم   قہر مریخ با پلارک تیز
خبرم نیست تا کجا گشتم   نتواں کرد از قضا پرہیز
در حسک خانہائے ہندم سوخت   یاد صنعاں و مکہ و تبریز

بسلامت کسے نبرد ایماں　　زیں زمینِ سیاه کافر خیز
از مداین شناس و آثارش　　حسن شیریں و عشرتِ پرویز
ظاهر از بیستوں هنوز شود　　شور فرهاد و سیهٔ شبدیز
از اقامت شدم گرانجاں کو　　طبل شبگیر و نالهٔ شبخیز
برد قصب السبق زمن پیرے　　دیر بر رخش میزنم مهمیز

کار در دست ما نظیری نیست
با قضا نیست هم مجال گریز

ذوقِ وجدان و نظر خالص شد و خامم هنوز　　صاف شد میهای من دُردے آشامم هنوز
گوش و لب پژمردهٔ دیدار و قاصد در سفر　　خانه پُر شادی و در راهست پیغامم هنوز
برنمے آید هلالِ عیدم از ابر امید　　عمر رفت و همچو طفلاں بر در و بامم هنوز
روز مولودم فلک محضر بفرزندی نوشت　　بسکه خوارم از پدر نشنیده کس نامم هنوز
سیر هفتاد و دو ملت کرده ام در طور عشق　　کس نمیداند چه خواهد بود انجامم هنوز
مکر ابلیس و فریب دانه ام آمد بیاد　　بارها گشتم رقیب آزاد و در دامم هنوز
از درون و رخ زیبائی بُرون انداز دم　　صدره از خامی بآتش رفتم و خامم هنوز
گرچه از صحبت ز بدمستی برون کرده اند　　جرعهٔ از رحم میریزند در جامم هنوز

شکر ادا کردم نظیری تلخ بر طبعش نیم
میکند گاهے لبے شیریں بدشنامم هنوز

دلها همه بوئے گل آویخت ست باز　　عشقے بطرف هر چمن انگیخت است باز
شوق شراب و شاهدم افتاد در دماغ　　سودا متاع بر سر هم ریخت است باز
بادم ز خندهٔ لب معشوق میدهد　　گل بر چراحتم نمکے بیخت است باز
در باب کیں عبیر چه خوشبوئے کرده اند　　در باغ عطرها بهم آمیخت است باز
از میکده بگشت چمن آمده نشاط　　غم از چمن بمدرسه بگریخت است باز
شبخان خرقه پوش خراب از هوا　　در دست ابرِ سنجه بگسیخت است باز

دامان کوه گیر نظیری که از کمر
فرداست تیغ قهر برانگیخت است باز

سر برآور بر کلهداراں قباها تنگ ساز　　رو بهے بنما عاقل و دیوانه را یکرنگ ساز
ثناه و درویش از دل و جاں آرزومند تواند　　گر تسلّی بالباسِ فقر با اورنگ ساز
خواست ایزد از دل سخت تو بنماند مثل　　با خلیلِ خویش گفتا کعبه را از سنگ ساز
ما بکلّی بر تو ملک دل مسلّم داشتیم　　حسن را بر تخت بنشاں غمزه را از سنگسار
با تو گستاخیست گفتن ترک بد خوئی نما　　با دل خود گفته ایم آئینه را بے زنگ ساز
موج حرماں بیں و در کشتی آزادی نشیں　　قهر دوراں بیں و عریانی سلاح جنگ ساز
یا الٰهی گر جورے کند بر جبههٔ طالع نگار　　بخت اگر رحمے کند فهرست نام ننگ ساز
یک نظر افگن بر آں رخ در غزل دیوان راز　　یک سخن بشنو از آں لب زلف نو فرهنگ ساز
صوفی و مطرب زبانگت بر خلاف افتاده اند　　با صداع کس مده یا ناله را آهنگ ساز
ما بناخن تار و پودِ جسم از هم کنده ایم　　خواه تارِ سبحه گرداں خواه زلف چنگ ساز

نیست با آسودگی چنداں نظیری لذتے
با لب پر خنده و با چشم پر نیرنگ ساز

جام گیر اخترِ افتاده بر افلاک انداز　　روح شوعارینت خاک سوئی خاک انداز
دعوی عقل جز از عشق مشخص نشود　　بحثِ کج را بدر زد اور بے باک انداز
با چنیں دیدهٔ آلوده ترا نتواں دید　　دیده از خود ده و بر خود نظرِ پاک انداز
نقش موهوم مرا از دل من پاک بروب　　بدر از خلوت خود ریزهٔ خاشاک انداز
همه جا دام ز گیسوئے تو انداختند　　تو دریں دشت عناں سرده و فتراک انداز
هر کجا بدرقه ایں لشکر مژگان باشد　　گو همه بادیهٔ خطرناک انداز
دیدهٔ آنکه نظر جز بجمالِ تو کند　　ناوک انداز براں دیده و چالاک انداز
حسن شوخ از در و دیوار نماید ناچار　　باغباں گو سر پر غربدهٔ تاک انداز
آنکه در پیرهنِ پارهٔ یوسف بیند　　گو نگاهے ببوئے ایں جگر چاک انداز
دوستگانی بحریفانِ سحرخیز دهند　　چارهٔ علّتِ مخمور بتریاک انداز

همت از ساغر لبریز نظیری خیزد
مے خور و نقب بگنجینهٔ امساک انداز
آنرا که بر و بمستیِ ناز　　اوّل درِ زناریش کند باز

بے رنج فرح نیاید از عشق — بے سوز طرب نیاورد ساز
پروانہ نمے رسد بمطلب — تا بال نیفگند ز پرواز
تا شیفتۂ ثنائے خویشی — با تو ننہند در میاں راز
خامش کن اگر بجا رسیدی — در راہ ز سیل خیزد آواز
اندو بردگیاں نمے تواں شد — با اشکِ خبیث و آہِ غماز
خواہی ہمہ او دوست باشی — خاطر ز مراد خود بپرداز
بازیچہ بکوئے عشق گشتیم — ما ابلہ و طبع یار طناز
تا کے سودا متاع بر ریز — تا کے بازی تمام درباز
از حیلہ نشستنت چہ خیزد — عشقت حرص و ریاضتت آز
رخت از ما بر نظیری — در عشق درست نیست انباز

نشست اختر، پروین ز پرنیاں برخیز — غبار کاہکشاں رفت میکشاں برخیز
ز مطرب ار نخلد گوش ابرواں بر تاب — ز ساقی ار نچمد جام سرگراں برخیز
مبارک است سحر روئے دوستاں دیدن — بروئے چنگ و صراحی و گلستاں برخیز
چو شاخ گل پے عشرت پیالہ برکف گیر — ز رشک کار تو گو رنگ از ارغواں برخیز
فروغ مل بنود چاک پیرہن بکشا — شمیم گل نوزد آستیں فشاں برخیز
چو خال ور خمِ زلفِ نگار مسکن کن — چو زلف از برِ آغوش دلستاں برخیز
بدل درائی بکار و تن از بروں بگذار — بجا نشیں بر جمع و خود از میاں برخیز
چو حال خوش شود از کف نان دست افشاں — چو وجد روئے دہد از سر جہاں برخیز
گراں مباش نظیری ببزم رعنایاں — باستین بنشیں وز آستاں برخیز

سخن گوید با من گمشدہ امروز — کہ دارم دل بجائے دیگر امروز
چناں سودا فزا جسم را بودہ — کہ نظم مے نماید شکر امروز
چناں انشکم بخشک و تر رسیدہ — کہ چو بم مے بسوزد آذر امروز
زلبس طوفاں درو بام گرفتہ — فراز بام مے یابم در امروز

سمندِ عشق را زیں برگرفتم — خرد را مے نہم جُل بر خر امروز
بکفر ایں صنم گر دیں نبازم — نویسندم ملائک کافر امروز
دو یک میباختم عمرے دو شش را — فگندہ مہرہ را در ششدر امروز
دریں عشرت کہ من جاں مے سپارم — نمے گرید بمرگم مادر امروز
بظاہر دیدہ گر صورت پرستست — منم جاں را بمعنی رہبر امروز
اگر دوران خرد نظم نظیری — کشد حسنش قلم در کشور امروز

پے تدارکِ تقصیر صبحدم برخیز — ببام میکدہ خورشید زد علم برخیز
گر از خمار سحرگاہ سرگراں باشی — زمے عصا کن و از تکیہ گاہ غم برخیز
جماعتے گہرِ شب چراغ مے طلبند — مگر نصیب تو گردد شبے تو ہم برخیز
قبول زخم طلب خاصۂ مطیعانست — ہمیں کہ بر تو کشیدند ایں رقم برخیز
حقیقت، ہمہ کس ثبت در جریدہ اوست — بسہو حرف نیفتادہ از قلم برخیز
بسوئے او چو روئے گوش کن گراں در ناز — بنزد او چو رسی لنگ کن قدم برخیز
قدح ز دست بلاہا مدام مے نوشیم — تو گر لطیفۂ غم مے کشی الم برخیز
تنک شراب ہوائی بکوئے عشق مگرد — ز پائے زود در آئی ز جائے کم برخیز
گرہ چو نافہ نظیری زنیم ما برکار — تو ہمچو نکہت ازاں زلف خم بخم برخیز

ہر کہ از درگہہ تو گردد باز — ہمہ درہا برو کنند فراز
ایمن از بیم بے نیازئ تو — نتواں دید سوئے تو بہ نیاز
چشم شاہد پرست چوں بندم — بحقیقت رسیدہ ام ز مجاز
در پس پردہ حسن رازے داشت — ز روئے تو در میاں نہاد آں راز
ہمچو طفلے کہ پا زد از آغوش — عشق از حسن تست در پرواز
گر تو خواہی کہ پردہ برداری — مو براندازہا شود غماز
ما بہ بادِ تو ایم در خلوت — پا براحت نکردہ ایم دراز
بچہ آسودہ دل شود محمود — ملک شوریدہ تر ز زلف ایاز

سالها شد قفائے پردهٔ دل　　گشته قانونِ عشقبازی ساز
کس نداند کجاست این مطرب　　سخت نزدیک میرسد آواز
نیست پروائے خود نظیری را
تو ز رحمت بکار او پرداز

فتاده ام بمیانِ غم از کراں برخیز　　به تیرِ غمزهٔ ابروئے چوں کماں برخیز
زمام خاطرِ من بستهٔ تصرفِ تست　　اگر قبول نداری بامتحاں برخیز
ترانهٔ لبِ رودیم بلبلا نه که زاغ　　صفیر زد که چمن گشت از کراں برخیز
پیاله میدهم و دورِ عمر میگوید　　که پیش از آنکه نگردیدهٔ گراں برخیز
نسیم ما و تو گو نو بهارِ عالم را　　گل از چمن برود مرغ از آشیاں برخیز
نو آفریده ز روحی ز جنس خاک نهٔ　　بصدر جائے تو شاید از آستاں برخیز
شکار سخت بیفتاد از زمیں برگیر　　خدنگ چونکه بروں رفت از کماں برخیز
ز معنیٔ سخنے صد خطا برانگیزی　　نیم حریف تو برخیز بدگماں برخیز
شبت دراز نظیری بیاد وے بگذشت
ز روز رفته بیابی مگر نشاں برخیز

بخت ما سست و عشقِ تو فیروز　　ما همه خوشه چیں تو خرمن سوز
عشقِ تو رقعه سازِ کسوتها　　عقل ما ابلهٔ مرقع دوز
بر مرقع گل فتاده زریم　　بوئے از معرفت نبرده هنوز
لن ترانی جوابِ بوالهوس ست　　چند صوم وصال و فصل تموز
صوفی آنگه شکنج در ابرو　　کس ندیده است عاشق کیں توز
شادمانی که نیست قسمتِ ما　　غم که روزیست میرسد شب و روز
هوائے آسودگی نمی بیند　　عاقبت بیں و عافیت اندوز
هست از دولتِ محبتِ تو　　شب همه روز و روزها نوروز
در غمت داغهائے سینهٔ ماست　　همه گلهائے بوستاں افروز
نحوی و منطقی فقیه و حکیم　　همه از عشقِ ما فلاح آموز
تو بصورت مبیں نظیری را　　که حقیقت بیاں شود برموز

ببند دستِ دمے از شیشه در گلویم ریز　　که من بقولِ دف و چنگ بشکنم پرهیز
غبار بر مئے همچوں زلال نشیند　　قضا ز بام بغربال گو بلا مے بیز
ز هول صور سرافیل بے خبر مانیم　　چو دامن تو بگیریم روزِ رستاخیز
بنخشن جاذبهٔ تا ز خود بروں آئیم　　که نیست غیر گریباں چاک دست آویز
مدام در قیدِ تو آئیم در تو نیست شویم　　که از کمند تو جز در تو نیست روئے گریز
ترا بکشتنِ ما خجلت و محابا نیست　　که هست گردنِ ما نرم و تیغ قهرِ تو تیز
کنوں نیاز ز رہائی ما بر آتش نه　　که سوئے روضه نیاریم کاه دود انگیز
چگونه ساعدِ شیریں بگردن اندازد　　جفا کشے که بگردن همے کشد شبدیز
نظیری از قدحِ پرنبید تنگ شده
تو در کنار نمی گنجی از میاں برخیز

تو در نیافتهٔ لذتِ وفا هرگز　　✓ دلت بمهر نگردیده آشنا هرگز ۹۵/
همه فرائض جور و جفا بجا آری　　نمی شود ز تو بد عهدیٔ قضا هرگز
بهر بلا که کنی مبتلا قبولِ دل ست　　که چاشنی ندهد عشق بے بلا هرگز
خلل پذیر نگردد به هیچ عصیاں عشق　　که ایں چراغ نمی میرد از هوا هرگز
به بے نیازیٔ همت چنیں غنی شده ام　　که التفات ندارم بکیمیا هرگز
گراں فروخته ما جان و دل بجلوهٔ تو　　تو چوں کریم نگردیده برقفا هرگز
نظیری از پئے حرص مراد کمتر رو
نمی رسد غم عالم بآشنا هرگز

گر بدل خلوت نداری از جهانبانی گریز　　در مسلط نیستی بر خود ز سلطانی گریز
فتنهٔ دیو و پری را بر بجانت داده اند　　اسمِ اعظم گر نداری از سلیمانی گریز
بر نصیبِ دیگراں باید نشستن بے نصیب　　حسنِ حورا گر نه ندراهت ز رضوانی گریز
لحن خواهد شد نهیق و راح خواهد شد حمیم　　لحن داؤدی گذار از راحِ ریحانی گریز
تا عزیزِ مصر گردی قبلهٔ اخواں شوی　　از زلیخا مشرباں چوں ماه کنعانی گریز
تا د بالی حکمها ماندن چرا بر زبر دست　　چند بیبا کی زمانے در پشیمانی گریز
منصفی کردن خطر دارد بجهل اقرار کن　　چوں ز دانائی بتنگ آئی بنادانی گریز

مصلحت از عقل برناجو نه از نفس فضول از شب ظلمت بسوئے صبح نورانی گریز
تا بخوبی امن جمعیت دلہا شوی چوں شکنج زلف خوباں در پریشانی گریز
بر فلک خواہی برآئی از عناں کس را مراں گوئے میدانِ ارادت شو ز چوگانی گریز
تا نشانِ حسن و قبح صورت خویشت دہند در پناہِ آئینہ طبعانِ روحانی گریز
از مسلمانان نظیری شد مسلمانی خراب
زیں مسلماناں برآو در مسلمانی گریز
غمم لعبتش درآمیخت عشق رنگ آمیز کنوں نہ ہست غم کند و نہ نشاطم تیز
دلم بہ بام و در بارہ میبرد ہر دم نوائے تن بزمیں ماندہ در دلم آویز
دلم بغمزۂ جادو دشنے در افتاد است کہ با جہانش ہر فتنہ است و رستاخیز
بذوق آنکہ دلش مائل وفا گردد لبالب است دہانم ز حرف مہرانگیز
عروس تا بشب آید بحجلۂ داماد قرارِ مہر گرانست اگرچہ نیست جہیز
نویسم ار بسبا نامہ میدود بلقیس حریف جام جمم از کہ میکنم پرہیز
اگرچہ شحنۂ مریخ تند و خونریز است
بساز زہرہ خورد مے نظیری شبخیز

ردیف السین

۹۶۷ شورش عشق از دل شیدا مپرس حال ہامے بین و کار ما مپرس
عشقبازی چیست جہد بے مراد راہ عنقا پوے و ز عنقا مپرس
اہل حیرت را خبر از وصل نیست غرقہ را از گوہر دریا مپرس
عشق از آداب تعلیمی کند مصلحت از عقل کار افزا مپرس
چشم بینایاں پریشاں بیں بود رہ ز کوراں پرس و ز بینا مپرس
گفتی از ہر چہ سلطانت کشد ذوقم از دزدیست از کالا مپرس
میکشد پنہاں دمے پوشد کبود از فریب نرگس شہلا مپرس
نعرۂ خونبارِ صدیقاں از وست از جراحتہائے استغنا مپرس
بر زبان خود نظیری عاشق است خواجہ از وے حیلۂ سودا مپرس

بامید توام خورسند از یں پس نخواہم گشت حاجتمند از یں پس ۹۶۸
بہ بہتانِ گناہم سوخت دشمن بتعصیانم نمے سوزند از یں پس
اگر در دل ملالے یابم از تو ز تن خواہم بناخن کند از یں پس
دلم از خانماں برکندہ عشقت ندارم مہر بر فرزند از یں پس
بہ بندِ نیستی دیدم دہانت بہستی بستم در بند از یں پس
بر از آغوش شمشادت گرفتم بصرصر نشکنم پیوند از یں پس
کنوں خوش وقت باید بود باہم کہ داند زندگی تا چند از یں پس
بتعلیمِ خردمنداں بنودم نسیم ناخرداں را پند از یں پس
شکر در مصر ارزاں شد نظیری
بکنعاں میفرستم قند از یں پس

بگو بہ دیر خرابات السلام و مترس بجام مغبچہ در باز ننگ و نام و مترس ۹۶۹
حضور وقت در آمیزش محبان ست کمر کشائے لبالب بنوش جام و مترس
رمیدگی حریف از حجاب ہشیاریست بمستی الفت و در انداز حرف کام و مترس
بدست دامن توفیق دیر مے آید گہے کہ دست دہد کار کن تمام و مترس
طرب کہ رو بکس آورد برنمیگردد نقاب زہرہ بکش از فراز بام و مترس
ورت ہواست کہ با ننگ و نام عیش کنی بجرعۂ وصمت ریائی نما قیام و مترس
بیکدو چلہ کہ تسخیر ابلہاں کردی دگر ز گوشۂ خلوت بروں خرام و مترس
بہر مقام کہ خواہند خامشت پابند ہوائے اوج دگر کن از اں مقام و مترس
ہمیں کہ خرقۂ تذویر دشید پوشیدی جدال شعبدہ پرساز از عوام و مترس
شود کہ دامن حالیت ہم بدست افتد بزلفِ چنگ بزن چنگ اعتصام و مترس
ببیں نشست کہ دولت نگین جم انداخت بگستران بامید ہمائے دام و مترس
سروش غیب نظیری ز راہ عشاق است
روانہ ہمبرنے گوش کن بپیام و مترس

دست کسے نبستہ و افسوں نکردہ کس ہستی تمام بردہ و مخروں نکردہ کس
تلخی بخندہ گفتہ و باطل نکردہ خیمہ نوشے بقہر دادہ و مجنوں نکردہ کس

رنجور آں نگاہم و محتاج آں بہم   مارم بجاں گزیدہ و افسوں نکردہ کس

حسنت تلافیٔ بد ایام مے کند   در عہد تو شکایت گردوں نکردہ کس

در جلوہ گاہ وصل تو از بس ہجوم رشک   یوسف بچہ فتادہ و بیروں نکردہ کس

احیائے قبر ما کہ بکوئے تو میکند   عیسٰے بدار ماندہ و مدفوں نکردہ کس

جام شراب عیش حریفاں لبالب است   بے غصہ در پیالۂ ما خوں نکردہ کس

صد قرن بر محبت لیلےٰ گذشتہ است   بیداد بر قبیلۂ مجنوں نکردہ کس

اعراض از کلام نظیری چہ میکنی   انکار نخل قامت موزوں نکردہ کس

تو عیش و ناز مرا از امیدواری پرس   ذلیل دوست شود قدر من ز خواری پرس

بذوق من نرسی زیں جراحتے کہ تراست   نشان لذتم از زخمہائے کاری پرس

ز فکر دوست سر پر غرور را چہ خبر   زر ند بے سرو پا ذوق دوستداری پرس

نگاہداریٔ خود شرط ہوشمنداں است   بیا بزمرۂ مستاں و رسم یاری پرس

امیدوار عطا در بہشت مغفرتست   ز لاؤ بالی اجر گناہ گاری پرس

چو مہ بہ نیستی از دوست ہست میگروم   ز من سعادت بیچاری و نزاری پرس

سراغ رہ ضعیفاں درست نرگو بند   ز دوف میپرس بلبلی ز نے بزاری پرس

بکام من نرسد چاشنیٔ عزت او   ز من عیار فقیری و خاکساری پرس

رموز مل ز نظیری شنو کہ مست شدہ   کرشمہائے گل از بلبل بہاری پرس

فصلے چنیں گذشت و سحابے ندید کس   برکشت تشنۂ کہ نم آبے ندید کس

باران گریہ لفشاندا بر دیدہ   برق مئے در عدر بابے ندید کس

چنداں کہ وحش و طیر فگندیم در کمند   صیدے کزاں کنیم کبابے ندید کس

روئے زمیں کم آب تر از روئے مفلس است   جز چشم تر براہ حبابے ندید کس

آب رخے کز اختر برگشتہ ماندہ بود   رفت آنچناں کہ موج سرابے ندید کس

آفت چناں رسید کہ آہے نزدئے   غفلت چناں گرفت کہ خوابے ندید کس

بس غافلانہ فرق بزانو فسردہ ختم   فالے بقرعہ و کتابے ندید کس

احرار را بقدر ہنر زخم میزنند   چوں تیر چرخ راست حسابے ندید کس

گو یا بجبت خویش نظیری تو عاشقی   دست ترا بطرف نقابے ندید کس

با حکمت ایستادہ ام اینم پناہ بس   با عفوت ایں گنہ کہ ندارم گناہ بس

حسنت کہ خط نوشت بخونم ز رنگ چیست   یک مومن و دو کافر ہندو گواہ بس

ہر چند از دلم غم دیرینہ پرسش است   مکتوب تو فراق ترا عذر خواہ بس

تعویذ چشم زخم وصال تو ہجر تست   نقصان ماہ حرز تمامی ماہ بس

گو کوکب براق سواراں درا بر باش   در تیرہ شب دلیل رہم برق آہ بس

بادم کہ نور دیدۂ یعقوب مے برم   از مصر بوئے پیرہنم زاد راہ بس

صد خانداں ز آہ ضعیفے تبہ شود   روز سفید را دم شام سیاہ بس

دیوانگاں ز ماہ تو آشفتہ مے شوند   شور مراست جلوۂ بر گاہ گاہ بس

حیف آیدم کہ آں خم ابرو ترش شود   بہر نظارگی تو ضبط نگاہ بس

امید ہست شود و نہاں سر بسر شود   سرمایہ ام خجالت تقصیر گاہ بس

آوردن شفیع نظیری خیانتے است   امید بندہ بر کرم بادشاہ بس

نامۂ گر مینویسی سوئے من فرماں نویس   خدمتے کز دست مے آید مرا بر جاں نویس

دوستاں تا نامہ واکردن پریشاں میشود   لطف فرما ہر کسے را نام بر عنواں نویس

چند عرض آرزومندے بنام کشورے   دو سہ نامہ مے گنجیم بر پایاں نویس

گرد جو رخویش و پیماں درست ما بکرد   ہر کجا در جور نقصے ہست بر پیماں نویس

گرد را آئینہ نمیخواہی کہ بینی مثل خویش   آیتے از مشک و عنبر بر مہ تاباں نویس

گر مئے سودائے ما ناہست ایں بازارہست   چشم من افشانگر ست و روئے تو ریحاں نویس

کلک روح افزائے را در پرسش دل رنجہ ساز   پیش ازیں بہر نظیری نسخۂ درماں نویس

نکو کی بہ بزرگاں زباں درازی بس   بقصد شیر دلاں قصد نا ہبازی بس

برائے قبلۂ اسلام کعبہ ساختہ اند   بنا ز خاک سر کوئے خانہ سازی بس

ز شهر گرد بیک تاختن برآوردی — ز رخش جور فرود آئی ترکتازی بس
تو خوبرو به سر آلاتشی قبول دلی — مساز جامه نمازی رخ نمازی بس
بروی معجزه خال محمدی که تراست — برای کشتن اهل فرنگ غازی بس
چنان بر دل محمود چشم هندو بت — که با ایاز بگوید دگر ایازی بس
قد چو چنگ نگویم که در کنار گیر — بزخمه که ز دورم همی نوازی بس
نیاز شیوهٔ ما عاجزان محتاج است — ترا که حسن و جمال ست بی نیازی بس
نقاب طلعت خورشید چند خواهی بود — شبا تو زلف نگارم نه درازی بس
چو صبح برمه و انجم خلاف میگیرم — همین که خصم شود پست سرفرازی بس

نسیج قمار نظیری براستی نبری
بجز زنان دغا باز پاکبازی بس

کشود ابر لبیل بر چمن سپاس سپاس — ز زیر پرده برآمد عروس خوش انفاس
کنار دشت و چمن شد پر از کرامت ابر — هزار شکر که عالم برآمد از افلاس
کنون چو مهرهٔ طاس ست پر نگار زمین — بهار اگر چه چمن بود ساده چون نه طاس
سحاب غوطه بدریا همیزند هر دم — تو خود ببین که زاهد فتاده در وسواس
کسی بساقی بدمست ما نمی گوید — که می همه بزمین ریخت کج مگردان کاس
بیا که دامن سرو و گلی بدست آریم — همین که فرش گیا هست گو مباش پلاس
بجود ابر بر تقسیم و زیر پای کنیم — سخاوتی که بود بستهٔ شمار و قیاس
ز مال و مملکتش پاس و امن برخیزد — شهی که خاطر درویش را ندارد پاس

سوال فیض نظیری ز کوه و صحرا کن
که بوی خیر نمی آید از رواق و اساس

سوی صحرای حقیقت برد عشقم از هوس — مست میگشتم بقصد صید و میراندم فرس
چون بفرمان سر کشم پس غالب آمد شوق دوست — از خیالش رفته رفته عشق شد میل و هوس
تا بدشمن در نزاعی کار تو با خشم نیست — چون شوی عاجز بفریادت رسد فریادرس
چشم نرگس در کمین و تیغ سوسن برکف است — میگریزم از چمن چون دزد از کنج عسس
ما بپای کاسه دیار آورده بودیم انگبین — دست و پای مور بردیم ز پر و بال مگس

آب سیمای جوانی رفت و جسم زار ماند — سیل نوروزی گذشت و ماند باقی خار و خس
ابجد دم را که میزان حساب در پی ست — یک زمان کار ست اگر خواهی که بشماری نفس

عشق آمد گرد بیرون هر کرا در خانه دید
خود پرستار نظیری ماند و دیگر هیچکس

خسته را فاتحه از لب خندان تو بس — تشنه را مژدهٔ از چشمهٔ حیوان تو بس
بهر در شور روشنی افتادن سودازدگان — هر سحر شورشی از زلف پریشان تو بس
ما نناليم که حسن تو بما کام نداد — دست حسن تو ازین ظلم بدامان تو بس
شاهد دولت ما بی سر و سامانی چند — اینکه فیروزه ترا قیمت زمهیدان تو بس
قصه بسیار شد از بهر قبول سخنم — اثر چاشنی از نمک خوان تو بس
عطش و جوع وصال تو فراوان دارم — جرعهٔ زمزمی از چاه زنخدان تو بس
جام پر نوش شکوه تو رقیب تو بس است — پرده بردار حیای تو نگهبان تو بس
خواب ما طاعت شب بستر ما سجاده است — صبحدم قبلهٔ ما چاک گریبان تو بس

بر تو حسن سخن امروز نظیری ختم ست
هر که برهان طلبد قول تو برهان تو بس

کسی بمشک بگفتست کم کن از انفاس — که از دم خوشش تو خسته می شود کناس
خدا بلفظ کسی کاینات می سازد — نمی توان ز ستایش قصور کرد قیاس
تعرضی که نمائی بنکته های حکیم — خیال کو نه جاهل نمی کند احساس
دگر ز معنی و لفظش وحشت افزاید — باصطلاح حقیقت ندارد استیناس
نه اجر اوست که بر دل جفاش خیره کند — کریم خاطر محتاج را چه دارد پاس
اگر بمصلحتی کسر نفس باید کرد — ز نقص نیست که از سر ببالشکند الماس
مرا بمستی دائم قصاص نتوان کرد — می مدام کند لطف ساقیم درکاس
محیط اگر همه گوهر کند بدامن ابر — هنوز در خور احسان ابر نیست سپاس

مباش رنجه نظیری ز طعن تلخ حسود
که هست خشکی و تیزی خار از افلاس

ناله اصحاب مسجد نیست بی فریادرس — تا موذن می شود بیدار میخواهد جرس

ساجداں را تن زنقصانِ وظائف کاستہ — بر زمیں چسپیدہ انداز ضعفِ روزے چوں مگس
گرسنہ چشماں برانجم چشمِ حیرت دوختہ — صبح از فرصے کہ دارد بر نمے آرد نفس
بہ خروش سینہ لرزاں ہمچو بر سیلاب موج — بر سر شکِ دیدہ غلطاں ہمچو بر گرداب خس
دامنت زاری کناں خواہند گیرند این گروہ — لیک نتوانند بردارند دست از پیش و پس
بر امید آب و دانہ تا یکے داری اسیر — یا بکُش ایں عاجزاں را یا برون آر از قفس
تو تجنتِ مصر پیراہن فشانی بر صبا — محطیاں را روح مے پرّد با آواز جرس
پردۂ ایں شور و ایں شیون بہم نزدیک نیست — مفلساں از درد میگویند و منعم از ہوس
چارۂ خواہد نظیری بہر ایں بیچارگاں
دارد از احسان مرزا شادماں ایں ملتمس

از نیاز و طاعتم مقصود دیدار ست و بس — چوں شود روزِ قیامت با تو ام کار است و بس
بس کمر در خدمتِ گبر و برہمن بستہ ام — اینکہ میبا زم ردا و خرقہ زنار است و بس
نکتۂ از دوست بر خاطر گراں آوردہ ام — ہر کہ از گلزار مے آید گلشن بار است و بس
دیدہ بہرِ انتظارِ قاصد جا فرسہم میدہد — گرد دل ہر چند میگردم ہمیں یار است و بس
تا بگرد ن شیخ در قرضِ نماز و روزہ است — گر بتحقیقش ببینی ریش و دستار است و بس
جذبۂ خاص عنایت کے دلیل ما شود — دستگیر ما ضعیفاں نالۂ زار است و بس
نہ دم صوفی صفا بخشد نہ راز خلوتے — روشنی دل ز فیضِ چشمِ بیدار است و بس
یوسف از بیع نظیری رفتہ بیروں بارہا
در ہمہ بازار قلاشی خریدار است و بس

ما بدل شادیم از باغ و بہارِ ما مپرس — در جہانِ عشق زادیم از دیارِ ما مپرس
دوش در یک بزم با او تا سحر میخوردہ ایم — نرگسِ مخمورِ او بیں و خمارِ ما مپرس
ہر شکایت بود از فرقت بخلوت گفتہ شد — از تلافیہائے وقتِ خوش گذارِ ما مپرس
وقت ما آئینہ رخسارۂ معشوق ماست — حُسن روئے او نگر از روزگارِ ما مپرس
چشمِ گریاں آوریم و جاں پر حسرت بریم — گو کس از آغاز و از انجام کارِ ما مپرس
در خلاصِ امتحاں صد بار آتش دیدہ ایم — نقد دار الضرب عشقیم از عیارِ ما مپرس
ما ضعیفاں قصدِ منزل گاہ عنقا کردہ ایم — از ہزارِ ما یکے ماند شمارِ ما مپرس

فصلِ او چوں با بسے ہا بے سبب بخشیدہ است — باعث آمرزشِ آمرزگارِ ما مپرس
قصۂ ما را نظیری نیست ہرگز انتہا
بحرِ بے پایانِ عشقیم از کنارِ ما مپرس

اکسیرِ حُسن در نظرِ پارسا شناس — اقبالِ اہلِ دل ز قبولِ خدا شناس
گر عکسِ روئے خویش در آئینہ دیدۂ — توحیدِ شیخ و شرکِ برہمن بجا شناس
اسرارِ عشق گل بسرِ دار میکند — کیفیتِ ہوائش ز نشو و نما شناس
خصمست باغ دیدہ معنی شناس را — گل را بآشنائی بادِ صبا شناس
سلطان مال خواہ گدائے رعیت است — درویش بے سوال بہ از بادشاہ شناس
گاہے شود کش از در دلہا طلب کنند — خاصانِ شاہ را بلباسِ گدا شناس
سر از قدومِ عاجز و درویش برمدار — ظلِّ فقیر سایۂ بالِ ہما شناس
از میکدہ ہمیں کہ برد نیت نمے کنند — ممنونِ عاطفت شو و محضِ عطا شناس
دانی نعیم و حور نظیری بنقد چیست
وجہِ معاش و خادمۂ مدعا شناس

صبح شد راہِ شہر و برزن پرس — بادہ بستان و مصرف از من مپرس
گردنِ شیشہ گیر و غبغبِ جام — از حریفاں سراغِ گلشن پرس
خود ے از لولیانِ شہر بخواہ — نرخش از شاہدانِ ہم فن پرس
نہ ادب را مجال و یا رادہ — نہ حیا را مقام و مسکن پرس
عملِ عاصیاں کن و پس ازاں — نقصِ میعاد از برہمن پرس
حشرِ اموات خاکِ تحقیق ست — ایں خبر از بہار و بہمن پرس
در چمن حشرِ نیستان کردند — راز خاک از زبانِ سوسن پرس
اجرِ مستی عمامۂ نرگس داں — جرمِ تیزی ز خارِ الکن پرس
عمرہا عیبِ دوستاں گفتیم — وصفِ خود ساعتے ز دشمن پرس
سخن راست صادقاں گویند
گر نظیری نگوید از من پرس

ردیف الشین

ع ۹۹ افغاں کہ بعد صد طلب و جستجوئے خویش ــــ پرخوں برم ز چشمۂ حیواں سبوئے خویش
آزردہ تر ز آبلہ خسار دیدہ ام ــــ خوں نابہ ریزم از بن ہر تار موئے خویش
از بسکہ گشتہ پر ز غم و غصہ ہر رگم ــــ چوں خوشہ کردہ دانہ گرہ در گلوئے خویش
آبم نماند در جگر از بس گریستم ــــ دیگر بکار گریہ کنم آبروئے خویش
بیسوخت کلک و دفتر اگر داشتی دلم ــــ از گفتگوئے خویش سر گفتگوئے خویش
در حیرت جمال تو گم بودم اے دریغ ــــ فرصت نشد کہ از تو کنم جستجوئے خویش
دست طمع کہ پیش کساں کردہ دراز ــــ پل بستہ کہ بگذری از آبروئے خویش

عشق است و صد امید نظیری گناہ نیست
با او بگوئی یک سخن از آرزوئے خویش

ع ۱۰۰ ساقی بیار جام مئے خوشگوار پیش ــــ تا بعد ازیں چہ آورد م روزگار پیش
راہم قضا بطرفہ فضائے فگندہ است ــــ خوف سوار در پئے دگر و شکار پیش
من در میان لجۂ خونیں فتادہ ام ــــ کو دیگرے قدم نہد از کنار پیش
بعد از ہزار سعی کہ بر در رہم دہند ــــ آرند یک بہانہ بصد انتظار پیش
گیرم کہ باغباں قفسم بشکند چہ سود ــــ گل در حجاب گلبن و صد بنش خار پیش
ساقی دل از تاسف و درم ملول شد ــــ پیش آر مستیٔ کہ نیارد خمار پیش
از گفتگوئے موعظہ گویاں دلم گرفت ــــ ہرگز نیامدہ است مرا ہوشیار پیش
دود مغاں و درد صراحی سرود شعر ــــ ہرگز جز ایں نبودہ مرا فکر کار پیش
دیگر چہ اجر طاعت ازیں خوبتر دہند ــــ جام شراب در کف و روئے نگار پیش
ما از قضا بقسمت امروز راضی ایم ــــ گر ہست ساعتے بہ ازیں گو بیار پیش

گر چوں نبیست معجزہ در آستیں نہند
دست از سوال خویش نظیری مدار پیش

ع ۱۰۱ خراماں آمد از مے در سر آتش ــــ چو او آمد در آمد از در آتش
بنفشہ کردہ خنداں بر بناگوش ــــ چو بر طرف کلہ نیلوفر آتش

ز رنگ آمیزی آں زلف و رخسارہ ــــ سمندر کردہ از خاکستر آتش
لبش افروختہ از خندہ مجمر ــــ بعشقش سوختہ عود تر آتش
ز ہر سو ہندوئے آتش پرستے ــــ بگرد عارضش رقصاں بر آتش
برد پروانہ جاں افشان و از اشک ــــ فشاند شمع ہر دم بر سر آتش
گر آں بت را خلیل اللہ بسوزد ــــ برد بہر خوشامد آذر آتش
در انکار آورد آں لب عجب نیست ــــ کہ روح اللہ زند در مادر آتش
اگر دوزخ بآں لب بر فروزند ــــ گل و ریحاں شود بر کافر آتش
بجنت سوز عشقش گر نباشد ــــ شود بر مومن آب کوثر آتش

نظیری کام دل از سوختن جو
شود پروانہ را بال و پر آتش

برکس نماندہ سنگم ز دو چشم شوخ و شنگش ــــ سخنم گراں بطبعش خبرم سبک بسنگش
نظرم در و معطل خبرم از و باول ــــ نہ تصورش قشنگش نہ حکایتش برنگش
بکرشمہائے ابرو خبرم دہد گرنہ ــــ سخنش بحیلہ باید اثر از دہاں تنگش
چو بخانہ دیر ماند ہمہ اہل شہر کورش ــــ چو بگو چہ زود آید ہمہ خلق گوئے ننگش
نشود کہ خصم باشد دل مہربان مومن ــــ بہ بتے کہ دوست دارد دل کافر فرنگش
قرہ چوں صف عماجر ہمہ معجزہ کرامت ــــ دل ما چو فرق منکر شدہ پائمال جنگش
بمصاف چوں نتازم بمیان سینہ تیغش ــــ بسپہر چوں نتازم بکمان دل خدنگش
بقصور توبہ گیرم در خلوتم بہ بندند ــــ چہ نوا مغنی را کہ شکستہ است چنگش

بکدام قدر گیری سر رہ بر و نظیری
ز نیاز تست عارش ز سلام تست ننگش

طاعت پیر مغاں کن و ز ہمہ بیگانہ باش ــــ اول از میخانہ بودی آخر از میخانہ باش
کشتگان عشق مے از ساغر سرمے خورند ــــ چونکہ سر را خاک خواہد خورد گو پیمانہ باش
کاذبی در عشق اگر خاکسترت گردد خموش ــــ پا چو در میدان سر بازاں نہی مردانہ باش
آنچہ در رخسار گل آبست در شمع آتش ست ــــ عندلیبت گر نمی خوانند رو پروانہ باش
تا مقیم خانہ و تسخیر و افسوں کنند ــــ گر پری نبیایدت رو ساکن ویرانہ باش

شکر للہ در سرت کز عشق ہست اندیشۂ   اندک اندک مشق این سودا کن و دیوانہ باش
تا از و غافل نشدی خوردی نظیری زخم تیر
صد نظر بر صید گاہ و یک نظر بر دانہ باش

شرم سازم از دل بے صبر بے آرام خویش   خود بیارا ز بیقراری میبرم پیغام خویش
در جہان درد و غم فرمانروا نشستہ ام   در کمال اوج طالع بر کنار بام خویش
خود ز خود ساغر ستانم خود بخود ساقی شوم   از کف نوشین لبے ہرگز نگیرم جام خویش
عود مطرب نزد من نے سرد حیران ماندہ ایم   بر کدا ہیں آتش اندازم کباب خام خویش
گنج درد ویرانہ دارم با پری در خلوتم   سایۂ ہست از جنون تا من نگردم رام خویش
شد نظیری عاقبت فرخندہ از لطف ازل
فال نیک صبح ہمرہ داشت مزد شام خویش

ہر گہ گلے شگفتہ نشد از نسیم خویش   گاہے نو جہے بغلام قدیم خویش
نشناسدم کسے کہ ندارم قرینۂ   عنقا نہفتہ ماند ز مشکل عدیم خویش
در ہم ترا ز حساب تو کاریست چون کنم   با تیرہ خاطرے زد ماغ سقیم خویش
من موشگاف سم او گرہ ہم بر گرہ زند   در ماندہ ام بیازی بخت ندیم خویش
مجو بم از تقید خود مستی کجا ست   کایم برون ز خرقۂ بر ہیز و بیم خویش
گر پاکشم سرم بجزا بات میبرد   امیدوارم از روش مستقیم خویش
دل را بکوئے عشق بتکلیف خواندہ اند   ہر جا برم رود بمقام قدیم خویش
گر بر فراز مسند شاہی نشستہ ام   بیرون نمے نہم قدمے از گلیم خویش
مستے بگو بریز نظیری گرفت نیست
ظاہر مکن سلامت طبع سلیم خویش

ہر جا کہ بود عیش خوشش و روزگار خوش   آمد باین دیار کہ بادا این دیار خوش
ہر جنس خوش کہ ابر و زمین صرف کردہ بود   شد صرف این بہار کہ بادا این بہار خوش
دارم درین دیار مغان شیوہ دلبری   بیخود خوش و میانہ خوش و ہوشیار خوش
چون بانگ نو بہار در آید بہ بوستان   از در در آید و کشمش در کنار خوش
دستار افگندہ خم کاکل پراگند   کاین ست وضع صحبت و زیبان نگار خوش

شاد و شگفتہ مطرب و ساغر طلب کند   یک سو نہد حجاب و در آید بکار خوش
ہر گہ کند شتاب برفتن کہ دیر شد   تسکین دہد دلش بسکون و قرار خوش
تا دم زند کہ روز چہ رفت و ز ہفتہ چند   نگذارمش شمار کہ نبود شمار خوش
او در وداع و من بجزع کز مے وبہا   رطلے سہ چار ماندہ و روزے سہ چار خوش
ساغر کنم لبالب و گویم سبک بنوش   در موسم بہار نباشد خمار خوش
چندانکہ گویمش گذرانست عمر باش   گو یا صبا روانہ بہ دگل سوار خوش
کارے بلا بہ پیش نظیری نمیرود
بانند باو گذاشتن اختیار خویش

باختیار تو در باختم ارادت خویش   کنون بلطف تو مستغنیم من در ویش
نمیتوان دل بکذرہ بے جراحت یافت   زا بروئے تو کہ تیرے خطا نکرد از کیش
ز صد ہزار یکے با تو ما بسر نبریم   تو لاو بالی و خود رائی ما صلاح اندیش
بغمزہ کو بتامل قیامت انگیزد   ہنوز میچکدش خون خلقے از سر نیش
کرشمہ ات کہ بجز داغ بر جگر ننہد   غنیمت است کہ گاہے بجا ر دم آرایش
ز تن چگونہ براحت برون رود جانم   خیال گردش چشمت نمیرود از پیش
ز چاشنی و حلاوت نمیکند سیرم   غمت کہ ہست کم او فزون تراز ہر بیش
ہمیشہ راہ تو دیدم پئے تو گردیدم   ز شوق عشق تو غافل شدم ز مذہب خویش
دگر نماند سر خانمان نظیری را
کہ آشنائے تو بیگانہ میشود از خویش

دہر پر فتنہ و شور است ز چشم سیہش   داری از چشم بد دہر خدایا نگہش
ہر کرا باعث عصیان خط عشق شود   ملک از رشک بسوزد کہ نویسد گنہش
پیر مگو خواجہ کہ عشر نگہ مار وشن از وست   ہمہ جا ہست و لے در ہمہ دل نیست رہش
دل ہر کس کہ درین غمکدہ صحرا گردد   ناگہان یوسف کنعان بدر آید ز چہش
رشک بر کودک شکر شکن ما دارد   بادشہزادہ کہ ہستند ز خاصان سپہش
ملک چین راہبت و بتخانہ بیغما ببرد   گر کلہ گوشہ بیغما شکند پادشہش
اجر بیداری چل سالہ شمار یست قلیل   روز گردیدہ شب ما ز مہ چار دہش

ماهِ نو کرده ز افلاس تهی پہلو را   باز برادج هوا سوده چو پرِ کلهش

عجب ار در دلِ ویرانِ نظیری گنجد
کوه لاتاب نباشد که شود جلوه گهش

یارب آن سرو که پرورده از اشک منش   آفتِ صرصرِ بیگانه ببر از چمنش
خاتمِ لعلِ سلیمانیِ او باد آور   پیش از آن دم که برد آب و صفا اهرمنش
عشق شوریده گیم میطلبد مے ترسم   که پریشان کند این خواب پریشان منش
شهر برهم خورد ار باد بزلفش گذرد   که کمین گاه صد آشوب بود هر شکنش
رسنِ زلف بجور چاهِ ذقن آویزد   ابله آنست که در چه نرود از ذقنش
پارسائے که بسوداش دل از دست دهد   گر فرشته است که باشد خطر از خویشتنش
دهر از افسانه و افسون لبش پر شده است   گرچه دانم نبرد ره به دهانش سخنش
چون سحر پردهٔ اغیار بدرّم تا چند   همچو گل شب بهوا پاره کند پیرهنش
عشق بے آتش و بے دود همه سوختن است   عاشق آن نیست که خود داغ نهد بر بدنش
تند تسلیم و ز رنجوریِ خود در تابم   هر کرا رو دهد این عارضه بستر فکنش

بامیدے که غزلهائے نظیری خوانی
بالد از شوقِ تو چون غنچه زبان در دهنش

در بغل مصحف و سجادهٔ تقوے بر دوش   برد از مدرسه ام مغبچهٔ باده فروش
در نماز از صفِ اصحاب بردم آورد   بر زبان نیت و تکبیرِ موذن در گوش
هم از احرام ز سوداش بسر ژنده و دست   هم ز نیت بتماشاش زبان کرده خموش
بر دو از زمرهٔ اسلام روان گردیدیم   او بمن عشوه کنان من ز پیش طعنه نیوش
گاه وادی بسر بی تکیه که هان نیز بدو   گه فگندی بقفا نوش که هان نیز بنوش
مست و داله بخرابات مغانم آورد   وز حریفان خرابات بر آورد خروش
صنم آراسته گردند و قدح در دادند   گرم گردید ز من زمزمهٔ نوشانوش
ردّ اسلام و ورع برهمنم تلقین کرد   با بتان روئے بروے دمغان دوش بدوش
آنچه آیات و حِکَم بود ببرد از یادم   وآنچه ابیات و غزل بود ذوی خفت بهوش
عمرها مطرب و میخانه پرستی کردم   ناگهم خورده بگوش از قدح باده سروش

کین چه مستی و غرور است بطاعت مگرائے   اینچه نااهلی و دوری ست بخدمت میکوش
زین صدا رفتم از آهنگ مقامات بدر   زین ندا آمدم از بادهٔ طامات بهوش
بردم از کوئے حریفان بسوئے زاویه رخت   کردم از نشئهٔ تحقیق بعلیین جوش
تا برون آمدم از عالمِ فردانیت   خود خراباتی و خود زاهد و خود باده فروش

قصهٔ عاشق دیوانه نظیری دگر است
عاقلان راز چنین راز پسندند خموش

کے بود شفقت دل سوئے اسیران کشدش   نالهٔ کاری ما تا در زندان کشدش
سایه بر حسنِ گل و سبزه و چمن نندازد   تا که نالیدنِ مرغان بگلستان کشدش
چشم ما رفت به خانه سوئے صحرا زد   بخت سازد که غزالے به بیابان کشدش
مئے ما دید و مسلمانی ما نپسندید   زین مے از گبر چشید دل سوئے ایمان کشدش
مست از خانهٔ ما رفت برون میترسیم   شحنهٔ در رسد و جانبِ سلطان کشدش
کو کسے را که رهِ مقصد ما کم سازد   صبح چندان بدر آید بگریبان کشدش
کسرے از منزلِ ما در پدران در گذرد   نقش از خونِ دل و دیده برایوان کشدش
دل ما از لبِ او آب خورد مے شاید   بسر زلف گر از چاهِ زنخدان کشدش
بس گران روئے بحسرت نظرم برگردد   طفلِ اشکم دود و گوشهٔ داماں کشدش

بے رخت در ظلماتست نظیری خواهم
خضرِ خطِ تو سوئے چشمهٔ حیوان کشدش

رمید طائرِ جانم ز آشیانهٔ خویش   که در هوائے تو خوش یافت آب و دانهٔ خویش
دل از قفائے نظر تو بکوئے میگردد   نظر ز شوقِ تو گم کرده راه خانهٔ خویش
ز باغ رفت گل و بلبلان خموش شدند   من اسیر و همان عاشق فسانهٔ خویش
کسے که واقفِ ذوقے نبود نمے بینم   بغیر خویش که می رقصم از ترانهٔ خویش
بشب که دُردی درد ے بکامِ دل ریزند   کنم بزور طرب از مے شبانهٔ خویش
مروتے دگر از دلبرے نمے یابم   نشسته ام گدائی بر آستانهٔ خویش
زبسکه دورِ زمان را ز حسرت ننگ است   زمانه مانده اگر [illegible] زمانهٔ خویش
بگنجِ خانهٔ محمود مدح نفروشم   [illegible] خرم بهشت عاشقانهٔ خویش

تراکه نقد جهان باید از طلب منشیں   مرا خوشست دل از داغ جادهٔ خویش
اگر ز برهمنان سرکشی نیاز ارند   تراکه هست بت خویش در خزانهٔ خویش
دلے بشرط نظیری نهاده بر سر راه
بهر که تیر زند میدهد نشانهٔ خویش

بسینه گریه گره شد نقاب برتر کش   دل کباب مرا ز آتش درون برکش
نوشتم آنچه ز دل بر زبان ما دادی   بسهو اگر رقمے کرده ام قلم درکش
برون خرام و بیار آئی بزم و خوش بنشین   غزل سرائی و گریبان کشاد ساغر کش
بنیم عشوه مسیح از فلک بزیر آور   بیک کرشمه خلیل از کنار آذر کش
مئے مراد بهر بید رد میدهد دوران   تو باش ساقی و جام از کف سکندر کش
ترانه گو بمن و گریهٔ عقیقین بین   پیاله ده بمن و کیمیاے احمر کش
ستاره کس شمرد با حدیث من هیهات   خذف ببر زد و ترازو بیار و گوهر کش
به برد باری من بین و داد برهم زن   بنقش طالع من بین و خط بر اختر کش
چو غم حواله کند آسمان قضا گوید
رقم بنام نظیری دل تونگر کش

بیا درون قبهٔ این آسمان مباش   یا از حوادثے که رسد دل گران مباش
کس را خط دوام فراغت نداده اند   بار جهان اگر نکشی در جهان مباش
نا میهمان میکدهٔ نقل و جام هست   این تلخ و شور کم نشود بدگمان مباش
دخل بقا بخرج فنا سر بسر نمائی   گر در مقام سود نهٔ در زیان مباش
بے مایگان بوالهوست قدر نشکنند   با دل تونگران نشین رائگان مباش
سائل کرد ننشیند ست گره بر جبین مزن   مهمان که انگبین ست ترش میزبان مباش
سیمرغ قاف شو که خردمند بایدت   نادان فریب نغمه ولیست آشیان مباش
عالم سبیل تست سبیل جهان مگرد   جنت طفیل تست طفیل جنان مباش
آزار تو ز تست نظیری ز خود گریز
خصمے تو به تست ز خود در امان مباش

از خوئے کریم تو گنه گشت فراموش   شرمنده نماندیم زهے عفو خطا پوش

دل راه تو پوئیده نهد بر سر جان پائے   جان دست تو بوسیده زند بر دل و دین دوش
جز بر تو نخوانم که نه در در قم بخت   جز از تو نپرسم که نه تا بد فلکم گوش
گویا سخن عشق تو شد فوت خردها   کاندم که کنم وصف تو در دام فتد هوش
من خود شوم از هر سخن خویش پریشان   وین قوم بمن هیچ نگویند که خاموش
بچشیم رگ و ریشه و لذت نگرفتیم   زین جام حریفان که ندارند بهم جوش
گردد دو جهان هیچ چو با هم بنشینند   سلطان قلندر روش و ابدال نمد پوش
از رفتن دوران هنر دوست یتیمیم   نتوان پدر از سر شده را گفت که خاموش
هر چند بعشرت گذرد فرصت پیری   ایام جوانی نتوان کرد فراموش
افسرده تر از صبح خمار شب دینم   امروز که بر دوش برندم ز مئے دوش
بنشین بخود از خویش شود وقت نظیری
یوسف که خری مفت بقلب دو سه مفروش

لطف مے خون در رگ افسرده مے آرد بجوش   قول نے و چنگ طبع مرده مے آرد بجوش
نرگسش هر گه که مے بیند بسوئے سنبلش   مجمع دلها بهم برخورده مے آرد بجوش
شب بمستی چون پر نفس مطرب ره حرفم کشود   شمع دانا نکتهٔ پرورده مے آرد بجوش
نیست ما را در صلاح کار ما هیچ اختیار   پند بیدردان دل آزرده مے آرد بجوش
قول ما صاف است در میخانه تا دُرد نیست   پیر ما در خم عنب افشرده مے آرد بجوش
سهل شد گو کشتن ما کافران آگاه باش   قتل ما کز خاک خون خورده مے آرد بجوش
یار چون گرم غضب گردد نظیری لب ببند
شکوه خوئے در عتاب آورده مے آرد بجوش

حیاتے در گذر دارم چه پرسی بود و نابودش   متاع رنجے در نقصان چه سامان آید از سودش
سرم شوریدگی دارد ندانم چیست سودائش   دلم آوارگی جوید ندانم چیست مقصودش
ز اظهار محبت در زبان خلق افتادم   چه محتاجے که گنجے یابد و ظاهر کند زودش
نگاهش خود دارد قمر هیکل فلک شیوه   بهر کس بد کند خاطر نباشد روئے بهبودش
فریب نازکی دارد که بهر هیچ میرنجد   چو رنجید از کسے نتوان بصد جان کرد خوشنودش
عیار صدق من گردد بخوردن بر ظاهر   بیار آتش که میسازم مشامش تازه از عودش

درا ول باہمہ بیگانگی خواند و قبولم کرد نخواہم بعد چندیں آشنائی گشت مردودش
دلِ آزردہ ام از خندہ اش آزردہ تر گردد جراحت بیشتر گردد چو میسازی نمک سودش
نظیری را بمجلس بردم امروز و غلط کردم
مرا رسوائے عالم کرد چشم گریہ آلودش

بر غمزدۂ خندہ زدم گفت حزیں باش گر با تو ہم اندیشۂ ماہست چنیں باش
گفتم شدہ دل منکر دیں گفت غمے نیست گو عاشق ما باش و صنم خانہ نشیں باش
کافیست اگر عشق بود عرض شہادت تصدیق کن و بیخبر از لذتِ دیں باش
از دورِ فلک شکر کن و سیرِ کواکب بختِ تو کہ خولبست بدروئی زبیں باش
در فکر ہما بودن صیاد ہمایوں ست در دام تو ہر چند نیفتد بکمیں باش
کس را بجولاں گہ سیمرغ نبردہ شاہد کہ مثالے بنمایند بچیں باش
افلاک و زمیں بار امانت نکشیدند آں حوصلہ پیدا کن و آں نگاہ امیں باش
تا ہست نزاعے بدلت دشمن خویشی گر دوست نہ با ہمہ با خویش بکیں باش
از تلخ سخنہائے تو ما پند گرفتیم گو خاتم یاقوت تو الماس نگیں باش
تا خطِ سیہ کارِ تو در فکر شبیخون ست گو آہ مرا توسن شبرنگ بریں باش
آزردہ نگردیدے زا برام نظیری
ہر چند کہ بہتر شدۂ بہتر ازیں باش

آنکہ غائب از نظر گردید در مے یابمش ہر کہ از خود بیخبر گردد خبر مے یابمش
جلوۂ سرو و فریبِ نرگسم دل میبرد سوئے بستاں میروم آنجا اثر مے یابمش
گوئیا شرط وفاداری بسر خواہد رساند بیشتر حاضر بہنگامِ خطر مے یابمش
چوں توانم غافل از فرکارِ خونریزش شدن من کہ دائم بر سرِ رگ نیشتر مے یابمش
ہیچ نتوانم سر از فرمان او برتافتن کز رگِ گردن بخود نزدیکتر مے یابمش
ہیبتِ شامِ فراق او نرفتست از دلم روز فیروزی کہ آید از سحر مے یابمش
در جوانی معتکف گشتم بہ پیری کوچہ گرد آنچہ در خلوت ندیدم در گذر مے یابمش
گوئیا طول املہائے نظیری گم شدہ
اندکے در چشمِ مردم مختصر مے یابمش

گر جہاں کشتہ بیداد شود بر گذرش از تکبر بسوئے خلق نیفتد نظرش
بتقاضا رود نکند بہرِ تسلیِ دلے گرچہ یک شہر بغریاد رود بر اثرش
ہر کرا فتنۂ او برد بیکبار ببرد ہیچکس باز نیاید کہ بگوید خبرش
بسر و مال اسیرانش اماں میخواہند کس نگوید کہ مروت نبود اینقدرش
بسکہ از جنگ و پشیمانیِ او میترسند مفت گویاں نفروشند نصیحت بزرش
تو توئے دیدۂ مردم بحذف نشمارد لیک خواہد کہ بریزند بدامن گہرش
ہر کرا شہرتِ سودائے زلیخا باشد ماہ گل پیرہن آرند ہمہ از سفرش
مژدۂ کام بما داد دہانش زاول کس چہ داند کہ ہمہ ہیچ بود چوں کمرش
بخت مارا کہ مہ چاردہ در ابر بود نکند جز بغلط نالہ خروس سحرش
آں ہما کز نظر ہمت ما بر میخاست بود با نام تو آموختہ کردیم برش
آں تذروے کہ دم از فرط محبت میزد بود از سرو تو آمیختہ دادیم سرش
ہر چہ نیکوست نو د کہنہ نظیری نیکوست
خشک سازیم رطب چوں نفروشیم برش

مطرب بگوشم زد نوا از گریہ محزوں کردمش ساقی بدستم داد مے پیمانہ پُرخوں کردمش
شد ہر کہ گامے ہمرہم بیجا نماند شد ہمچو من با ہر کہ بنشستم دمے چوں خویش مجنوں کردمش
شد شورشِ سودائے من در ہر سر مہ بیشتر رامم نگردید آں پری چند انکہ افسوں کردمش
باز آنکہ از شرم گنہ سرتا قدم بگداختم کوہے کہ در رہ داشتم از گریہ ہاموں کردمش
از اشک و آہ نیم شب زیر و زبر کردم جہاں گردوں بدیگر کردہ بود اختر دگرگوں کردمش
قربانِ آں مژگاں شوم کز حقِ او نایم بروں صد زخم بردم دام از و یک سینہ مرہوں کردمش
سروِ چمن را راستی دہقاں بہا آموختہ گر در نظر آمد کجی بر طبع موزوں کردمش
از داغ مہجوریِ تو بر دل نشانے ماندہ بود ہمچوں مہ نو دمبدم از مہر افزوں کردمش
از بس تلخی در جگر بے بادہ زد بدم نظر
خونِ نظیری ریختم وز خویش ممنوں کردمش

افسر بنقباوے دہ و غنائم بخمے بخش از دام بما ہیچ و از زلف خمے بخش
زیں کعبہ نشیناں گرہ دل نکشائد توفیق نگاہے ز غزال حرمے بخش

عفوِ تو پسندیده ام و کیش برهمن — یا حور لقائے برسان یا صنمے بخش
تا سجده کنم نقش پے راست روانرا — زین قوم سراغے بنشان و قدمے بخش
واسوختگان را بجگر آب نباشد — کاتے بسرشکے ده و بحرے بنمے بخش
آن شیشه که بر طاق بلند ست فرود آر — زان باده که دستے نرسیده است دمے بخش
بر خوانِ تو امساک نباشد جگرے ده — مرسوم تو نقصان نپذیرد کرمے بخش
غمهائے تو آسوده کند عالم و گوید — گر غم بکسے میدهی آنگونه غمے بخش
گردیده ام از فکرِ تو مجذوب نظیرا — با عشق که گفتست که راحے زئے بخش

تنهائی و خلوت طلبد عشق نظیری
این خیل و خدم را بامیرِ حشمے بخش

بزم خالی میشود مطرب خموش — ساقیا جامے بده جامے بنوش
تلخی از میگون لبت در جام ریز — نیم مستم از شراب نیم جوش
دردِ م آخر گران تر ده قدح — تا برندم بیخود از مجلس بدوش
دل بهد خوئی نمے آید بدست — لطف و حسنت هست در خوبی بکوش
گر گرو یکتائی از بت رقیب — خار گردد گل بجیب گلفروش
غمزه صد جا پردهٔ دل میدرد — تو خوشی میگوی و نبذی مے بنوش
تو در رم یکتائی هر کس خوب نیست — پرده گو بر روئے ناز بیا مپوش
هیچ میدانی که در صحرا و باغ — تا سحر از غیب مے آید سروش
خار و گل در جوش و ما شب خفته ایم — ناطقان خاموش و گنگان در خروش
صد چو بلبل مست دستانت شود — گر بر آری پنبه همچون گل ز گوش

در غمم گفتی نظیری را چه رفت
عقل و هوش و عقل و هوش و عقل و هوش

از نُقل و باده گوشهٔ دل گشته روشنش — کو جام جم که آئینه سازد ز آهنش
زحمت کشد ز شمع مسخر کنم سپهر — تا هر شب آفتاب در آرم بروزنش
غائب شوم ز خلوت و حاضر شوم باو — دلق از بدن بر آرم و در بر کشم تنش
نگذارمش بحرف که گوید کدام و کیست — گر از قفائے در رسد آواز دشمنش

از دستِ من بحیله برون رفته بارها — تا پا نگیرمش نکنم سست دامنش
سیب ذقن بباز لیش از کف نمیدهم — تا دست کو نهم نشود طوق گردنش

زین سیمگون حصار نظیری نمیرود
تا قفل سیم او نشود نعل توسنش

بیتو نے با غم خوش و نے خانه خوش — بانگار خانگی ویرانه خوش
مرغ آزادم نخواهد آمدن — خویش را دارم بدام و دانه خوش
من خود از فرزند دل بر کنده ام — کودکان دارند یاد دیوانه خوش
دیده را از گریه نیسان میکنم — شاهدان راهست یاد دردانه خوش
مرد کوچک دل ندارد چون کند — خواب شیرین آید و افسانه خوش
صبر باید تا جگر خالی کنم — در کشیدم زهر این پیمانه خوش
دعوئے چابکسواری میکنم — گرچه رو برو تافتم مردانه خوش
میدهم شکرانه بگریختن — هم مصافم هست و هم شکرانه خوش
سهل نبود بر صفِ آتش زدن — مینماید گرچه از پروانه خوش
مرد باطل بین چرا کارے کند — کاشنا ناخوش شود بیگانه خوش

در خرابانی نظیری عیب نیست
هست دیوانه خوش و فرزانه خوش

بلاست خطِ نگارین و زلف خم بخمش — دگر ز فتنه چه بر سر نوشته تا قلمش
باین جمال و نکوئی که اوست میترسم — موحدان بخدائی کنند منتقمش
اگر فریب ملائک دهد عجب نبود — که یا صمد بنولبند جائے یا صنمش
شبے بناله دلش را اگر بدست آری — بهر امید توان کرد تکیه بر کرمش
دلے که راه بآن چشمهٔ زنخدان برد — مسیح آب خضر میدهد بجام جمش
شعور نیست که یکدم بخویشتن پردازم — خرابم از قدح التفات دمبدمش
اگر زنی برگم نیشتر باخبر نشوم — ز پائے تا بسرم محو لذت المش
بقید زلفِ گرهگیر او گرفتارم — دهد لعل جان توانم فشاند در قدمش
میرید دل بهوائے کسے نظیری را — که گرد کعبه نگردد کبوتر حرمش

بزم میآرائیم ساماں گر نباشد گو مباش
نوش میگوئیم مهماں گر نباشد گو مباش

جرعهٔ درد حیات تلخ قسمت کرده اند
عیش خضر و آب حیواں گر نباشد گو مباش

غمزه را فرهنگ و دانش ترجمانی میکند
چشم هندو فارسی داں گر نباشد گو مباش

زلف بیں سنبل در آغوش ار نگردد گو مگرد
رخ نگر گل در گریباں گر نباشد گو مباش

چشم ما را ز آب روئے او گلے خواهد شگفت
دانه در خاک پنهاں گر نباشد گو مباش

زخم مژگان عرب بهر قبول کعبه بس
در قدم خار مغیلاں گر نباشد گو مباش

صد خطا در کار داریم از برائے عفو او
ضعف صدق و نقص پیماں گر نباشد گو مباش

گر نزاری گر بخواری ما بیادش خورمیم
عمر دردش باد درماں گر نباشد گو مباش

راه بے وادی و بے منزل نظیری میرویم
عشق رهبر گشته ایماں گر نباشد گو مباش

دانستم از درد جدائی خروش
دل چو ترا یافت زباں شد خموش

غم نخورم غائب من حاضر ست
مژدهٔ دل میرسد از لب بگوش

گر نرسد بوئے تو هر صبحدم
تا سحر حشر نیابم بهوش

هر که هوائے تو بجنت برد
ساعد حورا نشود دش بار دوش

گر بقدح زهر هلاهل کنند
شهد شود چو تو بگوئی بنوش

لعل تو افگند دلم را ز چشم
کعبه بجامے بخرد میفروش

از اثر گریهٔ چوں لعل ما
خوں بدل سنگ در آید بجوش

برنگهِ غیر پسندے بسوز
یا برخ خویش نقابے بپوش

عشق ز پندار و گماں برترست
تا رمقے هست نظیری بکوش

از فراق یار ناخوشنود خویش
روئے در نابود بینم بود خویش

بسکه در سودا بشوق افتاده ام
از زبان خود ندانم سود خویش

خوبی او شد پدید از چشم من
سوختم بر آتش خود عود خویش

گر بر آید از نمد آئینه ام
زشتی خویشم کند مردود خویش

از خطایم مغز جانم سوخته
سخت میترسم ز آه و دود خویش

خاک معبد ها رسانیدم بآب
از رخ زرد زمیں فرسود خویش

در گنهگاری ندیدم هیچگه
برگناه فرق خاک آلود خویش

زنده زاں ماتم که یابم بوئے وصل
از فراق عاقبت محمود خویش

روز فیروزی نظیری از پے است
دیده ام در آخر مسعود خویش

غیرتم بانگ زد که دراو باش
عشقم آهسته گفت باش و مباش

غمزه در تاخت خوش قرین اهل
گرد و اسرار هائے پنهاں فاش

از پس پرده سر برون آورد
یار لولی وش حریف تلاش

غنج و نازش ز راه چشمم داد
دارو ے بیهشی بعقل معاش

عقل و فهم و خرد بیغما برد
رفت پاکیزه خانه را فراش

مفلسم کرد و در عتاب آمد
چکند آفتاب با خفاش

شاهد شه شناس شحنه فریب
در نگنجد به پهلوے قلاش

آه و احسرتا بر آوردم
گفت بنشیں و پر گلو مخراش

مے نهی لب بعیش بر لب ما
چوں گلت پخته میشود در داش

گفتمش ایں درنگ و مهلت چیست
تا چه برگل نویسدم نقاش

گفت رو هرچه آرزو داری
تا بردن بفکر آں مے باش

ره برگشتنم نظیری نیست
بکجا میروم بدانم کاش

ردیف الصاد

هر که چوں یوسف شود از محنت زنداں خلاص
قحطیاں را میکند از قحط در کنعاں خلاص

زد داز دنبال هر کام و تمنا میروند
ایں تهی ظرفاں نمیگردند از حرماں خلاص

پادشاهاں را دل ما رام کردن مشکل ست
ما بدام آئیم دشوار و شویم آساں خلاص

ما نظر بازیم و عاشق پیشه گو معنی مباش
نیست زاهد را ز یاد عاشق از پنهاں خلاص

زاهد خلوت نشیں را دل بصد جا میرود
کس نیابد از فریب آں صد مژگاں خلاص

خوش نظیری دامن وقتے بچنگ آوردهٔ
دیر باز آید گر از دستت کند داماں خلاص

دم دم شاہدست و مے مئے خاص است   لب بلب بوسہ چین و جان رقاص ع ۱۰۴
مئے بیغش. بر آمده ز سبوئے   چوں زرِ خالص از درونِ خلاص
گوئیا در مزاجِ نافعِ او   ہمہ اشیا نہاده اند خواص
گہر اندر محیط خم دیده   مے بشیشہ چو دیدهٔ غواص
بسکہ با سلسبیل مے ماند   مینش ایمن بود ز روزِ قصاص
مطربش چوں سرود بر دارد   ماہی را کند ز غصہ خلاص
ساقی سیم ساعدش باید   ساغرش خواه سیم و خواه رصاص
واعظ ار رد ما کند خوانیم   قول القاص لا یحب القاص
ہر کسے از رہے رسد بخدائے
تو ز طاعت نظیری از اخلاص

ع ۱۰۵ ہمیشہ خندهٔ شادی بآں لبان مخصوص است   فریبِ حسن باقبال جادواں مخصوص
در تو قبلهٔ امید ہائے روحانی   سرِ نیاز بآں خاکِ آستان مخصوص
شکایتِ تو چو فکرم ز مغز بیگانہ   محبتِ تو چو مغزم باستخواں مخصوص
غمے فتاده کہ با طائرانِ وحشی دل   نمے شویم بہم در یک آشیاں مخصوص
شدیم ہر در سے از شاہدان ہر جائی   نہ مے بمیکده نہ گل بگلستاں مخصوص
ز طول روزِ قیامت عجب ہراسانم   کہ روزِ ہجرِ تو باشد بایں نشاں مخصوص
بجا نمیرسد گرچہ شد بخدمتِ تو   بآشنائیِ آه من آسماں مخصوص
ز نورِ گم برگ و مو بموئے در سخن ست   حکایتِ تو ہمیں نیست یا زباں مخصوص
زمانہ تو معطر بگل نظیری را
چو گل فروش کہ باشد بباغباں مخصوص

حریف خود شود یا خود بر آ ز خلوتِ خاص است   چو سرو باش کہ ہست از ہوائے خود رقاص
نشاں نداده گر انمایہ نرز تو گہرے   از آں زماں کہ درین بحر مے شود غواص
بجرم یک نظرم ناگہاں کہ افگندم   بکُش کہ مفتی دیں برخطا نکرد قصاص

نکرده ام نظرِ التفات بر عملے   ز بیم آنکہ مشوش نگردم اخلاص
فشانم از بجمالِ تو جاں ہنوز کم است   مرا نشاطِ تو از قیدِ خویش کرد خلاص
مقربانِ تو از چشمِ خلق پنہانند   عوام را نبود راه در مقامِ خواص
اگرچہ نہ فلک از خاصگانِ درگہ اند
ولیک ہست نظیری غلامِ خاص الخاص

ساقیا برخیز با مستاں برقص   عشق ساغر میکند گرداں برقص
کفر و ایماں از برونِ پرده اند   تو درونِ پرده با خاصاں برقص
واعظ افسرده است بر مسجد گذر   سرو مخمور ست در بستاں برقص
جائے در خلوت بسے ذوقی مگیر   بر سرِ خم چوں مے جوشاں برقص
راه زیں شورش بمقصد میبرند   ہمچو کشتی بر سرِ طوفاں برقص
بر فشاں ہستی کہ جاناں جانِ ماست   صوفیا با ساز و با دستاں برقص
ہر سرِ شکم ور نشانا دیده الست   لختِ دل گو بر سرِ مژگاں برقص
ہوشمنداں دار بر پا میکنند   مست گو منصور در زنداں برقص
خرقہا را گل فشاں کن از شراب   جام بر کف چوں گلِ خنداں برقص
ہست از کشتن نظیری زندگی
روئے بر شمشیر در میداں برقص

ردیف الضاد

ہر صبح کن دو جام شراب مغانہ فرض است   فاضل از یں دوگانہ کن آن پنجگانہ فرض ع ۱۰۶
در میکده مریدِ صراحی و جام باش   بر خویشتن کن سجود و قیامِ شبانہ فرض
جدست کارِ عشق ہمہ ہزل و کذب نیست   ز آں رخ خبر حقیقت و زاں لب فسانہ فرض
زاہد سوال مذہبِ مستور و مست چند   شد بر تو ذکرِ سنت و بر ما ترانہ فرض
از اکل و شرابِ صومِ تو یکماه واجب ست   از غیر دوست روزهٔ ما جاودانہ فرض
تعظیم و احتقار باسلام و کفر نیست   روزے کہ بود بتکده شد طوفِ خانہ فرض
در شرع حور و صحبت و زہد و صیام ہست   بر عاشقاں کدام بود زیں میانہ فرض

افزار کرد بر سر منبر بجہل خویش ترسم کہ بر امام شود تازیانہ فرض
بردار دام حیلہ وابشار پیشہ کن یکدانہ را عوض شدہ ہفتاد دانہ فرض
پیوستہ رسم بود شکایت ز روزگار شد در زمانِ حسنِ تو شکرِ زمانہ فرض
شد از بیانِ کشف نظیری بمدرسہ
جامِ شبانہ واجب و کیش مغانہ فرض

ع ۱۰۷
از جمالِ تو کمالِ بشری بود غرض یا شکستِ ملک و رشکِ پری بود غرض
زیں لب لعل و زیں گونہ میگوں بردن چشم خونیں و سر شکِ جگری بود غرض
از دو گیسوئے دراز تو واز خال سیاہ نالہائے شب و آہِ سحری بود غرض
قتل اسلام کہ شد بہر کلہ گوشہ تو طرح از طرفِ کلاہ تتری بود غرض
آں ہمہ صنع کہ در آئینہ اسکندر کرد عکس روئے تو ز آئینہ گری بود غرض
جلوۂ پرتوِ رخسار تو از پردہ بس ست پس چہ مقصود ازیں پردہ دری بود غرض
چو ندیدیم بایں دیدۂ تردانستیم کز بصر دیدن کو نہ بصری بود غرض
ایں بہوش آمدن و رفتن ما میگوید کہ خبر یافتن از پے خبری بود غرض
از رہِ آمدہ ناکام نظیری برگرد
کہ ز آوردنِ ما جلوہ گری بود غرض

ع ۱۰۸
حضورِ وقت نمے یابم و حلاوت فرض دلم بقہر تو رہنست و جاں بلطفِ تو قرض
بہم بر آمدہ از شوخئ تو اوقاتم نہ سنتم ز تو سنت بود نہ فرضم فرض
فلک حجاب دعایم نمے شود اما بغمزہ حاجتِ ابرو نمے نماید عرض
سخن کہ از دلِ شوریدہ بر زباں آید برسم تحفہ ملک بر سما برد از ارض
بشکرِ نعمتِ تو برنمے توانم خاست کہ تا بگردنم از بار منتت در قرض
مثالِ ما گلِ خنداں و سرو آزاد ست دریں حدیقہ بطولست عیش ما نہ بعرض
بفضل اوست نظیری چو مزد کار آخر
معلمِ ملکوتت بتعلیم کردم فرض

دہم دو ملک بیک نغمۂ رباب عوض کنم بسایۂ ابرے صد آفتاب عوض
ز قید خانقہم دل گرفت در بر کجاست کہ زہد ناب کنم با شراب ناب عوض

سبویم از چہ زمزم شکستہ مے آید بگردنِ خم مے افگنم طناب عوض
دلے ز بادیۂ کعبہ تشنہ تر دارم روم بدیر و بطوفان کنم شراب عوض
طمع کہ ہر بز ہیں داد آبرویم را بجوئے حاصلم آرد بجرعہ آب عوض
فلک کہ پردہ ز چشمِ حسود برانداخت زناب مے فگند بر رخم نقاب عوض
فغاں کہ طرفہ زیانکارہ ایست انبازم برد ذخیرۂ عمر و دہد حساب عوض
عمارتِ دل من دور چرخ برہم زد کہ ہست مایہ صد گنج ایں خراب عوض
بمدعائے دل خود کجا رسم ہیہات کہ صد سوال مرا نیست یکجواب عوض
کنوں دل و خرد از خواب چشم بکشاید کہ رفت دیدۂ سودائیم بخواب عوض
نماند ما بہ نظیری قناعت اکسیر است
مجو جز از در ہمت بہیچ باب عوض

نہ خانقاہ نشیں مے شویم و نے مرتاض کہ میفروشِ کریم است و جام مے فیاض
جز ایں ادب نگو بیجا کہ چوں طفلاں رواں کنید سواد و سیہ کنید بیاض
درازئ شب ما گو بہر دم افزوں شو بریدہ دست کہ زلفِ ترا کند مقراض
بخانہ کہ عبادت علاج بیمار ست کم از دوائے طبیباں نمی شود امراض
نہ بوئے سنبل آہش نہ رنگ با گلِ اشک دلے کہ جلوۂ خوبے نبا نندش بریاض
دہن ز خندہ رسد تا بگوش مستاں را دراں صباح کہ مخمور میکند اعراض
سخن بگوئی کہ در طبع میکند تاثیر
چو خالص است حکایت نظیری از اغراض

ردیف الطاء

روئے دل با دوست باید داشتن در مرگ نشاط راست رفتی در محبت راست رفتی در صراط
دوستی با دشمناں دوست دشمن دوستیست تا نباشد دل موافق در نگیرد اختلاط
اعتدال از سرو باغ آموز نہ از خار و گل نے سراپا بستگی نے پائے تا سر انبساط
چیست ایں گردوں طلسمے بوالعجب نیرنگ دہر ہر نمے آرد کسے بیروں نش از خط و نقاط
آسماں در پرسیت و نگہ ہمت از بازئ خویش لیک آخر ہم نمیگردد کہ برچیند بساط

نیست در گل جهان جزوی که آن رکار نیست نکته گر کم میشود میریزد از هم ارتباط
نظم عالم را حکیمی هست آخر روشن است حکمتش از استواری استواری ز احتیاط
خود عجب دارم که در کنه جمال خود رسد کی توان یکذات را گفتن محیط است و محاط

خیز فرض خود ادا فرما نظیری تا رویم
خواب در مسجد حرام است و اقامت در رباط

۱۱۰ صد جا در انتخاب تو پیدا کنم غلط تا بر صحیح من نکشی بی تمیز خط
دیدیم اهل دائره بزم خاص را چندان نوشته که نگنجد دران نقط
چشمت به پند نامه ما وا نمی شود تا کی قلم جلی و محرف زنیم قط
ما طعم و بوز کوچه و بازار برده ایم عطار کو بتو نفروشد بجز سقط
تا کی زنند گرد نوا و باسش دائره گیرند در میانه ترا تنگ چون نقط
زین طور بد فرشته نگردد بگرد تو یکهفته اختلاط کنی گر باین نمط
ما بر کنار تشنه یک گوش ماهیم طوفان گذشته در شط خم از گلوی بط
می با خلیفه تا خط بغداد جام کش با تشنه فراط مده جرعه ز شط

با این روش که پیش گرفتی فلاح نیست
قفلی سپرده ایم نظیری کشیده خط

در عشق کار بوده و سامان نبوده شرط هر بوده و طریق گریبان نبوده شرط
گفتم چنانکه درد دهندم دوا دهند افغان که نام بردن درمان نبوده شرط
بر خلق بوده بیشتر آسان گریستن با چشم خونفشان لب خندان نبوده شرط
طاعت بباد دادن و ایمان بیاز دل در کیش گبر و دین مسلمان نبوده شرط
پیمانت استوار بصد نقض می شود از عهد کس شکستن پیمان نبوده شرط
بهتان گنج بر دل مسکین نهاده اند در رنه خراج برده و ویران نبوده شرط
در عین اتحاد حجاب از برای چیست گر از نخست حسرت و حرمان نبوده شرط
ناهید و زهره شاد نسازد بجام صوت آنرا که از ازل دل شادان نبوده شرط
در خواب میرسد بیوسف پیام مصر آسودنش بجامن کنعان نبوده شرط
منصور را که رخصت اظهار داده اند غیر از قصاص و محنت زندان نبوده شرط

چون گوهر از نظاره نظیری بباد داد
خود را نمودن از سر میدان نبوده شرط

حکم جفا صحیح و امید وفا غلط تعبیر تو درست ولی خواب ما غلط ۱۱۶
نه کاسه سگ تو بجا کس نمید هد لاف گدا ز مکرمت پادشاه غلط
یک فال خوب راست نشد بر زبان ما شومی چغد ثابت و یمن هما غلط
در التماس ما سخن دوستان دروغ در احتیاج ما مدد آشنا غلط
آخر ازان جمال فروغی دلیل ساز واکرده ره دران سر زلف و تا غلط
هر چند ما بعقل و عشق آئیم در نظر اما بخاصیت نکند کیمیا غلط
آنجا که حل و عقد برد و قبول تست حکم ستاره باطل و علم قضا غلط
تا سهو کار ما ز تو اصلاح میشود خواهیم دیگری نکند غیر ما غلط

همت ز مبغروش نظیری طلب که هست
اخبار خضر و چشمه آب بقا غلط

جگر بخنده همی سوزد بر کران میغلط گهر بنکته همی برد و میان میغلط
زجعد خویش گلستان سنبلستان را خیال سبزه و سنبل کن و بران میغلط
اگر چو نخل مرادم ببر نمی آئی چو آرزوی دلم درمیان جان میغلط
ز درس و مدرسه کاری نبفد نکشاید پیاله میکش و بر فرش گلستان میغلط
مثال نکته سنجیده بی اثر تا چند گهی بلغزش مستانه بر زبان میغلط
برشت خوی درسته زود بکشاید خروش میکن و بر خاک آستان میغلط
معاندان لبستان میزنند و میگذرند بخاک معرکه مجروح و خونفشان میغلط
خدنگ تعبیت این قوم بر نمی تابند همین که پر ز تو یابند چون کمان میغلط

بیا قلیم نظیری کسی تو گر یابی
بپیش چو باد همی گیرد بر نشان میغلط

ردیف الظاء معجمه

اگر تو [illegible] چه خط ✓ دگر تو [illegible] چه حظ ۱۱۷

درآ به مشربِ روحانیان و داخل شو معاشرانِ تو مستان تو هوشیار چه حظ
بچشم مادر و دیوار بوستان مستند ترا که باده نمی نوشی از بهار چه حظ
نمک بسینهٔ مجروح چاشنی بخشند اگر غمی نه‌نهند زغمگسار چه حظ
کلیدِ قفل همه گنجها بما دادند بدست ما چو ندادند اختیار چه حظ
گرم به پهلوی ساقی بزم بنشانند مرا که بیخود و مستم ز اغتبار چه حظ
زعمر آنچه گرامی ترست در سفر است مرا که دل بغریبیست از دیار چه حظ
بلاف هم تنگِ برق براق می سازم بروں عنبر و دم موکب از غبار چه حظ
هزار ذوق نظیری بدرد نومیدیست
فریب وعده نباشد ز انتظار چه حظ

ع۱۱۳۰ نی خاطرم از کتاب محفوظ نی طبع ز انتخاب محفوظ
ازبسکه مشوّشم نگردم از بوی گل و گلاب محفوظ
کو تر لبِ شراب میگردم مستسقیم و ز آب محفوظ
صد شهر کنم بگریه ویران دیوانه ام از خراب محفوظ
پوشیده حیا جمال حالم محفوظم ازیں نقاب محفوظ
گر آتشِ دوزخ آتش ماست کافر شود از عذاب محفوظ
ور کاریاں فرشته خوبست عاصی شود از حساب محفوظ
از بادهٔ تلخ تو بهرامم داد گردیدم ازیں شراب محفوظ
آتش برگ و بیش رسیده گشتم ز دلِ کباب محفوظ
از فرقت آب تا خبر شد ماهی شده ز اضطراب محفوظ
ظاهر شد و گفت لن ترانی موسی شد ازیں جواب محفوظ
بر رفت بآسمان نظیری
شد ذره ز آفتاب محفوظ

درودِ پاک تو بر ریش با صفا واعظ که ره ز قول تو دور ست تا خدا واعظ
تو از عذاب خدا ما ز مغفرت گوئیم نگاه کن تو کجائی و ما کجا واعظ
نفس ز دوری و بیگانگی زنی هر دم مگر دل تو بحق نیست آشنا واعظ
شد از وعید تو پُر گوشش ما چه میگوئی اگر بحشر بریم از تو ماجرا واعظ
ز جهل شوم بوحدت نیاوری اقرار ترا چه زهرهٔ تکذیب اولیا واعظ
فراز عرش نشان خدای میگوئی کشد غذای بچشم تو توتیا واعظ
کلام حق بغلط تا بکی کنی تفسیر تو هیچ شرم نداری ز مصطفیٰ واعظ
کجا حدیث نظیری ترا فروغ دهد
نداده آیت قرآں ترا ضیا واعظ

ردیف العین مهمله

هنوز عارف و عامی ندانستند نزاع که لای باده مقدر شد از برای صداع ع۱۱۰۶
مُرید و مُرشد خادم تمام میدانند که رندِ صومعه مهجور و چنگ سماع
غریب و عاشق و مستم خدا نگهدارد ز شر شحنهٔ غدار و مفتی طماع
اگر طبیب ترش رو دهد بمن میبرد چه غم ز تلخی صبر است چون بود نفاع
بریں بساط تماشا گریم تا بینیم چه میکند امل پهلوان و مرگ شجاع
رسوم تو ننهد مهر و ماه تا دوران هزار بار نگوید به نیستم از اوضاع
بپی خرید سرانجام کارها رفتند بآں دیار که نایاب قحط بود متاع
ترا اگر چه بایں خاکیاں رجحی نیست ضمیر غائب ابدال را به نسبت ارجاع
تو قدر ذره چه دانی نظیری از خورشید
که دیدهٔ تو ضعیف است از تمیز شعاع

فریب دختر رز خواهی ست نامسموع بشرع غیرت ما در طلاق نیست رجوع ۸۶
اگر بشیشه شود می پری نمی ارزد بناز های خمارش کرشمهای طلوع
گل از کرشمه دمی از فساد باز آید نه عاقلست که باور کند بفرض وقوع
من و خرد که شنیدن بنور او اوّل در آفرینش افلاک و ارض کرد شروع
چهل صباح که معجونِ خلق پروردند حکیم کرده همیں نتیجه حاصل از مجموع
چنانکه خوف و رجا از نتائج خرد اند بود نتیجهٔ خوف و رجا خضوع و خشوع
اگر خرد ننماید رهِ ثواب و عتاب ز قلبِ عشق بخیزد و ز جبین دموع

زنگاه مرد خردمند بر حقیقت کار   فقیه مدرسه در ماندهٔ اصول و فروع

بفعل غیر نظیری نمیتواں رستن

مگر بجذبهٔ عشقت خط شود مرفوع

۱۱۷ پائے کوباں دست افشاں در سماع   هیچ آمد بر دل و جاں در سماع

طرهٔ عمامه بے نشاں میکند   زلف و دستار پریشاں در سماع

شوقی از چاک گریباں بینش   میشود از خرقه عریاں سماع

از پئے اندیشهٔ خود گشته مست   هست خود پیدا و پنهاں در سماع

زاهد تسبیح خواں بر باد او   آید از ناقوس رهباں در سماع

عیسیٰ از چرخ چهارم بگذرد   گر زند دستش بداماں در سماع

جبرئیل از سدره مے آرد بخاک   چوں شود مست و غزلخواں در سماع

او چو چوگاں پا زده بر فرق ما   ما چو گو از زخم چوگاں در سماع

بجودیهائے نظیری آورد

بخیه بر چاک گریباں در سماع

بقائے از لب تو تا ابد هما قانع   بیک نگاه ز چشم تو باد شاه قانع

جهاں و آخرت از راندگاں راه تو اند   دو عالم از تو بیک حرف آشنا قانع

فروغ روز تو بر فرق ما نمی تابد   به نکهت دم صبحیم از صبا قانع

کتاب قول و غزل کرده عشق ما نشویم   بآب و دانه چو مرغان بے نوا قانع

صفائی فطرت ما کرده خاک ما اکسیر   نگشته ایم به نیرنگ کیمیا قانع

هوائے چشمهٔ آب بقاست در سر ما   کجا شویم بهر آب و هر هوا قانع

غبار دیدهٔ ما گرد و قدر خود بنمود   نمیشویم ز عیسیٰ بتو تیا قانع

غفورے تمنائی تعبیر صرف فرما   ز شکر تو بتلخی شود گدا قانع

چه رنجها که نظیری ز عهد دوست ندید

پس از هزار بلا شد بیک عطا قانع

کند همیشه بدل چشم رو سیاه نزاع   گدائے گرسنه دارد بباد شاه نزاع

چو روز حشر نقاب از جمال برداری   کند بچشم پراگنده بیں نگاه نزاع

ز خلق و رائی رخت لیست طالعم حکم   نمیتواں بفلک کرد مهره ماه نزاع

ضعیف افگن و مسکین کشند چشمانت   کنند هر دم بدخو به بیگناه نزاع

حدیث بندگی و اجر میکنم پیهم   نمیکنم بسر خواجگی و جاه نزاع

بلا و حادثه برپا بحکم غمزهٔ تست   به پشت گرمی سلطاں کند سپاه نزاع

که داد نالهٔ مظلوم میدهد فردا   کنند برائے تو داور بداد خواه نزاع

بغیر معنی شهرت اگر بپا آید

نفس بقول نظیری کند براه نزاع

ردیف الغین معجمه

۱۱۸ راز دیرینه ز رخ پرده برانداخت دریغ   حال ما شهره بافسانهٔ غزل ساخت دریغ

عشق از آں روز که آتش به نیستانم زد   به پیامیم دل سوخته ننواخت دریغ

جوهر بینش من در تهٔ زنگار بماند   آنکه آئینهٔ من ساخت نه پرداخت دریغ

کیمیا گر که بمس جمله از و زر گردید   قلب ما را ز اکسیر چو بگداخت دریغ

عقل ما پیر نشد حسن شهادت نشناخت   دیر بر معرکهٔ عشق دلم تاخت دریغ

پے سکندر بلب چشمهٔ حیواں آورد   جرعهٔ بر لب آں چشمه نینداخت دریغ

شرح بیچارگی کلک قضا میگفتم   شاه غیرت بسرم تیغ غضب آخت دریغ

کعبتین مه و خور مایهٔ عمرم بردند   چرخ کج باز بمن نرد دغا باخت دریغ

تو نظیری ز فلک آمده بودی چو مسیح

باز پس رفتی و کس قدر تو نشناخت دریغ

۱۱۹ نه گل ابنجاز عشق خاره فارغ   نه گل از شورش خمار فارغ

دریں مجلس طرب هر دم فزونست   نگردد ساقی از ابشار فارغ

شب آمد نوبت سودائے باشد   ز شور و فتنه شد بازار فارغ

ملک خفته عسس طبل سوم زد   شدیم از زحمت اغیار فارغ

رقیب و پاسباں خوابنده گردید   دل بو بنده از زنهار فارغ

شکر لب بوسها بر کام جاں داد   لب جو بنده از اظهار فارغ

بیک رنگی و یکتائی رسیدیم   شدیم از مصحف و زنار فارغ
ازاں سودائے ما آخر نگردید   کہ حسنِ او نگشت از کار فارغ
بشب از بسکہ گستاخم نظیری
نکردم روز از استغفار فارغ

گو بد سحر کہ شب گذر افگندۂ بباغ   گلہا نشاں دہند ز تو بلبلاں سراغ
ہر شام جستجوئے تو آرد بکاخ و کوئے   ہر صبح گفتگوئے تو خواند بباغ و راغ
فردوس غیرت آرد و رضواں حسد برد   بر ہر زمیں کہ با تو میسر شود فراغ
زخمم ز بوئے مشکِ تو تبخالہ در دہن   داغم ز شورِ لعلِ تو خونابہ در ایاغ
نور ستارہا ہمہ از آفتاب تست   رُو بنو ہست نیست غم از مردنِ چراغ
آنرا کہ داغِ عشق بمستی نہادہ اند   تا شب ہزار بوسہ زند بر نشان چراغ
مارا کہ فال عیش قدوم تو مطلب است   خوشتر بود ز نغمۂ بلبل فغان زاغ
مغز از بخور مجمر زلفت معطر است   جام مئے کہ از تو گلستان کنم دماغ
از دوست گو نظیری و با دوست دم برار
غیر از حدیث مہر و وفا لابہ دان و لاغ

نالم ز چرخ گر نہ بر افغان خورم دریغ   گریم بدہر اگر نہ بطوفان خورم دریغ
بر گل شکر نشاند و خون جگر دہد   بر سفرۂ سپہر بمہماں خورم دریغ
صبحم بر صبوح خودم خواندہ روزگار   خندم بطنز و بر لب خنداں خورم دریغ
مہماں مصر فم کہ بمسک رسیدہ ام   بر مرگ میزباں بسر خواں خورم دریغ
با جاہلاں مفیحم افتادہ اختلاط   تحسین کنم بظاہر و پنہاں خورم دریغ
کارم بدوستی ریائے فتادہ است   در مرگ دوستاں بگریباں خورم دریغ
بیمارئی ضعیف خرد را علاج نیست   با حکمتِ مسیح بدرماں خورم دریغ
دشوار کم شود اگر افسوس کم خورم   مشکل ازاں فتادہ کہ آساں خورم دریغ
باز آئی تا بپائے تو ریزم نثارِ خویش   من آں نیم کہ بہر تو بر جاں خورم دریغ
شورا بہ کہ بر لبم از دیدگاں چکد   دو ہم اگر بچشمۂ حیواں خورم دریغ
در آہ و نالہ عمر نظیری بسر رسید   سیر آمدم ز بسکہ پریشاں خورم دریغ

جاں بلب از شوق و مے آرند پیغام دروغ   دوست دور و نامہ میبازند بر نامم دروغ
راہب بتخانہ را عزِ کرامت کے دہند   ہست کشفم مکر و استدراج و الہامم دروغ
بستہ طامات رعنا یا نہ گر دیدم مدام   چوں روم دنبال حق افگندہ در دامم دروغ
محو نیرنگِ مجازم ذوقم از تحقیق نیست   راست چوں گویم کہ شیر نیست در کامم دروغ
رُو بسوئے قبلہ دارم دل بسوئے سومنات   در نہاں کفرم یقیں در ظاہر اسلامم دروغ
رام از افسانہ و افسوں ہر کس میشوم   گر خوشم آید سخن انداز و از نامم دروغ
چہرہ رنگیں کردہ عکس ساغر و پیمانہ ام   پر تو نور ز شفق افگندہ شامم دروغ
ہمچو طفلِ بے پدر میگریم از حرمان بخت   میدہد مادر نویدِ نقل و بادامم دروغ
چوں سپندم بر سر آتش نظیری بیقرار
گر کسے در عشق گوید ہست آرامم دروغ

ردیف الفاء

ہر کہ تائب گردد از مے بر رُخ او رنگ حیف ✓   از سر کوئے مغاں بر کاسۂ او سنگ حیف ۲۰۶
از عصا و سبحہ ام افزود قدر و حرمتے   گردنِ مینا ز دستم رفت و زلفِ چنگ حیف
از مے مستاں بریدم تا ز ہشیاراں شدم   خویش را انداختم در قید نام و ننگ حیف
کام اینہائے خاطر جان و دل را تیرہ ساخت   شیشہ چوبے عصمت بود بر ما کہ بر او رنگ حیف
نا براحت تکیہ کردی گفت الدنیا رحیل   بانگِ بے ہنگام از مرغ خوش آہنگ حیف
پیکر فغفور و خاقاں شد دریں منظر خراب   منجور عاقل بنقشِ مانی و ارژنگ حیف
خوبے و رکس نمے بینم کہ بنمایم باد   در بغل تاریک نہد آئینہ ام از زنگ حیف
خط چو شد باطرہ اش ہمسایہ جائے جاں گرفت   خانۂ درویش شد از قرب منعم تنگ حیف
ناز بر شاہد نظیری وقت پیری ہبکند
بس خرف گردید مُر از عقل و از فرہنگ حیف

گرشتۂ تو برد از قمار خانہ حریف   ✓ خورد ز دست تو تائب شراب بے تکلیف ۲۱۶
رفیق کعبہ و ہم مشرب خرابا تی   بنام و ننگ نہ بینی زہے حریف لطیف
ز عشق رو تہو درہیچ باغ و مضطلہ نیست   کہ مطربے نکند صوتِ تازہ تصنیف

جفات میکشم و با تو برسمے آیم / نهاده بار گران عشق پیش مرد ضعیف
نمیشود تنکشم ناله دلبر نیرم / غمے چو کوه گران و تنے چو جان نحیف
فلک ز سیر بماند زمانه بر گردد / اگر درازی این راه را کنم تعریف
ضعیف نالی و مسکین دلی طلب دارند / نه حرف شید بره میرود نه طبع ظریف
دو هفته با تو وصالے و خلوتے خواهم / که صرف باده کنم حاصل ربیع و خریف

بوجد خرقه چو پروانه جانش در سوزد
چو شمع گر به نظیری عطا کنی تشریف

۱۲۲۶ آنے با ثرداری و شانے تصرف / دلها نشود شیفته کس بتکلف
فکر تو بوحدت بردازگفت حجازم / هرچند که طبعم بگر یزد ز تصوف
بر قامت ما کسوت تقصیر بریدند / تا زیب قد او نشود عفو و تلطف
لب باز کشیدیم که مهر تو در آید / پستان کرم شیر در آرد بتوقف
از غبن زمانے که بتقبید تو بودم / بر خود بتعصب بینم و در تو بتاسف
چون گرسنه سفله بخوان تو رسیدم / از لقمه بسوزم لب و کام و نکنم تف

مستوری تو بیش کند شوق نظیری
جز عصمت یوسف ندرد پرده یوسف

فتنه با زلف تو گرفته طرف / دل ما را نمیدهد از کف
نیم کش میدهی خدنگ نگاه / بگذرانی ز صد هزار هدف
دست برد نگاه چالاکت / مرد بر باید از میانه صف
تو سلطان خزانه داد کند / رفته بازی و مهره گشته تلف
عاق بر مادر و پدر گردد / از نکو پرور بدن تو خلف
بر بساط تو بندگان تو اند / خواجه را بر غلام نیست شرف
هر کجا نغمه و ترانه تست / از کف مطربان بیفتد دف
جعد اگر نه آفتاب برداری / ننماید بروئے ماه کلف

آنچه بے رو بتو نظیری دید
بے سلیمان ندیده بود آصف

تو این کشادگر بها بدام فکر مباف / امید نیست که عنقا بر آید از پس قاف
درین دیار که مائیم آدمیت نیست / تو هر کجا نشی به بینی بگو چه شد انصاف
هزار سنت و حرمت سه انتخاب افتاد / امام ساده رخ و عشق پاک و باده صاف
ز علم زهد و ورع بوئے شید مے آید / کجاست باده که از خود بشوئیم این اوصاف
جمال جاه بحسن و فا صفا دارد / تراکه حسن و فانیست از جمال ملاف
شجاعتے که برائی بدیگران سهل است / اگر بخویشتن برائی تهمتنی بمصاف
کے این جماعت جاهل خداشناس شوند / که در امور خلافت نمیکنند خلاف
تراچنانکه توئی وصف میتوانم کرد / خطیب شرع اگر تیغ مے نهد بغلاف
نه عار فست که گفت از حسد نظیری را / چگونه صیت تو اقلیم را گرفته اطراف

ز لطف شه شده یهیم پوش درزی شهر
چه حیرت است اگر جوهری شود صراف

ردیف القاف

۱۲۲۷ صبح اول کرده جست عشوه در کار عشق / مشتری آورده با خود جنس از بازار عشق
تا شود ممتاز فهم عارف و عامی ز هم / عشق هر سو در لباسے میکنند انکار عشق
زانسوئے بازار خوشبوئے عبیرے میرسد / عطرها باید گر آمیخته عطار عشق
عاشقان را هر نفس صبح و بهارے دیگر است / باد نوروزی وزد پیوسته بر گلزار عشق
طاقت آزار نیش ار آوری نوشت دهند / صبر کن کز پرده دل سر بر آرد خار عشق
آنچه گفت ایزد بآدم با ملک هرگز نگفت / گوش ناقابل نباشد محرم اسرار عشق
باد مے بوید دل آگاه بوئے می برد / نافه آهو نشگافد بر گذر طرار عشق
مست چون ره میرود گام پریشان میزند / بیخودی در خاک پیدا باشد از آثار عشق
هر که امشب خفته ایمن خواب خوش فردا نکرد / خواب خوش در پیش دارد دیده بیدار عشق

ناله زار نظیری دشمنان را دوست کرد
در دل فارا نشیند زاری بیمار عشق

لب ساقی رد انهاد دل چشمه حقایق / نقط آفتاب روشن بخشش صبح صادق ۱۲۲۸

از سخت گیری تو مرتد شود مسلمان ‌‌‌‌‌‌ وز راست گوئی تو مومن شود منافق
چاهِ ذقن بخوبی معراج ماه کنعان ‌‌‌‌‌‌ گیسو کلام ملهم رخسار حق ناطق
بی جذبهٔ دلیلی از خود نمیتوان رست ‌‌‌‌‌‌ کار لیست با صحوبت عقلیست ناموافق
عونا تجدک روحی یا مظهر العجائب ‌‌‌‌‌‌ کشف هموم قلبی یا کاشف الدقائق
بی نورِ تو هیولا صورت نمی پذیرد ‌‌‌‌‌‌ لولاک فی وجود ما یخلق الخلائق
اصحاب بینش حشمت دنیا و دین نهادند ‌‌‌‌‌‌ گو ید قبول وردت زین هر دو چیست لائق
از پیر و شیخ و مرشد کاری نمیگشاید ‌‌‌‌‌‌ دریابم از عنایت برهانم از علائق
آخر ترحمی کن بر زاری نظیری
مهرت شفائی دلها لطفت طبیب حاذق

رفیق بر نکند در ره تو کام رفیق ‌‌‌‌‌‌ ترا دلی ز غم آزاد هیچو بیت عتیق
بجست و جو بتو دست از دو کون افشاندم ‌‌‌‌‌‌ بسالکان مجرد خدا دهد توفیق
دلم بچاهِ زنخدان و طاق ابروی تست ‌‌‌‌‌‌ اگر بعرش عظیم ست اگر بچاه عمیق
براه آمدم از مهد بر طریقت عشق ‌‌‌‌‌‌ ز کودکی نشدم آشنا بهیچ طریق
بیا و هرچه بجز دین تست غارت ده ‌‌‌‌‌‌ که بی دلائل و اعجاز کرده ام تصدیق
ز صد گره گرهی وا نکردم از زلفت ‌‌‌‌‌‌ بسی گداختم و گشتم از خیال دقیق
تو می بجام دگر کن که در پیالهٔ من ‌‌‌‌‌‌ به از شراب عقیقی بود سرشک عقیق
سحر ز روح چمن بی ریاح معلوم است ‌‌‌‌‌‌ که جمع میشود اجزای گل پس از تفریق
تو می پرست و نظر باز شو که طبع ترا ‌‌‌‌‌‌ مجاز می برد آخر بجانب تحقیق
ببین خزان و بهارِ جهان و عبرت گیر ‌‌‌‌‌‌ که در مواعظ و پنداست روزگار شفیق
کسی که خواست بشکرانه مزد خویش گرفت ‌‌‌‌‌‌ ز کاهلیست که افتاده کار در تعویق
بایں سپاس که دوران مسلمست ترا
بخاص و عام نظیری بده شراب رحیق

ردیف الکاف

۱۲۵

نگشت دامن گردی درین بیابان چاک ‌‌‌‌‌‌ درون نساخت سوای درین جهان چالاک

اگر مسیح وشی پای در رکاب کند ‌‌‌‌‌‌ بمرگ باز نداریم دستش از فتراک
کجا رسیم درین تیره شب خدا داند ‌‌‌‌‌‌ بیک دو گام فتادیم در هزار مغاک
بمسکنت انشینیم تا قبول کنند ‌‌‌‌‌‌ طفیلیان سرِ خوان خواجهٔ لولاک
بفتوی خرد پارسا طلاق دهیم ‌‌‌‌‌‌ اگر هزار به بخشند مهر دخترِ تاک
بگریه دیده ز آلودگی فرو شوئیم ‌‌‌‌‌‌ که پاک را نتوان دید جز بدیده پاک
فریب نغمه و ساغر خورم معاذ الله ‌‌‌‌‌‌ بقول مطرب و ساقی زدم ز جا خاشاک
خلاف در سر ما طرهٔ تو آشفته ‌‌‌‌‌‌ کند ز جانب ما چهرهٔ تو آتشناک
چه تلخیست که در سینهٔ محبت ماست ‌‌‌‌‌‌ که زهر خنده ات افعی و ما ندار تریاک
ازین نشاط که در خاطری نظیری را
عجب نباشد اگر گل بروید ش از خاک

۱۲۶ ره نداد آنقدرم بر سرِ خوان نو فلک ‌‌‌‌‌‌ کز نمکدانِ تو بر لب زنم انگشت نمک
رستخیزی که شود زیر و زبر وضع جهان ‌‌‌‌‌‌ چند زخمم لبِ ما باشد و نخجم لب یمک
میبشدم دامنِ ترسا بچه گیرم بی کام ‌‌‌‌‌‌ عشق فریاد برآورد که الله معک
من کجا فنِ سرائیدن اشعار کجا ‌‌‌‌‌‌ آنچه بر لوح قضا رفت نمیگردد حک
بر جمال تو نهادند از آن خال سیاه ‌‌‌‌‌‌ که ز حسن تو نیفتند ملائک در شک
عشق میجستم و دل بود سراسیمه که چیست ‌‌‌‌‌‌ ناگهم فکرِ تو در صد هوس آورد بیک
شد چنان عشق تو کز صحبتم از دور شوی ‌‌‌‌‌‌ متصور بجمالِ تو در آیند ملک
هر دم افسانهٔ جا نکاه نظیری بیشست
عمر رفت و نه نشستیم بهم یکدو نفس

۱۲۷ رسید فصلِ گل و عیش گلشنم نزدیک ‌‌‌‌‌‌ اگلم بجز من و خرمن بدامنم نزدیک
رفیق بهر خدا ره بردن دلنشین ‌‌‌‌‌‌ بخلوتم می و یار است دشمنم نزدیک
بحیله شمع دگر میفروختم افسوس ‌‌‌‌‌‌ که آفتاب بلند است روزنم نزدیک
چه شمعها بسرِ هر مزار سوخته ام ‌‌‌‌‌‌ که برده اند چراغی بروغنم نزدیک
به بت پرستی اگر سر کار خود گوئم ‌‌‌‌‌‌ دگر به بت نگذارد برهمنم نزدیک
چه مرد خلوت انسم کمال بخت منست ‌‌‌‌‌‌ اگر فتد گذر شه بگلخنم نزدیک

کسے مصیبت و سوز مرا نمیداند   که هست صوت سرودم بشیونم نزدیک
بصحن مزرع ای ابر رحمت آبے ریز   شب است و آمده آتش بخرمنم نزدیک
مزد چو فاخته گر طوق از گلو ردید   زبسکه هست بقید تو گردنم نزدیک
زهمت است نظیری که مانده ام ز طلب
نموده آتش و وادی ایمنم نزدیک

درهائے بسته وا شد آه سحر مبارک   بانگ طلب بر آمد دل را سفر مبارک
بالین ارجمندان خشت در مغانست   بر روئے صبح خیزان باشد نظر مبارک
عشق از کمین برون تاخت عقل از میان بر آمد   عجب و غرور بشکست فتح و ظفر مبارک
شبهائے دود ماتم شد روز تا قیامت   این آفتاب تابان بر بام و در مبارک
بر جان و سر ملازم در عاشقی که باشد   بسیار منفعت را اندک ضرر مبارک
فال سیاه روزے بر بخت بد شگون شد   آواز نوحه باشد بر نوحه گر مبارک
آنجا که عاشقان را اختر بعکس گردد   دل در بلا سعید است سر در خطر مبارک
طفلی بعار بگذشت پیری بعیب آمد   نے بر پسر شگونم نے بر پدر مبارک
هاں اے پسر که طفلی علم جفا میاموز   هر چند جهل شوم است هست این قدر مبارک
کو بین حصر کردند بر همت نظیری
بگزید فقر و گفتا این مختصر مبارک

ردیف الکاف فارسی

۱۲۶ نقش دیبا چنان کشید فرنگ   که زمن برد و انش و فرهنگ
کفر از عشق و عشق از ایمان   چیست این فتنه ها و این نیرنگ
زمزم سوخته است گو هندو   مشت خاکسترم فشان بر گنگ
وه که بر ما نوشته باده فروش   باده را سنگ و جام را پاسنگ
چند کورانه دست اندازیم   دامن کس نیاید اندر چنگ
زو همه نقشها و او بے نقش   زو همه رنگها و او بے رنگ
گله در دوستی نمے گنجد   بسکه شد راه دوستداری تنگ

بقصا تن دهم که در دریا   شادئی گوهر است و خوف نهنگ
تو مکن ضرب زخمه را خارج
گر نظیری غلط کند آهنگ

ردیف اللام

زاں شب که یار کرد نگاهے بسوئے دل   دیگر بسوئے خویش ندیدیم روئے دل ۱۲۹
صاحبدلے بود که نصیحت بکار ها   گوئی بخاک ما نرسیدست بوئے دل
آنرا که رخ ز آئینهٔ دوست تافتند   پهلوئے دل نشسته نه بیند عدوئے دل
بر من نکرده مرحمتے پیر مے فروش   تا بر سر خمش نشکستم سبوئے دل
بر حق گرفته خون دل و دیده دامنش   از عیشهائے دیده بریدم گلوئے دل
دستم بخاک سینه ازاں باز کرده اند   تا من بآب دیده کنم شست و شوئے دل
اغوائے دیو و ذلت آدم بآب رفت   سر داده اند سبل محبت بجوئے دل
هر چند گو ئم از غم دل بیشتر شود   خالی نمیشود دلم از گفتگوئے دل
گفتم شوم ملازم دل بینمت مگر   هر چند بر شدم نرسیدم بکوئے دل
زاں دم که دل بدست رضا بت سپرده ام   از وے نکرده ام پس از آں جستجوئے دل
یا ربکه دستگیری یار بے کند کجاست   در هر غمم غم تو کند جستجوئے دل
بنشیں که راحت است نظیری وجود عشق
یک آرزو کنند هزار آرزوئے دل

گر کشف حجب خواهی لبناں مئے ناب اول   در علم ازل چوئی بگذر ز کتاب اول ۱۳۰
در عشق مکش دفتر کا سرار لدنی را   گو بند بوحی آخر آرند بخواب اول
خواهی بیکے آری دل را ز پریشانی   در معبد بت روئے چید لبش نیاب اول
تا صاف ملائک را بر خاک تو پیما بند   در مدرسه بر سر کش در روئی شراب اول
در حلقه نمیگنجی تا پخته نمی گردی   شرط است که میخواراں سازند کباب اول
شاید لشب ظلمت ربِّ ارنی گوئیم   مارا بلب ساغر رفتست خطاب اول
تا هست مے باقی محروم مکن ساقی   صهبا نجم افگندیم با تو بحجاب اول

مارا بصدا فسانه در خواب چو میکردی   از بهر چه میگردی بیدار ز خواب اول
در پیری و محرومی خوردیم مے و خفتیم   گر دور ز سر گیری زیں پیر جواب اول
سهل ست اگر کارے برعکس صواب افتد   چوں وضع جهاں کردند از روئے ثواب اول

پیش از همه میبارد بر کشت نظیری را
کو تخم نمی کارد بر فکر سحاب اول

دریں بستاں بجهد از خار مگسل   چو گل خنداں شو و از بار مگسل ۱۳۱ع
اگر تعویذ بر بالت گران ست   بزخم ناخن و منقار مگسل
سر رشته به بگسستن تواں یافت   زهم ابن تار را یک بار مگسل
ز پیش دیده ام بردار کو بین   گره از پرده رخسار مگسل
غمت کو ناخنے در دل فرو کن   نمیگویم گره بسیار مگسل
بس از چندیں ورع ترسم که گویند   شهادت عرض کن زنار مگسل
میانے کز ریا بستی بخلوت   برو و صحبت خمار مگسل

شهود او نظیری سرسری نیست
زبان از ذکر و دل از کار مگسل

بلغزش دست از دلدار مگسل   گر افتد زلتے از کار مگسل
بنقصانے که باید خرقه سهل است   برفتن دامن از هر خار مگسل
در میخانه آخر مے کشا بند   تو رفت و آمد از خمار مگسل
قبا سبزاں فریب چشمه سازند   چو ابر از دامن کهسار مگسل
اگر عاشق شدی دل را نگهدار   مگر داں سبحه و زنار مگسل
غلط سنجان عامے دشمنانند   مگر در صحبت اغیار مگسل
پریشانی کند پامال خوارش   گهر را عقد در بازار مگسل
بشهر روشناں صیقل گرانند   بخشت از آئینه زنار مگسل
نسیم آخر شمیمے میرساند   تو رفت و آمد از گلزار مگسل
نه کیسه پے آزار بشگافت   کرم هر ساعت از دینار مگسل
بهر جرمے که مستانت برانند   تو دست از دامن خمار مگسل

بقدر آنکه از سوزن کشی تار   اگر ز نار مانی تار مگسل

نظیری بس نخواهد کرد انا الحق
خلیفه گو رسن از دار مگسل

مرحبا ساقی خجسته جمال   از جمالت دو کون مالامال
بتر از روے اجر سنجیده   تشنه را قدر و جرعه بر المنقال
مے تو در شریعت تو حرام   خون ما در محبت تو حلال
رفت دوران حاتم و کسرائے   ماند از عدل و جود نشان و مثال
بیشتر فعل بود و قول نبود   نیست فعل این زمان و هست اقوال
جوئے شیریں و قصر خسرو را   از بیاباں بپرس و از اطلال
گریه بر مادراں کنند از بخت   چوں بزایند این زماں اطفال
غم ترکاں چناں گرفته دلم   که طرب را درو نماند مجال
در دیارے که تنگ چشمانند   بیم قحط است در فراخی سال
زیں عطشها که در دل چاک است   بزلال است تشنه طبع زلال

شبهه عشق از نظیری پرس
بو علی حل نکرده این اشکال

منادیست دراں کو که خوں زنند سبیل   بعشق نیست زیاں قاتل است اجر قتیل
نگاه بر ره مردان غیب دوخته ایم   هنوز دیده بگردی نکرده ایم کحیل
رسوم فقر و توکل درا ز دستی نیست   نشسته ایم که خرما دراو فتد ز نخیل
باضطراب پدید آمدیم و نیست شدیم   که در نهاد کرم بود غایت تعجیل
جمال و جاه موافق بهم نساختند   قبائے سرو قصیر ست و قد سرو طویل
شقاوت ازلی را علاج نتواں کرد   بمهد جبهه بد خو سیه کنند از نیل
ببر و بحر زمیں فرصت اقامت نیست   بچاره مهد جهاں میزنند طبل رحیل
دمے سه چار شبستان عمر روشن دار   که روغن بچراغ ست و نور در قندیل
خوشی باغ و گلستاں طلب نه مزرع و دیه   وظیفه گر نشود وجه مے خداست کفیل
قدح کش و بچمن صنع حق تماشا کن   بس ست سرو تکبیر و مرغ در تهلیل

بجاں مپیچ نظیری اگر چناں خواہی
کہ بوئے باغ و چمن نشنود دماغ بخیل

نخست عشق بمیخانہ کردہ است نزول　　بگرد مدرسہ گردید نیست نامعقول
زراہ ضربت دست ست رقص بیجایاں　　سماع عشق نخیزد مگر ز اصل اصول
کمینہ بوالعجبی در دیار عشق اینست　　کہ حاکمے شود از حکم کودکے معزول
ازاں عزیز خرابانیاں شدیم کہ ما　　ادب نگاہ نداریم در خروج و دخول
بروں ز دلبر شہرے دروں ز شاہد غیب　　گنہ بطور ملامت کشاں بود مقبول
متاع ہر دو جہاں را بیک گدا بخشم　　گر از ہزار تمنا یکے رسد بحصول
بلند شد سخن عشق لیک معذورم　　کہ نیست رخصت گفتار جز بقدر عقول
غرض گدائے در دوست بود نستارنہ　　بگنجہا نکنیم التفات بر مسئول
خموش تا نشناسد کسے نظیری را
چہ لازمست کہ معلوم گردد این مجہول

کتاب خواندہ شد و شبہۂ نشد معقول　　بہیچ مسئلہ خاطر نمے شود مشغول
اگر رسوم ادب شد زیاد ما چہ عجب　　شدیم پیر بتعلیم کودکان فضول
فقیر مدرسہ و خانقاہ کم ز نشست　　گدائی در میخانہ میکنیم قبول
اگر بمدرسہ اوراد ذکر گم نشود　　کنم عدول ز شاہد بشاہدان عدول
غم حوادث اگر دہر را گرفتہ فرو　　الم بخاطر کودک دلاں نکردہ نزول
تو مے بشرط بجز ادہ کہ من نہ آں شخصم　　کہ از گناہ خجل گردم از عذاب ملول
جزائے خلق نظیری بحشر تحقیق است
بغیر ما کہ مصابیم قاتل و مقتول

تا عشق چہا کند بہ بلبل　　بیار دریدہ پردہ گل
شمشیر بقربان برہنہ　　دیوانۂ عشق بے تامل
برتر بود آستانۂ عشق　　از ہر چہ خرد کند تعقل
جاناں خواہی گذر ز کونین　　دنیا سیل است و آخرت پل
بر آتش قہرت ار نشانند　　دل خستہ مدار در توکل

تا چوں رخ دلبراں برآری　　از خرمن شعلہ شاخ سنبل
برمور نہادہ اند بارے　　کافلاک نمیکند تحمل
رحمے کہ ز دست میبرد کار　　برغرقہ جفا بود تغافل
دورے چو تو یوسفے برآید　　از جنس تو الد و تناسل
در عشق گریز تا بیابی　　ملکے کہ نکردہ کس تخیل
بزم تو و آنگہے نظیری
از چرخ نمیکند تنزل

نیم ز کعبہ بمیخوردن حجاز خجل　　بہ پیش بادہ فروشم ز کشف راز خجل
ز روئے مستی اگر پردۂ درم سہل است　　بپائے خم سحری بردہ ام نیاز خجل
گذار بخود و مستم کہ گر بہوش آیم　　شود فرشتہ ز پرہیز و احتراز خجل
بہ پیش مشرب ساقی ملولم از توبہ　　نہ در طریقت رندانم از نماز خجل
ہمیشہ با غزل و جام عود مشاہدہ ام　　حقیقتم نکند از رخ مجاز خجل
بلند و پست بسے پیش راہم آمدہ است　　نہ از نشیب ملولم نہ از فراز خجل
بخوب و زشت جہاں ہیچ اعتمادم نیست　　کز امتیاز شوم در مہر امتیاز خجل
ز کعبہ آنکہ طلب داشتم دلیلم بود　　ز رنج بادیہ ام در رہ دراز خجل
ز عرض حال اگر منفعل شدم سہل است　　تسلیتم کہ نگشتم ز کارساز خجل
کمال قرب نظیری حجاب و بندہ است
فراز مسند سلطان بود ایاز خجل

ردیف المیم

ما حال خویش بے سر و پا نوشتہ ایم　　روز فراق را شب یلدا نوشتہ ایم
قاصد بہوش باش کہ بر یک جواب تلخ　　عرض ہزار گونہ تمنا نوشتہ ایم
شیریں تر از حکایت ما نیست قصۂ　　تاریخ روزگار سراپا نوشتہ ایم
رو بے مگو معالجۂ عمر کوتہ است　　این نسخہ از علاج مسیحا نوشتہ ایم
تحقیق حال ما ز نگہ میتواں نمود　　حرفے ز حال خویش بیماں نوشتہ ایم

بر ما مسلّم است که منشور راستی   بس واژگون تر از خط ترسا نوشته ایم
ما از خط پیاله و معشوق نگذریم   درس صلاح ما بهمین جا نوشته ایم
هر سو که کرده ایم روان کشتی امید   طوفان بباد و شور بدریا نوشته ایم
هر جادوئے که کلک نظیری نموده است
خود کرده ایم باطل و خود وا نوشته ایم

۱۳۳ع ما ببرهان و خبر پیرو ترسا نشویم   تا رخ بت نپرستیم شکیبا نشویم
در تماشائے تو چون آئینه گم گردیدیم   که ز پیدائی دیدار تو پیدا نشویم
مهر بر لب چو سر کیسهٔ ممسک زده ایم   تا سر شیشهٔ مے وا نشود وا نشویم
سرمه در دیدهٔ دل تا نکشد لطف حکیم   گر سراپای شود دیده که بینا نشویم
بر گذر بودن حسن گل و خوبی بهار   گو تماشا است که مشغول تماشا نشویم
ابتلاهائے عزیزان همه زانست که ما   غرّه مهلت ده روزهٔ دنیا نشویم
نقش امید بصد دو رخ و در یا بستیم   تا دگر مصدر هر عرض تمنا نشویم
نرود جامهٔ تکلیف خرد از سر ما   تا چو سودائے جنون بے سر و بے پا نشویم
قیمت خاک دران کوئے بافلاک رسید   ماندانیم چه نرخیم که بالا نشویم
نگذارید که در تنگ شکر گم گردیم   کان لپشیزیم که بیجانهٔ سودا نشویم
در محبت دل و دین باختن اول قدم است
ما نظیری ز تو خورسند بیغما نشویم

۱۳۴ع شکوهٔ نقصان بود فصلے از بیان انداختم   نرخ ارزان بود کالا در دکان انداختم
از کفم سر رشتهٔ گفتار بیرون رفته بود   هر گره کز دل کشادم بر زبان انداختم
مگر این بخت سرکش زود در جائے رسد   هر کجا ره شد نگون از کف عنان انداختم
هیر دلال کالا بود و رهزن مشتری   در میان راه بار کاروان انداختم
ساخت نوعے جذبه کارم را که معلوم نشد   کے صنم از جیب و زنار از میان انداختم
تا بحسن اندازی رعنائی نظر شد و زمن   بے پر و پیکان خدنگے بر نشان انداختم
طعم حنظل را بعادت راست کردم زندق   من که شکر را ز تلخی از دهان انداختم
شمع را گفتم چرا منظور هر محفل شدی   گفت از بالا نظر بر آستان انداختم

در پناه گریه و عجزیم نظیری بعد ازین
جبهه خالی کرده بر دشمن کمان انداختم

همیشه تا رو پود کار ناهموار مے بستم   دل و دستم نبود و خویش را بر کار مے بستم
برش چندانکه میرفتیم نبودش شفقتے با من   بافسون خویش را با محرمان یار مے بستم
دران کوئے که شبنم گلگشت مهتابے نشد روزی   همیشه خویش را چون سایه بر دیوار مے بستم
اگر چه پائے تا سر عذر تقصیر گنه بودم   ز خجلتهائے عصیان لب ز استغفار مے بستم
کسے یکبار جز من لذت نقصان نمیدانست   گر از اول ره سودا درین بازار مے بستم
نه افتادے چندین رخنه در بنیاد رسوائی   گر از آغاز دست عقل و دعویدار مے بستم
گر از زهد مست عمر بستے بندم چه غم قدم   برهمن میشدم گر این قدر زنار مے بستم
نهال عمر پیوند تو کردم هر نشد حاصل   ثمر میداد اگر این نخل را بر خار مے بستم
نظیری این تمنا و طلب تا وقت مردن بود   متاع جان بغارت میشد و من بار مے بستم

مشنو استغفار ز من کز اهل ایمان نیستم   خرقه از مصحف اگر سازم مسلمان نیستم
معنی اخلاص میخواهند حسن اعتقاد   چون نشینم با نکوکاران گر از ایشان نیستم
در چمن معذور دار یدم اگر گردم ملول   نغمه سنج کوه و دشتم از گلستان نیستم
جذب عشقم فی المثل در حسن پیدا ساختن   خضر چاه یوسفم از آب حیوان نیستم
چرخ اگر واژون بگردد یا اگر طوفان کند   گوشهٔ آسوده ام آگه ز دوران نیستم
دهر چون در دشمنی سست است افگندم سپر   دشمن نامرد را من مرد میدان نیستم
گر پریشانی با تحد است کاندر زلف تست   بس پریشان تر از نیم کن پریشان نیستم
خیر حسن خود نگاهے میتوان کردن چه شد   سائلم در کوئے خود پندار مهمان نیستم
گر نمیگوئی نظیری هندوئے خویشم بخوان
کافر زنار بندم من مسلمان نیستم

هنر در شست و همت ناوک زه بر کمان دارم   دلے بر دست بازو و انوفا بندی گران دارم
ز آبهائے غریبے همتے در کار میخواهم   خدنگے در کمان پیوسته چشمے بر نشان دارم
بوصلش تا رسم صد بار در خاک افگند شوقم   که نو پروازم و شاخ بلندی آشیان دارم
اگر مستم اگر هشیار دستان سنج در بزمم   ز گل بر هر سر شاخ هزاران داستان دارم

زبان نخوردهٔ عشق است گفتارش نمی فهمی
بخوان از چهره ام رازی که با او در میان دارم

کف پائی نخواهد رنجه شد در بزم مغروران
اگر یکدم رخی پامال خاک آستان دارم

نظیری خوش دلت با غمزهٔ داد و ستد داری
درین سودا فتند یکم با تو گر صد جان زیان دارم

خواهم که با زادئی دل نام بر آرم
این طوطی شیرین سخن از دام بر آرم

گر زین قفس تنگ بر آیم دو سه گامی
چون کبک دری قهقه از کام بر آرم

زینگونه که ناوک فگنانم بکمین اند
صد بال و پرم کم بود از دام بر آرم

ممنونم ازین دلشکنان گر بگذارند
کز میکده خالی قدح و جام بر آرم

ای بار تعلق خود از آن نخل فروبار
کز شاخ اگر من ثمرت خام بر آرم

این دل که جگر گوشهٔ شیرست بهمت
بهتر که چنینش جگر آشام بر آرم

دل بر کنم از یار جفا پیشه نظیری
در شهر بد عهدی اگر نام بر آرم

دهشت از صیدم مکن بی زخم کاری نیستم
خود شکار کس شوم شیر شکاری نیستم

مغز افروزد شمیم گشت سوز شبنمم
آه محنت دیده ام باد بهاری نیستم

خود بخون خویش میجوشم چو صهبا در سبو
زین حریفان از کسی ممنون یاری نیستم

به که از من کم رسد زحمت بصد اعتبار
پر تنگ از گوشهٔ بی اعتباری نیستم

آگهی بخش است حالم پند ده بینائیم
در سر مغرور کم از هوشیاری نیستم

فصلها از سرگذشت ناامیدی خوانده ام
گوش بر افسانهٔ امیدواری نیستم

هرچه میگو بد زبانم کرده انشا کاتبم
جز رقم از خامهٔ بی اختیاری نیستم

انتظار وعده دارم در ادای وام دوست
یدادا وقت طلب در جانسپاری نیستم

خوی شرم پند گیران را نظیری بر جبین
گرچه دارم منفعت بی شرمساری نیستم

تا یکی خیمه چو گل بر گذر باد زنم
عهد خوبی گذران بکنیم و فریاد زنم

حاصل مزرع آفت زدگان است آن گنج
من غلط قرعه بویرانه و آباد زنم

پیش ازین شور نمیگنجد اگر کان نمک
بر جگر سوختگیهای خداداد زنم

مست شوقم می و خون در نظرم یکسانست
هر ز ساقی کشم و چنگ بجلاد زنم

خار حسرت بدل و خندهٔ شادی بر لب
جام می گیرم و خود نوشم و خوش باد زنم

شرح هجران تو بر مرغ گلستان خوانم
شانهٔ زلف تو بر طرهٔ شمشاد زنم

گر مقیمان چمن از تو نشانم گویند
بوسها بر قدم بنده و آزاد زنم

قلم عقل ز بازیچهٔ ساقی بشکست
خندها بر سبق و بر خط استاد زنم

منهدم گشت چو بنیاد وفا کعبهٔ دل
حاکمی کو که ز بیداد بنا داد زنم

در گلستان چو حدیثی قد آن سرو کنم
ناوکی بر دل صد پارهٔ شمشاد زنم

من و ورد سحری نیست نظیری انصاف
راه میخانه روم دوش بزها دزنم

شب نه تشویش صبا نی شور بلبل داشتم
خلوتی تا صبحدم با سنبل و گل داشتم

عیشها سبل بهاری بود تا آمد گذشت
صحبتی با دوستداران بر سر مل داشتم

یاد آن مستان که بر چیدند از بینجا نقل و جام
بهرهٔ کیفیتی از جزو تا کل داشتم

پرتو اکسیر چشمانم بگنج افتاده بود
هرچه میبردند در بردن تغافل داشتم

کارم از یک زخمه آخر شد که ظاهر کرد عشق
هرچه در جوهر ترقی و تنزل داشتم

عشق و مستی زود ترزینم بمقصد میرساند
دیر از آن رفتم که در رفتن تامل داشتم

در همه کاری مسافر را سبکباری خوشست
بسکه ماندم توشه در بار توکل داشتم

می شنیدم از نظیری عشق و میکردم هوس
کی چنین جانسوز دردی در تخیل داشتم

کنم با باده مستی که سودائی دگر دارم
بساقی تلخ میگویم که دل جائی دگر دارم

نظر گردد حجاب آنجا که من دیدار می بینم
نهان از چشم ظاهر بین تماشائی دگر دارم

بری عقل و بزم مزد عقل کار فرما را
که غیر از کار او بر سر تقاضائی دگر دارم

ندانم یا که در حرمم همین مقدار میدانم
که با خود هر نفس آشوب و غوغائی دگر دارم

حدیث طور از من پرس از محمل چه میپرسی
که من پی بر پی مجنون صحرائی دگر دارم

بمژگان ابر سیرابم بشادت کوه صحرا را
که در هر قطرهٔ آب دیده دریائی دگر دارم

چه داند فهم کوته بال جولانگاه شوقم را
که او راه دگر رفتست و من جائی دگر دارم

خرد را نیست در سودای من یکذره گنجائی
که او رائے دگر گردست و من رائے دگر دارم

نظیری برتر از مطلب برآورداست همت را
که برتر از تمنا من تمنائے دگر دارم

گہے بر فرش سنبل گاه بر روئے گیا افتم
نسیم ناتوانم تا کجا خیزم کجا افتم

نے کلکم ز حسن روئے گل منقار بلبل شد
مبادا از طرف گلشن دور افتم گر از نوا افتم

بہر بانگ و بہر روئے خاطرم آشفته میگردد
گلم گوئی که از آمد شد باد صبا افتم

حدیثے دام زلفے میکنم در دیده دزدیده
دلم را خار خارے هست ترسم در بلا افتم

گرم صد بار سوزی بار بر گرد سرت گردم
نیم پروانه کز یک سوختن از دست و پا افتم

بمحرومی و بیقدری خضرم گر بره آید
چو در فکر شهیدان تو در روز جزا افتم

نظیری بیخود از بزم وصال یار مے آیم
عجب کیفیتے دارم ندانم تا کجا افتم

سخن دوست گران بود فراوان کردم
جان به پیمانه بپیمانه بدید که ارزان کردم

گرد راه خضرے از نظرم مے پاشید
سوئے هر چشمه شدم چشمه حیوان کردم

هیچ اکسیر بتاثیر محبت نرسد
کفر آوردم و در عشق تو ایمان کردم

همه بایستنم بود چو رفت آمد کار
هر چه در کار نبایست همه دان کردم

نیم ساعت بخود از تفرقه نتوان پرداخت
در مقامے که دل جمع پریشان کردم

هر چه آموخته بودم همه از یادم رفت
سود چل ساله بسودائے تو نقصان کردم

خال از آن ترک سیه چشم مپوشید که من
سحر بینش نظرش بردم و قرآن کردم

سوئے تو ره بتگاپوے خرد نتوان برد
سعی چندانکه بتحقیق تو نتوان کردم

خانمانان که بباد نظر تر بینش
طبع گر خاک نگارید منقش جہان کردم

نکته آرا و غزل سنج نظیری مے باش
بمدتے که ترا صاحب دیوان کردم

ما چو سیل این خاک را زاول به پشت پا زدیم
خیمه همچون گل ز مهد غنچه بر صحرا زدیم

کوه دانستیم دنیا را و خود را شاخ گل
از بغل مینا برآوردیم و بر خارا زدیم

جنس کنعان مصریان گفتند در بازار نیست
نیشتر را ندیم رخش از کاروان سودا زدیم

دهر زاول بر سر کین است پندارد که ما
سنگ مریخ و زحل بر گنبد مینا زدیم

تکیه بر آب و سرے پر باد نخوت چون حباب
هرزه وا کردیم چشم و غوطه در دریا زدیم

کس ز ما سرگشتگان ره بر مراد خود نیافت
بال و پر در جستجوئے منزل عنقا زدیم

قصر فوق و کاخ نه جستیم غیر از ما نبود
خوش بخلوتخانه نشستیم مے تنها زدیم

غیرت ما با کسے تا ردو تائی بر نتافت
بر خود آخر تاب همچو رشته یکتا زدیم

دلکشا دیدیم صوت و نغمه امروز را
مهر نسیان بر سر افسانه فردا زدیم

سبزه وش شاید که راز خاک بر صحرا نهیم
باده حمراز جام لاله حمرا زدیم

کس حدیث آشنائی در جواب ما نگفت
قفل خاموشی نظیری بر لب گویا زدیم

تا یکے از کثرت غم روئے بر زانو نهم
تنگ گردد خانه بر من سر بشهر و کو نهم

دفع دل تنگی و مے از شغل خالی نیستم
دست اگر بردارم از جیب آستین بر رو نهم

تا کرنجم که منت دار از خویشم نکرد
عشرتے یاد آورم غمهاش بر پهلو نهم

کوچه معشوق باغ دلکشائے عاشق است
بینم از هر جا ملالے رو بکوئے او نهم

کس درین کاسد دیار از من متاعے خوش نکرد
چند چون گل رخت رعنائی برنگ و بو نهم

مائه من انگبین ناب و پر آشوب شهر
به کزین بازار جنس خویش بر یکسو نهم

کفر و ایمان را بیک سنگ آن دو ابرو میکشد
تا یکے اعجاز را در پله جادو نهم

خو به عشرت کرده ام عادت براحت چند گاه
میروم تا بیرازین عادت ز طبع این خو نهم

طے راه از اشک بر مژگان سکسر میکنم
خم نمیگردد ز ثقلم بار اگر بر مو نهم

نافه مشکم که عطر افشان بپا افتاده ام
در چه پا آویزم و زرخ بر پے آهو نهم

بوالعجب دیدی که نظیری را بنو آورده است
سینه بشگافد گر شش زنجیر بر بازو نهم

همیشه گریه تلخے در آستین دارم
بنرخ زهر فروشم گر انگبین دارم

بیاد و برقم از احوال خویش در گفتار
که ابر در گذرد تخم در زمین دارم

کسے که خانه بهمسائیگی من گیرد
مدام خوش دلش از ناله حزین دارم

نه با گلم نظرے نے بصوت آهنگے
شکسته بالم و صیاد در کمین دارم

مرا بساده دلیهائے من توان بخشید خطا نموده ام و چشم آفرین دارم
دلم رفیق سمندر مزاج مے طلبد سموم غیرت وادی آتشین دارم
ز دیر با بُت و بتخانه مے برد عشقم خجالت از رخ مردانِ راه دین دارم
بدست هر که فتد جرعه حریف منست ندیم میکده ام دل چراغین دارم
سرم بکار نظیری فرو نمے آید که داغ بندگیِ عشق بر جبین دارم

جز نسخه احوال کساں پیش ندارم هرگز نظرے بر ورق خویش ندارم
بر دام هوا و هوسم خنده زند مرگ صد داعیه ام بیش و نفس بیش ندارم
روشن شود از کاوش احباب چراغم زخمے نزند کس که سرے پیش ندارم
هر نوع که آید سخن عشق سرایم صبر خرد قافیه اندیش ندارم
چوں خامه آشفته دماغاں شدم از دست پروائے نوشتن ز دل ریش ندارم
زاں نیش که دی زد برگِ دست تو فصّاد در یک بنِ مو نیست که صد نیش ندارم
از من سخن عشق و جنوں پرس نظیری دیریست دل و دین و سر کیش ندارم

رضا بعشق کدام است و اختیار کدام چه دل بعشق دهم دل کدام و یار کدام
دراں کمند که صد سر ز حلقه اش ریزد بهائے کشته چه و قیمت شکار کدام
دو نیم گشته دل از کفر و دین نمیدانم کزین دو پاره دل آید ترا بکار کدام
چه چشم اعمیٰ از هجر نور کو بندم که قرب ذره چه و نسبتِ شرار کدام
فلک ز عربده آسوده است حیرانم که گشته خوئے تو با طبع روزگار کدام
ز بسکه مستِ رخ ساقیم نمے فهمم که تابِ طره چه و چشم پُر خمار کدام
قرار و صبر نظیری بچشم او دادیم ز عهدِ ما و تو بینیم استوار کدام

هر کجا ساخت غمے دائره معمار شدم هر کجا نقطه شد آنده خط پرکار شدم
بوئے یار من ازیں سُست وفا مے آید گلم از دست بگیرید که از کار شدم
بس گراں شد برم آسوده و دستم در خواب همچناں زیر سرش بود که بیدار شدم
دل دیوانه من قابل زنجیر نبود بشکنج سر زلفت الله چه سزاوار شدم

من دگر قوتِ پرواز ندارم در دام کاش صیاد بداند که گرفتار شدم
قیمت زخم بلا درد طلبگاری بود نرخ کالا نشنیدم چو خریدار شدم
کس بآتش بدل خویش نظیری نرود زاں نگه سوخته بودم که خبردار شدم

خود را کباب ازیں دل خود کام کرده ام ایں پاره آتشی است دلش نام کرده ام
گر روزگار دشمنِ من گشته دور نیست خونها ز رشک در دل ایام کرده ام
ایں دل که در وصال تسلی ازو نبود خورسندش از تغافل و دشنام کرده ام
بے صبرم آنچناں که بقدر کرشمه جانے گرو نهاده دلے وام کرده ام
پیش خیال او حذر آید ز اضطراب ایں صید را بجمله دمے رام کرده ام
شامِ فراق در نظرم داغ حسرت است هر مے که روز وصل تو در جام کرده ام
از نیم جرعه لطف نظیری چه بیخودیست ایں روز وصل بود که من شام کرده ام

ما قلم در آتش و دفتر در آب افگنده ایم هر چه با آں خواهشے هست از حساب افگنده ایم
شب که در مستی سراغ کلبه ما کرده جائے غم شادی بدل از اضطراب افگنده ایم
کوئے جاں معمور تر داریم از بازار دل راه سلطاں را بعمداً بر خراب افگنده ایم
ما گرفتارانِ بیدل هر کجا نالیده ایم لرزه بر عرش از دعائے مستجاب افگنده ایم
بر سر انگشتِ نیاز ما اثر یابی که دوش طره مقصود را در پیچ و تاب افگنده ایم
چاشنی گیرند مستاں از دل پُر شور ما ما نمک بر آتش از خامی کباب افگنده ایم
کفر و دیں را از سوئے باطن بسولاں در نهند ما غلط بیناں نظرها بر کتاب افگنده ایم
بر نتابیم از فرشته منّتِ بادِ مراد ما که کشتی بر سر موج سراب افگنده ایم
از کرام الکاتبیں منّت نظیری کے کشیم ما ز دیوانِ عمل حرفِ ثواب افگنده ایم

دست در طره آشفته یارے نزدیم یادگاری گرهے بر سر تارے نزدیم
شرم ما باد که مشهور جهانیم بعشق نشدیم آتش و بر خیمه یارے نزدیم
در ره دوست چو خاشاک دوا ریخته اند هر سر آبله نشتر خارے نزدیم

کرده صد سالک چالاک برین راه گذر   دست در حلقهٔ فتراک سوارے نزدیم
همه رازشنی وز بیائی مادر نظر ست   بخیه بر طرف پردهٔ کارے نزدیم
هر چه دادند وگرفتند دران کوئے نکوست   بر ترازوی ومحک زن عیارے نزدیم

خلوت انس نظیری نبود در خور ما
حلقهٔ بر در دل در شب تارے نزدیم

از ما حذر که دست ز آداب شسته ایم   ترم از دل و زبان نمے ناب شسته ایم
از یک حدیث لطف که آن هم دروغ بود   امشب ز دفتر گله صد باب شسته ایم
امروز آب دیده ندارد اثر که دوش   تلخی گریه را بشکر خواب شسته ایم
از رنگ و بوئے گریهٔ ما دور دامنت   صد آرزوئے کشته درین آب شسته ایم

از عیش ما مپرس نظیری خبر که ما
چون خضر لب ز چشمهٔ نایاب شسته ایم

نمیگردید کوته رشتهٔ معنی رها کردم   حکایت بود بے پایان بخاموشی ادا کردم
بلذت بود گر لخت جگر گر پارهٔ دل بود   نمک رفت از سخن تا با تکلف آشنا کردم
درین دوکان کاسد صد هنر میدانم و هیچیت   بمس محتاجم اکنون گرچه مس را کیمیا کردم
خدنگ جعبهٔ توفیق امشب در کمانم بود   غزالم در نظر بسیار خوب آمد خطا کردم
شهادت را عوض فردوس جانان داد در محشر   دیت خود نبست خونم را غلط کردم بها کردم
لبم جوش انا الحق داشت چشمم گریه گرمی   شکایت بود بر لب یاد او کردم دعا کردم
گره بکو نمیز ببید آن ابروے زیبا را   اگر افسون او کز سحر باطل بود وا کردم
بهر کارے که نیت میگماری نصرت از حق جو   که بر گنجشک دام افگندم و صید هما کردم

بکوئے یار چون بود در هم و آشفته مے آمد
نظیری گشت صد گلزار امروز از صبا کردم

من روز ره خانهٔ خمار ندانم   مستی طرب جز لب شب تار ندانم
مست آمدم و مست ازین حلقه شوم   من قافله و قافله سالار ندانم
پیداست که بر کشتی صد پاره سوارم   پا و سر این قلزم خونخوار ندانم
نے کسب کمالے شد و نے طی مقامے   از راه بجز جنبش رفتار ندانم

چون کودک بر خشم بود گریه حدیثم   صد عرض هوس دارم و گفتار ندانم
عمرم بصفیر قفس و دام گذشت است   من زمزمهٔ در خور گلزار ندانم
در سردی هنگامه همین کام فروشم   من گرمی و شیرینی بازار ندانم

خاموش ز غوغا که درین باغ نظیری
یک نغمه بصد شاخ سزاوار ندانم

در دشمن زنم و دوستی اظهار کنم   دست دل گیرم و در لوزهٔ دلدار کنم
نالهٔ نغمه سرایان چمن بے اثر است   رو دشس دام ز مرغان گرفتار کنم
دلم از زمزمهٔ طرف چمن تنگ آید   گوششس بر قهقههٔ دامن کهسار کنم
رشته را این صنمان حبل متین میسازند   تارم از سبحه بر آرید که زنار کنم
ترسم از رشک در میکدها در بندند   گر از آن شیشه که مے خورده ام اقرار کنم
نیست با خشک و تر بیشهٔ من کوتاهی   چوب هر نخل که منبر نشود دار کنم

میگساران همه خفتند و نظیری در شور
داروئے بیهشی نیست که در کار کنم

مبین بعیب و قبولم که نیک خواه توام   اگر بدو و جهانم که در پناه توام
مپوش چشم ز حالم که از پریشانی   ز دیدهٔ تو گریزان نه از نگاه توام
بگرد کوئے تو گردم نسیم درگاهم   بهیچ در نشینم که خاک راه توام
هزار زخم ستم خورده ام رسیده بتو   نمانده قوت رفتن ز صیدگاه توام
صور نگار صد افسانهٔ پریشانم   که در سواد شب طرهٔ سیاه توام
کجاست هجر که وا انتقام خویش کنم   که در حمایت مژگان کینه خواه توام

نظیری از که گذشتی دگر گرا دیدی
که باز سوختهٔ شعلهاے آه توام

سوزن بدل از بخیه و پیوند شکستیم   از بے هنری دست هنرمند شکستیم
در عشق بکامے نرسیدیم که بسیار   عهد پدر و خاطر فرزند شکستیم
از بهر نهالے که نشاندیم بخاطر   بس شاخ و بر نخل برومند شکستیم
ما حلقه بگوش سخن عشق و جنونیم   در حلقهٔ لسیان گهر پند شکستیم

امروز نشد نقلِ عزیزان گلهٔ ما
صد بار من و تو هم این قند شکستیم

هر گاه شنیدیم ز اخلاص حدیثے
طرفِ کلہے پیش خداوند شکستیم

تا روز مکیدیم سر انگشت حلاوت
زان قند که امشب ز شکرخند شکستیم

گفتیم لب شادی منشو آلوده نظیری
لب خوش نشد از خنده و سوگند شکستیم

شب در بتخانهٔ را با دو چشم تر زدم
کعبه در لبیک آمد حلقه تا بر در زدم

همچو مرغ تیز پر رفتم بسوئے آفتاب
آنقدر کز گرمیش آتش ببال و پر زدم

ظرف من سر بسته بود و سیل گریه تندرو
پر نشد پیمانه ام هر چند در کوثر زدم

دانستم با صاحب منزل رہ گستاخی
نکته بر واعظ بگفتم نعره بر منبر زدم

فیض صحبت تا سحر نگسست از دنبال هم
تا کواکب سبحه گردانند من ساغر زدم

داشت برزنگار دل اندوه حرمان خاطرے
صیقلے آئینه را در پیش روشن گر زدم

شمع محفل خفته بود و شوق صحبت رفته بود
آتش افگندم بمجلس بال بر مجمر زدم

همچو خورشید آتش دل بیشتر شد موجزن
آب هر چند از نم مژگان بر آن اخگر زدم

در ره قاتل نظیری را فگندم غرق خون
آتشے آوردم و در عرصهٔ محشر زدم

ما برق جائے نور بکاشانه برده ایم
آتش بپاسبانی پروانه برده ایم

بگرفته خواب دیدهٔ بخت و امید را
از بس ز وعدهائے تو افسانه برده ایم

با ما اگر خدائی کند دشمنی بجاست
از آشنا پناه به بیگانه برده ایم

این گوشمال در خور ما هست از فراق
نام جدائی تو دلیرانه برده ایم

هستیم آنچنان که بقصد هلاک خویش
خنجر بخصم و سنگ بدیوانه برده ایم

سایهٔ خودیم ز مان ما رمیدگان
کز کنج خانه گنج بویرانه برده ایم

حرفے بگو بپرس نظیری چه محرمیست
حسرت بر آشنائی بیگانه برده ایم

چند در دل آرزو را خاک غم بر سر کنم
آتشے را تا بکے در زیر خاکستر کنم

چند بینم خواری و در سینه در زدم تیر آه
شعله را تا کے نگهبانی ببال و پر کنم

زاریم گو یا اثر دارد که امشب بر درش
ناله ناکرده خواهم نالهٔ دیگر کنم

تا نه بینم زهر چشمے را نمے با آب حیات
گر بآب خضر کام زندگانی تر کنم

باوجود ناامیدی بسکه مشتاق توام
مدعی گر مژدهٔ وصلم دهد باور کنم

گر جز از خاک سر کوئے تو خیزم روز حشر
خاک صحرائے قیامت را همه بر سر کنم

عالمے امروز بر حالِ نظیری خون گریست
وائے اگر فردا چنین جا در صف محشر کنم

زین غم نه گریه آمد و نے ناله بر کشم
سخت است حال مشکل اگر تا سحر کشم

غائب نگشته از نظر یاد در آمدم
من آن نیم که رنج فراق و سفر کشم

آن بلبل ندیده بهارم که انتظار
در آشیان ز کوتهی بال و پر کشم

بد خوئے خانه زادم و مغرور خدمتم
معذورم ار ز ناز تو یکبار سر کشم

پیدا شود که هر چه مرا هست از آن تست
فردا که رخت خویش ازین کو بدر کشم

ما و سفالِ آن سگ کو زانکه این شراب
مستی نمیدهد چو ز جام دگر کشم

چندان مرو ز هوش نظیری بروز وصل
کین جان بے بهانه به پیش نظر کشم

امروز نه پیست از غم خود دم نمیزنم
فارغ نشین که بزم تو بر هم نمیزنم

انداختم ببرون شادی هزار یکم
خیر از دو عشش بافتن غم نمیزنم

نازم باین شرف که غلام محبتم
لاف نسب ز نسبت آدم نمیزنم

صد ره سواد همتم از این و آن گذشت
با آنکه تازیانه برادهم نمیزنم

مے سازم ار چه دست قضا پیش مے کند
مے بازم ار چه نقش وفا کم نمیزنم

امروز بهتر است نظیری جراحتم
آسوده ام که دست بمرهم نمیزنم

ضبط حرفے میکنم کز وے زبان میسوزدم
شکوهٔ در دل گره دارم که جان میسوزدم

پاس تن از دور میدارد شب هجر تو جان
بسکه از داغ جدائی استخوان میسوزدم

جائے شیون دود آهم از دهان بیرون زند
بسکه از سوز درون بر لب فغان میسوزدم

خواستم شمعے که از وے خانهٔ روشن شود
وه چه دانستم که رخت خانمان میسوزدم

مهربانان زود تر بخشید خونم را باد　　بی گناهم کشته واز بیم آن میسوزدم
کرده ام در بیخودی آهی کرانروی دور باد　　کرده لب تبخاله وز دل تا زبان میسوزدم

ازکه مینالد نظیری باز مرغ بام کیست
عیب گوئیهای آن آتش بیان میسوزدم

خاک دیگر بر سر مژگان بی نم میکنم　　دست دل میگیرم و در یوزهٔ غم میکنم
در تن از آسودگی خونابهٔ دل تیره شد　　میشکافم سینه والماس و مرهم میکنم
بیغم و بیغم زمن ای درد کاران الحذر　　مهر از افلاک و تاثیر از دعا کم میکنم
در دل بی لذت من یکسر مو درد نیست　　از کدورت سودا با آنکه ماتم میکنم
جز پریشانی نمی آرد دماغ از کار من　　از سحر تا شب حساب زلف برهم میکنم
سنگ را در دل گره شد گریه از بیدردیم　　خنده از بیغیرتی بر اهل عالم میکنم

وصل را خواهم نظیری طوق بر گردن نهاد
دست دل در گردن شوق کسی خم میکنم

میبردم زین کوئی وز رشک محبت میبردم　　بسکه با من آشنا گشتی ز غیرت میبردم
کرد شیرین اشک تلخم را شکرخند وداع　　جیب و دامانی پر از نقل محبت میبردم
نوحه بر خود میکند دیوار و در از رفتنم　　میبرم ذوق از جهان از بس بحسرت میبردم
حالتی دارم باین خواری که از خاک درش　　گر بجنت خواندم رضوان بمنت میبردم

از حجاب رفتن بیجا نظیری از درش
بخیه ها بر دیده از اشک ندامت میبردم

باز از جرم شکایت نا امیدم از رحمتم　　گفته ام کفری و اکنون بدترین امتم
تا زمن دارد ملالی سایه ام خصم منست　　در دل خود خوارم و در چشم خود بی غیرتم
گرچه در ظاهر دلم اظهار طاقت میکند　　لیک پنهان بر سر جنگ است با من طاقتم
مینویسم خط بیزاری دل پر شکوه را　　با هوس پیوند دارد نیست با او نسبتم
عالمی از رنجشم راه حکایت یافتند　　از نکوخواهان دگر در زیر بار منتم
منکه جا یابم بزمش با رشک اغیارم چکار　　این چنین دایم در آتش از دل پر غیرتم

نیست از رنجش نظیری گر شکایت میکنم
عندلیبم ناله کردن هست رسم و عادتم

تا از فضای دشت بگلشن فتاده ام　　از چشم طائران نوازن فتاده ام
در نقش کارگاه جهانم نمود نیست　　کز ضعف همچو رشتهٔ سوزن فتاده ام
گه سینه میخراشم و گه چهره میکنم　　شوریده تر ز باد بخرمن فتاده ام
نی در حساب گوهرم آرد نه در نظر　　از کیسهٔ کریم به برزن فتاده ام
مشتاق التفاتم و محتاج رحمتم　　چون طفل شیرخواره بدامن فتاده ام
سعیم اسیر دست درین ترکتاز کرد　　طالع نگر که قسمت دشمن فتاده ام
زین بوم و مرغزار نیم گر ملولم　　طاوس سدره ام ز نشیمن فتاده ام
باز شهم که تا گشاد از مرحمت مرا　　در دست این عجوز برهمن فتاده ام
طبل رحیل قافله سالار میزند　　من در طلسم بی در و روزن فتاده ام
چون گل برنگ و بوئی هوا خرقه درگرد　　دستار داغدار بگردن فتاده ام

ریحان و مد بعشق نظیری ز آتشم
در گلشن خلیل ز گلخن فتاده ام

تهمتهائی غلط بر همه کس میر شدیم　　بدر از خانه نرفتیم و جهانگیر شدیم
مه کله گوشه پی خدمت ما میشکند　　که سرافراز باندازهٔ تقصیر شدیم
مئی تلخ دگر ک شور زما پرس که چیست　　طفل بودیم که باز از شکر و شیر شدیم
غافل از شیوهٔ رندی بسلوک افتادیم　　تازه ناکرده دماغ از پی تخمیر شدیم
دوست بر ما نگران از سر شفقت بگذشت　　خاک بودیم ز فیض نظر اکسیر شدیم
هر کجا راه دیدا اسپ برآن تاز که ما　　بارها مات درین عرصه بتدبیر شدیم
شادی هفته بآزادی ما میگردد　　همچو آ و بنه چه بسر حلقهٔ زنجیر شدیم
چار فصل چمن عمر ندیدیم افسوس　　نارسیده بجوانی ز تعب پیر شدیم
رشک بر پیری ما چرخ و عطارد دارد　　پشت خم همچو کمان راست تر از تیر شدیم
خونبها از عمر زلیخا بطرب بر گشتم　　عذر تقصیر عمل در پی توقیر شدیم
زان دو محراب نشین هندو زنار پرست　　پیش گفتار بدریوزهٔ تکبیر شدیم

فکر آبادی ایمان نظیری کردیم
سوی دلهای خراب از پی تعمیر شدیم

زجا نتوانم از کم نشاء کے چالاک برخیزم بهر سو چنگ محکم سازم و چون تاک برخیزم
چنان زآلایش مژگان تر دامن گرانبارم که سست از جا چو نور دیدهٔ نمناک برخیزم
بصافی مشربان صحبت گزیدم صاف باید شد بسوزم زند خشک و خرقهٔ تر پاک برخیزم
چو موجم نقش بر آب و چو گردم رخت بر صرصر ز دامن تا گریبان همچو سوسن خاک برخیزم
ملال آشیانم گشت کے باشد بهار آید چو بلبل مست گردم از خس و خاشاک برخیزم
بیکدم باده صاحب همتے دستم نمیگیرد که دالش گردم و از خانهٔ امساک برخیزم
درین صحرای پرصرصر چه تمکین هست بودم را چو دود از باد بگریزم چو گرد از خاک برخیزم
بسعد و نحس دوران خط تسلیم و رضا دادم که نتوانم چو نقش ثابت از افلاک برخیزم
بخورده زخم افتادم ز پا ترسم که نتوانم بخون رنگین پے آرایش فتراک برخیزم
شب از میخانه سوئے خانقه رفتم غلط کردم سحر میبایدم از نشاء تریاک برخیزم

مکن منعم نظیری گر ز حکم آسمان نالم
ز مظلومی بداد از حاکم بیباک برخیزم

بسیار قطره کردم در گرم سرد عالم چشمے نشد بحالم از دود گرد عالم
عزم رحیل دارم از شهربند دنیا صوم وصال گیرم از آبخورد عالم
بر خاک ره گذارم افلاک پایمالم خلوت نشین شهرم صحرانورد عالم
رخ میکنم بناخن لب میگزم بدندان با خویش در نبردم غالب نبرد عالم
از حسن آن پریوش تا یافتم نشانے دیوانه دوست گشتم ویرانه گرد عالم
خشمے همه تبسم تلخی همه حلاوت در نیش و نوش جانها در خار و درد عالم
ریزان ز من ثمرها الوان ز من چمن ها رنگے نه هیچ بادم از سرخ و زرد عالم
نابود هست بودم پندار در نمودم چون نقطه زبادم از نقش نرد عالم
نوبالغان این عهد زن منش اند یکسر مردانگی مجوئید از هیچ مرد عالم
زین خاکدان برستیم و ز اختران گذشتیم مائیم صبح ثانی خورشید فرد عالم

صبح از کف نظیری رطل گران کشیدم
بر طبع شد گوارا اندوه و درد عالم

کعبه و دیر شدم صدره و ویران گشتم بارها معبد ترسا و مسلمان گشتم

بادخاکم بهوا برد و پریشانم کرد عطر طرف چمن و گرد بیابان گشتم
نفسے از گل و آبے نفسے ز آتش و باد نشدم جمع از آن پس که پریشان گشتم
سیلئے نهی فضولی ز سلوکم انداخت چشم تر سیده تر از طفل دبستان گشتم
بازی نفس ز تعلیم گه عقلم برد گرچه صد بار بدل دست و گریبان گشتم
طوف و سعی حرم عشق نیاورده بجائے تشنهٔ زمزم آن چاه زنخدان گشتم
عمر بگذشت و خریدار بهیچم نخرید کار بد بود و بر خویش بنادان گشتم
پرده ام از رخ اعمال ندامت برداشت خجل از طاعت آلوده بعصیان گشتم
دل گرفتم ز کف دیو هوا آخر کار صاحب جام جم و مهر سلیمان گشتم
زیبدار زیور دوش و برخوران گردم که جلا یافته از خار مغیلان گشتم

اگر از ذوق نظیری بفتادم چه عجب
طفل بودم که غزل گوئے و سخندان گشتم

غساله شوئے نه کاسه ایاغ شدم تبرزینهٔ رنگین روئے داغ شدم
نه خضر بود درین تیره ره نه چشمهٔ خضر ز شرم هرزه دوی سرو در سراغ شدم
فغان و شیون مرغان چنان ملولم کرد که جیب و دامن خالی برون باغ شدم
نگویم اینکه سیه بختیم نمی انداخت چو بال زاغ بدم همچو چشم زاغ شدم
بروئے سبزه و گل بود سیر و پروازم نصیب خواند که پروانهٔ چراغ شدم
نه پیاله بمن داد نیک از مستی فتیله بر دل خامان نهاد و داغ شدم
بدشت و مزرع گشتن هوا پرستی بود بکنج عزلت و خلوت ز باغ و راغ شدم
نسیم نیم شبم بر مشام بوئے زد سحر شگفته و خوش طبع و خوش دماغ شدم

مدار کار نظیری بخلق دم در کش
که فارغ از همه در گوشهٔ فراغ شدم

نه خراش دم برفت نه گداز دل بدردم دم آتشین بیابان بفسرد و گفت سردم
شده ام ز خویش قانع بخیال خلق و دلقے نه بدرد باز گشتم نه ز دیده آب خوردم
همه از غذائے مرغان بخیال دام و قیدم کنم از دعائے باران بهوائے سرخ و زردم
نکنم قفا به بازی که دو شش نشسته نقشم نشوم ز لعب فارغ که عقب فتاده نردم

بهوائے ابر خیزم فگند ز پائے ثقلم — بگذار سیل افتم نرود ز دیده گردم
بقطار کس نگنجم چه گران بها امیرم — بعیار خس نیرزم چه بلند قدر مردم
بزنند ننگ سنگم بکشند عار خنجر — به تهمتن ار درافتم بگریزد از نبردم
برم هزار پایه ره بسته قطع سازم — بجهم هزار پله پلے مور در نوردم
بخزان و گل نه پیچم نه ز قسم رنگ و بویم — به بهار و دے نسازم نه ز جنس گرم و سردم
وزد از کمین نسیمے زندم بموج دریا — که سحاب خشک مغزم نه ز خار و نے زبردم
همه را بمهر بینم که قرین خویش خویشم — بجهان ضیا رسانم که چو آفتاب فردم

بسماع جان نظیری ز خودم خلاصئ ده
بفشان چنان غبارم که غبار کس نگردم

قطعه

آتشین گفتار خاکی پیکرم — باغ خلیل آذرم
در دم احیائے عیسی معجزم — در ید بیضائے موسے دفترم
جائے گل بلبل برآرد شاخ گل — گلفشانی بر چمن خاکسترم
عالم معنی بنورم روشنست — در حقیقت آفتاب دیگرم
غوطها در بحر معنی صنع کرد — تا براد از نه صدف یک گوهرم
از سخن هر کس هیولائے نمود — من هیولائے سخن را جوهرم
کس بمعیارم نیارد سخن — هین محک صاحب عیار و هین زرم
وصل معنی دیر اگر دستم دهد — پردهٔ افلاک را بر هم درم
جوهرم جسمم نمیدانم چیم — هر چه هستم غرق مهر حیدرم
اختران چون سرمه در چشم کنند — آسمان گوید غبار آن درم

برترا ز حال نظیری نکتها
گویم و از خود نباید باورم

بگل پیراهنے امید دارم — که خوشبو سازد آغوش و کنارم
من آن اسپمه صیادم درین بحر — که در دامم نمی گنجد شکارم
قضا همسنگ کو هم داد سودا — بموئے بر ترازو بسته بارم
فشانم خوشه باران ز مژگان — بشورش ابر دشت و کوهسارم

شود شور بده تر هر دم گل و آب — ازین مرغابیان چشمه سارم
بامید وصال آن پری وش — بشکلے هر نفس بت مے نگارم
بایمان نابهم از پندار بیرون — عجائب مومن زنار دارم
گریبان میدرم از عشق و کاوش — که تاب این سر و سودا ندارم
ز شهرے زادگان عشق پرسید — یکے از عار خار آن دیارم
باین خشکی گر آزادم گذارند — ز سر سبزان وادی یادگارم

نظیری ذوق شب خیزان ز من پرس
که از بیگه درین وادی سوارم

سوختن چون شمع پائے تا سرم — شد تنم جمله فدا به نظرم
در صبحم بروے نگشا بند — بر شبنم خنده میزند سحرم
من که بر گلبن آشیان دارم — چه غم است از فنائے بال و پرم
پشت غمدیدگان بمن گرم است — غم به پشتیم سنان و من سپرم
یک ره ابرام دوست نشنیدم — زین تغابن که ست هنوز گرم
کشندم غم باین گنه که چرا — شادی از دور دیده بر گذرم
حادثات جهان ز هم رنجند — نه پا ندا اگر بیک دگرم
تو بنا بد بعشق شاهد راست — بر گذرگاه ژاله شیشه گرم
بسکه دل بر قفا روم ز درت — قدم پس تر است پیشترم
مست و آشفته میروم برراه — حال من ظاهر است از اثرم
خوش نکردند صبحدم مرغان — نام کردند مرغ خوش خبرم

آنچنان دارم نظیری شوق
که بریزند عضوها ز پرم

شست سقائے ابر برگ و برم — نمی شد دل و دماغ نزم
دانه چون خوشه در گلو آورد — شاخها ئے رگ از نم جگرم
بس هوا طرح انبساط انداخت — شد درون سرا برون درم
بدو بال سحاب دوخته اند — دامن بحر و دامن تهرم

مژه بر ہم نمے توانم زد   کہ بطوفانِ گریہ بار ورم
مریم ابر در تموز آورد   میوۂ مہرگاں بما حضرم
عقد سنبل شدآه پیچانم   خوردۂ نرگس اشک چوں شررم
ہمہ امنیّت و فراغت شد   ہر چہ آفت نمود در نظرم
چوں بجوئے گلستاں نگرد   بوسہ بر دیدہ میزند نظرم
بسکہ از شوق سینہ در جوشم   پائے تقدیم میکند بسرم
پلئے در قرق مو براعضاہت   ہمہ آبستنی وجانورم

آنچناں گم شدم بعیش و نشاط
کہ نظیری نمے رسد خبرم

زخیل نغمہ سنجاں رفتم وطرز کہن بُردم   صداع بلبل کج نغمہ از طرفِ چمن بردم
نہ زیبِ باغ کم شد نہ بساطِ سبزہ خالی شد   خس خشکے ز نزہتگاہِ سرو و یاسمن بردم
دگر در شہر از مستی و رسوائی نمے گنجم   بیاباں و بدم و دستے بجیب پیرہن بردم
ز بے مہری یارانم ازیں بہ یادگاری نیست   کہ مہر خویشتن را از ضمیر خویشتن بردم
ہر آمیزش کہ سنجیدم خواص زہر مے بخشد   مذاق ناخوشی از شہد و شیر انجمن بردم
بصد کاں مومیائی اے حریفاں بہ نمے گردد   شکست خاطرے کز بزم آں پیماں شکن بردم
فراغِ خاطر از سیر و سفر جستم نشد حاصل   غم غربت فراہم کردم و سوئے وطن بردم

نظیری مست و بدخو دیدمش فرصت غنیمت بود
لبِ پُر شکوہ پیشش رفتم و تیغ و کفن بردم

بپروی تو پروانۂ امشب بچراغم   خود را بچناں بیخودی سوخت کہ داغم
مُطرب بکنایت غزلے دوش ادا کرد   از گریہ شدم مست و شد از دست ایاغم
اُورا ز تو ز خود رفتگئے میدہدم دست   کز پیش نظر ناشدہ گیرند سراغم
بوئے اگر از مہر و محبت نشنیدم   گل را گنہے نیست گرفتست دماغم
اے گلبن طالع چہ ہی روئے بزیدی   فصلے نگذشت است ز سرسبزی باغم
گو جیب کشا صبح و بُرکن ز سیاہی   شد روشنی روز رقم بر پیرِ زاغم
مشغول بعلم و ادبے باش نظیری   تا چند شوی شیفتۂ لابہ و لاغم

نہ مقامے کہ دراں زاد سفر تازہ کنیم   نہ غبارے کہ ازاں سرمۂ نظر تازہ کنیم
سوئے ایں بادیہ ہرگز نوزیدست نسیم   سینہ بر برق کشائیم و جگر تازہ کنیم
ہمہ از شعلہ چو پروانہ پر انداختہ ایم   ور طپیدن نتوانیم کہ پر تازہ کنیم
تشنہ دارند بجر و دم آبے ندہند   خود لبِ خشک بخوناب جگر تازہ کنیم
کے بود یار سفر کردہ ما باز آید   جان مشتاق ازاں سینہ و بر تازہ کنیم
خلق را فتنۂ ایں شہر فراموش شدہ   زخم پنہاں بنمائیم و خبر تازہ کنیم
وقت آں شد کہ مے از ساغر خورشید زنیم   لبے از خندۂ شادی چو سحر تازہ کنیم
شمس دین اختر اعظم بسعادت خواہیم   نوبت سلطنت شمس و قمر تازہ کنیم
بندہ باشیم و ملوکانہ حکومت رانیم   روش دیگر و آئین دگر تازہ کنیم
تبضرع کلہ فقر ز سر بر داریم   بادشاہانہ ہمہ تاج و کمر تازہ کنیم

نقش امید نظیری بجہاں نتواں یافت
بہ کہ ایں تختہ بشوئیم و ز سر تازہ کنیم

یک گلیم اما بر تبت چوں خم و پیمانہ ایم   مختلف در رنگ و بوئیم ار چہ از یکدانہ ایم
سرّ معبودیم و با شرکِ خفی ہم پردہ ایم   روح مسجودیم و با نفس دنی ہمخانہ ایم
طبع معشوقی و لاف عاشقی از ما خطاست   طعمۂ بازیم اگر شمعیم اگر پروانہ ایم
گنج در ویرانہ باید کرد پنہاں ایں عجب   بوالعجب ترا اینکہ خود گنجیم و خود ویرانہ ایم
قفلہا از ما کشاید فتحہا از ما شود   ہر کجا تقدیر مفتاح ست ما دندانہ ایم
کاشفِ نیّت چو شکل قرعۂ دہ نقطہ ایم   رہ زن باطل چو فال سبحۂ صددانہ ایم
با بد و نیک ار چہ یکرو ئیم ہمچوں آئینہ   در صلاح کار در ہم صد زباں چوں شانہ ایم
گر بہ بینائیم عطر سنبل آشفتہ ایم   ور بہ سیہ کاریم کحل نرگس مستانہ ایم
آمدیم از علم و در تقریر سرگرداں شدیم   زانکہ چشم دہر در خوابست و ما افسانہ ایم

در طریق بُردباری گر نظیری عاجزیم
شکر للہ در رہِ وارستگی مردانہ ایم

ساقی برحمت آمدہ ام تا بپائے خم   یک کاسہ مے بیار دگر ہست لائے خم
باطن زکسب معرفتم بہ نمے شود   تبدیل خلق میکنم از کیمیائے خم

از یک پیاله ام ز خلاف فلک بجز … کز سر بروں شدم چو مے از تنگنائے خم
گر خم شکست محتسبم غم نمے خورم … کافیست یک کرشمهٔ ساقی بجائے خم
تا هست باغ و میکده از غم پناه هست … باز بر گل شویم نهاں با قفائے خم
چشمم غنی شد از کرم پیر مے فروش … طبعم کریم شد ز دم دلکشائے خم
مستی من ز جنس حریفاں دور نیست … نوشم مے از قرابهٔ دیگر ورائے خم
پیمانگی کند فلکم مهر قطرگی … گردوں صلائے جام زند من صلائے خم

در حرص ناں چو مور نظیری چه مانده … طاؤس میشود مگس اندر هوائے خم

ردیف النون

۱۳۵۶ دیر بست بیروں رفته ام از اختیار خویشتن … بنشسته ام اندوهگیں در انتظار خویشتن
گر از عیار حال خود در مجلس اظهارے کنم … سازاز مقام خود فتد مے از عیار خویشتن
مشرب مصاحب میکند ور نه تفاوت بیحد است … تو مست حسن و ناز خود من در خمار خویشتن
تا رفتم از کوئے مغاں در من غریبی کار کرد … هرگز نمے آید مرا یاد دیار خویشتن
توفیق اگر یاری کند در زهد خشک آتش زنم … زاب رخ سوز آورم سنگے بکار خویشتن
سیلاب مستی سر دهم تا بیخ هستی بر کند … یکبارگی فارغ شوم از خار خار خویشتن
گر بر هنر صلح آورد روزے پشیمانی مرا … چنداں بگریم کز دلت شویم غبار خویشتن
گر پیش میخواندی مرا ذوق مرا می یافتی … نقش خرابی مانده ام از یادگار خویشتن
آں شب که در خون خفته ام دانم شب آسود کیست … کم روز راحت دیده ام از روزگار خویشتن
یک روز بر قع بر فگن انصاف مشتاقاں بده … خلق جهاں را کرده امیدوار خویشتن

معشوق و عاشق را بهم نازے نظیری لاز مست … دشمن نمے باشد کسے با دوستدار خویشتن

عمر اگر باقیست رنجشها کهن خواهد شدن … آں لبانِ تلخگو شیریں سخن خواهد شدن
باز خواهد آمدن از نقش باز یها خیال … ایں دو چشم بت گر من بت شکن خواهد شدن
پاسخ گفتار زشت ما هم استغفار ماست … کے صنم گو یا بکفر برهمن خواهد شدن

باز عشق حیله گر شاهد فریبی میکند … یوسفے هر گوشه در چه بے رسن خواهد شدن
منکه از گم کرده یار خود نمے یابم نشاں … گر به بیت الله روم بیت الحزن خواهد شدن
من کجا و عیش و مستی باده بر من زهر باد … بے تو گر شکر خورم تلخم دهن خواهد شدن
اسم اعظم ثبتِ لعلِ تست پاکس وا رهاں … ایں نگیں روزے نصیب اهرمن خواهد شدن

جیب ماتم دیدگاں چاکست تا دامانِ حشر … شاهدِ حالِ نظیری پیرهن خواهد شدن

در چراغ حکمتت از مغز خود روغن مکن … جز بنورِ عشق راه معرفت روشن مکن
حکمت از خود جوی و از یونان و یونانی مخواه … از کنار خوشه چیناں دانه در خرمن مکن
عشقبازاں را قوام جسم از قوتِ دلست … چوں دلت باشد قوی فکر غذائے تن مکن
دلبرے بگزیں کز دل یاد و هم آغوش تست … شاهد هر جانشیں را دست در گردن مکن
آب پاشانست در کوئے پریرویانِ یزد … تا تماشائے پائے در گل چشم بر روزن مکن
رود مصر و چشمهٔ موسیٰ براه قدس هست … وقت پیری هم بس از آلائش دامن مکن
اختیار عشق با هزل و هوس شغل خطاست … هر کجے کز موم سازی نعلش از آهن مکن
اے خوشا خواری و خورسندی که فقر و قبول … کس نگوید گلخنے را جائے در گلخن مکن

آشتی داری بخصماں با نظیری کیں مکن … دشمناں را دوست کردی دوست را دشمن مکن

دلا روز آں خم ابرو بگرداں … بدل کردیم قبله رو بگرداں
رخ از هندوے خطش سومنات است … مسلمانی رخ از هندو بگرداں
نه بینم غرّه آں رو را مبارک … عنانِ طرّه بر یک سو بگرداں
بهار حسن عالم بے خزاں نیست … رخ از اصلاح ایں جادو بگرداں
بهر فصل ایں جهاں طبعے پذیرد … ترا هم رفت فصلے خو بگرداں
ز دست انداز زلفت از کار رفتم … شکنجے بر خم بازو بگرداں
مبادا بر نشاں آید خدنگے … کمینے دیده ام آهو بگرداں
بعشقت پارسائی پیشه کردم … برسوائیم در هر کو بگرداں
ز لالت تیره گشت از ناروائی … نظیری آب خود زیں جو بگرداں

در مانِ ضعفِ دل بلب نوش خند کن   حرفے بگوئی و مشک و گلابے بقند کن
لب پاک از ترشح آب حرام کرد   طرفِ روا بگردنِ صوفی کمند کن
بوئے عبوسِ عارف شہرم دماغ سوخت   خادم بیار مجمر و فکرِ سپند کن
زہرم برگ ز حاسد بدگوئی میدود   نیشم ز دل برآر و علاجِ گزند کن
با ما بدست خصم بجدار چه خوب ہست   گو اُستلم لطینت ناارجمند کن
آنکس که دین ندارد و گوید که عارفم   تکفیر او بملت ہفتاد و دو اند کن
تا کے چو موج آب بہر سو شتافتن   در عین بحر پائے بگرداب بند کن
نقدت ہمه ز روئے ریا قلب مانده است   صرافِ خویش شو سخن چون و چند کن
دشمن اگر بسفرهٔ تو میہمان شود   سر بخش و نام خویش بہمتِ بلند کن
آرائش برون چه کنی پشم گوسپند   گر گے که در درونست ترا گوسپند کن
افغان که سوختی و بمر ہم نمے خری   آنرا که داغ مے نهی اوّل پسند کن

عالی نموده عشق نظیری مقام تو
معنی بلند آور و دعوے بلند کن

با مسلمان زادگان تا کے دل و جان باختن   بعد ازین خواہم بترسازاده ایمان باختن
بر امید یک نگاه مرحمت مینا بدم   خویش را چون سرمه در چشم عزیزان باختن
تشنه چند این راه ظلمت کرده طے حیف حیف   جام جم را در کنار آب حیوان باختن
شیوہا دارد محبّت ورنه کار عقل نیست   یوسف افگندن بزندان عشق زندان باختن
کار بر اندازهٔ ما نیست بس رسوائیست   زود همچون اہرمن مہر سلیمان باختن
بر امیدِ التفاتِ خضر نادانی بود   زورق اندر بحر و مرکب در بیابان باختن
عشق بے تعلیم مے آید برین معنی گواست   کودکان را عشق با ہم در دبستان باختن
ارد لے داری دو عالم را بداوے برفگن   کس ندید ہم برده با خدا ز ہزاران باختن
ما مقامر نیستیم کان ما دانست اوّل زیاد   داد گردن دل پس ایمان بر سر آن باختن
گرد کوئے ما چو گردی رو حریفِ ما نهٔ   با فقیران منعمان را نیست آسان باختن
لاف آن بہتر که در میدان سر بازان زنم   شرط دعوی نیست تنها گوئے و چوگان باختن
مہر قمارے را که شرطے نیست ذوقے نیز نیست   از لبِ تو بوسه و از ما گریبان باختن

میسزد مغلوب بودن لیک غیرت عالی است   عشق میخواہد بیا زم لیک نتوان باختن
طاعتِ چل ساله را در عشق ترسازادهٔ   در سر بازار میباید بعصیان باختن

چیست میدانی نظیری وقت مرگ افلاس ما
جان بساحل بردن و سامان بطوفان باختن

بگریه در دل تو گر اثر توان کردن   ترا ز ذوق محبت خبر توان کردن
اگر بمہرِ من آب دگلت سرشته شود   دل و زبان تو شیر و شکر توان کردن
قبول سلطنت ہر دو کون چندان نیست   که با محبت تو سر بسر توان کردن
به پند مردم ازین راه بر نمی گردم   بجستجوئے تو سر در خطر توان کردن
بیانِ شوق بتقریر در نمے آید   نمیشود که سخن مختصر توان کردن
بنامه گر صفتِ اشتیاق بنویسم   ز کاغذ و قلمم بال و پر توان کردن
ز دیده تا بدلم رفت گریه طوفان کرد   گذر عجب که ازین رہگذر توان کردن

علاج نیست که خصم از درون جان برخاست
ز کید دشمن بیرون حذر توان کردن

نوش میبرند حدیثت در گزندِ خویشتن   تلخ از آن گوئی که داری پاس قندِ خویشتن
بس پریشان ساختی زلف دراز خویش را   گر دلے نگذاشتی فارغ ز بندِ خویشتن
ہیچ کارم بیش از عشقت بکام من نبود   چون پسندیدی مرا گشتم پسندِ خویشتن
دولتِ عشق توام ہر گه بخاطر بگذرد   سجده آرم پیش بختِ ارجمندِ خویشتن
با خیالے مونسم کز فکر خود دور و خشتم   از غزیزے نادرم سر در کمندِ خویشتن
ہر که از مجلس عبیر و عود بیرون آورند   دفع چشم بد برم دود سپندِ خویشتن
رام دل زلف سیه غارت نشد شرمنده ام   از فسون و دعوتِ ناسودمندِ خویشتن
صلح و جنگت بر دلم میدان طاقت تنگ ساخت   عرصه جو در خور سبیر سمندِ خویشتن
عشقبازی گرچه میگویم خطا کردن بود   بر نگردم زین خطا کاری به پندِ خویشتن

پیش گفتارت نظیری جان تحسین میدہد
ناز کن بر حسن ادراکِ بلندِ خویشتن

ہر دانه قماری کن دستے بدنه عالم زن   خصلے که نهی بُبرنه نقشے که زنی کم زن

هردم چو فلک لعبے از پرده برون آری   این شعبده یکسو نه وین معرکه برهم زن
گر مهر نهی بر دل از شوق بیابانی نه   در قفل زنی بر لب از رطل دمادم زن
بینائی جان خواهی شمشیر تبارک زن   آگاهی دل خواهی الماس بسر هم زن
تو بهرچه خاموشی کز هیچ نیندیشی   من پاس کرا دارم غواص نه دم زن
ایمان ز یقین خیزد از هرچه بشک باشی   در آتش حرمان بین یا بر محک غم زن
مومن نتوان گفتن عاشق که مجاهد نیست   رو بوسه چو سربازان بر طرهٔ پرچم زن
شادی و غم عاشق توام بزمین آیند   تخت از پے سور ما در حلقهٔ ماتم زن
ما جان بهوائے تو دادیم درین گلشن   بر هستی ما دامن چو باد به شبنم زن
تا عذر گنه گوید آن حور بهشتی را   خالی دگر از عصیان بر جبههٔ آدم زن
گر کعبه هوس دارد احرام رخت بندد   چون خال زنخدانت کو غوطه بزمزم زن
شرع آخر سنگین است پابند طبیعت را   از کعبهٔ گل برکن در کعبهٔ اعظم زن
جانیست نظیری را بیمار لب و چشمت
یا شربت نافع ده یا ضربت محکم زن

دلم شد زود رنج آزار او کن   تغافل گونه در کار او کن
بکوشش رنگے گیرد چراغم   شرر داری حرارت یار او کن
گلابے پاش بر دلق وجودم   چو گل آغشته بود و تار او کن
سخن کز پختگی رنگے ندارد   اگر معجز شود انکار او کن
کسے کز روئے آگاهی زند حرف   بجان دست او رسد ایثار او کن
نگه هر هنگ کم آزار حسن است   غضب را شحنهٔ بازار او کن
اساس حسن داری ساده از مهر   مثالے نقش بر دیوار او کن
نفس کز تفتگی تابے ندارد   گر از عیسے بود زنار او کن
نظیری را مسوز از داغ حرمان
ترحم بر دل افگار او کن

عشق تو شیرازهٔ اجزائے من   شوق تو فهرست سراپائے من
بسملهٔ گوشهٔ ابروئے تست   فاتحه شرح تمنائے من

رابطهٔ بند بہ بندم ز تست   ثبت بداغت شده اعضائے من
کعبهٔ کوئے تو بود مرجعم   بر سر معراج بود پائے من
مردمک چشم جهانے ز تست   روشنی دیدهٔ بینائے من
از شکرستان تو اجرت خورست   طوطی گویائے شکرخائے من
از چمن حسن تو بیرون مباد   زمزمهٔ بلبل گویائے من
اینقدر ارزم که هیچم خری   هم زیانی نیست ز سودائے من
این شرفم بسکه شوی مشتری   هیچ مده قیمت کالائے من
پس زده رفیقان ره افتاده ام   گر نکنی رحم بمن وائے من
جائے نظیری دگر اینجا کجاست
من شده تو آمده بر جائے من

غم از دل برکران نتوان نهادن   گرانے بر جهان نتوان نهادن
مرا سرے بجانان از ازل هست   که با جان درمیان نتوان نهادن
ارادت کرده محرومی مقدر   گنه بر آسمان نتوان نهادن
نواله کز کف معشوق باشد   بتلخی از دهان نتوان نهادن
سرے کافراختم از آستانش   بجز از آستان نتوان نهادن
ز بس داغ جنون آشفته مغزم   سرم بر پرنیان نتوان نهادن
سمند عشرتم توسن چنان هست   که هوشش بر عنان نتوان نهادن
ثبات از عالم ارکان بر بست   اساسے آنچنان نتوان نهادن
فضائے چرخ مار بیضه خوار است   درین کاخ آشیان نتوان نهادن
عزیز خاندانم از مکان رفت   قدم بر لامکان نتوان نهادن
توانم جان بآسان داد لیکن   بجسم مرده جان نتوان نهادن
چنان بجرش دل و دستم شکسته   که کلکم در بنان نتوان نهادن
قلم درکش بدیوان نظیری
ز بس سهوش نشان نتوان نهادن

نه مراست حسن فضلے بعیار سربلندان   نه خوش آمدی موافق بمذاق خودپسندان ۱۲۷۶

بخیال نقش و رنگم ز دو دیده خواب برده خم ابروئے نگارین چو شب نگار بندان
تنگ می دو اندرین ره نرسم بگرد مردے که براسپ چوب نازم پے باد پا سمندان
بچراغ تیره بختاں دم خسته میفروشم که ز ناکسے بنرزم بفروغ ارجمندان
بهوس برزیم سودا من و آهوئے خطائی بخطا فرو نیاید سر عنبرین کمندان
دل سوگوار مارا بت شوخ و شنگ باید مئے تلخ تر مناسب بمزاج دردمندان
بکسے نشین نظیری که به نیش نوش بخشد
چه تمتع حلاوت ز حدیث بے گزندان

بیمار بیدردی دلادرمان نخواهی یافتن وحی ار بتو نازل شود ایمان نخواهی یافتن
چه فیست درگرد آمده کار بیت سر گم شده سر رشته کز کف گم شده آساں نخواهی یافتن
قربے که خاصان تهش در آرزوے یکدمند مفت از خطا در باختی ارزاں نخواهی یافتن
باشند سخن سیم و گهر نزد معبر پاک بر کاندم که نرخش بشکند تاوان نخواهی یافتن
با نیست طبعت پر شجر از نظم و نثرش سایه ور دهقان طرازش گر کند نقصان نخواهی یافتن
از جوئبار خود نوا بر نو بهار رمن مزن فردا چو صحرا بشگفد بستان نخواهی یافتن
شب رخت سودا باز کن ورنه بوقت صبحدم از گرمی بازار من دوکان نخواهی یافتن
سلطان ظالم را ظفر بر لشکر مظلوم نیست در دولتش اگر ماند بجا سلطان نخواهی یافتن
احسان ساقی بے زبان طرف نظیری بکیراں
دوراز چنیں گرداں شود مهمان نخواهی یافتن

سبو بیار و پر از آب زندگانی کن ز جام مے طلب و عمر جاودانی کن
نگفت جم بفریدوں جز اینکه جور مکن جهاں ز تست دگر هر چه میتوانی کن
به نشاط طبع حکیماں علاج بیمار است غم شکسته دلاں دار و شادمانی کن
ز سال خورده مکش سر که هست کار آموز شراب کهنه بچنگ آور و جوانی کن
شب از قرابه شنیدم که با قدح میگفت چو ماه باش بخورشید هم قرانی کن
تهی ز خویش شوی پر ز مهر ساز ندت نظر بکاس مه و دور آسمانی کن
پدر بشکر و مادر بشیر پرورد ت بهر دو شیر و شکر باش کامرانی کن
سبیل حق شو و عالم سبیل خود گرداں طفیل شاه شو و بادشه نشانی کن

چو نام فرخ خود باش در طریق سلیم
دگر چو نظم نظیری جهاں ستانی کن

منه برنگ جهاں دل دے وبهاراں بیں وداع حسن گل و لاله هزاراں بیں
بنفشه خسته و نرگس بخواب و گل در کوچ وفائے همسفراں اتفاق یاراں بیں
ز پاره جگر خلق خاک آگنده است ز چاک سینه گل داغ گلعذاراں بیں
بجور خانه دلها خراب ساخته اند نظر بملک ندارند شهریاراں بیں
رسیده اند براوج سپهر بر لب بام چو ماه کاسته حسن کلاه داراں بیں
جوان و پیر بمیدان دو اسپه تاخته اند نبرده گوئے سعادت کس از سواراں بیں
زمیں مجوئے ز بهر سکوں که مردار است نشسته بر سر هر کوئے جیفه خواراں بیں
درین مسافرت آزاده نخواهی دید طریق اهل فنا گیر و رستگاراں بیں
ز آب دیده نظیری گل وفا روید
دراں چمن که منم فیض ابر و باراں بیں

بپیش بنشیں سلغوے بستان و طبع آزاد کن دریں بهرستاں معنی را بگفتے شاد کن
تخته تعلیم گردوں بیں و نقش درهمش خنده چوں شاگرد زیرک طبع بر استاد کن
ایں رقم بشکست طرح تازه بر صفحه کش دریں بنا سست است قصر فانی بنیاد کن
ابر ساقی از هوائے سرو برمستاں گریست عندلیبا گل گریباں میدرد فریاد کن
عاقبت چوں جائے ما خاکست کار آب بر گل کز آتش میگذارد تکیه گو برباد کن
در نمازم دل ز مخموری بصد جا میرود قبله گم شد محتسب میخانه را آباد کن
چشم مستت شب بمعبدها خرابی میکند پارسایاں را بمے خوردن مبارکباد کن
گر نویسم شکوه میترسم که نشناسی مرا آنکه از حالش نگردی یاد هرگز یاد کن
شکر ایں دولت که دوراں برمراد حسن تست
باده در جام نظیری تا خط بغداد کن

میدود حاجت براه خواهش از دنبال من همت استغنا همے آرد باستقبال من
صد ره عزت قرب میجوید بمن دشمن کجاست تا به بیند رتبه عشق بلند اقبال من
عزتے دارم که گر پا در بر در جنت نهم صد گره در کار رحمت افتد از اهمال من

شوق در رفتن بآں کوئم نوازش میکند   عشق مے بیند زہ بر چشم از دنبال من
سیر معنی تر نہ رمز دو ستانم در سخن   خامہ ہر قصد زنحر بر تن خوں نال من
گرچہ نا خوشتر زہر روز ست وقت روزگار   خوبتر از سالہائے دیگر است امسال من
روزگارم گرچنیں با او نظیری بگذرد
رشک آید عالمے را بر من و احوال من

ساقی صلائے عام است کارے بکام گرداں   داماں خم فراخست دورے تمام گرداں
ما دل اندریں شہر چوں حسن تو غنیمیم   او را عزیز کردی ما را غلام گرداں
آزادہ خاطراں را فکرے عناں نگیرد   گر غم گراں رکابست دل نیز گام گرداں
بے کیمیائے مستی تبدیل غم محالست   با مے حلال فرما یا غم حرام گرداں
ہر چند بے بہایم گنجشک این سرایم   قرباں ہر نبیرزم برگرد دام گرداں
بیتو بتلخ کامی شبہا بروز بردیم   باما بشادمانی یک روز شام گرداں
حکم شراب و شاہد پنہاں مکن نظیری
پیغام خاص خود را دستور عام گرداں

چند فارغ از نشاط درد و درماں زیستن   ہمچو خون مردہ زیر پوست پنہاں زیستن
شوق و ایں نا آشنائی عشق و ایں بے نسبتی   تشنۂ دیدار و آنگہ در بیاباں زیستن
خوبی از اندازہ بیروں مہربی الصاف نیست   دشمن جاں بودن و شیریں تر از جاں زیستن
دیدہ پر اشک و زباں پر شکوہ مشکل حالتیست   با چنیں نازک دلیہا سخت پیماں زیستن
عیش میخواران مفلس را چراغ خلوتیم   باید م از خانۂ ہمسایہ پنہاں زیستن
تا سحر در سازد صحبت تا بشب در گشت و سیر   ہمچو گل طرفے نبستم از پریشاں زیستن
مشت خاشاک نظیری شعلۂ گردوں نشست
باد شمع انجمن را تا بپایاں زیستن

صد غم ز غم پیالہ ستاند بیاد من   صد غصہ تیغ تیز کند در عناد من
گردوز تسبیح و برہمنم کار بستہ تر   در چین ابروئے گرہ شد کشاد من
تسبیح و سجدہ از گل میخانہ میکنم   خاک مراد بخش بر آرد مراد من
پروائے راہب و سر زنارہم از کجاست   باید بہ بت درست بود اعتقاد من

بعد وصال رخنہ بکارم نمے کند   از بس بعشق گشتہ قوی اتحاد من
بر آتشم خمار شراب تو آب ریخت   جامے بنوش و دود بر آرا نہاد من
چندے بحیلہ رفت نظیری براہ عقل
ہرگز براں رہ بودہ نبود اعتماد من

بسے الطاف و احساں کرد حیرانی چو دید از من   گلم را خود سرشت و عشق خود را آفرید از من
عنایت ہائے پنہانیش را گویم معاذ اللہ   بجز از دیگرے یوسف کہ نتوانی خرید از من
خیال او لیالب کرد بیرون و درونم را   بصد شمشیر نتواں یکسر مو را برید از من
سخن شوریدہ مے آید نمیدانم چہ میگویم   ترش مے بینم آں رو را مگر حرفے شنید از من
بہارے بر سرم بگذشت و تخمے از گلم نشگفت   ہماں خاکم کہ دائم خار کلفت مید مید از من
تقاضا بر تقاضا چوں توانم لب فرو بستن   در ہفت آسماں را عشق میخواہد کلید از من
زدیگر کشتگاں خود را بخوں غلطیدہ تر خواہم   کہ در روز جزا مظلوم تر نبود شہید از من
بحشر ہر کس و کارے دہر بارے و بازارے   من و آہوئے صحرائی کہ دائم میرمید از من
نظیری بس ازیں آہ و فغان دلخراش آخر
بمردم تا یکے آثار دل خواہد رسید از من

چہ خوش است از دو یکدل سر حرف باز کردن   سخن گذشتہ گفتن گلہ را دراز کردن
گہے از نیاز پنہاں نظرے بمہر دیدن   گہے از عتاب ظاہر نگہے بناز کردن
اثر عتاب بردن ز دل ہم اندک اندک   بہ بدیہہ آفریدن بہانہ ساز کردن
تو اگر بجور سوزی ز جفا کشاں نیاید   بجز از دعائے جانت ز سر نیاز کردن
بچناں گرفتۂ جا بمیانِ جان شیریں   کہ نتواں ترا و جاں را ز ہم امتیاز کردن
ز خمارِ مے ندارم سر برگ سجدۂ بت   دل و خاطر پریشاں نتواں نماز کردن
تو بخویشتن چہ کردی کہ بما کنی نظیری
بخدا کہ واجب آمد ز تو احتراز کردن

ردیف الواؤ

از نصیحت بر فروزد روئے تو   از شکر گردد ترش ابروئے تو

چند گرم خشم و بیبا کی شدن ‌‌‌— رُوئے تو در آتش نشست از خوئے تو
با مئے ما مشک تو آمیختند — رنگ ما نگرفتی و ما بُوئے تو
تا که پا از خانه بیرون مے نهم — در بیابان میرمد آهوئے تو
گریم و خاکِ رهت شویم باشک — جائے خود گم کرده ام در کوئے تو
گه گہے از رشحه ام سیراب کن — آب خوبی نیست کم در جوئے تو
تحفه زاں حقهٔ مرهم فرست — تا دلم بکشاید از پهلوئے تو
بهر دفع مرگ حرز جاں کنم — گر خدنگے یا بم از بازوئے تو
دوستاں را پشت بر صحبت مکن
روئے دل دارد **نظیری** سُوئے تو

نوید عهد گل از نوبهاران باغ شنو — بشارتِ طرب از گردش ایاغ شنو ۳۸۷
سرم ز حرفِ پراگنده گوئے در شور است — صدائے مغزِ پریشانم از دماغ شنو
شهید یار بنا ور دگاه یار ولے — همیں وصیّت بپروانه چراغ شنو
بر اهلِ شوق ره فیض در نمے بندند — نوائے بلبل اگر نیست صوت زاغ شنو
درونِ قطره ز طوفان عشق شورے هست — صدائے سیل بر اطراف باغ و راغ شنو
ز اصطلاح ره آگه شود ز هر سرِ خار — لطیفه که شنوئی از اداش داغ شنو
خبر ز عرصهٔ کنعاں و مصر بیروں پرس — هزار یوسفِ گم گشته در سراغ شنو
قصور عافیت از خود گذشتگاں دانند — ز من مذمّتِ آسایش و فراغ شنو
ز غم بسوز **نظیری** که گفت بود ترا
ندیمِ میکده شو لا به گوئے و لاغ شنو

نیست دوراں را نشاطے رطل مالامال کو — مطربے کز وے بگردد آسماں را حال کو
تاج عزّت بالشست و تخت رفعت بستر است — سلطنت رایک جوانمردے بلند اقبال کو
بوم و دشت مملکت پر از شکار فربه است — جره شاهینی که با کبکے زند چنگال کو
تا آشیاں خواهیم بر پریم آما بال کو — *(see next)*
سنگ باران است بر ما روز و شب از حادثات — تا آشیاں خواهیم بر پریم آما بال کو
عالم از دیوان مردم روئے دار الجهل شد — مهدی از ترس السنه آید برون دجال کو
حسب حال خویش کس از مجموعه بلبے نخواند — حافظ شیراز را دیوان فرخ فال کو

بر خیالش راه آمد شد **نظیری** بسته شد
کوئے پر از بوالهوس شد غمزه قتال کو

بدو ریت نتواں نیز بود دُور از تو — حسد بخویش برد عاشق غیور از تو
مرا کرشمهٔ حسن تو کرده سر گرداں — نه غیبتم بحضور است و نے حضور از تو
فگندی آئینه را از نظر نه بے قیدے — بجز دل تو ندیدم دلے صبور از تو
بتلخی از نظرِ خشمگینت افتادم — لبے چو بسته نکردم بخنده شور از تو
امید بود که شمع مزار من گردی — بر آستان سرایم نتافت نورِ از تو
تو گر مرا بکشی و بتعزیت آئی — میانِ حلقهٔ ماتم کنند سور از تو
و گر بفاتحه بر تربتم نفس رانی — نه لحد شود دم عرصهٔ نشور از تو
کرامتِ عجبے داده اند حُسن ترا — که سر زند بدل ما هے سرور از تو
نظیری اندوه این خونفشرده چند خوری
بگیر کس نگرفتست دل بزور از تو

عیش تنگم کز دل افشردن چکد خوناب ازو — چشم سوزن داں که تار آید به پیچ و تاب ازو
عهد ممنوں خواهدم از خویش چوں گویم مباش — خشک سالی را که گردد آبرو نایاب ازو
هیچکس رخت از طلسم آسماں بیروں نبرد — کشتی صد چوں سکندر مانده در گرداب ازو
عرصهٔ نخچیر و دوا فراسیا بست ایں بساط — بس بخوں غلطیده بینی رستم و سهراب ازو
خلوت شب زنده داراں وجد و ذوقے گر نداشت — دلبرے آمد که گردد مست شیخ و شاب ازو
میرود از دست فرصت زود تر در باز کن — شمع حاجت نیست گیرد خانه را مهتاب ازو
اندروں ساغر میاور و ز بروں مطرب مخواه — بے دف و نے گرم گردد صحبت اصحاب ازو
لطفِ خلقش عیب محتاجاں بپوشد غم مخور — بوریائے فقر گردد بستر سنجاب ازو
نعرهٔ یا حی فزن برگِ صبوحے ساز ده — آفتاب است او نماند هیچکس در خواب ازو
گر امام مسجدش نخوانند در نماز — روئے بر اصحاب ایستد پشت بر محراب ازو
بارنه برگ طبع و نازک گوست دلگیرش مساز
هاں **نظیری** نکتهٔ میپرس در هر باب ازو

بدست طبع عناں داده دریغ از تو — بچنگِ صد هوس افتاده دریغ از تو

حریف نغمهٔ مستان و صحن بستانی — نه مرد سبحه و سجادهٔ دریغ از تو
ز عیشهای صبوحی بدامن عصمت — چه داغ شرم که ننهادهٔ دریغ از تو
بصیدگاه ضعیفان ز بازوی شوخی — چه تیر جور که نگشادهٔ دریغ از تو
مگر دلالهٔ لالهٔ درین سرابستان — بگفت سوسن آزادهٔ دریغ از تو
جمال بوصلیان خوی کوفیان داری — نه در دیار وفا زادهٔ دریغ از تو
بناز کشتهٔ و بر مزار کشتهٔ خویش — تحیتی نفرستادهٔ دریغ از تو
زمام شرم بیک جرعه میدهی از دست — سبکفقار و تنک بادهٔ دریغ از تو
فسون و عشوه اثر زود میکند بدلت — بهیچ رام شوی سادهٔ دریغ از تو
بجمعی که بپردانگی نبرد زندت — چو شمع تا سحر استادهٔ دریغ از تو
بهر حدیث نظیری عتاب مپورزی
بکین اهل دل آمادهٔ دریغ از تو

دوش کردیم دل و دیده بدیدار گرو — سر نهادیم بپوشیدن اسرار گرو
پاکبازانه کشیدیم سر از داد حریف — سیم و زر باخته و جبه و دستار گرو
علمی شقهٔ عمامه از آن زلف نداشت — دلق و عمامه نهادیم بیک تار گرو
چون برآریم سر از دائرهٔ مشکینش — چرخ کرد است درین دائره پرکار گرو
آبروی من اگر برد جمالش چه عجب — برده از نار مغان آن رخ گلنار گرو
بندم از صومعه زنار که در دیر مغان — مصحف و خرقه نگیرند بزنار گرو
مرغ محبوس گر آن سبزهٔ بهشتی ببیند — پر و بال کند چنگل و منقار گرو
گر رود سر من ازین شورش و سودا نروم — کرده ام رخت درین گوشهٔ بازار گرو
می شود هر نفس از عشق نظیری رنگی
دلق درویش که کرده است بصباغ گرو

همنفسی بجان خرم قافلهٔ تتار کو — مردی از آن زمین کجا گرد دیار یار کو
جادوی او بخواب خوش غارت صبر میکند — گریهٔ شب رو مرا شورش کارزار کو
فائده نمیدهد دارویی تلخ ناصحان — این غم ناگوار را بادهٔ خوشگوار کو
منکه سخن نمیکنم شادی بوستان کراست — منکه رقم نمیکشم رونق نوبهار کو

حادثه از هزار سو راه نشاط بسته است — غمزده را طرب کجا جز سر کوی یار کو
چون سگ کهف در وفا سر بقدم نهاده ام — فاقه کشم خبر کرا حمله کنم شکار کو
پر ز گلم مشامها قوت امتیاز نی — عشوهٔ یاس میخورم حاصل انتظار کو
کس ننمود جرعهٔ کز جگرم گزک نخواست — خستهٔ درد سر شدم بادهٔ بی‌خمار کو
هست ز گوشهٔ لبی عیش مدام آرزو — زودمی ناشتاد لم منتی پاندا کو
بخت نظیری از ازل حادثه زای آمده
توشهٔ عشرتش دهد راحت روزگار کو

از صبح روزگار گشاده جبین مجو — روی شگفته از دل اندوهگین مجو
چشم ثبات مهر ندیدم بآسمان — جنسی که بر فلک نبود از زمین مجو
قاصد پیام یار ز ما آورد بما — آنجا نشان مقدم روح الامین مجو
آنجا که زلف و چهره نمودند جادوی — گر مریم است معجزش از آستین مجو
تمثال خوبی دو جهانت نموده اند — نقشی که در تو نیست ز روم و ز چین مجو
در زلف و رخ نظاره کن و خال لب نگر — راه گمان مپوی و مقام یقین مجو
عشاق او ز نور و ز ظلمت گذشته اند — در کشوری که عشق بود کفر و دین مجو
تلخ از لبش چو نحل عسل جوش میزند — گر نیش با بدت نخوری انگبین مجو
با نیک و بد بساز نظیری ز روزگار
گر باغبان گیا دهدت یاسمین مجو

بدل فگار دارم گلهٔ بی نهایت از تو — بکدام امیدواری نکنم شکایت از تو
بهزار جان سپاری ز جفا نیامدی باز — شده ناامید دیگر دل من بغایت از تو
همره برگ من ندادی بکجا روم چه سازم — دل پر شکایت از غم لب پر حکایت از تو
تو بخنده لب بجنبان دل و جان تو مسلم — تو برحم آشتی کن من و این ولایت از تو
ز رقیب اگر تنزل نکنم چه چاره دارم — که اگر بخون بگردم نرسد حمایت از تو
به ازین نمیتوان شد که نصیب شد ز اول — گنه و جنایت از من کرم و عنایت از تو
دم مرگ شد نظیری ز جفاش دل تهی کن
که بروز حشر حرفی نکند سرایت از تو

ردیف الهاء

۱۳۹۴ از گلستان گل بباز ار آمده سا   عید مرغان گرفتار آمده
گر نمے نالم بقانون برحقم   زخمهٔ بیگانه برتار آمده
بیخته اند این جهان را تا چو من   مرد عشقے بر رخ کار آمده
یکدم از بت خانه غافل گشته ام   صد گره در کار زنار آمده
از قفس در باغ خونیں دل ترم   رشته ام در خار دیوار آمده
انده انده زایدم کائینه را   مایهٔ زنگار زنگار آمده
مستئ ما را چه داند از کجاست   آنکه از میخانه هشیار آمده
دست از مقصود کوته کرده ام   بر سر انگشتم ز گل خار آمده
از نظیری شکرستان شد جهان
در قفس طوطی بگفتار آمده

دیوانه ام ز خانهٔ منقوش برآمده   طوفانم از تنور باتش برآمده
آں صید عاجزم که ز تاثیر کین من   تیر و کمان شکسته ز ترکش برآمده
هرگز نبوده کاسه ام از لائے غم تهی   صحبت بپیر میکده ام خوش برآمده
بر کعبتین اختر من نیست نقطهٔ   زیں نقشها که چرخ منقش برآمده
باریده برگ گل بسر از سنگ طعنه ام   در کوچهٔ که طبع جفاکش برآمده
باد اشکسته خاطر سلطان ز جرم من   کز خانه ام خم مئے بیغش برآمده
مپندرسم این شراب نظیری جنوں دهد
دیوانهٔ ز شیشه پری وش برآمده

زاں عنبریں کلاله که بر سر نهادهٔ   منت بتاج بر سر قیصر نهادهٔ
بر چهره زلف و خال بود خوشنما ولیک   خط بر عذار از همه خوشتر نهادهٔ
آغوش جانم از بر و مو بیت معطر است   گل در شکنج زلف معنبر نهادهٔ
حسن تو زیور تو بس است اینقدر چرا   بر گوش و سینه زحمت زیور نهادهٔ
ترتیب ساز جشن ملوکانه کردهٔ   اسباب بزم و رزم برابر نهاده

مینا بکف ز ساعد سیمیں گرفتهٔ   خنجر به پیش از مے احمر نهادهٔ
از کبر بر مراد دل کس نبودهٔ   تهمت به بخت و جرم بر اختر نهادهٔ
خط عاشق لبان پر از انگبین تست   در راه مور دام ز شکر نهادهٔ
آبحیات میچکد از لفظ چوں درت   لب بر زلال خضر و سکندر نهادهٔ
اوراق نظم و نثر نظیری بگو بسنج
بحرے بکف ز سینه گوهر نهادهٔ

شاهدے بر سر ایں کوچه پدیدار شده   هر که زیں راه گذشت است گرفتار شده
گل که خندان و شگفتست باین بنازد   که بپائے دلش از کوچهٔ ما خار شده
گر بار زی که مقیم سر کویش کردی   بس غریبان نگری بیدل و بیمار شده
بس کند غارت هندو و مسلمان ز لفش   بدر گوش بهم سبحه و زنار شده
آشیان همه مرغان چمن ویران کرد   که بشب نرگسش از زمزمه بیدار شده
ماه کنعان سفرے کرد که بازاری دید   یوسف ماست که راهش همه بازار شده
صد جبین از لب او شربت کامے بچشید   بر سر کویش ازیں عربده بسیار شده
هر کرا جان و دلے هست کند در کارش   زود بینی دو جهان بر سر ایں کار شده
هجر و مخموری همسایه نظیری سهل است
بخت آں مست که در میکده هشیار شده

کار بست بر ملا گذران در خفا گره   فکرے چو تار سبحه ز سر تا بپا گره
سیاره و ثوابت ایں کارخانه را   دلها چو کهرباست ز خوف قضا گره
پس خوردهائے زر چو گلت و رهاں کنند   چوں غنچه وا کنی اگر ایں بردها گره
کسب معانی از نظر عشق کن که هست   صد نکته را به نیم اشارت ادا گره
کوته نما ز دست تهی کیں نگار را   بر گوشهٔ نقابیست بود روی نما گره
از بس کرشمه میکند از پردهٔ آشکار   در دیده میشود نظرم از حیا گره
گویا ترم ز بلبل خوش نغمه در بهار   از سردی جهان زده ام بر نوا گره
قطعم که گر چه عقده کشائی خلاف نفخم   نگشاید هم ز گردش ایں آسیا گره
زیں چرخ خاکبازکه هر صبح روزگار   دامن چو کودکان زندش بر قفا گره

طرحِ بقا مدار توقع که خاک را
بسیار هست در دل ازین مدعا گره

آب رز در خمِ آتشین نشده　　سیراز و خاک جرعه چین نشده
نه این لعل درد آمیز است　　در نگین خانه خوش نشین نشده
مزه نگرفته ز میکده　　کز لبت باده انگبین نشده
بر جهان لب عجب که تا امروز　　لعن ابلیس آفرین نشده
هر که یکبار دیده روی ترا　　از غمی در جهان غمین نشده
چه شوی پایمال گل چینان　　سنبلست فرش یاسمین نشده
سیب سیمین بمیوه دزدیده　　قابل جیب و آستین نشده
کیست کو سلسبیل رخسارت　　خاطرش جنت برین نشده
از مژه دیده ارغوان زار است　　در این باغ خار چین نشده
بے قبول نظر نظیری را
رقم سجده بر جبین نشده

سر داده و بند نهانی نهاده　　دل برده و داغ نشانی نهاده
گر در رهِ وفا قدمی برگرفته　　بر خود هزار کوه گرانی نهاده
یاد منت بخیر باد که در گریها گرم　　شوقی که از خودم بربانی نهاده
از زان همن کرشمه و شوخی که بر دلم　　مهری که پیش از آن ناتوانی نهاده
از درجِ لب مفرح یاقوت داده　　در طبع نیز شوق جوانی نهاده
فارغ نمیشویم که در آب و خاک ما　　تخم هزار دل نگرانی نهاده
غمگین نمیشویم که در ناله و هوی ما　　ذوق هزار رود و معانی نهاده
بلبل خمش نمیشود ای غنچه لب بگوی　　در خور نالهٔ گل چه معانی نهاده
باکس زمانه عهد نظیری بسر نبرد
دل بر وفای دشمن جانی نهاده

دلم گداخته غم در تنم توان رفته　　ز گرمی جگرم مغز استخوان رفته
نشاط روز جوانی بیرنمی آید　　که همچو تیر بجست از خم کمان رفته

خبر ز سیرت آیندگان چه میشنوید　　که مانده ام بغریبی و کاروان رفته
ز روزگار دلِ شادمان نمی بینم　　که از هجوم بلا راحت از جهان رفته
کس از تلاطم دریا برون نمی آید　　که کشتئی که به بینیم برکران رفته
چها ز تمیز و خرد مفلس اند این دم　　که یوسفی چو تو زین شهر رایگان رفته
ز بس بوصلِ تو جانهای خلق پیوندست　　ز رفتنِ تو ز هر تن هزار جان رفته
ز بیم هجر تو هر جا که بوده عقل و دلی　　رکاب و دست تهی بوسیده در عنان رفته
درنگ چند نظیری خوشا سبک روحی
که پیش از آنکه شود بر دلی گران رفته

روندگان طلبیم رو بهم کرده　　دماغ در سر افسانهای غم کرده
گرفته کوه و بیابان بانگ چون نالان　　دمی چو برق با فروختن علم کرده
بطرف هر چمنی چشمهٔ نموده روان　　بخاک هر قدمی دانهٔ نم کرده
بذوقِ کنج فراغی که شاد بنشینم　　همه حوالهٔ آفاق را قدم کرده
بسر کلاهِ نمد کج نشسته بریکسو　　قفا بتاج فریدون و تختِ جم کرده
زبانِ عقل بمی لال کرده چون لاله　　علاجِ می بقدحهای دمبدم کرده
اگر پیالهٔ می داده اند اگر خم زهر　　ز خوانِ مهر قناعت به بیش و کم کرده
باشتیاقِ اجل راه عمر پیموده　　مقام بر درِ دروازهٔ عدم کرده
ز زیر پردهٔ دل دلبر نهانی ما　　کرشمه بر عرب و ناز بر عجم کرده
حکایتِ لبِ او مرده زنده میسازد　　مسیح را که با عجاز متهم کرده
ربوده مستی عشق آنچنان نظیری را
که پشت بر صمد و روی با صنم کرده

از ما نهان ز کثرتِ اغیار بوده　　چون گل نه بی پردهٔ صد خار بوده
از نور دیده در نظرِ ما عیان تری　　پنهان نموده و پدیدار بوده
فریاد جان همه ز گرفتاریِ فراق　　تو در میان جان گرفتار بوده
خامش که گشته ایم در اندیشه گشته　　گویا که بوده ایم بگفتار بوده
هم طره فتنه راند و هم غمزه عشوه گر　　که شورِ حسن بر سرِ اظهار بوده

در هر نظاره کشف حجب بلنیتی شود — تو نور دیده مایهٔ دیدار بودهٔ
تو می ترا ز خلوت و عزلت طلب کنند — تو شورش شهر و فتنه بازار بودهٔ
دل هرچه برده است تو دلجوے گشتهٔ — غم هرکه داده است تو غمخوار بودهٔ
انکار حال ما چه کنی کز دم الست — با ما بدیر و میکده در کار بودهٔ
پرسش چه میکنی ز خطا و ثواب ما — چون هرچه کرده ایم خبردار بودهٔ
جان مست میشود ز حدیث لبت مگر
همصحبت نظیری خمار بودهٔ

سوئے هرکس بعنایت نظر انداختهٔ — تا قیامت ز خود و خویش بیخبر انداختهٔ
طمع نیست کز این کو بسلامت بردم — که بهر سو که بهم پایے سر انداختهٔ
عقل در حلقه نگنجد ز بس اندر خم زلف — دل سودا زده بر یکدگر انداختهٔ
فهم در دائرهٔ تنگ دهان تو گم است — گرچه از حلقهٔ خالش بدر انداختهٔ
دل ز شیرین سخنان تو اندر شور است — که بگفتن نمکے در شکر انداختهٔ
دل ما کیست که سرگشته رویت باشد — خانمانها بشکر خنده بر انداختهٔ
شاه در کلبهٔ درویش اقامت نکند — دولت ماست که بر ما گذر انداختهٔ
دیده صد دجله بمن داده بر و میسوزم — آتشم بین که چه در خشک و تر انداختهٔ
بین چها گشته ام اے سرو روان گرد سرت — که چو پروانه ام آتش به پر انداختهٔ
گفتم این راه رسیدست بپایان بدم — که ز اول قدمم دور تر انداختهٔ
منکه تقدیر جنبیت کش تدبیرم بود — بستهٔ و ستم در ختم ز خر انداختهٔ
باید از اول شب کرد نظیری شبگیر
بار در مرحلهٔ پر خطر انداختهٔ

گر پائے سرو دامن یارے گرفتهٔ — از محنت زمانه کنارے گرفتهٔ
آگه نهٔ که در چه نفس سود عمر تست — از هر نفس اگر نه عیارے گرفتهٔ
عمرت همان دمست که با یار بودهٔ — هیچ است اگر جز این بشمارے گرفتهٔ
هشدار هان که باطن خود تیره کردهٔ — از هرچه بر ضمیر غبارے گرفتهٔ
نخل برهنه سنگ زمردم نمیخورد — از خود بریز اگر بر و بارے گرفتهٔ

گردون کشید رخت ترا چون مسیح اگر — رفتی رکاب شهسوارے گرفتهٔ
هر سو فقیر فاتحه در کار میکند — یکبار از دمے که نثارے گرفتهٔ
نازان بتحسین خویش مشو هیچ از امتحان — آئینهٔ ز آئینه دارے گرفتهٔ
بازی ز کعبتین فلک خوردهٔ مدام — نقش حریف کے بقمارے گرفتهٔ
چندین فرامشی ز حبیب و دیار چیست — آخر اجازت از پئے کارے گرفتهٔ
اینجا صداع را سر مخمور مے خرد — تو سر ز درد نیم خمارے گرفتهٔ
بو از شمیم زلف نظیری نبردهٔ
گر بر فراش عیش قرارے گرفتهٔ

غم بسزا دادهٔ دل بنوا کردهٔ — از تو پذیرفته ایم هرچه عطا کردهٔ
جز گل و برگ رضا حاصل تسلیم نیست — بیخ ستم کندهٔ قطع جفا کردهٔ
نوبت شادی دیم بندگی از فرقت — شهره بداغ تو ایم گرچه رها کردهٔ
جفت بلا چون شدیم گرنه بروز الست — ما که بلے گفته ایم فهم بلا کردهٔ
هرکه تو روشن کنی مفت نگیرد کسے — هم تو بهیچم بخر چون تو بها کردهٔ
عشق تو مستی نجلی بسے مے و ساغر دهد — بر در میخانه ام از چه گدا کردهٔ
هرکه جمال تو دید دولت جاوید یافت — سایهٔ زلف سیه پر هما کردهٔ
از قصور ادب غرق گنه گشته ایم — تو ز غلوئے حیا ستر خطا کردهٔ
غائب و حاضر بما در همه جا بودهٔ — پشت بتو کرده ایم روئے بما کردهٔ
گریه شب رو کنم تشنگئے دل چرا — مردمک دیده را لعل قبا کردهٔ
قطع مودت نمائے یار نظیری مباش
سایه گر از آفتاب هیچ جدا کردهٔ

عشق افسر ز هر جم با شارت برده — با سپاهی دل محمود بغارت بُرده
تن و اندر لب عیسے بصد اعجاز گرفت — دل که آن چشم به هندین بمهارت بُرده
خواجه در کعبه و رندان نظر باز ملاف — که گدا نام شه اینجا بحقارت بُرده
عشق را فائده در کوئے زیانکار است — هرکه زین کوئے سفر کرده خسارت بُرده
عشق در سینه و طاعت بجز اکرده بدل — گنج در خانه و دانگے بتجارت بُرده

بسکه نگه بسته ام در جگرم گرمی نیست   گریه ام از نفس گرم حرارت برده
رو بمحراب گریبان تو نتوانم سود   که ز من دیدهٔ آلوده طهارت برده
من بهیان هیچ ندارم که سخن گفتن تو   از من اندیشه معنے و عبارت برده
کرده برمن در افسانهٔ بے ساماں باز   قفل خاموشی و مفتاح بصارت برده

اے خوشا عاقبتِ کار نظیری در عشق
درد فا مرده و جاناں بزیارت برده

آنی که بجاں نازِ ترا خور کشیده   خورشید بچشم از رخ تو نور کشیده
گیسوئے تو ببریده کمند از دم افعی   مژگان تو نیش از تن زنبور کشیده
آں رخ که خویش میچکد از زلفِ بناگوش   گوئی عرق از عنبر و کافور کشیده
از معنی فهم دهنِ تنگِ تو ادراک   یک نکته بیاں کرده سخن دور کشیده
بے دُرد ترا شیرهٔ جاں ساخته صد بار   خمار که صد شیرهٔ انگور کشیده
کوئے تو کنون وعده که منتظر است   دیرلیست که موسیٰ قدم از طور کشیده
محروم ز دلجوئی آں چشم سیاهم   مژگانِ تو برگرد نگه سور کشیده
بسیار شد اندوه و عنا کے بود آخر   بینیم بصبح ایں شب دیجور کشیده
ایوب مگر چارهٔ رنجوری ما را   داند که ازیں علّتِ ناسور کشیده
آسوده جز از گوشهٔ ویرانه نگردد   دیوانه که آزار ز معمور کشیده
افغان که بمنزل نرساندیم ز سستی   بارے که دو چنداں کمر مور کشیده

دل خستن و فریاد نظیری ز در دوست
رنجور نفس از دل رنجور کشیده

از خوئے تند و سرکشت کس ایمن و خوشنود نه   صد بار رنجیدی ز ما ما را گناهے بود نه
عاشق منافق میشود در غمزه غماز تو   صد فتنه انگیزی ولے مقصدت زیان و سود نه
حسنت نمکها ریخته عشقت جگرها سوخته   از ریختن سودائے تو حاصل بجز اشک و دود نه
نے قهر و جنگے بر ملا نے مهر و لطفے در خفا   آخر نمیدانم چه ام مقبول نه مردود نه
اندیشهٔ پنهان تو سرمایهٔ سودائے ماست   صد جاں اگر نقصاں شود در راه تو نابود نه
تا تو نکوتر میشوی من مبتلاتر میشوم   حسنِ ترا دو دربهی درد مرا بهبود نه

عیش ضعیفِ تلخ ما یارب نصیب کس مباد   در مجلس ما چاشنی در مجمر ما عود نه
هم صحبتان در وجد و ما از نقل برجا مانده ایم   ما کاهلاں را جنبشے از نغمهٔ داؤد نه
در افتراق حال ما صد کوکب منحوس هست   در اجتماع کار ما یک اخترِ مسعود نه
گردید قسمت در ازل نایابی و سرگشتگی   یک سالک جوینده را رو جانب مقصود نه

یاراں ز صبوحی سرخوشان اصحاب مجلس میکشان
هجر نظیری را سبب جز بخت خواب آلود نه

در عهدِ تو یک سر بگریباں نرسیده   کش چاک دل از سینه بداماں نرسیده
محمود پریشانِ سر زلف ایاز است   کار لیست محبت که بساماں نرسیده
مجنوں نشد آرام پذیر از رخ لیلی   دردلیست جدائی که بدرماں نرسیده
هر قطره از چشم ترم سیل جهانیست   جائے رسدایں گریه که طوفاں نرسیده
دیرلیست که از نکهت پیراهن یوسف   بوئے بسوئے کلبه احزاں نرسیده
لیس کز رسنِ زلف گره گیر تو بندیم   ما را نمے از چاه زنخداں نرسیده
مائیم و کتابے و چراغے که فروغش   از خانهٔ تاریک بایواں نرسیده
صد بار ز آغاز بانجام رساندیم   افسانهٔ دردے که بپایاں نرسیده

فریاد که طے گشت رهِ عمر نظیری
ایں جان الم دیده بجاناں نرسیده

کجائی اے گل و مل را برنگ و بو کرده   جهاں جمالِ تو نادیده آرزو کرده
گلے برنگ تو گلچیں نچیده از چمنے   هزار مرتبه گلزار رفته و رو کرده
هزار جنس مے آورد در میانِ خمار   به لشهٔ تو نبوده است در سبو ایده
سپاسِ خلق تو بر جانِ عاشقاں فرض است   پری وشانِ جهاں را فرشته خو کرده
لب از حلاوت حرفت نمینهام لب است   که هیچ نیست کرم شهد در گلو کرده
چگونه مردمکِ شب پرست ما بیند   ترا که ذره و خورشید جستجو کرده
تراتقول دغزل را م خویشتن دال کرد   عبث زبانِ ترا هم که گفتگو کرده
تو گل بجیب دگر کن که عشق چاره شناس   نصیب سینهٔ من مرهم و رفو کرده
نظیری از نه دل خار خار غم برکن   که عشق آب نوی دیده را بجو کرده

نے سنبل تماکوئے نہ آتش رخسارۂ — دل بوئے خامی میدہد بیداغ آتش پارۂ
منقار زریں بایدت تا دانہ زیں اخگر کنی — کے مرغ ایں آتش بود ہر مرغ آتش پارۂ
در نخلِ تنبا کو نگر صوفی شدہ باز آمدہ — در کوئے خود سر گشتۂ در شہر خود آوارۂ
چوں بید مجنوں ہر طرف افگندہ از سر طرۂ — چوں دلق سالک ہر کجا افگندہ از بر پارۂ
مردم گیا از چین مخر تنبا کوئے آچیں بخر — ہم مایۂ بے مایۂ ہم چارۂ بیچارۂ
خواہم دہد و صد آنقدر جام وے تنبا کو یم — کافتم بطاق ابروئے چوں نرگس خمارۂ
اندر کمند دود او کز سنبل دلجوبہ است — ہمچو کلیم افتادہ ام اندر دم سحارۂ
موسٰی بقوم خویشتن نورِ ید بیضا نمود — با حور سیمیں ساعدے کرد از مہ نو پارۂ
ہر جرعہ کے مستی دہد رندِ جحیم آشام را — از جنس آچیں کشتۂ وز قسم ہندی کارۂ

ساغر نظیری کم بکش زیں خشک مے ہر دم بکش
کت موم از و شد آہنے کت لعل از و شد خارۂ

در شہر و کوہ ہنگامہا بہر تماشا کردۂ — تا خلق را غافل کنی صد فتنہ برپا کردۂ
دسواسیانِ عقل را در قید شرع افگندۂ — سودائیان عشق را سر گرم سودا کردۂ
روز قیامت ہم عجب گر کام مشتاقاں دہی — تو کز فریب وعدۂ دلہا شکیبا کردۂ
زلفے پراز خواص و خدم روئے گرفتار از حشم — عرض تجمل دیدۂ آہنگِ غوغا کردۂ
در خلوت و عزلت ز تو غائب نمیگردد کسے — صد عابدِ مستور را در شہرہ سوا کردۂ
نے بار و محرم راگذر نے صبر و راحت را مقر — آخر دریں ویرانہ دل تنہا چساں جا کردۂ
ترسم کہ در روزِ جزا گیرند خلقے دامنت — با دیگراں بارے مکن جورے کہ با ما کردۂ
اے عشق کا غاز از تو شد آخر سر انجامے بدہ — تحریک شوقے دادۂ کارے تقاضا کردۂ

ہر عشوہ میخواہی بدہ پیش نظیری نسیہ نیست
امروز نقدی در نظر گر وعدہ فردا کردۂ

دلے دارم از و دلہا شکستہ — دلے از ہر صدائے پا شکستہ
تنے دارم ز طوفانِ حوادث — چو کشتی در تہ دریا شکستہ
ز رعنایاں کہ بر آتش نہ ہم دم — چو عودم سر بسر اعضا شکستہ
بر اصلاحم فلک را دسترس نیست — درختم شاخ از بالا شکستہ

کسے زاں نشنود داد م بریں بام — کہ سقف گنبدِ مینا شکستہ
اجل از غم نمے نا زد خلاصم — بمرگم آتشیں عہدا شکستہ
شب دنیا سیاہ از دستِ درد است — پر طاؤس قدرِ پا شکستہ
چنیں سرمست و خود مکو ہ زانست — کہ شیشہ لالہ بر خسارا شکستہ
ز بس کز شادیٔ امروز ترسم — دلم از عشرتِ فردا شکستہ
جہاں در کارِ ہر کس دید نقصے — قصورِ نفس بر میرزا شکستہ
کمانِ ابروئے ایں زال رعنا — بجادوئے ید بیضا شکستہ

ز بس از فتنہ میترسد نظیری
سپاہے را بیک غوغا شکستہ

دل بریں تا خوش آشیانہ منہ — چشم بر شفقت زمانہ منہ
ناگہاں میزنند طبلِ رحیل — رختِ خود جز بر آستانہ منہ
تا کفافے و شاہدے باشد — پائے بر آستانِ خانہ منہ
بدرہ تا دست در میاں دارد — بادہ و چنگ بر کرانہ منہ
مے و معشوقۂ شبانہ خوش است — نان و پیرایۂ شبانہ منہ
مرغِ دل دار از قفس آزاد — بر در خانہ آب و دانہ منہ
گوش بر نغمۂ غزلے نہ — چشم بر جرعۂ مغانہ منہ
دیر با زود میرسد روزی — بر جہاں قحط جا و دانہ منہ
ہر چہ دستت دہد نکوئی کن — عذر پیدا مکن بہانہ منہ
اثرِ زندگی بگور فرست — از پے مرد کسے نشانہ منہ
عشق ہمراہ برمے نازد — پائے در رہ بجز یگانہ منہ

با نظیری نشیں و وعظ شنو
گوش بر ہرزہ و فسانہ منہ

تو بر سر گو دکاں نہادہ — ما بر کفِ دست جاں نہادہ
بس سنگِ گراں بہ ہیچ جا ہا — در پلۂ ابرواں نہادہ
یک سو د نمود زیر زلفت — در ہر شکنے زیاں نہادہ

در قندِ تو خنده رخنه کرده   ما جاں بقصورِ آں نهاده
لب داده بمشتری شکر چشش   بس نرخِ شکر گراں نهاده
ما پست گرفته نرخ نازت   تو پائے بر آسماں نهاده
بگرفته دلے چو خاره در بر   بس پشت به پرنیاں نهاده
شب ناشده بسته دکاں را   سنگے بکلید آں نهاده
شهرے پے یک نظر بیامت   زر بر کفِ پاسباں نهاده
وز شوقِ تو جاں در آستینها   رخ خلق بر آستاں نهاده

بس خاک ز بیم تو نظیری
برداشته بر دهاں نهاده

پرده بردار و صلائے مے بشیخ و شاب ده   صومعه دارانِ عارف را شرابِ ناب ده
آخر اے ابرِ کرم پروردهٔ فیضِ توایم   دو دو از ما تشنگاں برخاست ما را آب ده
از ادیب حرفے رقم آموز کار ما نکرد   دفترے از حسنِ خود داری بما یکباب ده
ایں دلِ افگنده را یکبار بردار از زمیں   گر نه داغِ مهرِ تو باشد بروپر تاب ده
ترسم از خونریزیِ زلفت که گیرد دامنت   خون دلها از شکنجش میچکد کم تاب ده
خوابش از سر رفت با ما هر که هم زانو نشست   تاب بیداری نداری تن بجائے خواب ده
ده که از طوفانِ عشقت برق دل را آب برد   من نگفتم سر بجویم ایں همه سیلاب ده
از حرارت هر شبم ضعفِ دل افزوں میشود   یک صباحم از لبِ خود شربتِ عناب ده

از شگافِ دل بچشمم جاں نظیری بیندت
روئے بر محراب داری پشت بر اصحاب ده

تا شوی هم انسِ آگاهی طلاقِ خواب ده   ترکِ بالینِ حریر و بسترِ سنجاب ده
نقش هر پندار بینی آید مے از دل بشوئے   سر بصورت خانهٔ نام و نسب سیلاب ده
ساقی از نوشی بگو بید زاهد تقوی الکن نثار   مطرب از دستے برآر و جبه و جلباب ده
بادشه رنداست عارف جامهٔ رندی بپوش   جبهٔ سالوس و تسبیحِ ریا بر تاب ده
دردمنداں را علاجے زاں نظر دریوزه کن   مستحقاں راز کانے زاں دو لعلِ ناب ده
چوں چنیں کردی روش بر کوه صحرا کن گذر   خاره و خاره را خواصِ قاقم و سنجاب ده

توسنِ طبع و هوا سر داده میرانی کجا   دور از مقصد شدی آخر عنانے تاب ده
از سببه چشمانِ هندی آب در چشمت نماند   آب ریزاں میشود در ربز و چشمے آب ده

ره خطرناکست و منزل دور و رهزن در کمیں
روز بیگه شد نظیری ترک ایں اسباب ده

کیست ایں از روئے رعنائی بجولاں آمده   کرده در هر کس نظر بر خویش نازاں آمده
در صفا چوں صبحدم در تازه روئے چوں بهار   صد گلستاں سنبل و گل در گریباں آمده
دمبدم میگردد از نظاره عالم محوتر   چشم قربانیست بر دیدار حیراں آمده
دوستاں را میخراشد دلخروشِ گریه‌ام   من خودم در اشکِ گرمِ خویش پنهاں آمده
خلق در نظارهٔ حور اندا ز اوقاتِ خویش   روزگارِ ما ز سر تا پا پریشاں آمده
همچو ابر از گوشهای عدم ز سر بیروں شده   همچو کوه از چشمها سیلم بداماں آمده
شوئے چو را از راه بخشش باز میگرداندم   کیں دبیرینم بیادش بعد نسیاں آمده
گر کشنشم بے مزد و منت صنعتم بے نرخ و قدر   کار خویشم از زباں بر خویش تاواں آمده

شکر لله شد نظیری یار در غربت دوچار
زیں سفر نازم که سوداست آنچه نقصاں آمده

در بندِ تو زنجیر گرفتار شکسته   زنداں شده صد رخنه و دیوار شکسته
زیں پیش شکر خنده حلاوت نفروشد   طوطیم ز شکر سرِ منقار شکسته
از بسکه عناں پیچد از آں چهره نگاهم   خار مژه در دیدهٔ خونبار شکسته
صد قافلهٔ ناز کشوده بدلم بار   سودائے تو از رونقِ بازار شکسته
بیروں کنم از تن بسر ناخنِ غیرت   ایں خار که در سینهٔ افکار شکسته
نے جامه کنم پاره و نے سینه کنم چاک   دیریست دل و دستم از ایں کار شکسته
دل خسته ز بیچارگیٔ چاره گرانم   اندوهِ طبیباں دلِ بیمار شکسته
پیمانهٔ پیمانِ تو از بندِ عزیزاں   اندک شده پیوسته و بسیار شکسته

پیمانِ تو جائے عجبی نیست نظیری
خوش باش که عهد از طرفِ یار شکسته

فکرت و غم را بجانِ هر دم تا شاد ده   ما بتو شادیم ما را خاطرِ آزاد ده

هر کرا جاناں کشند ماتم نمیدارد کسے — دوستانِ کشتهٔ خود را مبارک باد دِه
دور از آں در مرده ام کے میکند خاکم قبول — در تنم آتش زن و خاکستر و بر باد دِه
شور و غوغا بیش شد از بند زنجیر اے پدر — ترکِ غمخوارئ ایں مجنون مادر زاد دِه
بر نمے تابد دل اما عشق میفرماید م — کز دهِ ویراں خراج کشورِ آباد دِه
عاجز آنیم از دیارِ خود بناموس آمده — عجز ما بشنو نمے گوئیم ما را داد دِه

یار مے آید نظیری زندگی از بہر چیست
دیدهٔ مکشا بمردم جانفشانی یاد دِه

ردیف الیاء

در بہیچ مقامم نگذارد بدرنگے — از بوئے بُوئے بُرد از رنگ برنگے
بالا تر ازیں طور تجلی قدمے چند — دارد ارنی گوئے دگر ہر سر سنگے
شوقِ تو زناں را بسر کوئے برآورد — بے معجر و بے کفش نه شرمے و ننگے
یوسف صفتاں داو بزندان تو آرند — دستار بچنگے و سر طره بچنگے
صد جنگ ز ایماں و از اں عشوہ فریبے — صد ورع ز قرآن و از اں غمزه خدنگے
لب خیرگی میکند از بینش ره آید — ابروئے کشادی زلیں کوچه تنگے
زاں لطف و عتابے نکشیدیم که ہرگز — آلوده نکردیم لب از شهد و شرنگے

یک رنگ صفت باہمه کس زیست نظیری
نے حیلهٔ روباہی و نے خوئے پلنگے

۱۴۰ غ

دگر خدا بروا اے دل سر کجا داری — که یکدو روز شد آتش بزیر پا داری
دریں دیار بچشم غریب مے آئی — نه آں دلے تو دلا رنگ آشنا داری
چه غم که در ظلمت دیده ام غبار گرفت — اگر تو از پئے ایں دیده توتیا داری
چو مس در آتش صد امتحاں گداخته ام — بجستن تو که جستے چو کیمیا داری
نشاط ہر گذرد خوشدلی ہر کوئے — برائے یک نظرم در بدر چرا داری
صفیر نالهٔ جانسوز از آشیان منست — بشاخ گل ہمه مرغانِ خوش نوا داری
بصد نیاز نظیری کمین فرصت کن — که دام در گذر خانهٔ ہما داری

۱۴۱ غ

خلوتے خواہم و سودائے سر زلف کسے — دم گرمے که چراغے بفروزد ز خسے
از گلم خار بدل میخلد افسوس که نیست — پرِ و بالے که گر بزم بشگاف قفسے
شعله از قهر بسا بال و پر پروانه نکرد — آنچه از لطف کند شهد بسا بال مگسے
غم وا اندیشه مرا زود در آورد ز پائے — پائے بر جا تر ازیں می طلبد عشق کسے
بس تنگ حوصله ام دست و لے میخواہم — که بگیرم بفغاں دامن فریاد رسے
محملے نگذرد از بادیهٔ ما ورنه — ہمه در وجد و سماعیم بہ بانگ جرسے

لاف سربازئ ما با تو نظیری غلط است
چوں تو بر چہره نداریم غبار فرسے

نیست با مشاطهٔ گلبن طرازم حاجتے — عشق اگر خواہد برو بند بر سفالے جنتے
غنچه ام گل در گلو دارد بہارم تازه روست — خندهٔ کافیست با غم راز صبح رحمتے
مشتری گو رد کن و دلال گو در پا فگن — جنس اگر خوب ست خواہد کرد پیدا قیمتے
کار ما را اینچنیں ناپخته کے خواہد گذاشت — عشق اگر مرد است و با او ہست بوئے غیرتے
ہر سر کوئے ترقی خود نمائیہا کنم — گر قدم برتر نہد از پایهٔ خود ہمتے
نغمه سنجیده میگو بند ایں را ناله نیست — نے نشان درد دارد و نے خراش رقتے

پُر کنم از تحفهٔ مصرش نظیری آستیں
گر بیارد بر لقایم باد دستِ رغبتے

در رگ ہر دار از کجا زاں ہمچی زاده کنی — گر نه آئینه چو آئینه او ساده کنی
زیب مشاطه صفائی نه بداں بہتر — که قناعت بہماں حسن خدا داده کنی
چوں صبا معتکف طرف چمن شو نشاید — خورده حاصل از اں غنچه نکشاده کنی
چوں ارادت بکف کس نه سپرداست عناں — کوشش تا بہری مردم آزاده کنی
زاہدے از صومعه بردار که در دیر مغاں — رہن یک کاسه خرقه و سجاده کنی
نفع و ضر ہمه در پردهٔ غیب است چرا — تکیه بر مایه از بیش فرستاده کنی
اے سوارے که جنیبت بقضا میتازی — گه نظیت اگر رحم بر افتاده کنی
ہیچو شمع ہمه تن مایهٔ دیدار شود — گر نسیے بزند خود م تا سحر استاده کنی
سبزه بر جوئے دمیده است نظیری وقت است — با حریفان سمن بو قدح باده کنی

وقت آں آمد که خرگه با گلِ سوری زنی — لعبتِ چینی گزینی جامِ فغفوری زنی
چهره از لعلے قبا بارِ بدخشانی کنی — باده با فیروزه خطّان نشابوری زنی
دستها در گردنِ چوں رطلِ مینائی کنی — بوسها بر ساعدِ چوں شمع کافوری زنی
ساز و برگ بوس و آغوش و کنارت داده اند — بیش ازیں چوں نے نیاید دم از دوری زنی
عمر شیریں موج برآبست باید چوں حباب — قرعه بر نامِ شرابِ تلخ انگوری زنی
بلبل و گل پرده از ساز و نوا برداشتند — زشت باشد گر تو خواهی لاف مستوری زنی
سبزه کلاه و کفش میر قصه مستان در چمن — تو نمیخواهی که گل بر سر ز مغروری زنی
بلبلا نرگس دو بینی میکند وقتست وقت — بر سر کرسی بر آئی بانگ منصوری زنی
بادہ آخر شد صبوحی را نظیری ساز ده
ورنه فردا حرف تتوانی ز مخموری زنی

کے سرّ غنچه او از هر بیاں بیابی — گر محوِ ذوق گردی خود سرِّ آں بیابی
گر چشمهٔ حیاتش نوش از لباں فشاند — صد سلسبیل و کوثر هر سو رواں بیابی
نتوانَدش کشیدن رخش سپهر اگرچه — باریکتر ز مورش موئے میاں بیابی
چنداں ملاحتِ او بردیده ام نمک بیخت — کز اشک گرم سوزے در مغز جاں بیابی
گر نرگسِ خوش آتش چشم از جهاں بپوشد — نه باغباں به بینی نه بوستاں بیابی
تا نوشِ خندهٔ او دامن ز صحبتم چید — از عیشِ تلخ زهرم در استخواں بیابی
چندیں کتاب و مصحف فهرست بابِ عشقست — دیگر ورق نخوانی گر داستاں بیابی
یا از تعیّن تو در پرده سے نماید — خود را نهاں نمائی او را عیاں بیابی
عمرے خدا پرستی کردی ز خود پرستی — شاید بمے پرستی از خود اماں بیابی
تمثیلِ عشق و عاشق بحر و غریق بحر است — تا تو بناز عشقی از خود نشاں بیابی
گر عارفی نظیری پیشانی سبو بیں
کاسرار لوح و کرسی بے ترجماں بیابی

بموئے بسته صبرم نغمه سازاست پنداری — دلم از هیچ میبر نجد دل یار است پنداری
بهر یک نسیمے خاطرم آشفته میگردد — بخود رائی سرِ زلفین دلدار است پنداری
نه بندم میبه هد سودے نه کارم راست بهبودے — دلے دارم که هر امسال او پار است پنداری

نتوشتم تا قدح بر من درے از غیب نکشاید — کلیدِ روزیم در دستِ خمار است پنداری
چنانم بر سرِ زلفِ صنم سر رشته محکم شد — که رگهائے تنم پیوند زنار است پنداری
بنوعے طعنِ مردم را هدف گشتم که داماتم — ز سنگِ کودکاں دامانِ کهسار است پنداری
فلک را دیدها بر هم نمے آید شب از کینم — چناں هشیار میخواهد که بیدار است پنداری
غم خونخوار نوعے در قفائے جانم افتاده — که او را از جهاں با من همیں کار است پنداری
نظیری بوالعجب شیریں و نازک نکته مے آری
ترا شکر بجز من گل بخروار است پنداری

شد آخر روزِ برنائی و میلِ دل همان باقی — بلا گردید ضعفِ پیری و طغیان مشتاقی
ز بیباکی و رندی منفعل بودم چه دانستم — که در پیری کشد کارم بسا بوسی و زراقی
فقیهاں شاهد عادل نویسندم صلاح است — که در باقی کنم من بعد حرفِ شاهد و ساقی
بالطافِ خداوندی امید واثقے دارم — فراموشم نمیگردد بشارتهائے مشتاقی
نوازش کن کزاں لبهائے شیریں تلخ نافع تر — حیاتِ خضر یابم گر دهی زهرم تریاقی
جمالِ بوستاں بیدم و بخت و کار من ماند — بنفشه در سیه کاری و گل در ساده اوراقی
نظیری دالهٔ صورت و سخن چندیں مکن خاطر
که ماند قصه را هر جائے نازک داستاں باقی

گه بعشق کا کلت بر سینه سازم سنبلے — گاه سوزم بر هوائے عارضت بر هر گلے
کو نهست ایامِ گلشن رایگاں نتواں نشست — دیدنِ گل منع اگر باشد نوائے بلبلے
دل که آشوبے ندارد چیست کاخ بیهوا — هر که سودائے ندارد چیست کاسِ بے ملے
از شطِ غم کشتی مے بر کنار آرد مگر — ورنه از تدبیر نتواں بست دریا را پلے
فیض صبحم گر قضا گردد صبوحی کے شود — چار قل خوانم تمامِ شب بعشق تلقلے
نافهٔ چیں آستینم گشت و ناف گل بغل — تا بر و دوشم معطر شد بمشکیں کاکلے
بنده آں تابِ گیسو و خمِ بازو شوم — همچو شاخ سنبلے پیچیده بر شاخ گلے
کعبه و زمزم ز نخدان و رخش پنداشتم — دیده شد بتخانهٔ کشمیر و چاه بابلے
فیض از ساقی نظیری جرعه از سامری
خاکپائے جبرئیلت هست گردِ دلدلے

گر برون از برقع آن زلف پریشاں آمدے
کار ہا بے سر و ساماں بساماں آمدے

از جمال خود اگر دادی بعالم ذرّۂ
قسمت ہر مور مقدار سلیماں آمدے

گر حجاب کعبہ و دیر از میاں برداشتے
ہر مسلماں گبر و ہر گبرے مسلماں آمدے

بودی ار بر قدر سوز آتش پریشاں لاجزا
بال ہر پروانہ شمع شبستاں آمدے

گر نبودے پیر کنعاں بوئے پیراہن شناس
کور ماندے در برش گر دوست عریاں آمدے

بر مشام آشنا آید شمیم آشنا
سوئے احمد از یمن زاں بوئے ایماں آمدے

ہر غم او کامدے در سینۂ تنگم فرو
جان محبوس مرا یوسف بزنداں آمدے

دہ کہ در گلشن نمیش دارند مرغے را کہ او
گر بگلخن در قفس بودے بافغاں آمدے

رخصت ار بودے کزیں بے پردہ تر گویم سخن
چوں **نظیری** ہر دو عالم مست عرفاں آمدے

ترا گفتم ز صبح وصل مہر افروز تر باشی
نہ کز داغ وداع دوستاں جانسوز تر باشی

بسعیت چوں گماں میخواستم در برکشم روزے
چہ دانستم کہ از تیر قضا دلدوز تر باشی

من از شغل تو سرگرداں شدم در ابجد دانش
تو در علم نظر ہر دم نکات آموز تر باشی

مثال ما دریں بستاں زمستان و بہار آمد
کہ چندانی کہ من بد روز تو بہروز تر باشی

نہ گردونی کہ با علم قرابت گشتگی داری
چرا ہر چند زاری بشنوی کیں توز تر باشی

تواضع جو کہ پیسانہ غرور و سرکشی خوارت
ز جمشید ار بحسن و دلبری فیروز تر باشی

نظیری تا بہار وصل گل افشاں شود باید
ز لبناں در دے ہجراں نشاط اندوز تر باشی

گر حسن و جمال تو طلبگار نبودے
در خانقہ و بتکدہ ہا بار نبودے

گر نرگس مست تو نکردے جدل آغاز
تا گردش او بودے ہشیار نبودے

بے پردہ توانستے اگر روئے نمودن
در کعبہ حجاب در و دیوار نبودے

تا ذات نہادی بدل ایں بار امانت
گر حسن تو از عشق گرانبار نبودے

میزان تو در دست غرور است و گرنہ
حسن تو بایں قیمت و مقدار نبودے

گر غیرت تو پردہ نبندار بہشتی
یکدل شدہ محروم ز دیدار نبودے

افسوس کہ خوے تو چو روئے تو نکو نیست
ورنہ ہمہ گل بودے و یک خار نبودے

اے کاش نیامیختی ایں رنگ محبت
تا ایں ہمہ نیرنگ تو در کار نبودے

آساں ز عتاب تو توانست رہیدن
گر جاں بکمند تو گرفتار نبودے

آں تاب و تواں رفت کہ بر یاد رخ تو
دشوار شدے کارم و دشوار نبودے

مبرّ است ازیں حلقۂ زنار **نظیری**
گر معنی تسلیم بزنار نبودے

غیر از تو نگنجد بسرائے کہ تو باشی
جز تو ہمہ محو اند بجائیکہ تو باشی

شاہان جہاں روئے تماشے تو ندارند
نرخ تو کہ داند بہ بہائیکہ تو باشی

خورشید نخواہم کہ در آید بخیالت
تا ذرّہ نپرّد بہوائے کہ تو باشی

گردیں رودم در سر و کار تو نگردم
الا کہ پرستار خدائے کہ تو باشی

در عشق حسد نیست مگر بر دو مقامم
آنجا کہ نہ من باشم و جائیکہ تو باشی

آرام رباید بکمیں گاہ ز صیّاد
وحشی روشے رام نمائیکہ تو باشی

شاید کہ بر آرد گل صد برگ **نظیری**
دستاں زن ہر شاخ گیائیکہ تو باشی

چند ما را بمدارا و فسوں بند کنی
تا کے ایں رشتہ شود پارہ و پیوند کنی

نگہ بیہدہ بر دامن مژگاں دوزی
خندۂ ساختہ بر گوشۂ لب بند کنی

ایں شکر پارہ فروشاں ہمہ عیّار اند
بر تو حیف است کہ دل در گرہ قند کنی

گر کنی ہمنفسی با ادب آموزاں کن
بر خوری چوں طلب از نخل برومند کنی

طبع ناداں سبکسار نگیری زنہار
وزن خود راست بمیزان خردمند کنی

پند من بشنو و بر چہرہ فشاں گریۂ تلخ
کیں نہ زہر است کہ تحسیں بشکر خند کنی

خجل از کردۂ خود تا نشوی مے باید
حلم را بر غضب و خشم خداوند کنی

بہتر از صحبت ارباب خرد بگزینی
ترک ہم بزم پر شور و شر چند کنی

گنج بے رنج **نظیری** چہ بود میدانی
بنشینی و دل از وسوسہ خرسند کنی

بس در وفا تامل و تاخیر میکنی
تا میکنی بوعدہ وفا دیر میکنی

رنجش طبیعی تو و بیداد خوئے تست
با خلق صلح از سر تدبیر میکنی

خود ظلم کردہ از دل ما غبن میکشی
دل مفت بردہ دعوے توفیر میکنی

مارا حدیثِ چون و چرا از حساب نیست در ملک خود تصوّر تدبیر میکنی
گر بر جمالِ بتکدهٔ ما نظر کنی لبیک میفرستی و تکبیر میکنی
بر عشرتِ گذشته تاسف چه میخوری خوابے بخوابت آمده تعبیر میکنی
گر قاصر از تصور او ئی عجب مدان نقشے که نیست بابِ تو تصویر میکنی
از زلف او نمیرہی ار صد ہزار سال شید یز میدوانی و شبگیر میکنی

جز یک لحد مقام نظیری بجم نماند
بیحاجت این خرابه چه تعمیر میکنی

چمن قربانگهٔ دُنیائے خونخوار است پنداری دریغا گل که شاخ گلبنش دار است پنداری
سحر میگفت با پروانه بلبل حال و مینالید که گل شد زود آخر شعلهٔ خار است پنداری
بسرعت آنچنان سودائے بُستان میشود آخر که اطفالِ چمن را گل ببازار است پنداری
گل و نرگس زبستان ہر سحر مخمور می خیزند کلیدِ باغبان در دست خمار است پنداری
جنانم میگزد اکنون تماشائے چمن کردن که شکل غنچه بر گلبن سرِ مار است پنداری
نظر مے بندم از گلزار و نقشِ یار می بینم بچشم ہر که غیر از یار اغیار است پنداری
ندارد وزن کالائے دو عالم نزد سودایم سرے دارم که یوسف را خریدار است پنداری
کُدامے نغمه کز رگہائے جانم برنمے خیزد ہمیشه مطربم را زخمه بر تار است پنداری

نظیری بسته بودم لب که عشق افسانه کوته کرد
سخن برداشت بر رفع قصه لبیار است پنداری

دریغا در چنین فصلے حریفم یار بایستے میانِ بلبلانم جلئے در گلزار بایستے
نشد زایوان و قصر افراختن جمعیتم حاصل ره آمد شد غم سوئے من دیوار بایستے
بسعی دیدهٔ شب زنده دارم کار نکشاید بجائے دیدهٔ من بخت من بیدار بایستے
چنین وقتے که بر ساقی و ساغر دسترس دارم کنارِ لاله زار و دامن کہسار بایستے
ز بہر آنکه در پائے بهیج ناروں ریزم مرا چون غنچهٔ گل مشت پر دینار بایستے
سرم دستار از مخموریٔ مے بر نمے تابد ترا ہم در سرِ دستار در خمار بایستے
بہر کس مے نشینم نشترے در آستین دارد پے آسودنم یک یار بے آزار بایستے
دل بلبل بایں نالیدن آسائش نمی یابد نوائے عشق را منقار موسیقار بایستے

ہمه کس لاف در خلوت نظیری میتواند زد
ترا این خود فروشی بر سرِ بازار بایستے

برد ما غم و دیده شیدائی خردم را نمانده گنجائی
از جگر دود میرود بسرم شعله ام خشک مغز و سودائی
شور عشقم درید پرده عقل سر بر آورده ام برسوائی
نتوان شہر را بطوفان داد میشوم ہمچو سیل صحرائی
عشوه کرده اند در کارم خانمان میبرد ہم بیغمائی
گاه دستم کشد گہے دامان کشتنے برتر از تقاضائی
عشق ہمراه خویش مے آرد سازگاری و دلپذیرائی
صد سماعم بدست افشاندن صد نوایم بمجلس آرائی
ہمچو گل میگذارم از رقت چند نازک دلے و رعنائی
منصبِ آفتاب میگیرم سده بوسی و جبهه فرسائی

کشفِ علم ازل نظیری کرد
نیست نورے چو نور دانائی

چو لعبتانِ خیال اند آدمی و پری باختیار مشعبد کنند جلوه گری
درست اگر نگری سیمیا و نیرنگ ست نشاطِ مجلس ناہید و فتنهٔ قمری
ثباتِ عهد پدید است چند خواهد داشت گلے که در رحمِ غنچه کرد پرده دری
زعم خوش نشد و شیرین تری دلے چکنم نبسته ہیچ خردمند دل برگذری
درین سرا چه مزاج زمانه گیرد عقل خدا سرائے مقیمست و کاروان سفری
در تلخ از دے و نوش زہر باید رفت زکو چہائے خرابی و گریهٔ جگری
بغیر ہستی حق روئے در فنا دارد ز جزو و کل جہان ہر چه را که بر شمری
ظفر نبود بجو شیدن خسرو نکن ضرورت از ضعف ہستی شدیم و بیخبری
چو کودکے ز دبستان نفور مے ترسم شب خمول ز بانگِ موذن سحری
جہانیان بفروغم اگر نه محتاجند چو آفتاب چه افتاده ام بدربدری
باختصار دکواکب مکن نظیری کار که ره نبرده بنجوم میکشند راهبری

بتو تبائے رہم خوں ز چشم تر چیدی　　جراحت از دل ہجراں خلیده بر چیدی
حدیثِ خوش نمکت ارمغان صحبت نیست　　که درد از دل و آزارم از جگر چیدی
من از فراقِ تو مردم ترا چه حاصل شد　　بغیر ازیں که گلِ شہرت از سفر چیدی
ہمیشه جلوه ترا از رقیب بے روشے　　کدام میوه ازاں نخل بارور چیدی
ز لغوِ گوئی ہم صحبتاں دلت نگرفت　　اگرچه بال مگس دایم از شکر چیدی
صبا ز گلشنم آزاده حال میگذرد　　چو شاخ گل برگم داغ نیشتر چیدی
بدست غارت تو آں درختِ عریانم　　که از مقام خورشش کندی و ثمر چیدی
بہیچ سو رخِ آسودگی نمے بینم　　ز بسکه مشعله بر روئے یکد گر چیدی
بما دو گونه نیلوفری فتاده چو تو　　برخ بنفشهٔ شام و گل سحر چیدی
بشد که طعمهٔ زاغے دہی ہمایم را　　اگرچه بر پرِ دولت ز بال و پر چیدی

زگریهٔ سحری یافتی **نظیری** فیض
گلِ مراد باقبال چشم تر چیدی

درین لخ از صف رنداں بروں تاختت یکے　　دو کون را بیکے داد و در نباخت یکے
ہزار تیغ درین مشہدِ جزا برخاست　　ندید عشق که مردانه سر فراخت یکے
کسے بمعرکهٔ عشق کامیاب نشد　　ظفر دو اسپه مدد شد و لے نتاخت یکے
بسے بجستن اجزائے کیمیا گشتند　　ز صد ہزار کس اکسیر زر نساخت یکے
دلیل و حجت حق دیگر است و حق دیگر　　طریق جہل ہزار و ره شناخت یکے
دو کون را کچه داد ند و ہیچکس نشناخت　　جہانیاں ہمه بردند و در نباخت یکے
درست و خورده این کارخانه مغشوشست　　نخورد دارو ئے سباک اگر گداخت یکے
نوائے عشق لبساز و صریر والحان نیست　　ہزار پرده شد آہنگ کے نواخت یکے

مقمرے چو **نظیری** پاکباز نخاست
که بیش و کم بہم آورده و اوساخت یکے

بیک ره کم این حجرهٔ خاکی نگرفتی　　ترکِ صنم و دیر بر مغاکی نگرفتی
در بود ملکت ز عربده ناکی تو جستند　　در شکوهٔ عنانِ دل شاکی نگرفتی
در کوچهٔ وحدت که شهود ابدا مست　　حظ **نظیری** از وسوسه ناکی نگرفتی

آخر به بری زاول اگر پاک ببازی　　کز باختی از مهره بپاکی نگرفتی
در عہد دولت میل بشوخی و ہوا داشت　　راحت چو مئے از نشه تاکی نگرفتی
چوں گل بنسیمے دل شوریده شود چاک　　ہر چند که چوں غنچه بچاکی نگرفتی
بر چرخ نسودی چو قمر گوشهٔ نعلین　　زنار مسیحا بشراکی نگرفتی
مردیم که در چشم تو گیریم بہائے　　چوں زندگی اما بہلاکی نگرفتی

حال تو نشد رتبه معراج **نظیری**
گر بطن سمک را بسماکی نگرفتی

کمندِ عشوه کشادی و فتنه سر دادی　　ہزار عربده را سر به بے خبر دادی
روان و روح بخود انس داده را چو تیم　　نه حجره راندی و تن در قفائے در دادی
بد دری تو دل و صبر مانمے ارزند　　مرا بدست رفیقانِ بے جگر دادی
بفہم و خاطر زیرک ظفر نیسر نیست　　بکار پر خطر اسباب مختصر دادی
چساں بسر نزدد دو دو مضطرب نشوم　　که ره چو شعلهٔ خارم به نیشتر دادی
ز تلخیٔ تو کنم شکوه تا ندا ند کس　　که زهر در قدحم کردی و شکر دادی
مرا که درد صبوح و مئے شبانه نساخت　　سرشک نیم شب و نالهٔ سحر دادی
اگرچه قیمت پروانگیٔ وصلم نیست　　وظیفهٔ غم وا در ارِ چشم تر دادی
بذرّه ذرّه ام از مهر نسبت ز تارے　　چو کوه ہم از چه ز سر تا بپا کمر دادی
ہنوز دعوت حلوائے بوسه در راه است　　ز خط و لب نمک و ترّه ما حضر دادی

باین جمال **نظیری** کسے حدیث نگفت
قمر ز عقرب و یوسف ز چاه بر دادی

عقلم و داع عصمت کرد از تنک شرابی　　عشقم نگاه دار د از مستی و خرابی
در روے کش مغاں را شہر بلا زمین است تا کے　　موئے سفید سازم از لائے مے خضابی
عمر سبک عنانم کے مبتشود مقید　　دستم بر عشه آورد جام از گران رکابی
میخوارگی و مستی زاں روئے پیشه کردم　　تا رو دہد ببارم در حرف بے حجابی
چوں پیشه بر سر خم میجوش شد ار حواسم　　در آتر وائے فکرم خور میبکند زبانی
کز پرتو وجودم عکس افگند به بیروں　　ہر ذرّه نه خاکم خیزد با آفتابی

مورم ولیک دارم قصد شکار عنقا — گنجشک بسته بالم اما کنم عقابی
سامان عمر خواهد بینش کسے نیابد — بخشی باین تغافل کارے باین شتابی
قادر نشد نظیری برشاخ وصل دستم
کز باغ بخت چینم گلہائے انتخابی

نہ گلم کفاف رنگے نہ گلم پسند بوئے — سر و برگ خود ندارم زخیال دو موئے
بتصور جمالش ز ہزار فکر رستم — دل جمع من پریشاں نشود بہیچ سوئے
شدہ با بداں مصاحب چہ فسوں کنم ندانم — کہ بطبع دیو مردم نشدہ فرشتہ خوئے
غم دل چگونہ پوشم کہ لباس صبر و طاقت — ز ہم آنچناں دریدم کہ نمیشود رفوئے
نفحات زلف جاناں چہ بلا مسلسل آمد — کہ نفس ز ہم گسست و نگسست گفتگوئے
سگ خانزاد عشقم بجفا نمیگریزم — نہ شکاری غریبم کہ جہم بہانہ جوئے
نکند قبولم آتش پس مرگ اگر بسوزند — اگرم ز لوث عصیاں ندہند شست و شوئے
شدہ عرصہ از زبوناں ہمہ پر ولے نہ بینم — کہ ز صولجان مردی بدر آورد ہم گوئے
حسنات دیں پرستاں ہمہ سیآت دانند — مگر آنکہ روز محشر نکنند جستجوئے
سخن ار بدوست باشد بہرم برون ز دنیا — دل پر ہزار حسرت بامید باز کوئے
چہ عجب ز دیدۂ من کہ بخون دل نگار است — تو کہ بر کنار جوئے نشکستہ سبوئے
ز غلوئے اضطرابم ز حجاب بر نیاید
ز صد آرزو نظیری رسم ار بآرزوئے

از کم سخنی و سر بزیری — دادیم بنجار ہا حریری
گشتیم ز بندگی خداوند — سلطان شدیا باز از اسیری
مرغان چو نشاط ما بہ بینند — بر گل نکنند خوردہ گیری
ناہید اگر بما نشیند — بہرام نمیکند دلیری
ما را کہ غذائے جاں شمیمست — پیوستہ کند صبا بشیری
مشکیں نفس از خیال یاریم — گرد رخ گل کند عبیری
بردیم بآخرت ز دنیا — دل گرسنگی و چشم سیری
ہر دیدہ و خواندہ شد فراموش — الا تو ندیدہ در ضمیری

چوں شاخ خزاں فتادہ بودم — شد شوق توام عصائے پیری
ہستی ز وجود تو عدم راست — عزّاست بہیچ مار پذیری
یکبار نظیری خودم خواں
تا شہرہ شوم بہ بے نظیری

دم گرم و رخ زرد از کہ داری — حسرت گردم بدل درد از کہ داری
ز فکر کیست بر خاطر ملالت — رخ آئینہ در گرد از کہ داری
کدامی جلوہ ترسا بندہ چشمت — غم جاں بیم نا در داز کہ داری
چہ پرسی ماجرائے بزم محفل — امید یادآور داز کہ داری
چہ فکر از بزم رزمت کردہ فارغ — دل جمع و تن فرد از کہ داری
بہ تہمت عشق نتواں بست بر خویش — خدا را گریہ سرد از کہ داری
حریفاں کم زنند و پاکباز اند — دغا در بردن نرد از کہ داری
نمیسازی بستانی خبر دہ — کہ تکبیر جوانمرد از کہ داری
نداری بخت بر گردون نظیری
فغان آسمان گرد از کہ داری

کجائی گنج پنہانی کجائی — بمعموری بو یرانی کجائی
نہ در ظاہر نہ در باطن مقید — انیس جان زندانی کجائی
تو نا پیدا و ہر چیز است پیدا — فروغ چشم نورانی کجائی
نمیگنجی در الفاظ و عبارت — نوائے معنی و جدانی کجائی
ز تو ہر خانہ پر وجد و سماع است — ہمہ جائی و در جانی کجائی
غنیمتہائے عالم را بدل ہست — تو اے بیمثل و بے ثانی کجائی
دلا حیراں تری ہر دم ندانم — کہ ہمچوں چشم قربانی کجائی
خداوند حرم در خانۂ ماست — تمنائے بہیا بانی کجائی
بہ بند عقل کردم توبہ از عشق — خطا کردم پشیمانی کجائی
دلم شد تنگ تر از جمع اسباب — غلط کردم پریشانی کجائی
چو کنعانی مبتلائے قحط گشتم — کجائی اے فراوانی کجائی

نه در کفرے نه در آئین اسلام

نظیری هیچ میدانی کجائی

ازین مجلس نمیخیزد دمے کاحیا کند گوشے   پیاله چشم بکشاید صراحی وا کند گوشے

گران شد حسن شمع از بذله سنجان مطربے خواهم   که از تحریر گلبانگ غزل گویا کند گوشے

اگر مے در خروش آید دم مطرب بجوش آید   سر معنی طلب با صد زبان سودا کند گوشے

طنین بال هوبار لهجهٔ داؤد باد آورد   درین پرده مگس بر نغمهٔ عنقا کند گوشے

مرا صد شرح غم بر روئے هم افتاد و آن خود را   نمکین نکتهٔ بر سر باستغنا کند گوشے

کسے ذوقی ز مقامات هزاران وا تواند کرد   که از هر عضو همچون شاخ گل پیدا کند گوشے

ضمیر پر گهر دارم قرین ابر نیسانی   سخن را مستمع خواهم که چون دریا کند گوشے

زلیخائے بیاید تا حدیث عشق و سودا را   ز هر معجزه بر اندازد ز رغبت وا کند گوشے

در بیت الحزن یعقوب بند دگر لبشر آید   پریشان گردش خاطر که بر مرجا کند گوشے

درین مجلس که کس نام و سلام کس نمیگیرد   نیا نے عرضهٔ خواهم کرد اگر پروا کند گوشے

نظیری کیست مسکینے باهل فقر هم صحبت

نه پیش جم برد عرضے نه بر دارا کند گوشے

جهان بطرهٔ عنبر فشان بیارائی   بعقد سلسله صد دود مان بیارائی

برخ ولایت خاورستان کنی تسخیر   بخال کشور هندوستان بیارائی

همه مسیح دمان گوش بر کلام تواند   که نظم و نثر بحسن بیان بیارائی

هزار جان زلیخا دود باستقبال   بحسن یوسفے ار کاروان بیارائی

بزیب صدر نشینان خلل نخواهد کرد   بنقش جبهه ام ار آستان بیارائی

چه گل توام ار دی بهشت عمر شگفت   که مژگان چمنم از خزان بیارائی

هوائے جان نکند بلبلے که مست شود   اگر بشاخ گلش آشیان بیارائی

مراد لیست سیه پوش در مصیبت عمر   کنون تو ناز و ستم را دکان بیارائی

چو ماهی از عطشم گشته چه سود دهد   بلعل و گوهرم ار استخوان بیارائی

بمرگ هم نرود خار خار غم ز دلم   مزارم ار بگل و ارغوان بیارائی

سخن رسید نظیری بآسمان و قلست   که گوش حلقه کرو بیان بیارائی

بخود بینی بجز بت گر نباشی   ز خود بگریز تا کافر نباشی

بظلمت افگند طوفان جهالت   چو کشتی گر گران لنگر نباشی

ز خیل طائران قدس گردی   اگر در قید بال و پر نباشی

نه انسان زادهٔ فضلے طلب کن   که از همچون خودے کمتر نباشی

چنان سیراب ساز امروز جان را   که فردا تشنهٔ کوثر نباشی

اگر خواهی گذارندت درین بزم   دمے بے دود چون مجمر نباشی

همه کس صید فربه خواهد از عشق   کند ردت اگر لاغر نباشی

اگر پائے ریاحین سر نداری   چو نرگس صاحب افسر نباشی

چو ساغر پنبه گر بخشش نگیری   میان همگنان سرور نباشی

نگردی زین خط پرکار بیرون   اگر چون نقطه ز اول سر نباشی

نظیری دل بسیمین غبغبے بند

که در قید مه و اختر نباشی

سحر که سنبلم از جیب پیرهن بکشی   گمان برم که رگ جانم از بدن بکشی

شود کنار و برم بینو باغ عریانی   که غارتش کنی و سنبل و سمن بکشی

نسیم بهمزده یا رب تو انتقام مرا   ز صبح ظالم قطاع تیغ زن بکشی

شکسته شد صنم عیشم از خلیل صباح   تو داد من صمد از بین صنم شکن بکشی

بنخل عمر نیابد خزان پیری راه   بنو بهار اگر باده کهن بکشی

بسایهٔ گل نو آن گیاه بیکارم   که هر اگر بکشم بنجیم از چمن بکشی

خطاب غمزهٔ خمار تو بمن زانست   که مست حرف خودم سازی و سخن بکشی

ز چشم هندوئے تو این مزاج مے آید   که صندلم بجبین پیش برهمن بکشی

عنان طبع تو از دست ناز وید خوی بست   عجب نباشد اگر سر ز خویشتن بکشی

اسیر کردهٔ تو از خوشی نیارد یاد   چو طفل خاطرش از خویش و از وطن بکشی

مقید لب شیرین مکن نظیری دل

که خسرو ار شوی اندوه کوهکن بکشی

درین میدان بهو نیرنگ جبر الست دانائی   که یک هنگامه آرائیست صد کشور تماشائی

۴

زراه عقل و آگاهی مشعبد میکند بازی — که غلطان مهرهٔ زرنیست ونیلی حقهٔ مینائی
بعمدا آوازهٔ سیمرغ و قاف افگنده در عالم — عبث نظارگی گردید مشتے گول سودائی
خواص طبع جادو سیمیائی چند بنموده — هوائے نفس خاکی در غبارِ غفلت آرائی
اگر نوعے که هست از رخِ حقیقت پرده بردارد — نظر ماند برسوائی خرد افتد بشیدائی
جز او نیرنگ بینے نیست تا چون و چرا گوید — که هم او خود تماشا ئیست در هنگامه آرائی
همه زو چون خرد دانا داد برترز دانشها — همه زو چون نظر پیدا او و پنهان نه پیدائی
زشانِ حسن تو نتوان نشان گفتن معاذ الله — تو در دانش نمیگنجی تو در بینش نمے آئی
کسے را نیست حد امتناع از امر و نهی تو — مسلم هرچه کردی نهی برحق هرچه فرمائی
بمستوری نشد کارم برسوائی علم گشتم — شکیبے کز تو باشد مبگر بزم زان شکیبائی

بذکرت جان دهد کلکِ نظیری وه عجب نبود
کز افسونِ حدیث تو کند افعی مسیحائی

ز نیرنگ نطقش بمضموں نیائی — در آئی ز لبس سحر بیروں نیائی
نیائی پذیرائی نا زے زچشمش — که پیش رهِ صد شبیخوں نیائی
بتر خائی عشق شرماں برآور — که در تحت احکام گردوں نیائی
شوی محرم بزم رنداں بشرطے — که ناخوش به بینی و محزوں نیائی
بیو نانِ حکمت خلیلے طلب کن — خداداں بعلم فلاطوں نیائی
بگوئی چناں در دلش جا توان کرد — که بیروں بصد سحر افسوں نیائی
نه در گریه صاحب دلے میتوان گفت — که دست و گریباں بجیحوں نیائی
بگوش و از یں حلقه جانے بروں بر — که در زیر این طاس واژوں نیائی

مزن بوسه بر آستانش نظیری
لبا لب گر از دُرِّ مکنوں نیائی

دیریست زگوشهٔ نقابے — نا دیم امید فتح بابے
از زلفِ کجش بعقد انگشت — ذوقست گرفتنِ حسابے
وانگه به نشانِ بوسه کردن — از صفحهٔ رویش انتخابے
هردم بگلاب پاشش گل — بر جبیب فشاند نش گلابے

از دیدهٔ تر براں بنا گوشش — غلطاں ببدن دُرِ خوش آبے
ارزد بنشانِ صد سلیماں — نعلے کنند ن ز لعل نابے
انگشت نمائے شهرم از وے — هردم بنوا زشش خطابے
مطعونِ دار د میان خلقم — هر روز بشهرت عتابے
دل هرگه کز تغافلش داشت — سر شد به ندادنِ جوابے
رازے که بصد وہاں نگنجد — گردید بیاں با ضطرابے

با دوست گرا تحاد خواهی
از خویش نظیری اجتنابے

نوشی بصد جاں رائیگاں قوت دوان گیتی — کامی بصد حسرت نهاں آرام جان گیتی
آدم بشوقت در جهاں رضواں بشوقت در جناں — تو مرغ عنقا آشیاں در بوستانِ گیتی
از نسلِ خوبانے قمر وز قسم حورانے بشر — روشن کند فرق نظر از دودمانِ گیتی
اے از هدایت آیتے بر ما ز یزداں رحمتے — با کس نداری نسبتے نازل بشانِ گیتی
با عود غرور و سرکشی با ما جفا و ناخوشی — از ما نهٔ از ما نهٔ آخر از آنِ گیتی
بسیار نازو کم نگه کو نه قبا و کجکله — خوش میروی رقصاں بره سرو روانِ گیتی
برقلب پا افشردهٔ رخش خرد پے کردهٔ — گوئے از مه و خور بردهٔ چابک عنانِ گیتی
نهر از صفا بر جوش تر فاش از خفا در نوش تر — تلخ از شکر خوش نوش تر شیریں زبانِ گیتی

مبر بزد از کلک و بناں نوشت نظیری در بیاں
دست و دهاں آلودهٔ گستاخ خوانِ گیتی

به تسبیح و مصلا کرده ام میخانه آرائی — کنوں از اشک رنگیں میکنم پیمانه آرائی
زبان و گوش محولذتست اصحاب خلوت را — بذکر جام و شاهد میکنم افسانه آرائی
بدستِ فکر از هم میکشائم تاب گیسوئے — ز عاشق خوش بود مشاطگی جانانه آرائی
مگر یار مسافر گشتهٔ من باز مے آید — که جاں در حجره آرائیست دل در خانه آرائی
بطامات و غزل ذوقِ آشنائی دل نمیگردد — بزیب عاریت تا کے کنم بیگانه آرائی
جمالِ عیش دنیا نیز تر از جلوهٔ برقست — کند شمع از فروغ سوختن پروانه آرائی
مشو شاد از بهار دهر کیں زال فریبنده — بمرگ و شور عالم میکند کاشانه آرائی

گہے گل ریزم در بر گہے سنگم زند بر سر — بلے منبر بید از مستاں چنیں دیوانہ آرائی
بلا شد درک حسن خال و خط ماہوشمنداں را — بعشق ما کند صیّاد دام و دانہ آرائی
دلم از ہر شگاف سینہ آشوبے دگر دارد — پری در چشم مجنوں میکند ویرانہ آرائی

نظیری اطلس و اکسوں نہ بخشند قدر عاقل را
بزیب فضل و دانش خوش بود فرزانہ آرائی

چہ باید مرد را طبع بلند و مشرب نابے — نگاریں چہرۂ مجموعۂ خوبی ز ہر بابے
سکندر در سراغ آبحیوان باخت طاقت را — خوشا در دلکشی و خلوت لب نان و دم آبے
بہ از نظارۂ چتر جم است و طوق افریدوں — نظر بازی بسر دخانگی در پیش مہتابے
بصد ناخن زدن بر رشتۂ عود جگر ارزد — گزیدن از سر انگشت خضابے کرد عنابے
بکامم ہمچو طوطی شکر از کنج دہن کردن — چو کبکان دری بر بال ہم انداختن تابے
شب امن و حضور قلب و ذوق وصل و شعر تر — نمیگردد بگرد چشم شاہد بین من خوابے
مدار کشتی فکرم بگوش دامن افتادہ — کہ میترسم ز طوفان ذقن افتد بہ گردابے
نہ بینم چادہ زاں کشست دو تا دختیمۂ نوشیں — بجز دریافتن مانند ماہی جان تقلابے

حدیث صفحۂ رخسار یار و طاق ابرو چند
نظیری خیز و او را وے گزین و کنج محرابے

تمام شد

